

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MİDİLLİ ADASI OSMANLI ÇEŞMELERİ

Nazmiye Ezgi KÜÇÜK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

SANAT TARİHİ BİLİM DALI

OCAK- 2022

MİDİLLİ ADASI OSMANLI ÇEŞMELERİ

Nazmiye Ezgi KÜÇÜK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

OCAK- 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Nazmiye Ezgi KÜÇÜK

20/01/2022

MİDİLLİ ADASI OSMANLI ÇEŞMELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Nazmiye Ezgi KÜÇÜK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ocak 2022

ÖZET

Yüzyıllardır gelişmekte olan çeşme mimarisinin Anadolu’ da rastladığımız ilk örnekleri 8-9. yüzyıllara tarihlenmesine karşın, Türk kültüründeki ilk örnekler Artuklu dönemine aittir. Osmanlı döneminde çeşitlenerek ve gelişerek kendini göstermeye devam eden çeşmeler, tüm hakimiyet alanlarında sıkça inşa edilen yapı türleridir ki yaklaşık 250 sene boyunca Osmanlı İmparatorluğu’ nun toprağı olan Midilli ya da diğer adıyla Lesvos Adası’ nda da bu yapı türü yaygın olarak görülmektedir. Türkiye’ den ayrı düşünölmeyen Midilli’ de, Osmanlı’ ya dair pek çok dokunun bulunmasına karşın çalışma konumuzu adadaki çeşmeler oluşturmaktadır. Kolayca tahrip olabilen bu yapılara ait kısıtlı bulunan bilgi ve belgelerin yanı sıra çalışmamızla birlikte, çeşmelerin tasnifleri yapılarak bir belge niteliğinde envantere katkı sağlamak tarafımızca amaç edinilmiştir. Bu doğrultuda incelemelerimiz sonucunda Midilli’ de Osmanlı dönemine ait 43 çeşmeye ulaşılmıştır. Çeşmelerden 23 tanesinde kitabe mevcut iken 20 tanesinde kitabeler ya sökülmüş ya da hiç konulmamıştır. Kitabesi bulunan çeşmelerden en erken tarihli 18. yüzyılın başlarına tekabül ederken, en geç inşa edilen çeşme 20. yüzyılın başında yapılmıştır. Genel itibariyle klasik düzende yapıldığını tespit ettiğimiz çeşmelerin yanı sıra, batı sanatı anlayışında üslup ve tekniklerin uygulandığı çeşmelerin de varolduğunu söylemek mümkündür. Türk mimari yapılanmasında ihtiyaç, hayır, inanç gibi çeşitli sebeplerle yapılan çeşmeler, Anadolu’ da olduğu gibi Midilli Adası’ nda da mimari ve sosyo- kültürel açıdan bulundukları yere büyük katkıda bulunmuştur.

Bilim Kodu : 116408

Anahtar Kelimeler : Midilli, Çeşme, Mimari

Sayfa Adedi : 253

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL

OTTOMAN FOUNTAINS IN LESBOS ISLAND

(M.Sc. Thesis)

Nazmiye Ezgi KÜÇÜK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

January 2022

ABSTRACT

Even though in Anatolia, the first samples of fountain architecture were dated in the 8th-9th centuries, the first structures of the fountains are known from the Artuqid dynasty (Artuqid period) in Turkish culture. The fountain structures have shown a great impact in the Ottoman era. They have been constructed all over the territories. As a significant example, approximately 250 years, Lesbos Island (also known as Mitilini) was one of the important dependencies of the Ottoman Empire and it presents very important examples of fountain architecture. In terms of the geographical proximity and historical background, Lesbos Island and Turkey demonstrate great integrity. In the light of these frameworks, our study concentrates on the fountain structures in the Lesbos Island. The analysis of these fountains is our first aim. The obtained results will provide an important contribution to the analysis collection. In Lesbos Island, 43 fountains were documented and analyzed, which were built in the Ottoman era. Twenty-three of the analyzed samples presents epitaphs, while the other 20 samples do not (ruined or removed). One of the fountains with an epitaph is dated early periods of the 18th century. Additionally, the latest one was built at the begging of the 20th century. Even though the fountains have been built in the classical framework, the Wester Art techniques and styles can be observed from some of the samples. The public fountains not only present the materialistic expression of ritualistic behavior in Turkish architecture but also contribute to Lesbos Island concerning the social and cultural perspectives, as in Anatolia.

Science Code : 116408
Key Words : Lesbos, Fountain, Architectural
Page Number : 253
Supervisor : Prof. Mehmet Zeki İBRAHİMĞİL

TEŞEKKÜR

Midilli Adası, Osmanlı mimarisinin pek çok örneğini barındırması bakımından oldukça önemli bir adadır. Yaşamın başlangıcından beri insanlık için paha biçilemez bir değere sahip olan suyun, taşınması amacıyla geliştirilen çeşmeler, Türk mimarisinde de yaygın olarak inşa edilen yapılar arasındadır. Osmanlı İmparatorluğu' nun Midilli Adası' ndaki 450 yıllık hakimiyeti ile oluşan mimari dokusu içerisinde, çeşme yapılarına dair kapsamlı bir çalışmanın bulunmadığını söylemek mümkündür. Hazırladığımız çalışma ile, Midilli' de Türklerin yerleştiği şehir ve köylerde bulunan Osmanlı çeşmeleri detaylı bir şekilde incelenip, tasnifleri yapılmış ve Anadolu örnekleriyle karşılaştırma- değerlendirmesi yapılarak bu boşluğun doldurulması amaçlanmıştır.

Geçmişten günümüze ışık tutmak amacıyla çıktığımız bu yolun fikir sahibi olup, bu çalışmada attığımız her adımda desteklerini, yardımlarını ve yönlendirmelerini, maddi ve manevi olarak hissettiren tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Zeki İbrahimgil' e teşekkür ederim. Alan ile ilgili tüm ilgi ve destekleri ile yüreklenmeme sebep olan Sanat Tarihi' nin kıymetli hocaları Prof. Dr. Gül Tunçel ve Prof. Dr. Murat Çerkez' e sevgi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca katkılarından dolayı kıymetli hocam Doç. Dr. Özlem Sağıroğlu Demirci' ye teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımız boyunca alan incelemelerinde ulaşım, ölçüm ve fotoğraflama gibi pek çok yardımlarının yanı sıra, her türlü fikir alışverişi ile araştırmaya büyük katkıda bulunan değerli dostum Bilal Okan Demirpehlivan' a, çizimlerdeki yardımlarından dolayı arkadaşım Kadir Akçakaya' ya ve değerli fikirleriyle desteklerini esirgemeyen arkadaşım Muhammed Bahadır Arar' a teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca tüm eğitim hayatım boyunca hep yanımda olan, sabır ve sevgileri ile beni destekleyen sevgili aileme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xxi
1. GİRİŞ	1
2. MİDİLLİ ADASI' NIN COĞRAFI KONUMU, TARİHSEL GELİŞİMİ VE SOSYO- KÜLTÜREL YAPISI.....	7
2.1. Coğrafi Konum.....	7
2.2. Tarihsel Gelişim	9
2.3. Osmanlı Egemenliğinde Sosyo- Kültürel Yapı	14
3. TÜRK KÜLTÜRÜNDE ÇEŞME MİMARİSİNİN GELİŞİMİ.....	23
4. KATALOG	27
4.1. Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi.....	28
4.2. Alime Kadın (Çınarcık) Çeşmesi	32
4.3. Ayşe Hatun Çeşmesi	35
4.4. Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi	39
4.5. Emine Hatun Çeşmesi	44
4.6. Fahri Paşa Çeşmesi.....	48
4.7. Fatıma Hatun Çeşmesi.....	52
4.8. Fatma Hatun Çeşmesi.....	56
4.9. Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi	60

	Sayfa
4.10. Hacı İsmail Ağa Çeşmesi	64
4.11. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi	68
4.12. Hacı Osman Çeşmesi.....	72
4.13. Hükümet Çeşmesi.....	76
4.14. Katrula Çeşmesi	81
4.15. Komi Köyü Çeşme 1	84
4.16. Komi Köyü Çeşme 2	87
4.17. Mesagros Köyü Çeşme 1	91
4.18. Midilli Kale Çeşmesi 1	95
4.19. Midilli Kale Çeşmesi 2	100
4.20. Midilli Merkez Çeşme 1	104
4.21. Midilli Merkez Çeşme 2	107
4.22. Molivos Kasabası Çeşme 1	111
4.23. Molivos Kasabası Çeşme 2	116
4.24. Molivos Kasabası Çeşme 3	121
4.25. Molivos Kasabası Çeşme 4	124
4.26. Molivos Kasabası Çeşme 5	127
4.27. Molivos Kasabası Çeşme 6	131
4.28. Molivos Kasabası Çeşme 7	135
4.29. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1	138
4.30. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2	143
4.31. Moria Köyü Çeşme 1	147
4.32. Pamfila Köyü Çeşmesi	150
4.33. Pilmar Çeşmesi.....	154
4.34. Safvet Hanım Çeşmesi	158
4.35. Sarı Ilıca Çeşmesi	162

	Sayfa
4.36. Sigri Kasabası Çeşme 1	167
4.37. Skalochori Köyü Çeşme 1	170
4.38. Skalochori Köyü Çeşme 2	174
4.39. Skalochori Köyü Çeşme 3	177
4.40. Skopelos Kasabası Çeşmesi	180
4.41. Thermi Çeşmesi.....	186
4.42. Yakup Ağa Çeşmesi	190
4.43. Zante Ahmet Çeşmesi	195
5. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME	199
5.1. Yapılış Şekline Göre Çeşmeler	199
5.1.1. Bitişik Çeşmeler.....	200
5.1.2. Müstakil Çeşmeler	201
5.2. Ön Cephe Sayısına Göre Çeşmeler	202
5.2.1. Tek Cepheli Çeşmeler.....	202
5.2.2. Çok Cepheli Çeşmeler	203
5.3. Planına Göre Çeşmeler	204
5.3.1. Kare Planlı Çeşmeler	204
5.3.2. Dikdörtgen Planlı Çeşmeler.....	205
5.4. Malzemesine Göre Çeşmeler.....	205
5.4.1. Düzgün Kesme Taş Malzeme	206
5.4.2. Moloz Taş Malzeme	207
5.4.3. Mermer Malzeme	209
5.5. Haznesine Göre Çeşmeler	210
5.5.1. Su Haznesi Bulunan Çeşmeler.....	211
5.5.2. Su Haznesi Bulunmayan Çeşmeler.....	212
5.6. Örtü Sistemine Göre Çeşmeler	213

	Sayfa
5.6.1. Tonoz Örtülü Çeşmeler.....	213
5.6.2. Kubbe Örtülü Çeşmeler	214
5.6.3. Düz Dam Örtülü Çeşmeler	215
5.6.4. Örtüsü Bulunmayan Çeşmeler	216
5.7. Cephe Düzenine Göre Çeşmeler	218
5.7.1. Sivri Kemerli Çeşmeler	218
5.7.2. Yarım Daire Kemerli Çeşmeler	219
5.7.3. Basık Kemerli Çeşmeler	221
5.7.4. Dilimli Kemerli Çeşmeler.....	221
5.8. Kitabesine Göre Çeşmeler.....	223
5.9. Süsleme Programlarına Göre Çeşmeler	225
5.9.1. Bitkisel Süslemeler	225
5.9.2. Geometrik Süslemeler.....	229
5.9.3. Nesneli ve Figürlü Süslemeler	233
6. SONUÇ	237
KAYNAKLAR	241
EKLER.....	247
Ek 1- Molova (Molivos) Kazasında Çeşme Tamirâtı İçin Yapılan Muhasebe Kaydı	247
Ek 2- Midilli Kazasında Bulunan Çeşmelerin Tamirat Masraflarına İlişkin Belge.....	248
Ek 3- Midilli Kalesi’ nde Aşağı Kale Bölümünde Bulunan Hamama Dair Arşiv Belgesi	249
Ek 4- Komi Köyü’ nde 19. Yüzyılda Yapılan Caminin Arşiv Belgesi	250
Ek 5- Fahri Paşa Çeşmesi İçin Restorasyon Talebi Dilekçesi.....	251
ÖZGEÇMİŞ	253

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.1. Midilli bitişik çeşme örnekleri	200
Çizelge 5.2. Anadolu bitişik çeşme örnekleri	200
Çizelge 5.3. Midilli müstakil çeşme örnekleri	201
Çizelge 5.4. Anadolu müstakil çeşme örnekleri	202
Çizelge 5.5. Midilli tek cepheli çeşme örnekleri.....	203
Çizelge 5.6. Anadolu tek cepheli çeşme örnekleri.....	203
Çizelge 5.7. Midilli çok cepheli Hükümet Çeşmesi' nin iki yüzü	204
Çizelge 5.8. Anadolu çok cepheli çeşme örnekleri.....	204
Çizelge 5.9. Midilli düzgün kesme taş örnekleri	207
Çizelge 5.10. Anadolu düzgün kesme taş örnekleri.....	207
Çizelge 5.11. Midilli moloz taş örnekleri.....	208
Çizelge 5.12. Anadolu moloz taş örnekleri.....	208
Çizelge 5.13. Midilli mermer malzeme örnekleri	210
Çizelge 5.14. Anadolu mermer malzeme örnekleri	210
Çizelge 5.15. Midilli su hazneli çeşme örnekleri.....	211
Çizelge 5.16. Anadolu su hazneli çeşme örnekleri	212
Çizelge 5.17. Midilli su haznesiz çeşme örnekleri.....	212
Çizelge 5.18. Anadolu su haznesiz çeşme örnekleri	213
Çizelge 5.19. Midilli tonoz örtülü çeşmeler.....	214
Çizelge 5.20. Anadolu tonoz örtülü çeşmeler	214
Çizelge 5.21. Midilli kubbe örtülü çeşmeler.....	215
Çizelge 5.22. Anadolu kubbe örtülü çeşmeler	215
Çizelge 5.23. Midilli düz dam örtülü çeşmeler	216
Çizelge 5.24. Anadolu düz dam örtülü çeşmeler	216

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5.25. Midilli örtüsü bulunmayan çeşme örnekleri	217
Çizelge 5.26. Anadolu örtüsü bulunmayan çeşme örnekleri.....	217
Çizelge 5.27. Midilli sivri kemerli çeşmeler	218
Çizelge 5.28. Anadolu sivri kemerli çeşmeler	219
Çizelge 5.29. Midilli yarım daire kemerli çeşmeler.....	220
Çizelge 5.30. Anadolu yarım daire kemerli çeşmeler	220
Çizelge 5.31. Midilli basık kemerli çeşmeler.....	221
Çizelge 5.32. Anadolu basık kemerli çeşmeler	221
Çizelge 5.33. Midilli dilimli kemerli çeşmeler	222
Çizelge 5.34. Anadolu dilimli kemerli çeşmeler.....	222
Çizelge 5.35. Midilli çeşmelerinin kitabelerine göre sınıflandırılması.....	224
Çizelge 5.36. Midilli çeşmelerinde servi motifleri.....	225
Çizelge 5.37. Anadolu çeşmelerinde servi motifleri.....	226
Çizelge 5.38. Midilli çeşitli bitkisel motiflerden örnekler	227
Çizelge 5.39. Anadolu çeşitli bitkisel motiflerden örnekler	227
Çizelge 5.40. Midilli Batı etkili süsleme unsurları	228
Çizelge 5.41. Anadolu Batı etkili süsleme unsurları.....	229
Çizelge 5.42. Midilli çarkıfelek motifleri	229
Çizelge 5.43. Anadolu çarkıfelek motifleri.....	230
Çizelge 5.44. Midilli kemer ve çerçeve düzenlemeleri.....	230
Çizelge 5.45. Anadolu kemer ve çerçeve düzenlemeleri	231
Çizelge 5.46. Midilli ay- yıldız ve damla motifleri.....	232
Çizelge 5.47. Anadolu ay- yıldız ve damla motifleri	232
Çizelge 5.48. Midilli nesneli ve figürlü süsleme örnekleri	233
Çizelge 5.49. Anadolu nesneli ve figürlü süsleme örnekleri	234
Çizelge 5.50. Sırasına göre Midilli çeşmelerinin özelliklerini gösteren Çizelge.....	235

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Ege Denizi' nde Midilli Adası' nın konumu	7
Şekil 2.2. Midilli haritası.....	8
Şekil 2.3. Kitâbı Bahriye'de Midilli Adası	12
Şekil 2.4. Sigri Kalesi giriş kapısındaki III. Osman tuğrası ve kitabe	18
Şekil 2.5. Yalı Cami	20
Şekil 2.6. Hacı Muhammed Ağa Medresesi giriş kapısı ve kemerleri.....	21
Şekil 3.1. Sivas Gök Medrese Çeşmesi 13. yüzyıl.....	24
Şekil 4.1. Midilli haritasında çeşmelerin konumları	27
Şekil 4.2. Osmanlıca kitabe.....	28
Şekil 4.3. Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi cephe çizimi.....	30
Şekil 4.4. Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi ön cephe.....	30
Şekil 4.5. Yapının genel görünümü.....	31
Şekil 4.6. Su haznesi	31
Şekil 4.7. Osmanlıca kitabe.....	32
Şekil 4.8. Alime Kadın Çeşmesi cephe çizimi.....	33
Şekil 4.9. Alime Kadın Çeşmesi ön cephe	34
Şekil 4.10. Kilit taşındaki çarkıfelek motifi	34
Şekil 4.11. Osmanlıca kitabe.....	35
Şekil 4.12.. Sonradan eklenen kemer nişi içerisine kazınmış yunanca kitabe	36
Şekil 4.13. Ayşe Hatun Çeşmesi cephe çizimi.....	37
Şekil 4.14. Ayşe Hatun Çeşmesi ön cephe.....	37
Şekil 4.15. Üçgen tepelik ve palmet	38
Şekil 4.16. Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi ön cephe (M. Zeki İbrahimgil)	40
Şekil 4.17. Yapının genel görünümü (M. Zeki İbrahimgil)	40

Şekil	Sayfa
Şekil 4.18. Su haznesi	41
Şekil 4.19. Aynalıktaki birleşik süslemeler (M. Zeki İbrahimgil)	42
Şekil 4.20. Süsleme detay (M. Zeki İbrahimgil)	43
Şekil 4.21. Osmanlıca kitabe.....	44
Şekil 4.22. Emine Hatun Çeşmesi cephe çizimi	45
Şekil 4.23. Emine Hatun Çeşmesi ön cephe	46
Şekil 4.24. Yapının yan cephe görünümü	46
Şekil 4.25. Su haznesi	47
Şekil 4.26. Osmanlıca kitabe (M. Zeki İbrahimgil)	48
Şekil 4.27. Fahri Paşa Çeşmesi ön cephe (M. Zeki İbrahimgil)	49
Şekil 4.28. Yapının yandan görünümü.....	50
Şekil 4.29. Süsleme detay (M. Zeki İbrahimgil)	50
Şekil 4.30. Osmanlıca kitabe (M. Zeki İbrahimgil)	52
Şekil 4.31. Fatıma Hatun Çeşmesi ön cephe (Google Maps)	53
Şekil 4.32. Yapının yandan görünümü (M. Zeki İbrahimgil)	54
Şekil 4.33. Lüle süsleme detay.....	54
Şekil 4.34. Osmanlıca kitabe.....	56
Şekil 4.35. Fatma Hatun Çeşmesi cephe çizimi	57
Şekil 4.36. Fatma Hatun Çeşmesi ön cephe	58
Şekil 4.37. Yapının genel görünümü.....	58
Şekil 4.38. Osmanlıca kitabe.....	60
Şekil 4.39. Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi cephe çizimi	61
Şekil 4.40. Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi ön cephe	62
Şekil 4.41. Yapının genel görünümü.....	62
Şekil 4.42. Saçak üzerindeki metal kap	63
Şekil 4.43. Osmanlıca kitabe.....	64

Şekil	Sayfa
Şekil 4.44. Hacı İsmail Ağa Çeşmesi cephe çizimi	65
Şekil 4.45. Hacı İsmail Ağa Çeşmesi ön cephe	66
Şekil 4.46. Su haznesi	66
Şekil 4.47. Süsleme detay	67
Şekil 4.48. Osmanlıca- Yunanca kitabe	69
Şekil 4.49. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi cephe çizimi	70
Şekil 4.50. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi ön cephe	70
Şekil 4.51. Yapının yan cepheden görünümü (M. Zeki İbrahimgil).....	71
Şekil 4.52. Osmanlıca kitabe.....	72
Şekil 4.53. Hacı Osman Çeşmesi cephe çizimi.....	73
Şekil 4.54. Hacı Osman Çeşmesi ön cephe.....	74
Şekil 4.55. Yapının genel görünümü.....	74
Şekil 4.56. Osmanlıca kitabe.....	76
Şekil 4.57. Hükümet Çeşmesi cephe çizimi.....	77
Şekil 4.58. Hükümet Çeşmesi yapının kitabeli cephesi	78
Şekil 4.59. Yapının kitablesiz cephesi	78
Şekil 4.60. Yapının yan cepheden görünümü	79
Şekil 4.61. Su haznesi- Dolap açıklığı	79
Şekil 4.62. Ay- yıldız motifi	80
Şekil 4.63. Katrula Çeşmesi cephe çizimi.....	82
Şekil 4.64. Katrula Çeşmesi ön cephe.....	82
Şekil 4.65. Yapının eski görünümü.....	83
Şekil 4.66. Komi Köyü Çeşme 1 cephe çizimi	85
Şekil 4.67. Komi Köyü Çeşme 1 ön cephe	85
Şekil 4.68. Kap nişi detay	85
Şekil 4.69. Kurna detay	86

Şekil	Sayfa
Şekil 4.70. Komi Köyü Çeşme 2 cephe çizimi	88
Şekil 4.71. Komi Köyü Çeşme 2 ön cephe	88
Şekil 4.72. Yapının yan cepheden görünümü	89
Şekil 4.73. Yapının arka cephe görünümü	89
Şekil 4.74. Servi motifi detay	90
Şekil 4.75. Mesagros Köyü Çeşme 1 cephe çizimi	92
Şekil 4.76. Mesagros Köyü Çeşme 1 ön cephe	92
Şekil 4.77. Çeşmenin bulunduğu duvar	93
Şekil 4.78. Çeşmenin toprak altında kalan duvarı	93
Şekil 4.79. Midilli Kale Çeşmesi 1 cephe çizimi	96
Şekil 4.80. Midilli Kale Çeşmesi 1 ön cephe	96
Şekil 4.81. Su haznesindeki dolap açıklığı	97
Şekil 4.82. Kısmen toprak altındaki su haznesi	97
Şekil 4.83. Su haznesinin içi	97
Şekil 4.84. Çeşmenin eski fotoğrafı (S. Choutzaïos, 1873-1967)	98
Şekil 4.85. Lüleleri çevreleyen kemer süslemeleri	98
Şekil 4.86. Midilli Kale Çeşmesi 2 cephe çizimi	101
Şekil 4.87. Midilli Kale Çeşmesi 2 ön cephe	101
Şekil 4.88. Yapının yandan görünümü	102
Şekil 4.89. Yapının genel görünümü	102
Şekil 4.90. Midilli Merkez Çeşme 1 ön cephe	105
Şekil 4.91. Genel görünüm	105
Şekil 4.92. Midilli Merkez Çeşme 2 cephe çizimi	108
Şekil 4.93. Midilli Merkez Çeşme 2 ön cephe	108
Şekil 4.94. Yapının genel görünümü	109
Şekil 4.95. Süsleme detay	109

Şekil	Sayfa
Şekil 4.96. Osmanlıca kitabe.....	111
Şekil 4.97. Molivos Kasabası Çeşme 1 cephe çizimi	112
Şekil 4.98. Molivos Kasabası Çeşme 1 ön cephe.....	113
Şekil 4.99. Yapının genel görünümü.....	113
Şekil 4.100. Su haznesi	114
Şekil 4.101. Süsleme detay	114
Şekil 4.102. Süsleme detay	115
Şekil 4.103. Osmanlıca kitabe (M. Zeki İbrahimgil)	116
Şekil 4.104. Molivos Kasabası Çeşme 2 cephe çizimi	118
Şekil 4.105. Molivos Kasabası Çeşme 2 genel görünüm.....	118
Şekil 4.106. Yapının eski fotoğrafı	119
Şekil 4.107. Çarkıfelek ve kemer süslemeleri (M. Zeki İbrahimgil)	120
Şekil 4.108. Molivos Kasabası Çeşme 3 cephe çizimi	122
Şekil 4.109. Molivos Kasabası Çeşme 3 ön cephe	122
Şekil 4.110. Yapının genel görünümü.....	123
Şekil 4.111. Rozet süsleme detay.....	123
Şekil 4.112. Molivos Kasabası Çeşme 4 cephe çizimi	125
Şekil 4.113. Molivos Kasabası Çeşme 4 ön cephe	125
Şekil 4.114. Niş içerisinden detay.....	126
Şekil 4.115. Molivos Kasabası Çeşme 5 cephe çizimi	128
Şekil 4.116. Molivos Kasabası Çeşme 5 ön cephe	128
Şekil 4.117. Yapının genel görünümü.....	129
Şekil 4.118. Yapının bitişik olduğu konut	129
Şekil 4.119. Molivos Kasabası Çeşme 6 cephe çizimi	132
Şekil 4.120. Molivos Kasabası Çeşme 6 ön cephe	132
Şekil 4.121. Su haznesi	133

Şekil	Sayfa
Şekil 4.122. Lüle detay.....	133
Şekil 4.123. Molivos Kasabası Çeşme 7 cephe çizimi	136
Şekil 4.124. Molivos Kasabası Çeşme 7 ön cephe	136
Şekil 4.125. Yapının genel görünümü.....	137
Şekil 4.126. Kitabe detay	138
Şekil 4.127. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1 cephe çizimi.....	139
Şekil 4.128. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1 ön cephe.....	140
Şekil 4.129. Yapının genel görünümü.....	140
Şekil 4.130. Küçük kemerli niş	141
Şekil 4.131. Lüle ve süsleme detay	142
Şekil 4.132. Süsleme detay	142
Şekil 4.133. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2 cephe çizimi.....	144
Şekil 4.134. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2 ön cephe.....	144
Şekil 4.135. Yapının yandan görünümü.....	145
Şekil 4.136. Bahçeye bakan arka cephe	145
Şekil 4.137. Moria Köyü Çeşme 1 cephe çizimi.....	148
Şekil 4.138. Moria Köyü Çeşme 1 ön cephe.....	148
Şekil 4.139. Yapının genel görünümü.....	149
Şekil 4.140. Pamfila Köyü Çeşmesi cephe çizimi	151
Şekil 4.141. Pamfila Köyü Çeşmesi genel görünümü	151
Şekil 4.142. Yapının ön cephesi.....	152
Şekil 4.143. Çeşmenin yanında bulunan seki	152
Şekil 4.144. Osmanlıca kitabe.....	154
Şekil 4.145. Pilmar Çeşmesi ön cephe	156
Şekil 4.146. Yapının genel görünümü.....	156
Şekil 4.147. Lüle detay.....	157

Şekil	Sayfa
Şekil 4.148. Osmanlıca kitabe.....	158
Şekil 4.149. Safvet Hanım Çeşmesi cephe çizimi.....	159
Şekil 4.150. Safvet Hanım Çeşmesi ön cephe.....	160
Şekil 4.151. Yapının yan cepheden görünümü	160
Şekil 4.152. Yunanca kitabe	162
Şekil 4.153. Sarı Ilıca Çeşmesi cephe çizimi	163
Şekil 4.154. Sarı Ilıca Çeşmesi ön cephe	164
Şekil 4.155. Çeşmenin yan cephe görünümü	164
Şekil 4.156. Su haznesi	165
Şekil 4.157. Çeşmenin restorasyon geçirmeden önceki durumu	165
Şekil 4.158. Sigri Kasabası Çeşme 1 cephe çizimi	168
Şekil 4.159. Sigri Kasabası Çeşme 1 ön cephe	168
Şekil 4.160. Su haznesi	169
Şekil 4.161. Skalochoi Köyü Çeşme 1 cephe çizimi	171
Şekil 4.162. Skalochoi Köyü 1 ön cephe	171
Şekil 4.163. Yapının genel görünümü.....	172
Şekil 4.164. Yapının yan cephesi	172
Şekil 4.165. Skalochoi Köyü Çeşme 2 cephe çizimi	175
Şekil 4.166. Skalochoi Köyü Çeşme 2 ön cephe	175
Şekil 4.167. Yapının genel görünümü.....	176
Şekil 4.168. Kemer nişinin vurgulandığı bölüm	176
Şekil 4.169. Skalochoi Köyü Çeşme 3 ön cephe (M. Zeki İbrahimgil).....	178
Şekil 4.170. Kitabelik kısmı detay (M. Zeki İbrahimgil).....	178
Şekil 4.171. Yapının genel görünümü (M. Zeki İbrahimgil)	179
Şekil 4.172. Osmanlıca kitabe.....	180
Şekil 4.173. Skopelos Kasabası Çeşmesi cephe çizimi.....	181

Şekil	Sayfa
Şekil 4.174. Skopelos Kasabası Çeşmesi ön cephe.....	182
Şekil 4.175. Yapının genel görünümü.....	182
Şekil 4.176. Yapının bulunduğu konum	183
Şekil 4.177. Ay-yıldız ve Allah yazısı	183
Şekil 4.178. Aynalık süsleme detay	184
Şekil 4.179. Lüledeki süsleme detay.....	184
Şekil 4.180. Lüledeki süsleme detay.....	184
Şekil 4.181. Yunanca onarım kitabesi.....	186
Şekil 4.182. Thermi Çeşmesi ön cephe.....	187
Şekil 4.183. Yapının genel görünümü.....	188
Şekil 4.184. Yapının arka cephe görünümü	188
Şekil 4.185. Yapının eski fotoğrafı	189
Şekil 4.186. Osmanlıca kitabe.....	190
Şekil 4.187. Yakup Ağa Çeşmesi cephe çizimi	192
Şekil 4.188. Yakup Ağa Çeşmesi ön cephe	193
Şekil 4.189. Yapının genel görünümü.....	193
Şekil 4.190. Lüle detay.....	194
Şekil 4.191. Zante Ahmet Çeşmesi ön cephe.....	196
Şekil 4.192. Yapının yandan görünümü.....	196

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu tezde yer alan tüm simge ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda verilmiştir.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Bkz.	Bakınız
B.O.A.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
İSKİ	İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
No.	Numara
T.D.V.	Türk Diyanet Vakfı
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
V.G.M.A.	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
yy.	Yüzyıl

1. GİRİŞ

Midilli Adası Türkiye' nin Ege Bölgesi' nde yer alan, geniş yüz ölçümüne sahip adalardan biridir. Geçmişte Osmanlı toprakları içerisinde olan ada, günümüzde Yunanistan Devleti' ne ait bir bölgedir. Pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Midilli, Osmanlı eserleri bakımından oldukça zengin bir adadır. Çalışmamızın konusunu Midilli Adası' nda bulunan, Osmanlı dönemine ait sokak çeşmeleri oluşturmaktadır. Hamam gibi yapı içlerinde yer alan, yokolmuş veya yapı özelliğini tamamen kaybetmiş çeşmeler ile selsebiller çalışmamıza dahil edilmemiştir. Adada bulunan 43 adet Osmanlı çeşmesinden 35 adeti tarafımızca tespit edilmiş olup, geri kalan 8 adeti Covid-19 pandemisi sebebiyle yurtdışına çıkmakta çekilen sıkıntılardan dolayı, çeşitli kaynaklardan ve danışman tespitlerinden faydalanılarak çalışılmıştır.

Arazi çalışmamızda Midilli' de tespit ettiğimiz çeşmelerden 15 tanesi Molivos Kasabası' nda, 1 tanesi Plomari ilçesi' nde, 6 tanesi Midilli merkezinde, 2 tanesi Moria Köyü' nde, 3 tanesi Sigri Kasabası' nda, 1 tanesi Panagiouda Köyü' nde, 2 tanesi Pamfila Köyü' nde, 2 tanesi Kalloni' de, 2 tanesi Loutropoli Thermi' de, 1 tanesi Skopelos Kasabası' nda, 5 tanesi Skalochori Köyü' nde, 1 tanesi Mesagros Köyü' nde, 2 tanesi Komi Köyü' nde olmak üzere toplamda 43 çeşme incelenmiştir.

Yurt dışında, özellikle Balkanlarda Osmanlının uzun süren hakimiyeti esnasında pek çok eser inşa edilmiştir. Midilli Adası, Osmanlı' nın son demlerine kadar elden çıkarmamak için mücadele verdiği, konum olarak da Türkiye kıyılarına oldukça yakın olan önemli adalardan biridir. Dolayısıyla mimari yapılanmada küçük ama köşe başlarında, meydanlarda ya da yapılar ile bitişik olarak gördüğümüz çeşmeler adada yoğun olarak bulunmaktadır. Tespit ettiğimiz bu çeşmelerin birçoğu ne yazık ki atıl vaziyette, doğal ve beşeri tahribata uğramış veya bilinçsiz yapılan tamir ve restore işlemleri ile orijinallliği bozulmuş durumdadır.

Çalışmamızda amacımız Midilli' deki çeşme yapılarını arşiv belgeleri ile değerlendirip, tarihi ve mimari yönden inceleyerek Sanat Tarihi literatürüne kazandırmaktır. Yapılar Anadolu' dan benzer çeşme örnekleri ile dönemsel ve yapısal olarak karşılaştırılarak, değerlendirme yapılmış, Osmanlı- Türk Mimarisi içerisindeki yeri ve önemi belirtilmeye çalışılmıştır.

‘Midilli Adası Osmanlı eşmeleri’ adlı tezimiz genel hatlarıyla literatür taraması, arazi çalışması ve tez yazımı olmak üzere 3 aşamada oluşturulmuştur. İlk olarak adanın genel tarihi ve mimari yapılanmasına ilişkin araştırmalar için, Milli Kütüphane ve TTK Kütüphaneleri başta olmak üzere, çeşitli kütüphanelerde yayın, belge, fotoğraf ve harita incelemeleri yapılmıştır. Kaynakların okumaları yapılarak, gerekli bilgiler not edilmiştir. Akabinde BOA ve VGMA’ da Midilli’ de bulunan vakfiyeler ve mimari eserler ile ilgili belgeler incelenmiş, gerekli çeviriler yapılmıştır.

İkinci aşamada Eylül 2019’ da Midilli’ de arazi çalışmaları yapılmıştır. Ada merkezi olan Midilli şehrinden başlanarak, ilk olarak yayınlardan haberdar olduğumuz çeşmeler ziyaret edilmiş daha sonra tüm sokaklar taranmaya çalışılmıştır. Tespit edilen çeşmeler tarafımızca fotoğraflanmış, ölçüleri alınmış ve röleleri hazırlanmıştır. Hacı Osman eşmesi gibi bazı yapıların özel mülk içerisinde kalmaları sebebiyle arka cepheleri fotoğraflanamamıştır.

Tez yazımı, çalışmamızın üçüncü aşamasını teşkil etmektedir. Öncelikle literatürlerden tespit edilen notlar ve arşiv belgeleri incelenmiştir. Daha sonra tarafımızca çeşmelerin cephe çizimleri yapılmıştır ve yapıların kitabeleri okunmuştur. Web kaynakları ve yazılı kaynaklardan çeşitli görseller taranarak taslak oluşturulmuştur.

Tez çalışmamızı bölümler halinde incelediğimizde, giriş kısmında konumuzla ilgili tanımlama, kapsam, önem, yöntem ve çalışmada yararlanılan başlıca kaynakların tanıtımı yapılmıştır. İkinci kısımda Midilli Adası’ nın coğrafi konumu, tarihçesi ve Osmanlı hakimiyetindeki sosyo-kültürel yapısı detaylı şekilde anlatılmıştır. Kültürel tanıtım çerçevesinde; adanın nüfusundan, tanınmış önemli isimlerinden ve adada inşa edilmiş pek çok Osmanlı dönemi eserlerinden bahsedilmiştir. Daha sonra Türk mimarisinde çeşmenin yeri ve öneminden söz edilip, yüzyıllar içerisindeki eğişimi ve gelişimi hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın asli konusunu oluşturan Midilli Adası’ ndaki Osmanlı eşmeleri Katalog kısmında görsellerle desteklenerek tasnif edilmiştir. Bu bölümde yapılar numaralandırılarak alfabetik olarak sıralanmıştır. eşmelerin kitabeleri okunmuş, teker teker ayrıntılı biçimde mimari, malzeme-teknik ve süsleme bakımından tasnifleri yapılmıştır. Akabinde eşmeler, kitabelerine, bölgedeki Türk

yapılanmasına, arşiv belgelerine veya cephe düzenlemesine bakılarak tarihlendirilmiştir. Son olarak çeşmelerin cephe çizimleri, fotoğrafları ve ilgili fotoğraflar eklenmiştir.

Bir sonraki aşamada çeşmeler kendi içlerinde gruplandırılmış, ayrıca yapılış şekli, cephe, plan, malzeme ve diğer özellikleri bakımından Anadolu’ daki benzer örnekleri ile karşılatırılmış ve değerlendirilmiştir. Bu karşılaştırmada izlenen sıralama şu şekildedir; Yapılış Şekline Göre Çeşmeler, Ön Cephe Sayısına Göre Çeşmeler, Planına Göre Çeşmeler, Malzemesine Göre Çeşmeler, Örtü Sistemine Göre Çeşmeler, Cephe Düzenine Göre Çeşmeler, Kitabesine Göre Çeşmeler, Süsleme Programlarına Göre Çeşmeler.

Ana fikrin verildiği yer olarak da Sonuç bölümünde tezde çalıştığımız her bir ayrıntı dikkate alınarak, Midilli’ de bulunan çeşmelerin Türk mimarisi alanındaki yeri ve önemi belirtilmeye çalışılmıştır. Çeşmelere dair önerilerde bulunularak, yapıların korunması teşvik edilmiştir. Arkasından çalışmamızda kullanıldığımız tüm kitap, makale ve dergiler künyeleri ile birlikte alfabetik olarak sıralanarak kaynakça kısmı oluşturulmuştur. Bu kısım da üç bölüm olarak tasarlanmış ve ilk olarak Türkçe ve İngilizce kaynaklar, ikinci olarak Yunanca kaynaklar ve son olarak da bilgisi teyit edilmiş resmi web kaynakları sunulmuştur.

Kaynakların Değerlendirilmesi

Balkanlar, Osmanlı mimarisinin izlerini taşıyan, içerisinde pek çok milleti barındıran, önemli ve büyük bir bölgedir. Bu bölgenin mimarisini ele alan pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu alana kıyasla Midilli Adası küçük bir yer olarak görülse de kültür tarihimiz açısından burada çalışılmaya değer pek çok abide mevcuttur. Adanın Osmanlı dönemi yapılarını ele alan birkaç kaynak olmasına rağmen, adadaki su yapıları içerisinde yer alan çeşme yapıları üzerine kapsamlı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Tezimizde bizim için ana kaynak teşkil eden kitap ve makaleler aşağıda özetlenmiştir.

Midilli Adası’ nın coğrafyası, tarihi ve sosyo-kültürel yapısına dair Michael Kırel’ in İslam Ansiklopedisi’ nde yazdığı Midilli maddesi adayı çalışanlar için oldukça kapsamlı ve tanıtıcı bilgiler içermektedir. J. Von Hammer’ ın Osmanlı

İmparatorluğu Tarihi I¹ ve İ. Hakkı Uzunçarşılı' nın Büyük Osmanlı Tarihi² adlı 1. ve 2. cilt eserleri tezimizde genel tarih bilgisi adına faydalandığımız kıymetli eserlerdendir. İdris Bostan ve Salih Özboran' ın editörlüğünü üstlendiği “Türk Denizcilik Tarihi”³ kitabı ise Osmanlı denizlerini makale dizileriyle anlatmaktadır. Midilli özelinde sosyo- kültürel yapıyı ele alan bir diğer değerli çalışma Metin Ünver' in “Midilli Adası' nın İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı (1876-1914)”⁴ adlı doktora tezidir. İbrahim Oğuz' un yazdığı “Midilli' de Osmanlı Vakıfları”⁵ adlı doktora tezi ise çalışma konumuzun da yakından ilgili olduğu vakıflar hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. “XVIII. Yüzyılda Midilli Adası”⁶ adlı yüksek lisans tezi ile Levent Payzın adanın 18. yüzyıldaki idari ve sosyal yapılanması hakkında kapsamlı bir çalışma ortaya koymuştur.

Türk çeşmeleri hakkında Semavi Eyice' nin İslam Ansiklopedisi' nde bulunan Çeşme⁷ makalesi, Yılmaz Önge' nin “Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları”⁸, Gülşen Kılınçer' in “Kaybolan Çeşmeler”⁹, Sedat Çetintaş' ın “Türklerde Su Çeşme Sebil”¹⁰ isimli eserleri çeşmelerin zaman içerisindeki gelişim ve örneklemeleri açısından değerli bilgiler sunmaktadır.

İnşa edilen eserler üzerine incelediğimiz kaynaklara bakacak olursak Ersi Brouskari' nin editörü olduğu “Ottoman Architecture In Greece”¹¹ kitabı tüm Yunanistan kapsamında bulunan Osmanlı eserlerini incelemiştir. Bir başka genel çalışma ise M. Zeki İbrahimgil ve Hamza Keleş' in birlikte yazdığı “Balkan

¹ Kıl, M. (2005). "Midilli". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 11-14 <https://islamansiklopedisi.org.tr/midilli> Erişim Tarihi: 15.09.2021

² Uzunçarşılı, İ. H. (1988) (a). *Büyük Osmanlı Tarihi*. (C. 1). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

Uzunçarşılı, İ. H. (1988) (b). *Büyük Osmanlı Tarihi*. (C. 2). Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

³ Bostan, İ. ve Özboran, S. (Editör). (Temmuz 2009). *Başlangıçtan XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi*. (C. 1) Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul

⁴ Ünver, M. (2012). *Midilli Adası' nın İdari ve Sosyo- Ekonomik Yapısı (1876-1914)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul

⁵ Oğuz, İ. (2014). *Midilli' de Osmanlı Vakıfları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Mersin

⁶ Payzın, L. (2008). *XVIII. Yüzyılda Midilli Adası*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Aydın

⁷ Eyice, S. (1993). “Çeşme”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 8, 277-287 <https://islamansiklopedisi.org.tr/cesme> Erişim Tarihi: 15.09.2021

⁸ Önge, Y. (1997). *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

⁹ Kılınçer, G. (Aralık 2007). *Kaybolan Çeşmeler*. Kuveyt Türk Yayınları Tarih ve Kültür Serisi- 2, İstanbul

¹⁰ Çetintaş, S. (1944). Türklerde Su, Çeşme, Sebil. *Güzel Sanatlar Dergisi*, 5, İstanbul

¹¹ Diaguma, A. (2008). Mytilini in The Ottoman Period. Ersi Brouskari (Ed.) *Ottoman Architecture in Greece*. (336-348),

Ülkelerinde Osmanlı Eserleri Üzerine İstatistiki Değerlendirme”¹² adlı makaledir. Alanı daralttığımızda Neval Konuk’ un “Midilli, Rodos, Sakız ve İstanköy’ de Osmanlı Mimarisi”¹³ isimli kitabında; bahsi geçen adalarda tespit edilen bazı eserlerin kısa kısa tanıtılmış olduğunu söyleyebilmekteyiz. Ammar İbrahimgil’ in “The Ottoman Period Fountains in Molova (Molyvos / Mithymna) In Lesvos”¹⁴ makalesi ise Molivos Kasabası çeşmelerini mimari açıdan değerlendiren bir makaledir. Faydalandığımız Yunanca kaynaklardan ön plana çıkan eserler Marina Nezou’ nun Osmanlı eserleri ile ilgili tezi¹⁵ ve Axiotis Makis’ in makalesidir.¹⁶ İlk eserin sahibi Marina Nezou çalışmasında Midilli’ deki Osmanlı eserlerini ele almış bunlarla ilgili bazı planlar da sunmuştur. İkinci eser sahibi Axiotis Makis ise makalesinde Midilli’ deki bazı çeşmelerden, mimariden farklı bir alana hitap ederek bahsetmiştir.

Karşılaştırma kısmında Midilli’ de tespit ettiğimiz çeşmelerin değerlendirilmesinde Anadolu’ daki benzer örnekleri içermeleri bakımından kullanıldığımız pek çok kaynak bulunmaktadır. Bu aşamada en kapsamlı kaynağımız şüphesiz İstanbul çeşmelerini baz alan Necdet Ertuğ’ un editörlüğünü yaptığı “İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyesi”¹⁷ isimli 3 ciltlik seridir. Kitapta İstanbul, semtlerine ayrılmış ve tespit edilen çeşmeler görsellerle desteklenerek tanıtılmıştır. Çalışmamızda sağladığı fayda adına oldukça değerli bir eser olduğunu söylemek çok doğru olacaktır. Timur Kaprol’ un “Ayvalık Yerleşiminde XIX. Yüzyıl Sokak Çeşmeleri”¹⁸ ve Türkan Acar’ ın “Uşak Çeşmeleri”¹⁹ isimli makaleleri çeşmelerdeki benzerlik bakımından güzel örnekler içermektedir. Faydalanılan diğer eserler genellikle tezler olmuştur. Kullanılan bazı tezlerin isimleri şunlardır; Abdalbaki

¹² İbrahimgil, M. Z. ve Keleş, H. (2019). Balkan Ülkelerinde Osmanlı Eserleri Üzerine İstatistiki Değerlendirme. *Akdeniz Sanat Dergisi*. Cilt 13, (511-529)

¹³ Konuk, N. (2008). *Midilli, Rodos, Sakız ve İstanköy’ de Osmanlı Mimarisi*. SAM Stratejik Araştırmalar Merkezi Kültür Yayını, Ankara

¹⁴ İbrahimgil, A. (2020). Midilli Adası Molova’da (Molivos / Mithymna) Osmanlı Dönemi Çeşmeleri. *GRID -Architecture Planning and Design Journal*, 3 (2), 246-271

¹⁵ Εγγλέξου, Μ. (2012). Σχεδιαμός και υλοποίηση δίγλωσσης διαδικτυακής εφαρμογής για την ανάδειξη των οθωμανικών μνημείων της Λέσβου. Μυτιλήνη

¹⁶ Αξιώτης Μ., Σ. (2015). Οθωμανικές Κρήνες στη Λέσβο. *Λεσβιακό Ημερολόγιο* 2015. (150-165)

¹⁷ Ertuğ, N. (Ed.) (2006) (a). *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyesi*. C. 1, İSKİ, İstanbul

Ertuğ, N. (Ed.) (2006) (b). *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyesi*. C. 2, İSKİ, İstanbul

Ertuğ, N. (Ed.) (2006) (c). *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyesi*. C. 3, İSKİ, İstanbul

¹⁸ Kaprol, T. (2014). Ayvalık Yerleşiminde XIX. Yüzyıl Sokak Çeşmeleri. *Trakya University Journal of Engineering Sciences*, 15(1): 1-6, Edirne

¹⁹ Acar, T. (2018). Uşak Çeşmeleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), 607-640, Türkiye

Işıkakdoğan' ın “Balıkesir eşmeleri”²⁰, Serkan zbalkan' ın “Aydın eşmeleri”²¹ ve daha pek çok şehir ve bölgenin çeşmelerini ele almış tezler, çalışmamızda kaynak olarak kullanılmıştır.

²⁰ Işıkakdoğan, A. (2013). *Balıkesir eşmeleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van

²¹ Özbalkan, S. (2019). *Aydın eşmeleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale Onsekiz Mart Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Çanakkale

2. MİDİLLİ ADASI' NIN COĞRAFI KONUMU, TARİHSEL GELİŞİMİ VE SOSYO- KÜLTÜREL YAPISI

2.1. Coğrafi Konum

Ege Adaları, coğrafya bakımından, kuzey ve batı yönlerde Yunanistan' ın ana kara kısmı ile Doğu yönde Türkiye ve Güney yönde Girit Adasıyla etrafı sarılmış, küçük parçalar da dahil olmak üzere 3053 adadan oluşan bir bölgedir.²²

Şekil 2.1. Ege Denizi' nde Midilli Adası' nın konumu²³

Jeopolitik ve siyasi sebeplerle Ege adaları 5 gruba ayrılarak isimlendirilmiştir. Bu isimler; Boğazönü, Kuzey Sporad, Kiklat/ Kiklad, Menteşe ve Midilli' nin de içerisinde yer aldığı Doğu Sporad olarak da adlandırılan Saruhan adalarıdır.²⁴ Saruhan Adaları grubunda bulunan Midilli' nin, Pleistosen Çağı'nın başında Akdeniz Havzası' nın su altında kalmasından önce, yer aldığı bölge içerisindeki kara köprüsünün bir parçası olduğu düşünülmektedir.²⁵

Midilli, Ege denizinin kuzeydoğusunda Türkiye kıyılarına yakın (doğu taraftan 12 km., kuzey taraftan 8 km. uzaklıkta), 1630 km² yüzölçümü ile Yunan

²² Olgun, İ. vd. (Eylül 2018). *2 Yaka 1 Coğrafya: Ayvalık ve Lesbos Kırsalı*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, 121.

²³ <https://www.google.com/maps/dir/Ege+Denizi/midilli+adas%C4%B1/> Erişim Tarihi: 29.11.2021

²⁴ Ak, G. (Güz 2014). Ege'deki Hayalet: Türk-Yunan Deniz Sınırı, Durum ve Etkiler. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. Yıl 10 (sayı 20). 255- 288, 259-260.

²⁵ Olgun vd., 2018, 129

adaları içinde büyüklük bakımından üçüncü sıradadır.²⁶ Ada 382 km' lik bir sahil şeridine sahiptir. Batıda 22.5 km x 7.5 km boyutlarındaki Kalloni ve 8 km x 5km boyutlarındaki Gera Körfezi, adadaki iki büyük karakteristik kıyı şerididir.²⁷ Adanın bu iki büyük körfeze açılan ovaları oldukça verimlidir.²⁸

Genel itibariyle dağlık bir yapıya sahip olan Midilli' de 3 temel dağ sırası mevcuttur. Bu dağlar; güneydoğu yönünde Olympos (967 m.), kuzeyde Lepetymnos (968 m.) ve batıda Ordymnos (589 m.) dağlarıdır. Adanın üçte biri haricinde kalan bölgede volkanik oluşumlar bulunmakla birlikte günümüzde halâ batı kanatta volkanik küllerin üstünü örttüğü taşlaşmış ormanı görmek mümkündür.²⁹

Şekil 2.2. Midilli haritası³⁰

²⁶ Kiel, 2005, 11

²⁷ Δήμος Λέσβου, *Στρατηγικό και Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λέσβου 2015 – 2019*. Α' Φάση: Στρατηγικός Σχεδιασμός, 41

²⁸ Kiel, 2005, 11

²⁹ Olgun vd., 2018, 127; Yeneroğlu Kutbay, E. (2005) *Doğu Ege Adaları' nın Osmanlı Hakimiyetinden Çıkışı ve Bunun Aydın Vilayeti' ne Etkileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 37; Higgins, M.D. ve Higgins, R. (1996). *A Geological Companion To Greece and The Aegean*. Londra, 133.

³⁰ <http://yearofthefly.org/8115/midilli-haritasi/guney-avrupa-avrupamidilli-yunanistan-haritasi-midilli-midilli-haritasi/>

İklim açısından ılıman bir Akdeniz iklimine sahip olan Midilli, kış mevsiminde ılık, yaz mevsiminde sıcak ve kurak aylar geçirmektedir. Tüm yıl boyunca sıcaklık hakimdir.³¹ Bitki örtüsünü genel itibariyle zeytin ağaçları, üzüm bağları, çam ormanları ve meşe ağaçları oluşturur.³² Ayrıca Lesbos' un Antik Dönem'de (M.Ö. 20. yüzyıldan M.S. 4. yüzyıla) yoğun orman alanlarıyla çevrili olduğu düşünülmektedir.³³

Adanın coğrafyasının bir sonucu olarak dağınık bir yerleşmenin görüldüğü söylenebilir. Yerleşimlerin geneline bakıldığında birbirinden ayrı konumlanmışlardır. Topoğrafik yapı sebebiyle yerleşim bölgeleri arasında ulaşım problemleri de yaşanabilmektedir.³⁴

Türkiye' nin doğal bir parçasını teşkil eden Midilli, stratejik ve jeopolitik anlamda önemli bir konuma sahip, Anadolu ile bütünleşmiş adalardandır.³⁵ Midilli' nin Akdeniz ve Karadeniz arasında ticareti sağlayan bir güzergahta bulunması, Türkiye' ye yakın olması, tarımsal bakımdan zenginlikleri, İsveç, Rusya, Amerika, İngiltere gibi önemli ülkelerin adada açtığı konsolosluklar buranın değerini anlamak bakımından kaydadeğer unsurlardır.³⁶

2.2. Tarihsel Gelişim

Midilli adası ile ilgili, ilk olarak bölgenin isim kaynağının nereden geldiğini söylemekle başlamak, kanaatimizce en doğrusu olacaktır. Midilli adı, adanın merkezi olan Mytilene kasabasından gelmektedir. Ada sakinleri burası için kale manasına gelen Kastro ismini de kullanmaktadırlar.³⁷ Adanın isminin Hitit kralı Mutallu' dan geldiği³⁸ ya da Midilli' nin, Amazon kraliçesi olan Mirin' in köleleri için Lesbos' ta kurduğu kentlerden biri olduğu yönünde mitolojik kökenli farklı efsaneler söz konusudur.³⁹ Adanın Yunanca adı Lesvos veya Lesbos olarak kullanılmaktadır. Lesbos isminin ise antik çağdaki bölgenin yöneticilerinden biri görülen Lesbus'un

³¹ Δήμος Λέσβου, 36

³² Kiel, 2005, 11

³³ Olgun vd., 2018, 129

³⁴ Olgun vd., 2018, 14

³⁵ Payzın, 2008, 12

³⁶ Oğuz, 2014, 66

³⁷ Oğuz, 2014, 64

³⁸ Berbercan, M.T. (2014). Yunan Adalarındaki Eski Türk Varlığının Edebî İzleri I: Midilli. *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)* 4(1): 13-32, Çankırı, 20

³⁹ Berbercan, 2014, 19

adından geldiği düşünülmektedir.⁴⁰ Ayrıca Lesbos ismi M.Ö. 7. yy’ da adada doğmuş olan Sapfo adlı şair bir kadının hemcinslerine karşı duyduğu tutkulu sevgisinden ötürü ‘Lezbiyen’ kelimesi ile de bağdaştırılmıştır.⁴¹ Yine mitolojik bir değerlendirme, adanın ilk yöneticisinin, Güneş tanrısı Helios ve Rhode’ nin oğlu Macareus’ un olmasıdır.⁴²

Midilli’de gerçekleştirilen arkeolojik araştırmalar neticesinde burada M.Ö. 3000-2750 tarihlerinde ilk yerleşimin olduğu görülmüştür.⁴³ Bu yerleşim bölgelerinde; kule, sur, meydan, kaldırımlı sokak, çeşme gibi yapı kalıntılarına rastlanmıştır. Adanın Termi bölgesi, bu döneme ait şehir kalıntılarının görüldüğü yerlerden biridir.⁴⁴ MÖ. 1300 lerde Akalar Midili’ yi işgal etmişler ve daha sonra M.Ö. 1000 in başlarında Yunanlılar adayı Aetolia’ dan alarak koloni durumuna gelmesini sağlamışlardır. Ada M.Ö. 527’ de de Pers İmparatorluğu’ nun eline geçmiştir.⁴⁵ Ardından Romalılar tarafından MÖ. 168’ de işgal edilen Midilli, 821 ve 1055 yılları arasında devamlı olarak Arap korsanlarının baskınlarına uğramıştır.⁴⁶

Midilli Adası’ nın Türklerle ilk tanışıklığı Çaka Bey ile olmuştur. İzmir’ e yerleşen Çaka Bey, Ege sahillerini hakimiyeti altına almak amacıyla bir donanma kurmak için hemen faaliyetlere başlamıştır.⁴⁷ Çaka Bey’ in ilk olarak aldığı ada Midilli olmuş fakat bölge kısa bir süreliğine elinde kalabilmiştir. 1091/1092 tarihlerinde Bizans’ ın adaya sefer düzenlediği sırada adanın komutası Çaka Bey’ in kardeşi Yalvaç’ ın elinde bulunmaktadır ve Çaka Bey de Bizans’ a karşı ordusu ile cephede yer almıştır. 3 ay kadar süren Bizans baskıları sonrasında, Çaka Bey’ in adadaki halkının ve kendisinin sağsağlim İzmir’ e dönmesi şartıyla Midilli’ yi Bizans’ a bırakmayı kabul ettiği belirtilmektedir.⁴⁸ Daha sonra da ada Bizans’ ın ardından Osmanlı’ nın fethine kadar sırasıyla iki şehir devleti olan Venedik ve

⁴⁰ Sağlamer, M. (2016). *Midilli’ nin Fethi ve Osmanlı Hakimiyetinin Kurulması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı, İzmir, 13

⁴¹ Berbercan, 2014, s. 19; Mansel, A. M. (1999). *Ege ve Yunan Tarihi*. Türk Tarih Kurumu BasımEvi, Ankara, 213

⁴² Karagül, M. F. (Bahar 2013). Çanakkale ve Midilli Adası Arası Seramik Öyküsü. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*. Sayı: 14. 85-105, Çanakkale, 94

⁴³ Kiel, 2005, 11

⁴⁴ Mansel, 1999, 21

⁴⁵ Mansel, 1999, 269

⁴⁶ Kiel, 2005, 11

⁴⁷ Kurat, A. N. (1966). *Çaka Bey*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. Seri:9, Sayı: B2, 27; Uzunçarşılı, 1988(a), 17

⁴⁸ Kurat, 1966, 44-45

Ceneviz hakimiyetinde yönetilmiştir.⁴⁹ İmparator Yuannes tarafından 1355'te Cenevizli Françesko Gattilusio'ya çeyiz olarak verilen ada⁵⁰ Orhan Bey döneminde talan edilmiş, I. Murat döneminde ise Yeniçeri Ağası Yunus Bey tarafından Molyvos bölgesi kuşatılmış fakat bu girişimde başarılı olunamamıştır. II. Murat döneminde Kaptan-ı derya Baltaoğlu adaya saldırı düzenlemiştir.⁵¹ Midilli yönetimi ile Osmanlı'ya senede dört bin duka vergi verilmesi konusunda bir antlaşma yapılmıştır.⁵²

Fatih Sultan Mehmet' in 1453' te İstanbul'u fethetmesiyle korunması gereken bölgeler oldukça fazlalaşmış ve bunun bir sonucu olarak da halihazırda fetih politikasına sahip olan Osmanlı Devleti yeni himaye bölgeleri için yola çıkmıştır. Hedeflerden biri de boğazları ve ticaret yollarını güvenli hale getirmek ve genişlemeyi sürdürmek adına yapılan Ege adalarının fethedilmesi olmuştur. Aynı zamanda Midilli prensi Nikola' nın Lâtin askerini adaya kabul etmesi ve Papa ile ittifakı farkedilmiş bunun üzerine Gelibolu sancakbeyi ve donanma kumandanı Hadım İsmail Bey ile komutasındaki askerler gemilerle hemen Midilli' ye yollanmıştır. İsmail Bey, Midilli' yi 12 gün süren bir kuşatmaya almış fakat yağmaladıkları birkaç ev dışında bir şey alamadan geri dönmüştür. Eski antlaşma yenilenmiş ve adanın zaptı uygun bir zamana kadar ertelenmiştir.⁵³

Fatih Sultan Mehmet, Eflak seferinden dönerken artık Midilli' nin alınmasının da vakti gelmiştir. 1462' nin Eylül ayında Sadrazam Mahmut Paşa kumandasındaki Osmanlı donanmasının Midilli' ye doğru yola çıktığından bahsedilmektedir.⁵⁴ Fatih Sultan Mehmet adaya geldiğinde Midilli düküne bir sefir yollamış ve adayı teslim etmesi halinde aile eşrafiyla ve servetiyle buradan ayrılabilceğini, kendisine imparatorluğun farklı yerlerinde yaşaması için yeterli arazinin verileceğini iletmiştir.⁵⁵ Fakat dükün adayı teslim etmeyeceğini öğrendikten sonra Anadolu' ya dönmek için oradan ayrılmış ve kuşatmayı Mahmut Paşa' ya bırakmıştır. 27 gün süren kuşatma sonunda ada yerle bir olmuş ve dük, kuşatma

⁴⁹ Çam, N. (2000). *Yunanistan' daki Türk Eserleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 210; Olgun vd., 2018, 11

⁵⁰ Karagül, 2013, 94

⁵¹ Hammer, J. V. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*. (2. Baskı) İstanbul: Kum Saati Yayınları, 275; Mirmiroğlu, V. (1946). *Fatih' in Donanması ve Deniz Savaşları*, İstanbul: İstanbul Belediye Matbaası. 3, 99

⁵² Uzunçarşılı, 1988 (b), 54; Berbercan, s 14

⁵³ Uzunçarşılı, 1988 (b), 54; Bostan ve Özbaran, 2009, 90

⁵⁴ Hammer, 2011, 275

⁵⁵ Mirmiroğlu, 1946, 100

öncesi kendisine vaadedilen şartlar geçerli olmak üzere Midilli' yi Osmanlı' ya vermeyi kabul etmiştir.⁵⁶

1464' te Venedik donanması adanın kuzeyinde bir kuşatmada bulunmuştur.⁵⁷ Mora seferinde olan Mahmud Paşa kuşatmanın haberini alır almaz Midilli' ye doğru Gelibolu' dan hareket ederek Venedik donanmasının iki gemisini yakalamıştır.⁵⁸ Venedik donanması çekilirken Aya Teodoro Kalesi' ni yıkıp buradaki halkı da yanlarında götürmüşlerdir.⁵⁹ Venediklilerin ikinci kez 1474 tarihinde bir kuşatma girişimi daha olmuş bunda da başarılı olamamışlardır.⁶⁰

Şekil 2.3. Kitâbı Bahriye'de Midilli Adası (Deniz Müzesi Ktp., Âsâr-ı Atika, Nr. 990)⁶¹

Fetihler sebebiyle sancak sayısının artması ile Rumeli beylerbeyliğine bağlı olan sancaklar ayrılmıştır. Donanmanın başına Barbaros Hayrettin Paşa' nın gelmesiyle ihtiyaç duyulan birtakım yenilikler kendini göstermiş ve bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda 1533' te Cezayir Beylerbeyliği kurulmuştur. Bu idari mevki yalnız Ege adalarını değil, Kuzey Afrika'

⁵⁶ Hammer, 2011, 275

⁵⁷ Kiel, 2005, 11

⁵⁸ Uzunçarşılı, 1988b, 56

⁵⁹ Kiel, 2005, 11

⁶⁰ Yeneroğlu Kutbay, 2005, 33

⁶¹ Bostan ve Özbaran, 2009, 37

yı da kapsayan genişlikte bir alanı içermektedir. 1568-1574 tarihlerinde Kaptan Paşa Eyaleti denilen eyaletin ayrıldığı birimler içerisinde Midilli' nin de adı bulunmaktadır.⁶² Adaya boğazlar ile olan konumu ve bir üs olarak kullanılabilmesi itibariyle oldukça önem verilmiştir. 19. yüzyılın ortalarından sonra vilayetin merkezi olan Midilli, 1867' de gerçekleşen depremin akabinde bu konumunu yitirmiş fakat idari yetkinliğini Yunanlıların adayı ele geçirmesine değin sürdürmüştür.⁶³

Osmanlı İmparatorluğu' nun 450 yıl boyunca süren Midilli adasındaki egemenliği farklı dönemlerde geçirdiği sarsıntılar sebebiyle son bulmuştur. Bu sonun başlangıcına baktığımızda bütün olarak Ege sularındaki sessizliği bozan ilk atağın bazı ülkelerce desteklenen 1821' de gerçekleşen Yunan İsyanı olduğunu söylemek mümkündür. Bu isyanın destekçisi olan Rusya' nın, akabinde Osmanlı' ya açtığı savaşı alması 1830' da Yunanistan' ın bağımsızlığını sağlamış ve adaların bir kısmı kaybedilmiştir.⁶⁴ Daha sonra 1911 yılında çıkan Trablusgarp Savaşı' nın Ege adalarından bazılarının İtalyanlar tarafından işgal edilmesiyle sonuçlanması Ege' deki tüm hakimiyet alanının sarsılmasına sebep olmuştur. Midilli' yi yakından ilgilendiren bu olayların devamında denizlerdeki hakimiyeti ele almak planıyla yola çıkan Yunanistan, I. Balkan Savaşı' nda 20 Aralık 1912 tarihinde Midilli' yi işgal etmiştir.⁶⁵

Savaş sonrasında gerçekleştirilen Londra Konferansı' nın görüşmelerinde adaların akıbeti hakkında tartışmalar yaşanmış, Osmanlı İmparatorluğu kati suretle adaları teslim etmeyi reddetmiştir. 1914 yılında Londra Anlaşması imzalanmış adalar ile ilgili karar ertelenmiştir.⁶⁶

I. Dünya Savaşı' nın sonunda 10 Ağustos 1920' de Sevr Antlaşması gibi ağır şartları olan bir antlaşma Osmanlı' ya dayatılmış, Osmanlı' nın Midilli Adası

⁶² Kılıç, O. (2016). Rumili Eyaleti' ne Bağlı Sancakların 18. Yüzyıldaki İdari Statüleri. Zafer Gölen, Abidin Temizer (Ed.) *Balkan Tarihi* içinde (111- 124) Cilt 1, 114; Arınç, K. (1997). Türk-Yunan Anlaşmazlığına Jeopolitik ve Jeostratejik Bir Yaklaşım. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Sayı 7. Erzurum, 143.

⁶³ Ünver, 2012, 3

⁶⁴ Akbaş, M. *Ege Denizi Adalarının Egemenlik Süreci ve Karasuları Sorunu*. 6 Erişim Tarihi: 15.09.2021

https://www.academia.edu/38868392/EGE_DEN%C4%B0Z%C4%B0_ADALARININ_EGEMENEL%C4%B0K_S%C3%9CREC%C4%B0_VE_KARASULARI_SORUNU Adresinden elde edilmiştir.

⁶⁵ Akbaş, 7-8

⁶⁶ Ak, G. (Güz 2014). Tarih, Deniz ve Egemenlik: Ege'nin İsporadları "Menteşe Adaları"nın Dünü ve Bugünü. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 29. (283-313), 293

üzerindeki hakimiyeti son bulmuş ve ada Boğazlar Komisyonu' na bağlanmıştır.⁶⁷ 1923 yılında Rumların ve Türklerin nüfus mübadelesine ilişkin yapılan sözleşme ile adadaki Türk nüfus Anadolu topraklarına göç ettirilmiştir.⁶⁸

2.3. Osmanlı Egemenliğinde Sosyo- Kültürel Yapı

İstanbul' un 1453' te alınmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu' nun sınırları ve hakimiyet düşüncesi katlanarak devam etmiştir. Genişleyen topraklar, akabinde sınırları aşmak ve mevcut toprakları da korumak adına yeni hedefleri de beraberinde getirmiştir. Ege Denizi ticari ve askeri alanda oldukça önemli bir bölgeyi teşkil etmektedir. Bu önemli bölge de fethedilen adaların içerisinde Midilli de yer almaktadır. Fatih Sultan Mehmet, Eflak Seferi' nden sonra daha önce de kuşatma altına aldığı bu adayı 1462' de Sadrazam Mahmut Paşa komutasında Osmanlı İmparatorluğu' nun hakimiyeti altına almıştır.⁶⁹

Midilli tarih boyunca özellikle jeopolitik konumu sebebiyle pek çok kültüre ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Bizans ve Yunan kültürünün baskın olduğunu söylemekle birlikte, Osmanlı' nın ada üzerindeki etkisini görmemek mümkün değildir. Gerek dini gerek kültürel farklılıklardan kaynaklı çatışmaların ada tarihinde yer almasına rağmen, yaklaşık 450 sene boyunca içiçe geçmiş birbiri ile kaynaşmış ve yaşamış iki toplumun bir çok açıdan benzerlikleri doğal olarak karşımıza çıkmıştır.

Midilli, 1462' de Osmanlı tarafından fethedildikten sonra, Bizans etkili bir kültürün yaşandığı adada pek çok değişiklik yapılmıştır. Adanın alınmasından sonra ilk iş olarak Midilli halkının akıbeti üç gruba ayrılarak belirlenmiştir. Yerli halk adada yaşamaya devam etmiş, üst zümredeki kesim İstanbul' a yerleştirilmiş ve orta sınıf da esir olarak yeniçerilerin hizmetine verilmiştir. Adadaki 300 kadar korsan da öldürülmüştür.⁷⁰ Prens Nikola ise esir alınmış ve saraya getirilmiştir. Padişaha

⁶⁷ Oğuz, 2014, 323

⁶⁸ Olgun vd., 2018, 14

⁶⁹ Hammer, 2011, 275

⁷⁰ Hammer, 2011, 276

pişmanlığını dile getiren Nikola, Fatih' in onu çeşitli sebeplerden tam olarak affedememesi sonucu çok geçmeden boğdurularak öldürülmüştür.⁷¹

Midilli sancak olmuş ve burada tımar sistemi oluşturulmuştur.⁷² Midilli ve Molova kalelerine askerler yerleştirilmiş ve bu iki bölge kadılık merkezi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Adaya Anadolu ve Rumeli' den Türk nüfus getirilmiştir.⁷³ Müslüman nüfus çoğunlukla adanın Midilli merkezinde ve diğer kazaları olan Molova ve Kalonya merkezlerinde yerleşmiştir.⁷⁴

Osmanlı döneminde adada Rum, Türk ve azınlık olarak da İtalyan asıllı Frenkler ve Yahudiler birlikte yaşamışlardır. Midilli' de 1488' den itibaren yapılmaya başlanan nüfus sayımlarının sonuçlarına baktımızda, Müslüman nüfusun tüm sayımlarda Rum nüfusa oranla azınlıkta olduğunu görmek mümkündür. Ancak bu sayımlar Müslümanların adada sayıca artmadığı anlamına gelmemektedir. 1488' den 1602' ye kadar yapılan sayımlarda, Müslüman hanehanın giderek arttığı gözlemlenmektedir.⁷⁵

Bu sayımlarda Müslüman halkın artışında etkili olan etmenlerden birinin de Celali İsyanları' nda yer almaları sebebiyle bir kısım insanın adaya gönderilmesi olduğu söylenebilir.⁷⁶ 1644- 1831 yılları arasında yapılan sayımlarda ise Müslüman hanehan sayısında bir azalma görülmekte olsa da ortalama nüfusun da azalmış olması göz önünde bulundurularak incelendiğinde, yine Müslüman nüfusun oransal olarak artışı söz konusu olmuştur. 1874 ve 1887' deki sayım verileri ise artan toplam nüfus ortalamasına karşın Müslüman nüfusta bir gerileme göstermektedir.⁷⁷ Midilli' deki özellikle 1800'lerin başında nüfus sayımlarında gerçekleşen hareketliliğin çoğunluğu ticaret ya da dönemlik çalışma amaçlı Anadolu' ya yapılan ziyaretlerden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.⁷⁸

⁷¹ Tansel, S. (1953). *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed' in Siyasi ve Askeri Faaliyeti*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. Seri 11 No:4, 238

⁷² Sağlam, 2016, 98

⁷³ Kiel, 2005, 11

⁷⁴ Ünver, 2012, 218

⁷⁵ Kiel, 2005, 12

⁷⁶ Olgun vd., 2018, 13

⁷⁷ Kiel, 2005, 12

⁷⁸ Ünver, M. (2019). Midilli Adasının Nüfusu. *Güney- Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (33), (43-77), İstanbul. 69

Adada 1905-1906 yıllarında yapılan sayıma baktığımızda ise toplamda 134.263 olarak tespit edilen toplam nüfusun arasında, Müslümanların sayısı neredeyse 18.000 civarındadır. Mübadelenin gerçekleştiği yıllara kadar da nüfustaki bu oranlar aşağı yukarı aynı düzeyde seyretmiştir.⁷⁹

Adada yerleşim daha çok yapılan mesleklerle yani zeytincilik, üzüm mahsulleri üretimi, balıkçılık, sabunculuk⁸⁰ gibi geçim kaynaklarına kolay ulaşılabilen yerlerde toplanmıştır. Dolayısıyla Midilli' nin potansiyel kaynaklarının yön verdiği sanayi alanlarının başını da zeytinyağı ve sabun üretimi çekmiştir. Adadaki 20. yüzyıla gelmeden yapılan, 300' e yakın yağ ve 100' e yakın sabun üretim yerlerinin varlığı da bunu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca tabakhane, buğday öğütme değirmeni ve 20. yüzyılın başında açılan ip fabrikası da üretim çarkının işlediğini gösteren önemli unsurlardandır.⁸¹ Midilli' nin üretimini yaptığı bu ürünlerin Anadolu'ya ihraç edildiği ve hatta özellikle İstanbul için bunun bir yükümlülük olarak yapıldığı da belgelerden anlaşılmaktadır.⁸²

Midilli' de gelenek bozulmamış ve adada ihtiyaçlara hizmet etmek adına pek çok vakıf kurulmuştur. Vakıfların sayısı, artan Müslüman nüfusuyla doğru orantılı olarak artmış ve bunun sonucunda ada halkının rahatça yaşaması sağlanmıştır.⁸³ Midilli' de bulunan 607 adet vakıf kuruluşunun sermaye kaynaklarının çoğunu gayrimenkuller oluşturmuş ve bunların içinde çok sayıda zeytinlik alanı olduğu tespit edilmiştir.⁸⁴ Midilli' de kurulan vakıfların başta asker ve ilmiye sınıfından olmak üzere farklı mesleklerden de kurucuları olduğu bilinmektedir.

Pek çok önemli Türk isimin ada ile bağlantısından söz etmek mümkündür. Bu isimlerin başında ünlü Türk denizcisi Barbaros Hayreddin Paşa' nın geldiğini belirtmek gerekir. Tahmini olarak 15. yüzyılın son çeyreğinde Midilli adasında doğduğu bilinen Hayreddin Paşa' nın asıl ismi Hızır' dır.⁸⁵ Barbaros Hayreddin

⁷⁹ Ünver, 2012, 217-218

⁸⁰ Arıkan, Z. (2006). Midilli- İstanbul Arasında Zeytinyağı Ticareti. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25 (40), (1-28), 10

⁸¹ Yeneroğlu Kutbay, 2005, 126

⁸² Arıkan, 2006, 12

⁸³ İşbilir, Ö. (2-3 Temmuz 2004). Foundation (Vakıf) Establishment Process In Mytilene Island Under The Rule Of The Ottoman Empire. *II. National Symposium On The Aegean Islands*, Gökçeada-Çanakkale, (106- 110), 106

⁸⁴ Oğuz, 2014, 117

⁸⁵ Turan, Ş. (1992). "Barbaros Hayreddin Paşa". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 65-67 <https://islamansiklopedisi.org.tr/barbaros-hayreddin-pasa> Erişim Tarihi: 15.09.2021, 65

Paşa, Osmanlı deniz kuvvetlerinin zaferlerine demirbaş olarak adını yazdırmış, kaptan paşa olarak Cezayir Beylerbeyliği' nin kuruluşunda yer almıştır. Paşanın Midilli kalesi içerisine yaptırdığı tekke, hankâh ve imaret dışında Cezayir ve İstanbul' da da yaptırdığı eserler mevcuttur.⁸⁶

Kulaksız, Kulaksızoğlu ya da Kulaksızzâde olarak tanınan aile, adada önemli bir yere sahiptir. Kulaksızzâdeler nesiller boyunca Midilli' nin önde gelen ailelerinden olmakla birlikte, aile bireyleri devlet kademelerinde mutasarrıflık, nazırlık, valilik gibi yüksek makamlarda görev almışlardır. Ayrıca adaya sürgün edilen önemli kişiler ile ailenin ilgilendiği de bilinmektedir. Örneğin Namık Kemal aile ile bu münasebette bulunmuş isimlerden olmuştur.⁸⁷ Hem adada hem de Anadolu tarafında çok sayıda mülkün sahibi olmalarının yanı sıra Mustafa Kulaksızzade' nin inşa ettirdiği Midilli çarşısında yer alan Yeni Cami (16 Ağustos 1825- 4 Ağustos 1826)⁸⁸ gibi önemli yapılar ile de varlıklarını ortaya koymuşlardır.⁸⁹

Midilli' de yaşayan bir diğer isim ise vatan şairi olarak bilinen Namık Kemal' dir. Çocuk yaşlardan itibaren yazmaya başlayan Namık Kemal, Tasvir-i Efkâr, Muhbir, Hürriyet gibi gazetelerde kimi zaman farklı mahlaslar kullanarak, doğu- batı sentezinde fikirleri ile pek çok vatan sevgisini gösteren ve hükümet eleştirisi yapan yazıyı kaleme almıştır. Yazılarındaki eleştirileri sebebiyle hapishaneye girip çıkmış, farklı yerlere sürülmüş ve mutasarrıf olarak hükümet için görevlendirilerek, gönderildiği topraklardan biri de Midilli Adası olmuştur. Her ne kadar sürgün olarak buraya gönderilmişse de Midilli' yi çok seven Namık Kemal, görevini yaparken adadaki eğitim, sanat, ticaret gibi akla gelebilecek her türlü alanla ilgilenmiş, yenilikçi yaklaşımlarıyla yol göstericilik yapmıştır. Midilli Risalesi adında bir eseri de kaleme alarak yazın dünyasına kazandırmıştır.⁹⁰

⁸⁶ Oğuz, 2014, 86; Barbaros Hayreddin Paşa' nın adada yaptırdığı eserlerin arasında çeşme ve hamamın bulunduğunu söyleyen web kaynağını incelemek için bkz: https://tasam.org/tr/TR/Icerik/4256/barbarosun_vasiyetnamesi

⁸⁷ Ünver, 2012, 237

⁸⁸ Εγγλέζου, 2012, 48

⁸⁹ Kulaksızzade Ailesi ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Doğan, F. (2011). Ondokuzuncu Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Taşrasında Bir Kadının Hukuk Mücadelesi: Midilli Nazırı Kulaksızzade Mustafa Ağa'nın Mirası Davası. *History Studies*. 3 (2)

⁹⁰ Namık Kemal ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Baş, R. (2008). *Namık Kemal' in Midilli, Rodos ve Sakız Mutasarrıflıkları (1879-1888)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı.

Müslümanların ve gayrimüslimlerin uzun yıllar adada birarada yaşayabildikleri görülmektedir. Oluşan bu homojen toplum içerisinde Osmanlının adaya kültürel bir taşıyıcılık yapması da doğal olarak meydana gelmiştir. Mimari kültür bu aktarımlardan yalnızca birini teşkil etse de en önemli unsurlardan biri konumundadır. Çünkü mimarinin şekil alması hayattaki her bir alanla ilişkili olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla adadaki mimari yapılanma, din, eğitim, gelenek gibi farklı unsurlardan etkilenmiştir. Adada Osmanlı tarafından inşa edilen yapıların sayısı hakkında net bir bilgiye sahip olmasak da Yunanistan üzerinden yapılan istatistiksel araştırmalardan, arşivde kayıtlı 3771 Osmanlı eserinin varlığından ve bunların 756 tanesinin ayakta olduğundan bahsetmek mümkündür.⁹¹ Hakimiyet sonrası adada inşa edilen yapıların yanı sıra hali hazırda var olan yapılar da onararak kullanılmaya devam edilmiştir. Bu bağlamda adadaki Midilli ve Molova kaleleri örnek verilebilir. Midilli kalesi Bizans döneminde yapılmış, Gattelusio döneminde onarımlar ve eklemeler yapılarak kullanılmış ve bu durum Osmanlı döneminde de aynı şekilde devam etmiştir.⁹²

Şekil 2.4. Sigri Kalesi giriş kapısındaki III. Osman tuğrası ve kitabe

⁹¹ İbrahimgil ve Keleş, 2019, 528

⁹² Nalezen, O. (Temmuz 2020). Osmanlı Ege'sinde Kalelerin Yönetim Pratiği Üzerine Bir Değerlendirme: Midilli Kalesi'nin Onarım Projesi. Near East Historical Review, 10/3, (285 – 294), 287

1501 ve 1643 yılında onarımlar ve eklemeler yapılan kalede, Osmanlının eseri olan askeri yapılar, cami, çeşme, hamam, medrese, tekke ve su sarnıcı bulunmaktadır.⁹³ Molova Kalesi yine Bizans döneminde inşa edildiği tahmin edilen bir eserdir. Kayıtlara göre Osmanlı döneminde 1571 ve 1886 tarihlerinde kaleye onarımlar ve eklemeler yapılmıştır.⁹⁴ Adadaki üçüncü kale ise Osmanlının inşa ettirdiği Sigri Kalesi’ dir. Kalenin giriş kapısında III. Osman’ ın tuğrası ve onun altında banisi Süleyman Paşa’ nın H. 1170 Miladi 1756-57 tarihinde kaleyi inşa ettirdiğini belirten bir yazıtı mevcuttur.⁹⁵

Adada bahsedilmesi gereken bir diğer yapı tipi şüphesiz Müslümanların ibadethanesi olan camilerdir. Midilli adasında inşa edilen camilerin sayısı hakkında kaynaklarda 19. yüzyılın sonunda yalnızca Midilli şehrinde neredeyse 20 tane caminin varlığından söz edilebilmektedir.⁹⁶ Adadaki en eski cami kabul edilen Kale ya da Mehmet Cami, Midilli Kalesi içerisinde yer alan, kiliseden çevrilme bir yapıdır. 1548 tarihli kayıtlarda caminin yanı sıra üç adet mescidin de adı geçmektedir.⁹⁷ Sayılarını tam olarak bilemesek de elde ettiğimiz veriler ışığında Midilli adasında tespit edilmiş 23 adet caminin varlığından söz etmek mümkündür. Kaynaklarda geçen cami isimleri şunlardır; Kale Cami, Yeni Kale Cami, Yeni Cami, Valide Cami, Yalı Cami, Vigla Cami, Çınarlı Cami, Cumurlu (Kumlu) Cami, Turunclu (Neratzias) Cami, Apdul (Kulu) Cami, Hasan Reis Cami, Mesagros Cami, Filia Cami, Sigri (Karadağlı Kaptan Süleyman Paşa) Cami, Komi Cami, Moliva Cami, Parakila (Paraşla) Cami, Ipsilometopo Cami, Kantri Cami, Chidira (Hidira) Cami ve Eippeios Köyü’ nde 2 camiden bahsedilmektedir. Ayrıca aynı bölgede var olduğundan bahsedilen 2 adet cami ismi daha mevcuttur. Fakat söz konusu camilerin aynı yapı olduğu düşünüldüğü için tek cami olarak sayılmıştır. Bu yapıların isimleri kaynaklarda Skala New Kydonion Cami ve Baloğlu Cami olarak geçmiştir.⁹⁸

⁹³ Εγγλέζου, 2012, 49

⁹⁴ Konuk, 2008, 130

⁹⁵ Εγγλέζου, 2012, 52

⁹⁶ Koumariou, M. (1999). Mosques within a Process of Ottomanization in the City of Mytilene-Greece. *Proceedings of Symposium on Mosque Architecture*. King Saud University. (113-129), Saudi Arabia, 119

⁹⁷ Kiel, 2005, 12

⁹⁸ Midilli’ de bulunan camiler hakkında detaylı bilgi için şu kaynaklara bkz: Balkır, S. (Eylül 1991). *Midilli, Sakız ve Limni’ de Eski Türk Eserleri.*; Mimar Sinan Mühendisler Birliği, (Kasım 2005). *Midilli Adası’ ndaki İslami Eserlerin Tespiti ve Farkındalık Kazandırılması Projesi*, Ulvi Asan (Proje Sorumlusu); Kiel, a.g.m, Konuk, a.g.e, Koumariou, a.g.m, Εγγλέζου, a.g.e. *Λέσβου: Με Την Τέχνη Οδηγο Ερευνητική Εργασία Β’ Λυκείου*. Αλίκη Γιατρά (Υπεύθυνη Καθηγήτρια)

Bahsedilen yapılardan bir kısmı ayakta, bazılarının yalnızca kalıntıları mevcut, bazıları ise yok olmuştur.

Şekil 2.5. Yalı Cami

Adada tarikat yapılanmasının da mevcut olduğu bilinmektedir. Kiel makalesinde Midilli Kalesi içerisindeki 16. yüzyıla tarihlenen tekkeden, Halvetiyye tarikatı için 1621’ de yapılan bir dergahdan ve 1699’ da kayıtlara geçmiş bir Bektaşî tekkesinden söz etmektedir.⁹⁹

Başka bir kaynakta ismi geçen bir diğer tekke, Yel Değirmeni ya da Şerife Sultan Tekkeleri’ dir. Günümüzde ayakta olmayan tekkelerin antik tiyatro yakınında bulunduğu, Abdülhamid döneminde inşa edildiği söylenmektedir. Ayrıca kalenin batısında bir mevlevihanenin varlığından bahsedilmektedir ki bu da Kiel’ in makalesinde 18. yüzyıldan sonraki kayıtlarda adının geçtiğini söylediği yapılardan olmalıdır.¹⁰⁰

Eğitim yapılarına baktığımızda; Midilli kalesi içerisindeki çift katlı, açık avlulu, Barbaros Hayrettin Paşa’ nın banisi olduğu Veli Paşa Medresesi en erken örneklerden birini teşkil etmektedir.¹⁰¹ Diğer önemli örnek ise Yeni Cami avlusunda 1756-1757 tarihli Hacı Mehmed Ağa’ nın kendi adı ile anılan medresesidir. Çift katlı

https://www.4lykeioalimou.gr/files/ee/20152016/B/TELIKES%20ERGASIES/Lesvos_Me_thn_Texnh_Odhgo_EE.pdf

⁹⁹ Kiel, 2005, 12

¹⁰⁰ Γιατρά, 18; Kiel, 2005, 12

¹⁰¹ Εγγλέζου, 2012, 50

ve revaklı avlulu olarak tasarlanmıştır. Eğitim yapılarının içerisinde 1900 yılında inşası tamamlanan Midilli İdadisi, çeşitli onarımlar ve eklemeler ile günümüze kadar ayakta kalabilen yapılardandır. Bina şu anda mahkeme olarak kullanılmaktadır.¹⁰² Bir diğer bina, kimsesiz çocuklar için açılan Midilli Yetim Kızlar Yurdu' dur. Binanın girişinde yer alan kitabeldeki tarih hakkında (1229) 1813 ve (1325-1326)1908 olmak üzere iki farklı görüş bulunmaktadır.¹⁰³

Şekil 2.6. Hacı Muhammed Ağa Medresesi giriş kapısı ve kemerleri

Adada Türk konutları da yaygın olarak inşa edilmiştir. Bunlardan en bilindiği Midilli Hükümet Konağı' dır. Vefat eden Ümmügülsüm hanımefendinin konağı iken devlet yararına hükümet konağı olarak kullanılmaya başlanmış, 1859' da yeni bina inşa edilmiş ve farklı tarihlerde çeşitli eklemeler yapılarak, tamiratlar geçirmiştir. Günümüzdeki bina ise 1891-1892 yıllarında inşa edilmiş ve Ege Bakanlığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁰⁴ Kulaksız Paşa ya da Halim Bey Konağı da denilen konut yapısı Midilli' de bilinen eski Türk evlerinden biridir. Molivos' taki Giannakos Evi(1820-1830) ve Petra' daki Varelcidena (Vareltzidenas) Konağı da (1790) Türkler tarafından yapılmış konutlardır.¹⁰⁵ İki ev de iki katlı ve içerisinde duvar resimlerinin bulunduğu Midilli' deki önemli Osmanlı eserlerindendir. Adanın merkez bölgelerinde daha birçok Türk evine rastlamak mümkündür.

¹⁰² Konuk, 2008, 164; Balkır, 1991,

¹⁰³ Konuk, 2008, 154; Balkır, 1991,

¹⁰⁴ Konuk, 2008, 146

¹⁰⁵ Εγγλέξου, 2012, 53; Kuyulu Ersoy, İ. (Nisan 2019). Batı Anadolu' dan Adalara Duvar Resmi Bağlamında Midilli' de Resimli İki Konut. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXVIII/1, 165-191, 167, 178

Osmanlı' nın olmazsa olmaz yapılarından hamamlar ile ilgili Midilli merkezde bulunan kaledeki hamam ve arşı hamamının (1820-25) yanı sıra Sigrı hamamı ve Sefaki hamamlarının da isimleri literatürlerde geçmektedir.¹⁰⁶

Tez konumuzu oluşturan çeşmeler ise adanın özellikle Midilli, Molivos ve Sigrı bölgelerinde yaygın olarak inşa edilmiştir. Adada Osmanlı klasik mimari döneminin gerek yapısal gerekse süsleme özellikleri ile yapılmış daha çok örnek bulunmasına karşın, Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi ve Skopelos Çeşmesi gibi yapılar özellikle süslemedeki çeşitlilikleri açısından en dikkat çeken örnekleri teşkil etmektedirler.

¹⁰⁶ Konuk, 2008; Balkır, 1991,

3. TÜRK KÜLTÜRÜNDE ÇEŞME MİMARİSİNİN GELİŞİMİ

İnsan yaşamında hayati ihtiyaçlar için önemli bir yere sahip olan suyun, temel kullanımı şüphesiz suyu içmek ve temizlenmektir. İnsan topluluklarının suya yakın bölgelerde yerleşme arzusunun bu hayati ihtiyacı karşılamak olduğu net olarak anlaşılabilmektedir. Bunun dışında aynı zamanda kültürler içerisinde suyun kutsallaştırıldığı da görülmektedir. Bu kutsallaştırma; tanrı ile bağ kurma, hayır işleme, tedavi olma, ruhun temizlenmesi gibi bir takım istek ve ihtiyaçlar sebebiyle ortaya çıkmıştır. Türk kültüründe de hem islamiyetten önce hem islamiyetten sonra suyun bu amaçlar için kullanımı yaygın olarak görülmektedir. Tüm bunların yanı sıra suyu kullanırken rahat ve düzenli bir ulaşım sağlayabilmek de önemli hale gelmiştir. Suyun depo edilmesi, dağıtılması ve akıtılmasına müdahale edebilmek için; sarnıçlar, su kanalları ve su kemerleri ile gelişen mimari içerisine çeşmeler de katılarak pek çok eser yapılmaya başlanmıştır.

‘Çeşme’ kelimesinin çıkış noktası Farsça bir kelimeden olmuştur.¹⁰⁷ Suyun çıkışını sağlayan her türlü kaynak, delik gibi yerlerin göz ile bağdaştırılması, Farsça’ da göz anlamına gelen ‘Çeşm’ kelimesiyle bu yapıların adlandırılmasına sebep olmuştur. Günümüzde çeşme dediğimiz yapılara farklı dönemlerde ve yapılaş amaçlarına göre ‘ayn’, ‘sikaye’, ‘meska’, ‘çeşme-i ab-ı zülal’, ‘çeşme-i kevser’, ‘çeşme- i dilküşa’ gibi isimler de verilmiştir.¹⁰⁸

Anadolu’ da eski çağlardan günümüze ulaşan en erken çeşme örnekleri; Hititlerin, tapınaklarında yıkanmak için yaptıkları kutsal çeşmelerden, Urartuların 8-9. yy. da meydana getirdikleri Çavuştepe Kalesi içindeki taşları oymak suretiyle yuvarlak yalaklı yaptıkları çeşmelere kadar uzanmaktadır.¹⁰⁹ Hellenistik kültürde anıtsallığa doğru yönelen çeşme yapıları, Roma kültüründe Nympheum diye

¹⁰⁷ Çeşmenin sözlük anlamı: Herkesin faydalanması amacıyla kontrol altına alınmış suyun akıtıldığı yapı. Hasol, D. (1979). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı -Endüstri Merkezi Yayınları, 129

¹⁰⁸ Eyice, 1993, 277

¹⁰⁹ Uludağ, K. (1994). *Seramik Sanatında Çeşme ve Suoyunları*. (Sanatta Yeterlilik Tezi) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 33; Kayın, E. (1988). *Çeşme Tarihi Doku Araştırması Koruma ve Restorasyon Önerileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Bölümü Restorasyon Ana Bilim Dalı, İzmir, 79

adlandırılmış, birkaç katlı ve oldukça gösterişli cepheleri ile karşımıza çıkmıştır. Bizans dönemi çeşmeleri ise daha küçük boyutlu çeşmelerdir.¹¹⁰

Türk kültürüne baktığımızda varlığından söz edebileceğimiz en erken örnek Mardin’ de Artuklu döneminden kalan Necmeddin İlgazi tarafından yaptırılmış çeşmedir (1109-1122).¹¹¹ Selçuklular Anadolu’ da halihazırda mevcut bulunan yapıları kullanmaya devam etmiş ve bunları onarma yoluna da gitmiştir. Ancak zamanla çoğalan ihtiyaç sebebiyle mevcut yapılar genişletilmiş ve buna ek olarak yenileri inşa edilmiştir.¹¹² Selçuklu dönemine ait en erken örnek ise Sivas Gök Medrese Çeşmesi’ dir.¹¹³ Bir diğer erken örnek Amasya- Tokat yolu üzerinde bulunan, Sultan I. Alaaddin Keykubad’ ın eşi Mahperi Hatun tarafından yaptırılmış çeşmedir (1238-1239).¹¹⁴

Şekil 3.1. Sivas Gök Medrese Çeşmesi 13. yüzyıl¹¹⁵

Çeşmeler dönemlerine göre malzeme, biçim ve bezeme farklılıkları gösterdikleri gibi, aynı zamanda kullanım amaçlarına ve bulundukları konuma göre de farklılık göstermişlerdir. Çeşmeler yapıların içlerinde ya da dışlarında bitişik

¹¹⁰ Ölmez Karademir, F. (2016). “Osmanlı Dönemi’nde İzmit’te Yaşamış Gayrimüslimlere Ait Çeşme Yapıları”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları*, Kocaeli, (1845-1861), 1846

¹¹¹ Eyice, 1993, 278

¹¹² Önge, 1997, 11

¹¹³ Verim, Y. (2019). *Kütahya Çeşmeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 6

¹¹⁴ Çetintaş, 1944, 128

¹¹⁵ Çetintaş, 1944, 126

olarak, meydanlarda, sokak aralarında, ibadethanelerde ya da mezarlıklarda, su ya da şerbet gibi meşrubat sunması amaçlanarak çokça inşa edilen yapı grupları olmuştur.

Anadolu’ da 13. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar yapılan çeşmeler genellikle cami, han, medrese gibi yapıların yola bakan ön cephelerinde ve iç avlularında yapılırken, 15. yüzyılda tonozlu ya da kubbeli su deposu olan ve ahşap saçaklı müstakil örnekler de görülmeye başlanmıştır. 16. yüzyıla gelindiğinde tas nişli, oturma sekili, burma lüleli tasarımlarıyla artık tamamlanmış bir çeşme düzenlemesinden bahsetmek mümkündür. 19 yüzyılda ise bunlara ek olarak sahil kenarlarında farklı formlarda yapılmış küçük iskele çeşmeleri görülmektedir.¹¹⁶

Her dönemde çok yoğun bir şekilde inşa edilmiş olan bu yapı grubunun Osmanlı döneminde özellikle ayrı bir yeri bulunmaktadır. Gittikçe gelişen bir mimari söz konusudur. Başlarda sade düzende ve işlevsellik göz önünde tutularak yapılan çeşmeleri sonradan her yerde görmek mümkün hale gelmiştir. Tek cepheli çeşmelerden çok cepheli çeşmelere, küçük boyutlardan anıtsal boyutlara doğru mimari olarak eğilen bu yapılarda, süslemede çeşitlenen bezeme unsur ve teknikleri de dikkat çekicidir. Özellikle Lale Devri ile başlayan bezeme üslubu şatafatlı çeşmelerin ortaya çıktığını bize göstermektedir.

Midilli de Osmanlı’ nın takip edegeldiği bu gelişmelerin açıkça görülebildiği yerlerden biridir. Adadaki çeşmelere bakıldığında İstanbul’ daki yani dönemin başkentindeki kadar zengin örneklerle rastlamamış olsak da aynı ilerlemenin burada da uygulanmış olduğunu söylemek mümkündür. Midilli’ nin erken dönem çeşmelerine baktığımızda daha sade bir düzenin hakim olduğunu görebiliriz. Fakat incelenen bazı örneklerde kullanılan malzemeden süsleme unsurlarına kadar farklı bir tasarımla karşılaşmaktayız. Artık her köşe başında, meydanlarda veya çeşitli yapılarla birlikte görmenin mümkün olduğu çeşmelerin tahribata açık bir yapısı olmasından kaynaklı pek çoğunun yok olmuş olabileceği de ayrı bir problem olarak tarihsel dokuya zarar veren noktalardandır.

¹¹⁶ Önge, 1997, 38

Tüm bu yapısal gelişim ve değişimlerin yanı sıra genel olarak çeşmeleri oluşturan bir yapı unsurları grubundan söz edilebilir. Bu unsurları genel hatlarıyla şöyle sıralamak mümkündür:¹¹⁷

Su haznesi: suyun depolandığı, çeşmeye kaynak sağlayan ve hacim veren bölümdür. Cephenin arka tarafında dolaplı ve dolapsız biçimlerde yapılabilmektedir.

Ayna Taşı: kemerli niş içerisinde ve üzerinde sürekli akmakta olan (salma) ya da açıp kapatmayı sağlayan (burma) muslukların yer aldığı süslemeli veya süslemesiz olabilen kısımdır.

Kitabe: genellikle mermer bir tabaka üzerine yapının banisinin, yapılış tarihinin ve suyun cinsinin de belirtilebildiği bölümdür.

Kap/ Tas Nişi: Musluktan akan suyu doldurmak için kullanılan kapları koymak için yapılan, çoğu zaman kemerli küçük bir niş olarak karşımıza çıkan girintidir.

Sabunluk: Sabunu koymak için yapılan çeşme yüzündeki girinti ya da çıkıntılı küçük alandır.

Su Teknesi: Musluktan çıkan suyun akarak gitmesini sağlayan çukur bölgedir. Bu bölüm için kurna ve yalak isimleri de kullanılmaktadır.

Dinlenme Sekisi: su teknesinin iki yanında dışa doğru çıkıntılı olarak yapılmış sekilerdir. Testi seti ya da bekleme sekisi de denilmektedir.¹¹⁸

İncelemelerin sınıflandırılmasında sağladığı kolaylık da göz önünde bulundurulduğunda yukarıda verilen yapı unsurları tarafımızca tercih edilen yöntem olmuştur. Çalışmamızda ele aldığımız çeşmeler tanımlamaları verilen bu terimler bakımından incelenmiş ve tasnifleri bu tipoloji ile oluşturulmuştur.

¹¹⁷ Kara Pilehvarian, N. (2002). Osmanlı Çeşme Mimarisi. *Türkler Ansiklopedisi*, C. 12, (247-251), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 247

¹¹⁸ Eyice, 1993, 282

4. KATALOG

Midilli Adası'nda Osmanlı Çeşmeleri adlı çalışmamızda, tespit ettiğimiz 43 adet çeşme, tarihi belli olmayan yapıların fazlalığı ve şehir merkezi, kasaba, köy yerlerindeki varlıklarının gruplandırmasındaki karmaşıklığı sebebiyle alfabetik sırayla incelenmiştir. Çeşmelerin bulundukları konumlar, aşağıdaki haritaya katalogdaki sıraları ile numaralandırma şeklinde yerleştirilmiştir.

Adada bulunan çeşmeler yerlerinde incelenmiş, fotoğraflanmış ve ölçüleri alınarak belgelenmiştir. Cephe çizimleri tarafımızca yapılmış, daha önceki yayınlarda mevcut bulunan çizimler kontrol edildikten sonra kullanılmıştır. Tarafımızca ulaşamamış olan yapılar için çeşitli kaynaklardan faydalanılmıştır. Çeşmeler ile ilgili arşiv taramaları yapılmıştır. Bu bölümde çeşmeler mimari, tarihi ve süsleme unsurları bakımından incelenmiş, tasnifleri yapılmıştır.

Şekil 4.1. Midilli haritasında çeşmelerin konumları¹¹⁹

¹¹⁹ <https://www.gezecegiz.com/midilli-adasi-lesvos/midilli-map/> Harita üzerindeki sayısal işaretlemeler tarafımızca yapılmıştır.

4.1. Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi

Örnek No	: 1
Bulunduğu yer	: Molivos kasabasının güney sahili kenarında bulunmaktadır.
Fotoğraf No	: 4.1- 4.2- 4.3- 4.4
Çizim No	: 1
İnceleme tarihi	: Eylül 2019
Tescil durumu	: -
Konumu	: Müstakil
İnşa tarihi/ Dönemi	: H. Muharrem 1277/ M. Temmuz-Ağustos 1860
Yaptıran (Banisi)	: Molova Limanı Reisi Ahmet Sıtkı Dede
Kitabesi	: Kitabe beyaz mermer üzerine yazılmıştır. Yazı biçimi Ta'lik'tir.

Eğer mü'min içre ise bu âb-ı / Nasîb ola ona kevser-i şarabı

Sâhib-ül-hayrât ve-l-hasenât / Veragîbû 'l-cennete ve 'd-derecât

Bâni-i sanî Molova limanı / Reisi Ahmet Sıtkı Dede Muharrem 1277

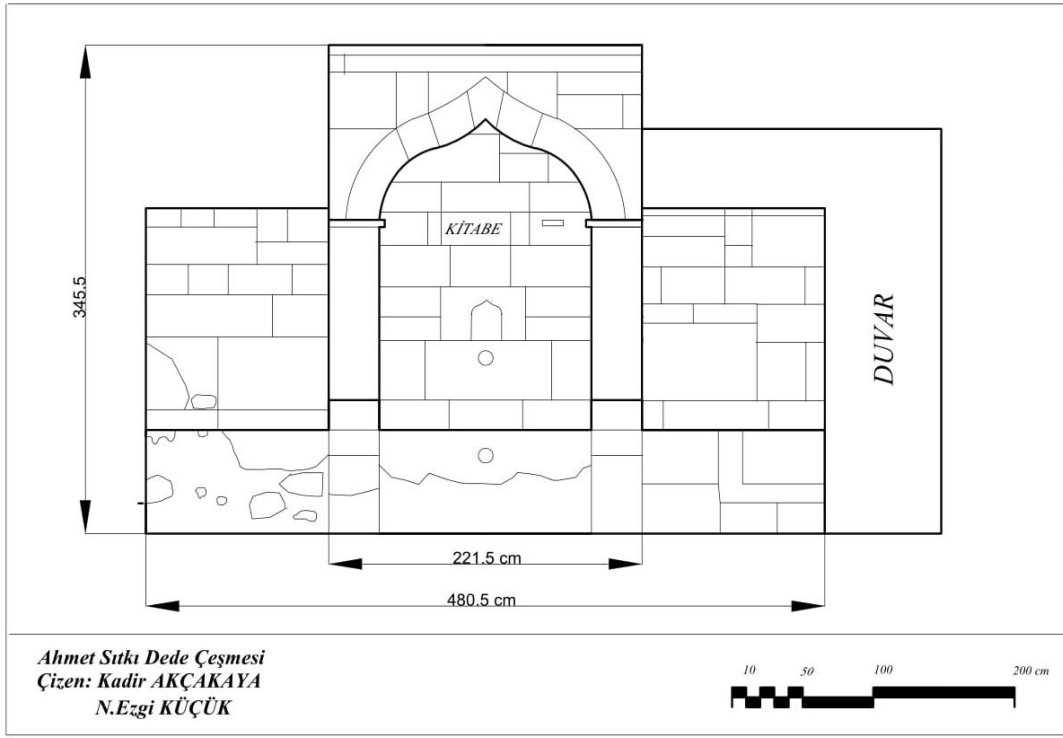
Şekil 4.2. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme dikdörtgene yakın bir plana sahiptir. Ön cephe ve arka cephenin yarısı dikdörtgenlik oluşturmuşken, su haznesinin yarısı ise oval devam etmektedir. Fakat genel yapılanmaya bakıldığında mevcut çeşmenin dikdörtgen planlı çeşmeler grubunda değerlendirilmesine kanaat getirilmiştir. Su haznesinde kullanılan örtü sistemi kubbe olmuştur. Kubbenin bir kısmı kotta bırakılmıştır ve üzerine dikdörtgen bir dolap açıklığı yerleştirilmiştir.

Malzeme: Çeşmenin ön cephesinde kahverengi düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Su haznesi ise moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Ön cephede yanlarda devam eden duvarda ise hem düzgün kesme taş malzeme hem de kaba yontu taş malzemeyi görmek mümkündür.

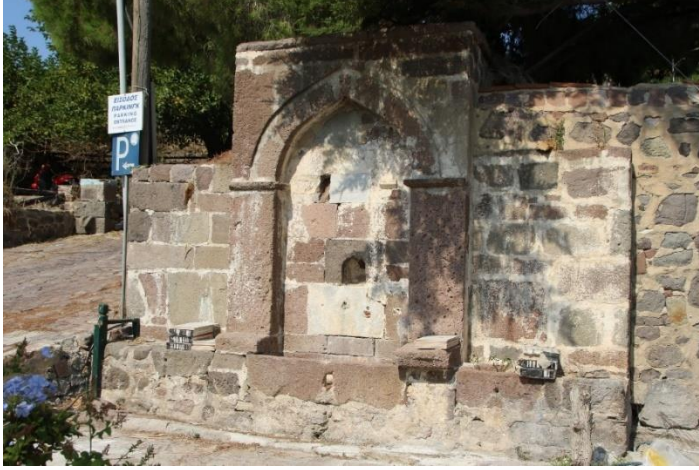
Mimari Özellikleri: Çeşme, sokak üzerinde yapılmıştır. Yapıdan aldığımız ölçülerden, yüksekliğinin 345.5 cm, genişliğinin 221.5 cm olduğu tespit edilmiştir. Dikdörtgen bir cepheye sahip olan yapının sivri kemerli bir nişi vardır. Kemer ve üst duvar yekpare iki kare ayak üzerine oturtulmuş. Kemerin altında dikdörtgen bir mermer kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin yanında dışarı doğru çıkıntılı küçük bir taş mevcuttur. Bu taş muhtemelen sabunluk olarak düşünülüp sonradan eklenmiş bir parçadır. Ayna taşının ortasında, tek lüleli musluk tablasının hemen üzerinde kaş kemerli küçük bir tas nişi mevcuttur. Oturma sekileri dikdörtgen teknenin biraz üzerinde kalır ve birleşik olduğu duvarda da taşlar tekne seviyesinde devam eder. Yapının su haznesi bulunmaktadır. Haznenin üzeri kubbe örtülüdür. Hazne yarısı kotta kalacak şekilde toprak altında bırakılmıştır. Buraya bir dolap açıklığı yerleştirilmiştir. Pencere demir parmaklıklar ile kapatılmıştır.

Şekil 4.3. Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.4. Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.5. Yapının genel görünümü

Şekil 4.6. Su haznesi

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süsleme ögesi kullanılmamıştır.

Geçirdiği onarımlar: Yapının onarımına ilişkin herhangi bir bilgi veya belgeye rastlanılmamıştır. Fakat yapıda yeni harç izlerinin bulunması ve farklı renkte taşların da mevcut olması dolayısıyla küçük onarımlar geçirdiğini görebilmekteyiz.

Bugünkü durumu: Yapı günümüzde ayaktaadır ancak suyu akmamaktadır. Duvar yüzeylerinde bazı kayıpların olduğu gözlemlenmiştir.

Tarihlendirme: Çeşmenin kitabesinde H. Muharrem 1277/ M. Temmuz- Ağustos 1860 tarihinde, ikinci bani olan Ahmed Sıtkı Dede tarafından inşa ettirildiği yazmaktadır. Burada başka bir isim geçmemektedir. Fakat ikinci bani olduğunun belirtilmesi daha önceden bir çeşmenin mevcut olduğunu ve bir şekilde yokolan çeşmenin yerine ikinci bani tarafından mevcut çeşmenin yaptırıldığı görülmektedir.

4.2. Alime Kadın (Çınarcık) Çeşmesi

Örnek No : 2

Bulunduğu yer : Molivos çarşısının aşağısında, Andreas Kyriakou Meydanı'nda yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.5-4.6-4.7

Çizim No : 2

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1149/ M. 1736-1737

Yaptıran (Banisi) : Alime Kadın

Kitabesi : Kitabe beyaz mermerdir. Yazı biçimi Nesih' tir.

Sâhib-ül-hayrât

Ve-l-hasenat Alime kadın

Rahmetullâhi-aleyh sene 1149

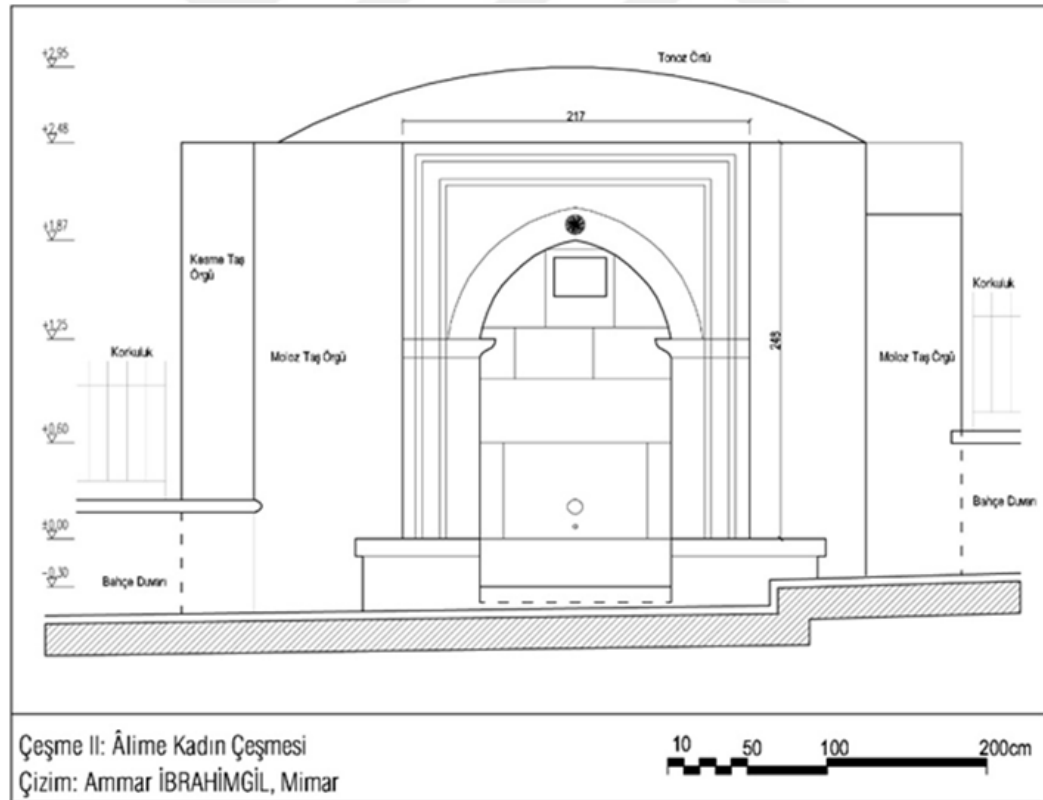
Şekil 4.7. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Su hazneli olarak yapılmış olan çeşmenin hazne kısmı bahçe avlusunda kalmaktadır. Kareye yakın bir planı vardır. Su haznesinin tonoz ile örtülüdür.

Malzeme: Ön cephede kahverengi ve gri kesme taş malzeme kullanılmıştır. Kütlesel su haznesi ise moloz taş malzeme ile inşa edilmiştir. Kitabesi beyaz mermerdir.

Mimari Özellikleri: Çeşme bahçe duvarı ile birleştirilmiştir. Yapıdan alınan cephe ölçülerine göre yükseklik 283 cm, en ise 218 cm olarak tespit edilmiştir. Çeşmenin cephesine iki ayak üzerine oturtulmuş sivri kemerli bir niş hakimdir. Ayakların başlıkları niş içerisine doğru çıkıntılı olarak tasarlanmıştır. Kemerin hemen altında dikdörtgen mermer kitabe yer almaktadır. Dinlenme sekisi, dikdörtgen teknenin taşından daha yüksekte kalmaktadır. Tek lüleli çeşmenin musluğu sökülmüştür. Tonoz ile örtülü dikdörtgen bir su haznesi bulunmaktadır.

Şekil 4.8. Alime Kadın Çeşmesi cephe çizimi¹²⁰

¹²⁰ İbrahimgil, 2020, 255

Şekil 4.9. Alime Kadın Çeşmesi ön cephe

Süsleme Özellikleri: Sivri kemerli çeşmede kemerin kilit taşına bir çarkıfelek motifi yerleştirilmiştir. Ayna taşı sadelik göstermektedir. Çeşmeyi bütün olarak iki ince kabartma bordür çevrelemektedir.

Şekil 4.10. Kilit taşındaki çarkıfelek motifi

Geçirdiği onarımlar: Yapının geçirdiği onarımlar hakkında herhangi bir bilgi veya belgeye rastlanmamıştır. Yapıda farklı renkte ve türde taşların görüldüğünü söylemek gerekir. Yer yer farklı malzemenin kullanılması çeşmenin tahrip olan ya da sökülen taşlarının bulunduğu kısımlarda yapılan onarımlara işaret etmektedir.

Bugünkü durumu: Günümüzde çeşmenin suyu akar durumda değildir. Yapı sağlam bir biçimde ayakta. Yalnızca lülesi bulunmamaktadır.

Tarihlendirme: Çeşmenin kitabesinden, yapının H. 1149 / M. 1736-1737 senesinde Alime Kadın tarafından inşa ettirildiği anlaşılmaktadır.

4.3. Ayşe Hatun Çeşmesi

Örnek No : 3

Bulunduğu yer : Çeşme Moria' da meydandaki köy kahvesinin karşısında yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.8-4.9-4.10-4.11

Çizim No : 3

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil.

İnşa tarihi/ Dönemi : H. Receb 1189/ M. Ağustos- Eylül 1775

Yaptıran (Banisi) : El-hac Monla (Molla) Efendi' nin zevcesi Ayşe Hatun

Kitabesi : Osmanlıca kitabe beyaz mermer üzerine, sülüs yazı biçimi ile yazılmıştır. Yunanca kitabe ise çeşme nişi içerisinde, doğrudan yüzeye kazıma tekniği ile yazılmıştır.

Sâhib-ül-hayrât ve-l-hasenat

El-hac monla efendi merhumun

Zevcesi Ayşe Hatun

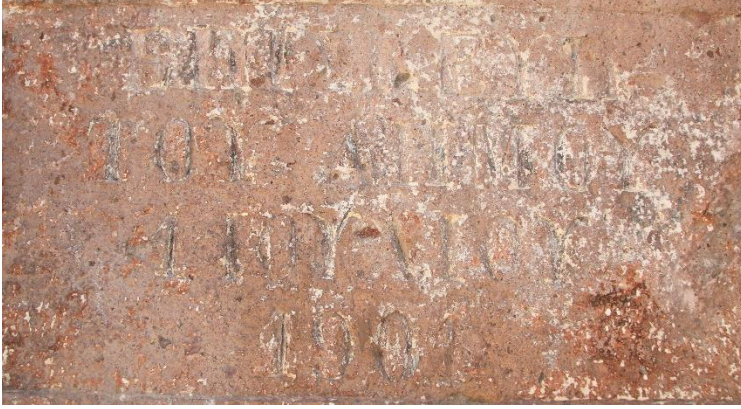
Sene gurre receb 1189

Şekil 4.11. Osmanlıca kitabe

Yunanca

1 Temmuz 1904' te onarımı yapılmıştır.¹²¹

Şekil 4.12.. Sonradan eklenen kemer nişi içerisine kazınmış yunanca kitabe

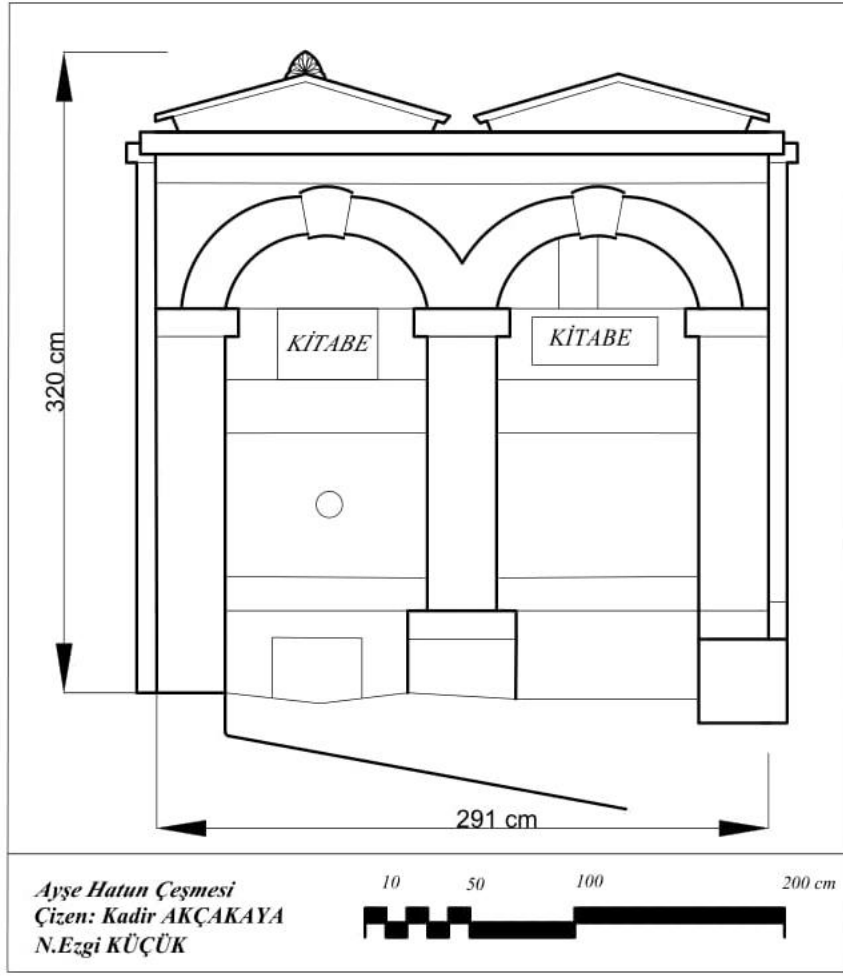
Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Dar bir derinliği bulunan çeşme çift kemeri ile dikdörtgen bir plan ortaya koymaktadır. Çeşmenin kütsel olmayan arka cephesi düz bir biçimde kapatılmıştır.

Malzeme: Kahverengi kesme taş malzeme ile inşa edilen çeşmenin beyaz mermerden bir kitabesi mevcuttur.

Mimari Özellikleri: Konut duvarına bitişik olarak bulunan çeşme, yan yana çift yarım daire kemerli bir düzenlemeye sahiptir. Kemerlerin kilit taşı hafif öne çıkarılarak vurgulanmıştır. Yan yana kemerler, ortada ortak bir kare ayak ve yanlarda birer kare ayak olmak üzere üç taşıyıcı üzerine oturtulmuştur. Ortadaki ortak taşıyıcı ayak, gri renkte taştan kare bir kaideye oturmaktadır. Ayak başlıkları iki yandan dışa çıkıntılı olarak tasarlanmıştır. Tekne taşları ve dinlenme sekileri bulunmamaktadır. Çeşmede saçak üzerine yapılmış iki kemer üzerinde birer tane olmak üzere iki üçgen tepelik yer almaktadır. Orijinal çeşmenin üçgen tepeliğine taş oyma bir palmet motifi yerleştirilmiştir. Aynı şekilde düzenlenmiş kemerlerden diğerinin alınlığı üzerinde de aynı taş süslemenin olduğu fakat kırıldığı düşünülmektedir.

¹²¹ Konuk, 2008, 187

Şekil 4.13. Ayşe Hatun Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.14. Ayşe Hatun Çeşmesi ön cephe

Süsleme Özellikleri: Orijinal kemerin üçgen tepesinde, taştan yapılmış bir palmet süslemesi yer almaktadır.

Şekil 4.15. Üçgen tepelik ve palmet

Geçirdiği onarımlar: İlk inşa edildiğinde tek kemerli olarak tasarlanmış olan yapıya, sonradan çift kemerli olacak şekilde bir kemer daha eklenmiştir. Osmanlıca kitabenin bulunduğu kemer ilk yapıyı teşkil etmektedir. Yunanca kitabesinde, 1 Temmuz 1904 yılında çeşmenin onarımının yapılmış olduğu belirtilmektedir.¹²²

Bugünkü durumu: Çeşmenin suyu günümüzde akmamaktadır. Kısmen beyaz kireçle sıvanmış görüntüsü ile bakımsız durumda bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Osmanlıca kitabesinde, çeşmenin H. Receb 1189/ M. Ağustos-Eylül 1775 tarihinde Receb ayının başında El-hac Monla (Molla) Efendi' nin zevcesi Ayşe Hatun tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir. Sonradan eklenen kemer kısmının tarihi bilinmemektedir. Fakat Yunanca kitabede yazılı bulunan 1 Temmuz 1904 tarihindeki onarımdan kastedilen şeyin, ikinci kemerin eklenmesi olabileceği tarafımızca düşünülmektedir.

¹²² Konuk, 2008, 187

4.4. Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi

Örnek No : 4

Bulunduğu yer : Midilli' de Karantoni Caddesi' nde bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.12-4.13-4.14-4.15-4.16

Çizim No : -

İnceleme tarihi : Eylül 2020

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 18. yüzyılın ikinci yarısı

Yaptıran (Banisi) : Cezayirli Gazi Hasan Paşa

Kitabesi : Kitabe beyaz mermer malzemelidir. Oldukça yıpranmış olduğu için yazılar okunamamaktadır.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Su haznesi bulunan yapının kareye yakın bir planı bulunmaktadır. Yan cepheden bakıldığında kademeli bir görüntü ile karşılaşılmaktadır. Haznenin üzeri düz dam ile örtülmüştür.

Malzeme: Yapı açık gri mermer taşı ile inşa edilmiştir. Yalnız saçak kısmında kahverengi kesmetaş malzeme bulunmaktadır. Su haznesi kısmı sıvanmış olduğundan orijinal malzemesi görünmemektedir.

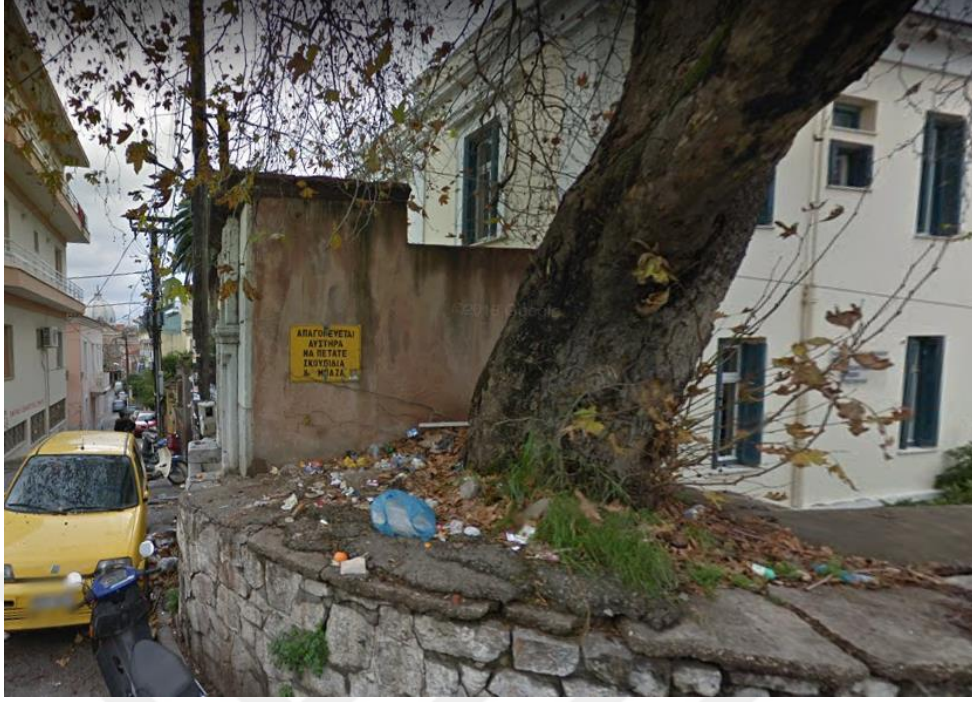
Mimari Özellikleri: Müstakil olarak inşa edilmiştir. Cepheye yarım daire kemer hakimdir. Kemer iki kare ayak üzerine oturtulmuştur. Farklı malzemedan yapılmış ince bir saçağı bulunmaktadır. Kemerin kilit taşında ve köşeliklerinde kabartma süslemeler mevcuttur. Niş içerisinde kabartma süslemeler ve kitabesi vardır. Tek lüleli olarak yapılmıştır. Aşınmış dikdörtgen tekneyle aynı hizada olmak üzere iki yanda birer dinlenme sekisi yer almaktadır. Su haznesi bulunmaktadır. Çeşme yol hattından yüksekte yapılmıştır.

Şekil 4.16. Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi ön cephe (M. Zeki İbrahimgil)

Şekil 4.17. Yapının genel görünümü (M. Zeki İbrahimgil)

Şekil 4.18. Su haznesi¹²³

Süsleme Özellikleri: Çeşme oldukça yoğun bir süsleme programına sahiptir. Kabartma tekniğinin ince işliğini bu yapıda görmek mümkündür. Genel olarak daha çok ampir üslupta yapılmış süsleme öğeleri bulunmaktadır. Kemerin kilit taşında ön cepheye bakan kısma akantus yapraklarından oluşan yanlara doğru taşmış ve kıvrılmış bir demetin yerleştirildiğini görebiliriz. Hemen altında iç kısma bakan bir gülbezek ve kemer köşeliklerinde iki yanda birer tane olmak üzere iki büyük yüksek kabartma gülbezek motifi mevcuttur. Kitabelik kısmında dilimli bir çerçeve oluşturulmuş. Kitabelik kısmının üst köşelerinde iki yanda birer çarkıfelek motifi yer almaktadır. Alt köşelerinde ise birer yaprakı dal kıvrılarak uzanmaktadır. Kitabeliğin altında dilimli boş bir kartuş ve kartuşun üzerinde kabuksu stlize akant demeti bulunmaktadır. Kartuşun dışını çevreleyen boş alan kıvrım dallar ve yapraklar ile ‘S’ ve ‘C’ kıvrımlarını oluşturmaktadır. Bu bölümün altında iki sıra bordür daha bulunmaktadır. Bunlardan üstte yer alan bordür nara benzer bir meyve ile sıralıdır. Altındaki bordür daha kalın olarak yapılmış ve içerisi yine ‘S’ ve ‘C’ kıvrımları oluşturan yapraklarla süslenmiştir. Aşağıda lüle kısmında daha karmaşık bir süsleme

¹²³<https://www.google.com/maps/@39.1052683,26.5526318,3a,75y,113.94h,85.69t/data=!3m6!1e1!3m4!1spZZ4ZqlojBxZ44ikF7Tjog!2e0!7i13312!8i6656?hl=tr> 25.08.2021 tarihinde Google Maps’ ten elde edilmiştir.

programı görülmektedir. İki yanda lüleyi ortaya alan birer sütunla desteklenen kemerlerle revak oluşturmuş ve sütunların üzerine kapaklı kulplu birer kadeh yerleştirilmiştir. Oluşan kemerlerden ortadakinin üzerinde stilize akant demeti bulunmaktadır. Kemerlerin üzerinde boş kalan alanlar kıvrılmış yapraklarla doldurulmuştur. Revakların içlerinde ise ortada ‘C’ kıvrımlarıyla oluşturulmuş kartuş ve üzerinde ortadaki yanlardakinden büyük olmak üzere üç tane kabuksu akant demeti yerleştirilmiştir. Revağın iki yandaki kısımları ise ayağını bir ‘S’ kıvrımının oluşturduğu birer vazo ve içerisinden çıkan çiçekler ile süslenmiştir. Çeşmenin kemeri taşıyan ayakları da daha ince bir biçimde öne doğru taşırılarak vurgulanmıştır. Vurgulanan kısmın içe bakan boyuna boşluk kabartma yaprak ve çiçeklerle süslenmiştir.

Şekil 4.19. Aynalıktaki birleşik süslemeler (M. Zeki İbrahimgil)

Şekil 4.20. Süsleme detay (M. Zeki İbrahimgil)

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlar hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Fakat yapıda onarıma dair dikkat çeken unsur tamamen mermerden inşa edilmiş olan çeşmenin saçak kısmında koyu renk kesme taş malzeme kullanılmış olmasıdır.

Bugünkü durumu: Çeşme sağlam bir şekilde günümüze ulaşmış olmasına karşın çöp gibi kullanılmaktadır. Bakımsız bir vaziyettedir. Suyunun akıp akmadığı bilinmemektedir.

Tarihlendirme: Çeşmenin kitabesi okunamamaktadır. Fakat vakfiye kayıtlarından Cezayirli Hasan Paşa' nın yapının banisi olduğu anlaşılmaktadır. Cezayirli Gazi Hasan Paşa' nın Ege Denizi' ndeki faaliyetlerinden ve yaptırmış olduğu eserlerden yola çıkarak¹²⁴, çeşmenin 18. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

¹²⁴ Cezayirli Gazi Hasan Paşa' nın adalardaki faaliyetleri ve yaptırdığı eserler hakkında detaylı bilgi için bkz: Aydın, M. (1993). "Cezayirli Gazi Hasan Paşa". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 501-503 <https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayirli-gazi-hasan-pasa>; Uysal, Z. (Güz 2016). Cezayirli Gâzi Hasan Paşa' nın Çanakkale Civarındaki Eserleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 14 (21), 47-78, Çanakkale; Konuk, a.g.e.

4.5. Emine Hatun eşmesi

Örnek No : 5

Bulunduğı yer : Panagiouda Köyü’ nde bulunmaktadır. İlkokul bahçesinin yola bakan köşesindeir.

Fotoğraf No : 4.17-4.18-4.19-4.20

Çizim No : 4

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : H. Muharrem 1223/ M. Şubat- Mart 1808

Yaptıran (Banisi) : Güşadi Baba Ehli Emine Hatun

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine nesih olarak yazılmıştır.

Ve sekihûm rabbuhum şarâben tahûrâ (İnsan suresi 21. Ayet)

Sâhib-ül-hayrât ve-l-hasenât

İkinci hayrât sahibi Güşadi

Baba ehl-i Emine Hatun Sene 1223 muharrem

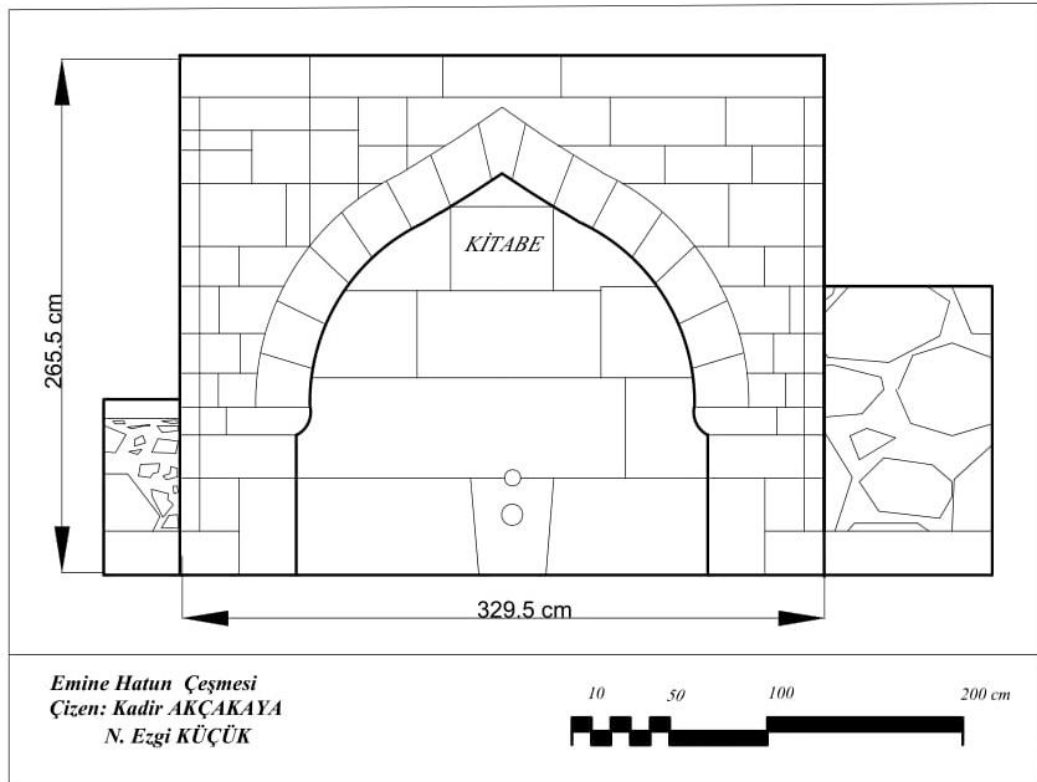
Şekil 4.21. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Su haznesi bulunan çeşmenin kare planlı bir yapısı bulunmaktadır. Üst örtüsü sundurma çatı biçiminde tasarlanmıştır.

Malzeme: Kahverengi ve gri kesme taş malzeme ile yapılmış olan çeşmenin, beyaz mermerden dikdörtgen bir kitabesi bulunmaktadır. Su haznesi ve oturma sekisi kaba yontu taşlar ile yapılmıştır.

Mimari Özellikleri: Panagiouda Köyü' nde bulunan müstakil çeşmenin sol duvarı, köyün ilkokulunun bahçe duvarına bitişiktirilmişdir. Alınan cephe ölçülerine göre yükseklik 265.5 cm., genişlik 329.5 cm. olarak tespit edilmiştir. Dikdörtgen cepheli çeşmeye sivri kemer hakimdir. Tekne kısmı yol hattının altında kalmıştır. Çeşmenin sağ tarafında su haznesinin duvarı boyunca oturmak için seki yapılmıştır. Bu sağ taraftaki duvarda su haznesinin içini gösteren dikdörtgen bir pencere bulunmaktadır. Su haznesi aşağı doğru eğimli bir biçimdedir. Çeşmenin yanında farklı yapılardan mimari taş parçalar bulunmaktadır.

Şekil 4.22. Emine Hatun Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.23. Emine Hatun Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.24. Yapının yan cephe görünümü

Şekil 4.25. Su haznesi

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır.

Geçirdiği onarımlar: Bazı onarımlar geçirdiği bilgisi kaynaklarda geçmektedir.¹²⁵ Fakat tam bir tarih verilmemiştir. Yapıda yeni harç izlerinin varlığı küçük onarımlar geçirmiş olduğunu desteklemektedir.

Bugünkü durumu: Çeşme kullanılmamaktadır. Oldukça sade düzende yapılmış olan çeşmenin musluğu çalışmamaktadır.

Tarihlendirme: Çeşmenin kitabesine göre yapı ikinci banisi Güşadi Baba Ehli Emine Hatun tarafından H. Muharrem 1223/ M. Şubat- Mart 1808 tarihinde inşa ettirilmiştir.

¹²⁵ Konuk, 2008, 192.

4.6. Fahri Paşa Çeşmesi

Örnek No : 6

Bulunduğu yer : Pamfila Köyü' nün St. Barbara Sokağı' nda bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.21-4.22-4.23-4.24

Çizim No : -

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1304/ M. 1886-1887

Yaptıran (Banisi) : Midilli Mutasarrıfı Mehmed Fahri Paşa

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine nesih yazı ile yazılmıştır.

Sâhib-ül-hayrât Ve-l-hasenat Midillü

Mutasarrıfı sadetlu Mehmed Fahri

Paşa Hazretleri.....

.....

Sene 1304

Şekil 4.26. Osmanlıca kitabe (M. Zeki İbrahimgil)

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme dikdörtgene yakın bir plana sahiptir. Su haznesi yıkıldığından dolayı kullanılan örtü sistemi tespit edilememiştir.

Malzeme: Yapının inşasında açık ve koyu renkte kesme taş malzeme kullanılmıştır. Kitabesi ise beyaz mermer malzemelidir.

Mimari Özellikleri: Yapı bir konutun bahçe duvarına bitişik olarak bulunmaktadır. Çeşmenin yüksekliğinin 195 cm, genişliğinin ise 220 cm olduğu belirtilmiştir.¹²⁶ Çeşmenin cephesine yarım daire kemerli bir niş açılmıştır. Kemer iki ayak üzerine oturtulmuş ve ayak başlıkları niş içine doğru çıkıntılı yapılmıştır. İki yanda birer alçak düzeyde oturma sekisi mevcuttur. Yapıda tekne taşı görülmemektedir. Öne doğru hafif meyilli sade bir saçağı bulunmaktadır. Niş içerisinde kemerin hemen altında mermer bir kitabesi vardır. Kitabe altında ise kazıma tekniğiyle yapılmış iki süsleme ögesi ve bir tarih göze çarpmaktadır. Tek lüleli bir musluk tablasına sahiptir. Su haznesi yıkık olduğundan dolayı tasnif edilememiştir.

Şekil 4.27. Fahri Paşa Çeşmesi ön cephe (M. Zeki İbrahimgil)

¹²⁶ Konuk, 2008, 194

Şekil 4.28. Yapının yandan görünümü¹²⁷

Süsleme Özellikleri: Çeşmedeki süsleme unsurları, niş içerisinde ayna taşında yer alan iki motiftir. Bu motifler sonradan yerleştirilmiş yekpare dikdörtgen bir taşın üzerine kazıma olarak 1880’ de yapıldığını anladığımız bir çiçek rozeti ve bir hayat ağacı motifidir. İçek yuvarlak rozetin içine yerleştirilmiştir. Hayat ağacı motifi ise stilize bir biçimde yapılmış, dalları kıvrılarak aşağı doğru sarmal oluşturmuştur.

Şekil 4.29. Süsleme detay (M. Zeki İbrahimgil)

¹²⁷ Konuk, 2008, 194

Geçirdiği onarımlar: Çeşmenin onarımına ait bir belgeye rastlamamış olmamızın yanı sıra yapıdaki farklı renkte taşların varlığı, yeni harç izleri ve kireç sıvalar bazı tamiratlar geçirdiğini göstermektedir. Bunların yanı sıra ayna taşıdaki süslemenin üzerine kazınan 1888 tarihi yalnızca süsleme tarihi mi yoksa aynı zamanda bir tadilat tarihi de olabilir mi diye yaklaşılabılır. Restore edilerek tekrar kazandırılması için 2016 yılında bölge halkı ve köyün çevre derneğinin başvuru bulunulmuş fakat herhangi bir tadilatın yapılmadığı görülmüştür.¹²⁸

Bugünkü durumu: Yapının oldukça tahrip edilmiş ve atıl vaziyette bulunmaktadır. Lüleinden su akmaktadır. Çeşme bakıma ihtiyaç duymaktadır.

Tarihlendirme: Çeşme, kitabesinde de belirtildiğı gibi 1885-1890 yıllarında Midilli’ de mutasarrıf olarak görev yapmış olan Fahri Bey tarafından H. 1304/ M. 1886/87 yılında yaptırılmıştır.

¹²⁸ http://pamfila.blogspot.com/2018/05/blog-post_22.html erişilmiştir. Dilekçe ekler kısmındaEk-5’ te sunulmuştur.

sitesinden 05.11.2021 tarihinde

4.7. Fatıma Hatun eşmesi

Örnek No : 7

Bulunduğı yer : Skalochori Köyü, St. George Kilisesi yakınlarında yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.25-4.26-4.27-4.28

Çizim No : -

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1216/ M. 1801-1802

Yaptıran (Banisi) : Hacı Ali Ağa' nın hanımı Fatıma Hatun

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine sülüs ile yazılmıştır.

Sâhib-ül-hayrât Ve-l-hasenât

Zaim Hacı Ali' nin

Zevcesi Fatıma Hatun hayratıdır.

Sene 1216

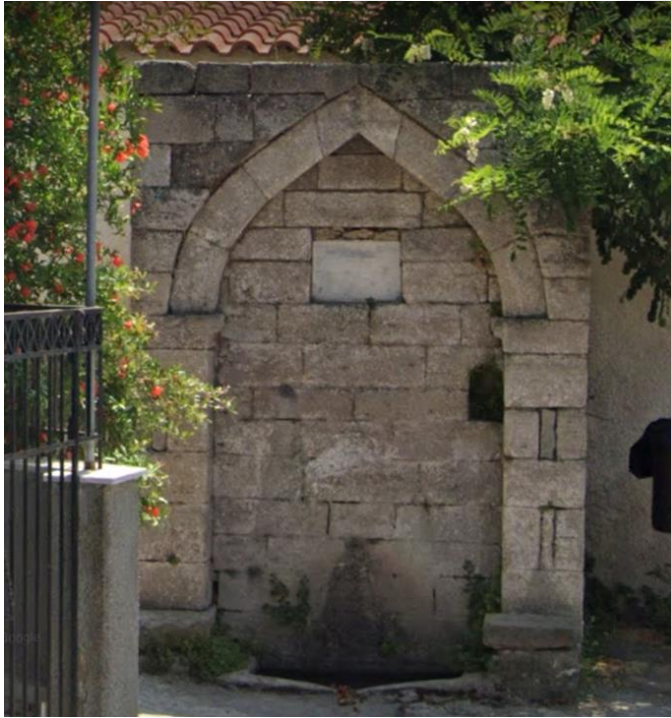
Şekil 4.30. Osmanlıca kitabe (M. Zeki İbrahimgil)

Tanım

Plan ve Örtü Sistem: Yapı dikdörtgen bir plan teşkil etmektedir. Arka kısmı küçük bir taş yığıntısı biçiminde bulunmaktadır. Bu sebeple üst örtü söz konusu değildir.

Malzeme: Açık renkli gri kesme taş malzeme kullanılmıştır. Beyaz mermerden bir kitabesi bulunmaktadır.

Mimari Özellikleri: Müstakil olarak inşa edilmiş çeşmelerdendir. Dikdörtgen bir plana sahiptir. Ölçüleri 3.04 cm boy ve 2.12 cm en olarak belirtilmiştir.¹²⁹ Cephede sivri kemer düzenlemesi hakimdir. Kemer iki kare ayak üzerine oturtulmuştur. Ayakların kademeli başlıkları niş içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. Niş içerisinde kitabelik kısmı boş bir dikdörtgen oluşturmaktadır. Yapıda ayak başlığına yakın, yukarıda sol tarafa küçük sivri kemer biçiminde bir tas nişi yapılmıştır. Oldukça yıpranmış olan dikdörtgen teknenin duvarı testi setinin biraz altından başlayarak yol düzlüğüne kadar inmektedir.

Şekil 4.31. Fatıma Hatun Çeşmesi ön cephe (Google Maps)¹³⁰

¹²⁹ Konuk, 2008, 195

¹³⁰ <https://www.google.com/maps/@39.2612599,26.07524,3a,19.4y,181.05h,86.2t/data=!3m6!1e1!3m4!1svWGb2QoqMQLdf9xiOAtN1Q!2e0!7i16384!8i8192> Google Maps' ten 06.10.2021 tarihinde erişilmiştir.

Şekil 4.32. Yapının yandan görünümü (M. Zeki İbrahimgil)

Süsleme Özellikleri: Yapının yalnızca lülesinde süsleme mevcuttur. Lülenin burması çiçek biçiminde olup, ağız kısmı ejder başı şeklindedir.

Şekil 4.33. Lüle süsleme detay¹³¹

¹³¹ Konuk, 2008, 195

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır.

Bugünkü durumu: Çeşmenin suyu akmaktadır. Görüldüğü kadarıyla cephede su sızıntıları mevcuttur. Bakıma ihtiyaç duyan çeşmelerden biridir.

Tarihlendirme: Yapının kitabesinden anlaşıldığı üzere çeşme, H. 1216/ M. 1801-1802 tarihinde Hacı Ali Ağa' nın hanımı Fatıma Hatun tarafından yaptırılmıştır.

4.8. Fatma Hatun eşmesi

Örnek No : 8

Bulunduğı yer : Molivos Liman kenarındaki yürüyüş yolunda, Agios Nicolaos Kilisesi yakınında bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.29-4.30-4.31

Çizim No : 5

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1240/ M. 1824-25

Yaptıran (Banisi) : Durduzâde Kerimesi Fatma Hanım

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine sülüs ile yazılmıştır.

Sâhib-ül-hayrât ve Durduzâde kerîmesi

Merhûme Fatma ruhiçûn Fâtîha

Sene 1240

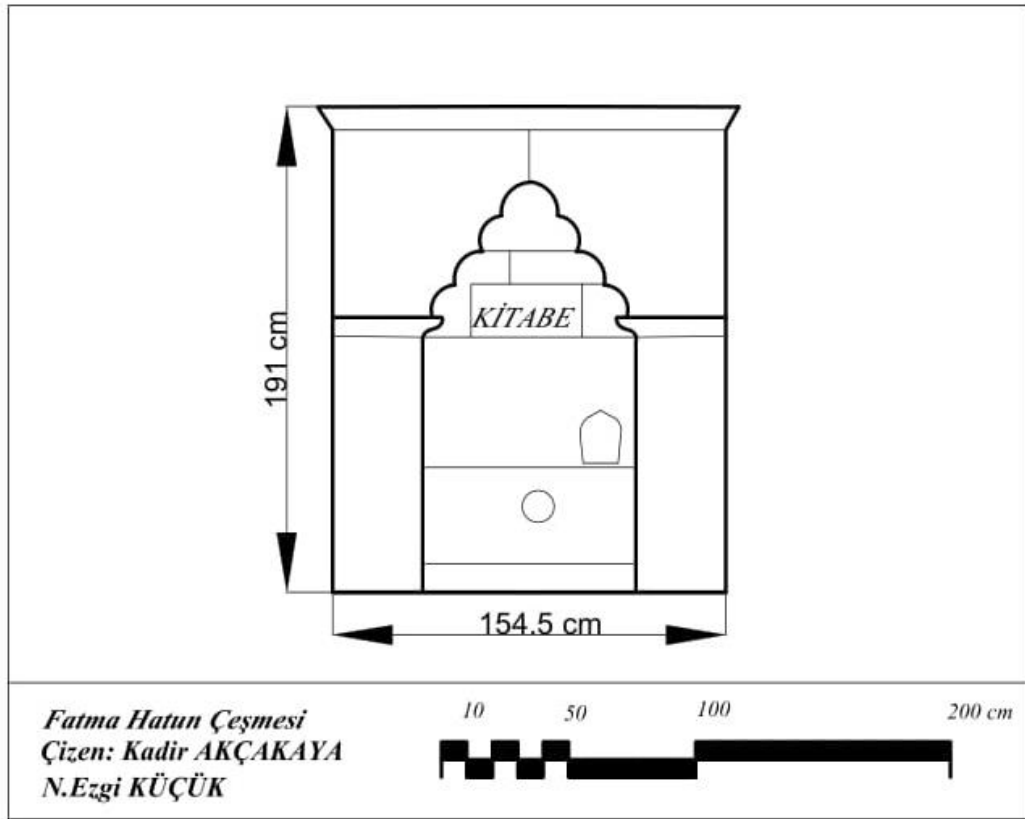
Şekil 4.34. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Küçük boyutlu olan yapının kareye yakın bir planı bulunmaktadır. Su haznesi küçük bir kubbe ile örtülmüştür.

Malzeme: Kesme taş malzeme ile inşa edilen çeşmenin beyaz mermer bir kitabesi bulunmaktadır.

Mimari Özellikleri: Sahil kenarında alçak bir duvarla bitştirilen çeşmenin cephe ölçüleri yükseklik 191.5 cm, genişlik 154.5 cm olarak alınmıştır. Cephede dilimli sivri kemer kullanılmıştır. Kemer yekpare iki taş ayak üzerine oturmaktadır. Ayak başlıkları niş içine doğru çıkıntı yapmaktadır. İnce bir saçağı mevcuttur. Saçağın taşlarında kırılmalar meydana gelmiştir. Niş içinde dikdörtgen mermer bir kitabesi mevcuttur. Ayna taşında orta akstan sağa kaydırılmış kemerli bir tas nişi bulunmaktadır. Aşağıda, ortada tek lülesine ait boşluk bulunur. Tekne ve dinlenme sekisi yol hattı ile birleştirilmiştir. Su haznesi kubbe ile örtülüdür.

Şekil 4.35. Fatma Hatun Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.36. Fatma Hatun Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.37. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Çeşmede herhangi bir süsleme ögesine yer verilmemiştir.

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlar hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bugünkü durumu: Çeşme günümüzde işlevsel değildir. Tekne ve dinlenme sekisi yol hattının altında kalmıştır. Atıl vaziyette bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Çeşmede yer alan kitabeye göre Durduzâde kızı merhume Fatma Hanım adına H. 1240/ M. 1824-1825 tarihinde inşa ettirilmiştir.

4.9. Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi

Örnek No : 9

Bulunduğu yer : Molivos' un merkezinde yer alan çeşme, köşebaşında bir eve bitişik olarak yapılmıştır.

Fotoğraf No : 4.32-4.33-4.34-4.35

Çizim No : 6

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1181/ M. 1767-1768

Yaptıran (Banisi) : Hacı Ahmet Ağa

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine nesih yazı ile yazılmıştır. Kitabedeki yıpranmalardan dolayı ilk satır okunamamıştır.

.....

Besmeleyle atşudil bu çeşmeden gelen zemzemi iç

Sâhib-ül-hayrât Ve-l-hasenat Hacı Ahmet Ağa

Sene 1181

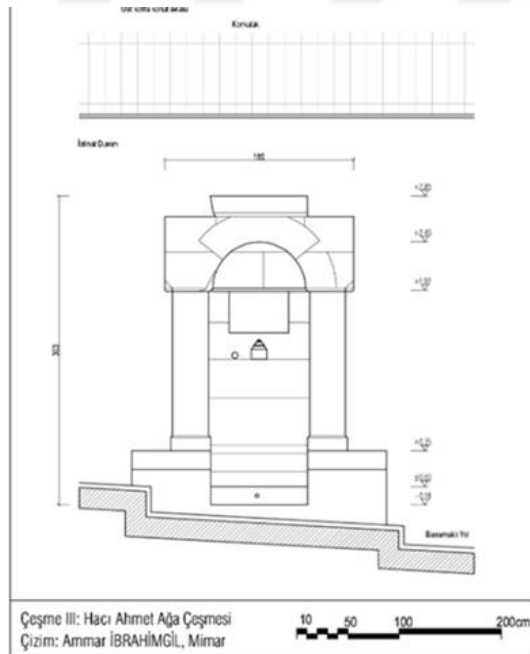
Şekil 4.38. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen bir plana sahiptir. Duvara bitişik olarak bulunan çeşmenin su haznesi mevcut değildir.

Malzeme: Malzeme olarak kesme taş ve kaba yontu taş kullanılmıştır. Cephede taşlar arasında yeni harçlar görülmektedir. Beyaz mermerden bir kitabesi mevcuttur. Saçak üzerinde sonradan yerleştirilmiş olması muhtemel olan, metal buhurdanlık biçiminde bir kap bulunmaktadır.

Mimari Özellikleri: Konut duvarına bitişik olarak bulunmaktadır. Çeşmeden alınan ölçülere göre yükseklik 326 cm, genişlik 170 cm olarak tespit edilmiştir. Cephe yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır. Kemer üstünde yer alan muhtemel üçlü taş sırasından yalnız ortada bulunan taş yerinde durmaktadır. Kemerin oturduğu ayaklar yekpare taştan oluşmuştur. Kemer başlıkları ve onun hizasındaki niş içerisi de dahil olmak üzere üst bölüm öne doğru taşkın biçimde yapılmıştır. Kitabenin hemen altında, içeri doğru kademelendirilmiş küçük bir tas nişi bulunmaktadır. Tek lüleli musluk borusu harçla kapatılmıştır. Testi setinden alçakta yapılmış dikdörtgen bir teknesi mevcuttur.

Şekil 4.39. Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi cephe çizimi¹³²

¹³² İbrahimgil, 2020, 256

Şekil 4.40. Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.41. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Çeşmenin üzerine tam ortaya metalden bir buhurdanlık yerleştirilmiştir. Lüleiy içine alan, kazıma olarak yapılmış kaş kemer motifi ayna taşını süsleyen sade bir unsur olmuştur.

Şekil 4.42. Şaak üzerindeki metal kap

Geçirdiği onarımlar: Bilinen bir onarım tarihi tespit edilememiştir. Yapıyı incelediğimizde taşlar arasında yeni harçlar görmek mümkündür.

Bugünkü durumu: Çeşme günümüzde kullanılmamaktadır. Lüle kısmı harçla kapatılmıştır. Yapı sağlam biçimde ayakta olmasına rağmen bakımsız durumdadır. Kitabesinde yıpranmalar mevcuttur.

Tarihlendirme: Yapının kitabesine göre çeşme, H. 1181/ M. 1767-1768 tarihinde Hacı Ahmet Ağa tarafından yaptırılmıştır.

4.10. Hacı İsmail Ağa Çeşmesi

Örnek No : 10

Bulunduğu yer : Molivos kasabasında bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.36-4.37-4.38-4.39

Çizim No : 7

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : H. Cemâziyelevvel 1189/ M. Haziran- Temmuz 1775

Yaptıran (Banisi) : El- hâc İsmail Ağa

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine muhakkak yazı ile yazılmıştır.

Sâhib-ül-hayrât ve-l-hasenat merhûm ve mağfûr

El muhtaç ilâ rahmeti rabbihil gafûr İslâmbolî Badastanî

El-hâc İsmail Ağa rûhiçün rıza'en lillah'il-Fatiha

Fî cemâziyelevvel sene 1189

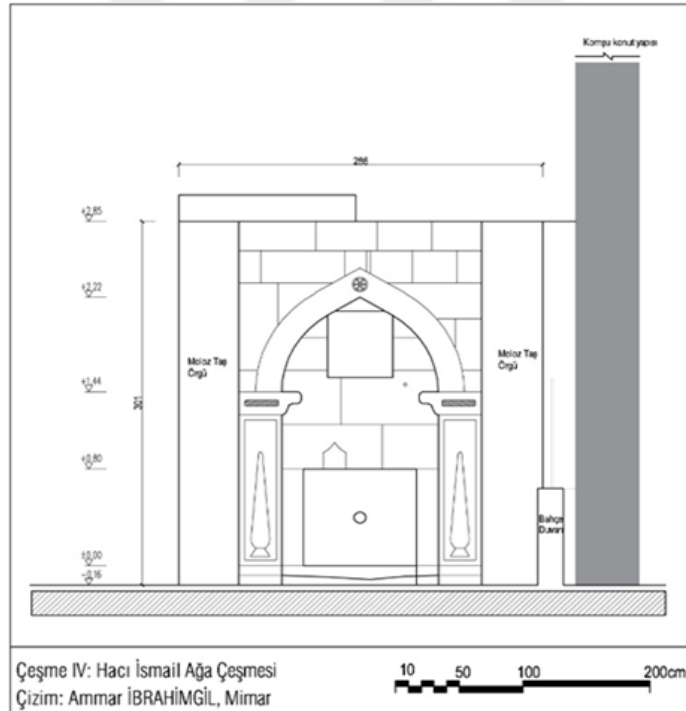
Şekil 4.43. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı kareye yakın bir plan teşkil etmektedir. Su haznesinin üzeri düz dam ile örtülmüştür. Dikdörtgen bir dolap açıklığı mevcuttur.

Malzeme: Çeşmenin ön cephesi kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Musluk tablası ve kitabesi mermer malzemedir. Su haznesi ise kaba yontu taşlar ile inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Çeşmenin batı cephesi bir konutun bahçe duvarı ile bitişiktir. Boyuna dikdörtgen çeşmenin cephe yüksekliği 250 cm, genişliği ise 190 cm olarak tespit edilmiştir. Sivri kemerli bir niş cepheye hakimdir. Kemer cephe duvarından biraz içeride kalacak şekilde tasarlanmıştır. Kemer taşıyan ayakların başlıkları nişin içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. Ayna taşında orta akstan biraz kaydırılmış sivri kemerli tas nişi yer almaktadır. Musluk tablası dikdörtgen mermerden bir taştır. Tek lüleli fakat lülesi sökülmüştür. Tekne ve oturma sekisi neredeyse zemin ile birleşmiş ve derinliği kaybolmuştur. Su haznesine yerleştirilmiş küçük dikdörtgen bir açıklık mevcuttur.

Şekil 4.44. Hacı İsmail Ağa Çeşmesi cephe çizimi¹³³

¹³³ İbrahimgil, 2020, 257

Şekil 4.45. Hacı İsmail Ağa Çeşmesi ön cephe¹³⁴

Şekil 4.46. Su haznesi

¹³⁴ İbrahimgil, 2020, 257

Süsleme Özellikleri: Yapıda cepheyi oluşturan sivri kemerin kilit taşına yuvarlak bir çiçek rozeti yerleştirilmiştir. Kemer taşıyan ayakların başlık kısımlarında, yatay biçimde duran uzun ince bir çubuğun içinin verev olarak taranması ile oluşturulan süslemeler mevcuttur. Ayakların gövdesinde kazıma tekniği ile yapılmış ince, boyuna dikdörtgen olarak inen bir çerçeve görülmektedir. Her iki yandaki çerçevenin içerisine de birer servi ağacı yerleştirilmiştir. Mermer kitabede en alt satırdaki tarih kısmı bir tas motifinin içerisine yazılmıştır.

Şekil 4.47. Süsleme detay

Geçirdiği onarımlar: Yapının geçirdiği onarımlarla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Bugünkü durumu: Çeşme günümüzde kullanılmamaktadır. Doğal ve beşeri tahribat mevcuttur. Su haznesinin içi çeşitli metal ve çöplerle doldurulmuştur. Keza tekne de aynı durumdadır. Bakıma ihtiyaç duymaktadır.

Tarihlendirme: Çeşme kitabesine göre El-Hac İsmail Ağa tarafından H. Cemâziyelevvel 1189/ M. Haziran- Temmuz 1775 tarihinde inşa ettirilmiştir.¹³⁵

¹³⁵ Yerinde ve profesyonel incelemeler sonucunda tarih okuması tarafımızca yapılmıştır. Fakat incelenen kaynaklarda söz konusu çeşme ile ilgili 1733 tarihiyle karşılaşılmıştır. Tarihlendirmede farklı tespitler için bkz: Diaguma, 2008, 345

4.11. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi

Örnek No : 11

Bulunduğu yer : Molivos sahil şeridinde, Liman Caddesi üzerinde yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.40-4.41-4.42

Çizim No : 8

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : 22 Mayıs 1989 yılında Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından tescillenmiştir.¹³⁶

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : R. Fi Gurre Mart 1300/ M. Mart- Nisan başı 1884

Yaptıran (Banisi) : Molla İsmailoğlu Hacı Ahmet' in oğlu Hacı Mustafa

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine üstte tevki'i yazı ile Osmanlıca yazılmış, altta ise Yunanca yazı kullanılmıştır.

Kalellâhu teâlâ ve sekâhum rabbuhum şarâben tahûrâ (İnsan Suresi 21. ayet)

Monla İsmailoğlu Hacı Ahmet' in oğlu Hacı

Mustafa' nın hayratı fi gurre Mart sene 1300

Yunanca

Hacı Ahmetoğlu Hacı Mustafa 1884

¹³⁶ Konuk, 2008, 197

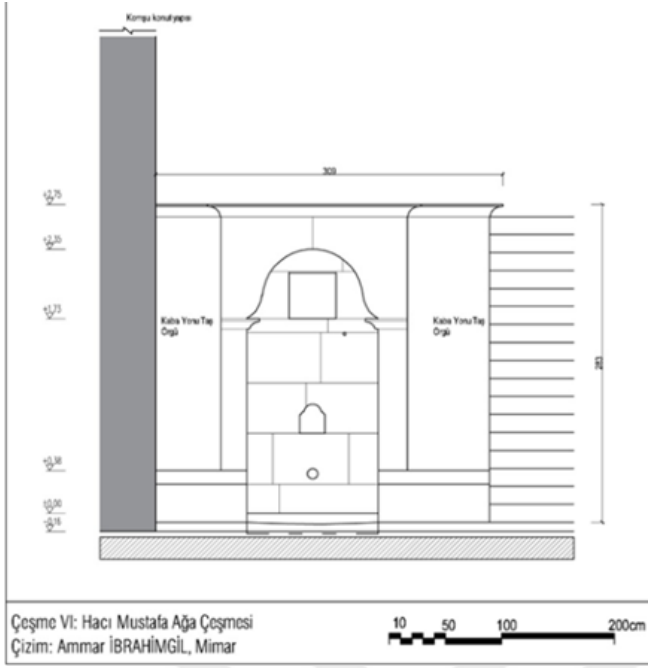
Şekil 4.48. Osmanlıca- Yunanca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı kare plan teşkil etmektedir. Su haznesi düz dam ile örtülmüştür. Yan cephede dikdörtgen bir dolap açıklığı mevcuttur.

Malzeme: Çeşme kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Beyaz mermer bir kitabesi bulunmaktadır.

Mimari Özellikleri: Çeşme konut ile birleştirilmiştir ve sağ tarafında üst sokağa çıkan merdivenler bulunmaktadır. Yapıdan alınan ölçülere göre yükseklik 289 cm, genişlik ise 300 cm olarak tespit edilmiştir. Cephede yuvarlak kemerin uçlarının dışa doğru kavis verilerek bitirildiği farklı bir kemer tasarımı mevcuttur. Kemer yekpare ayaklar üzerine oturtulmuştur. Ayna taşında, orta aksta kalkık kemer görünümünde bir taş nişi mevcuttur. Zeminle bütünleşmiş dikdörtgen bir teknesi mevcuttur. Saçak kısmı dışarı doğru meyilli bir biçimdedir. Dikdörtgen bir su haznesi bulunmaktadır. Su haznesi geriye doğru yükselen zeminden dolayı kısmen kotta kalmaktadır. Haznenin üzeri düz dam ile örtülmüştür. Yanda kapatılmış bir dolap açıklığı görülmektedir.

Şekil 4.49. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi cephe çizimi¹³⁷

Şekil 4.50. Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi ön cephe

¹³⁷ İbrahimgil, 2020, 259

Şekil 4.51. Yapının yan cepheden görünümü (M. Zeki İbrahimgil)

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süsleme ögesine yer verilmemiştir.

Geçirdiği onarımlar: Yapının geçirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Fakat yapı üzerinde beyaz kireç kalıntılarını görmek mümkündür.

Bugünkü durumu: Günümüzde işlevsel olarak kullanılmamaktadır. İncelemelerimiz sırasında çeşmenin ön cephesinin kafeterya tarafından işgal edildiği görülmüştür.

Tarihlendirme: Çeşme kitabesinden yapının Molla İsmailoğlu Hacı Ahmet' in oğlu Hacı Mustafa tarafından R. Fi Gurre Mart 1300/ M. Mart- Nisan başı 1884 tarihinde inşa edildiğini öğrenmekteyiz.

4.12. Hacı Osman eşmesi

Örnek No : 12

Bulunduğı yer : Kalloni-Skala Errosou yoluna yakın, Skalochoi Köyü' nden geçerken yol üzerinde bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.43-4.44-4.45

Çizim No : 9

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : H.1156/ M. 1743-1744

Yaptıran (Banisi) : Mehmed oğlu Hacı Osman

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine sülüs yazı ile yazılmıştır.

Sâhib-ül-hayrât Ve-l-hasenât

Sümbül Hayrunaz el-Hacı

Osman bin Mehmed Beğ

Sene 1156

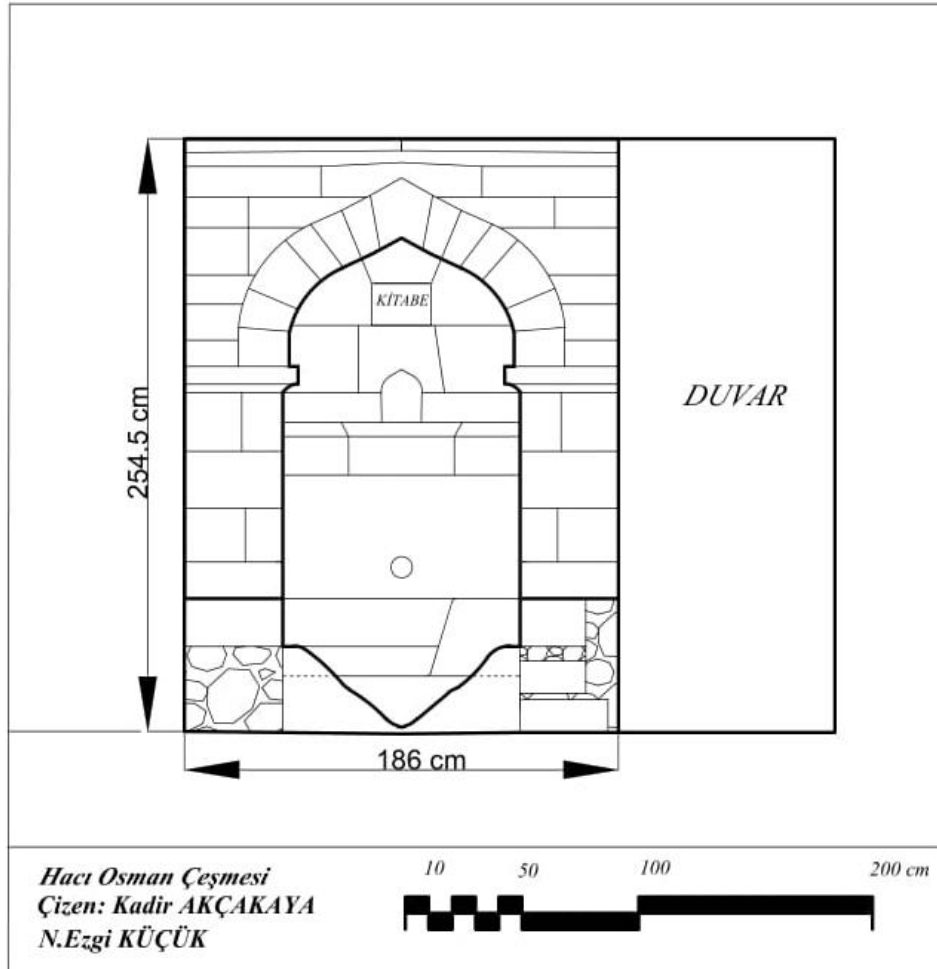
Şekil 4.52. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen bir plana sahiptir. Su haznesi bahçe içerisinde kaldığı için örtü sistemi tespit edilememiştir.

Malzeme: Kesmetaş ve kaba yontu taş malzemeli olarak inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Bahçe duvarının altında konumlanmış olan çeşmenin cepheden alınan ölçülerine göre yüksekliği 254.5 cm genişliği ise 186 cm olarak tespit edilmiştir. Cepheye basık sivri kemerli bir niş hakimdir. Kemer iki ayak üzerine oturtulmuş ve ince ayak başları niş içerisine doğru çıkıntılı yapılmıştır. Niş içerisinde mermer dikdörtgen bir kitabesi bulunmaktadır. Ayna taşının orta aksına kemerli bir tas nişi yerleştirilmiştir. Onun altında tek bir lülesi bulunmaktadır. Dikdörtgen tekne taşı aşınmış vaziyettedir. İki yandaki dinlenme sekileri tekneden biraz yukarıda yapılmıştır.

Şekil 4.53. Hacı Osman Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.54. Hacı Osman Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.55. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süsleme ögesine yer verilmemiştir.

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlara dair bir belgeye ulaşılamamış olmasına karşın farklı harç izleri göze çarpmaktadır. Bu da son zamanlarda yapıldığı düşünülen küçük tamiratlara işaret etmektedir.

Bugünkü durumu: Çeşme sonradan eklenmiş bir lüle ile kullanılmaktadır. Bakımlı durumda olan çeşmenin tekne kısmındaki aşınma haricinde günümüze sağlam bir şekilde geldiğini söylemek mümkündür.

Tarihlendirme: Yapı kitabesinden anlaşıldığı üzere çeşme H.1156/ M. 1743-1744 tarihinde Mehmed oğlu Hacı Osman tarafından inşa ettirilmiştir.

4.13. Hükümet Çeşmesi

Örnek No : 13

Bulunduğu yer : Çeşme Molivos' ta Osmanlı' nın yaptığı eski mahkeme yapısının yakınında, sokağın sonunda bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.46-4.47-4.48-4.49-4.50-4.51

Çizim No : 10

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : R. 19 Ağustos 1316/ M. 1 Eylül 1900

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine ta'lik yazı ile yazılmıştır.

Sene 1316

19 Ağustos

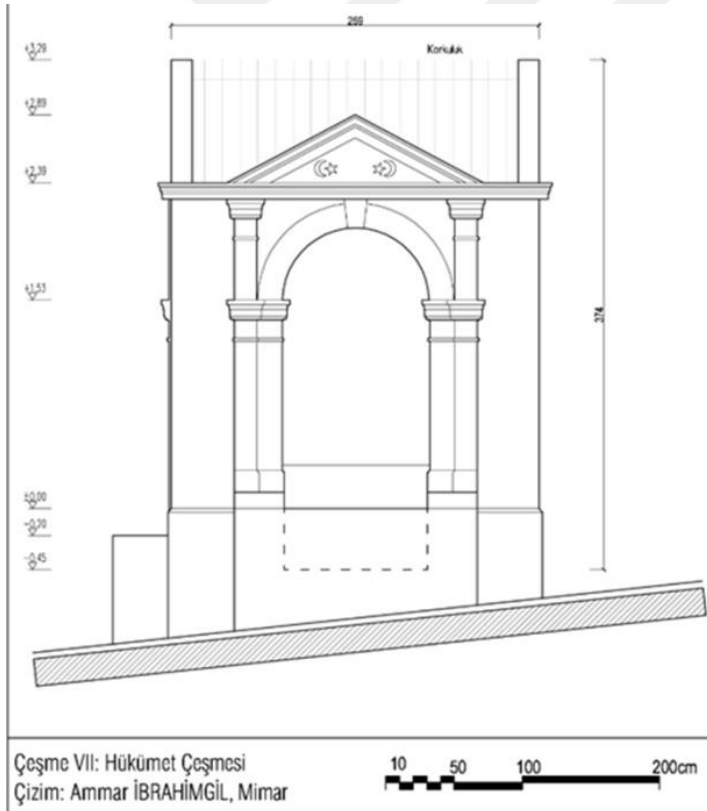
Şekil 4.56. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme kare planlı olarak yapılmıştır. Çeşmede üst örtü olarak düz dam kullanılmıştır. Kare bir dolap açıklığı mevcuttur.

Malzeme: Malzeme olarak koyu ve açık renkte kesme taş ve mermer taşı kullanılmıştır.

Mimari Özellikleri: Müstakil olarak inşa edilmiş olan yapının güney ve doğu cephesi ön cephe olarak tasarlanmıştır. Güney cephe yuvarlak kemerli olarak tasarlanmış ve kemerin kilit taşı öne doğru vurgulanmıştır. Kemer yekpare iki ayak üzerine oturtulmuştur. Ayakların başlıkları koyu kahverengi taştan ve hafif dışarı taşkın biçimde yapılmıştır. Oturma sekisi dikdörtgen teknesinden bir taş kadar yüksektir. Ortadaki tek musluğa sıradan bir burma takılmıştır. Doğu cephede yuvarlak kemerli bir niş bulunmaktadır. Kemerin kilit taşı diğer yüzeydeki gibi dışa taşkın yapılarak vurgulanmıştır. Kemer yekpare ayaklar üzerine oturtulmuştur. Kemer taşıyan ayaklara bitişik iki yanda da birer yivlenmiş ayak daha söz konusudur. Bu yivlenmiş ayakların başlıkları ikişer tanedir. Birisi kemer hizasında diğeri saçak altındadır. Bu ayaklar içtekine göre daha dışa taşkın olarak tasarlanmıştır. Saçağın üzerine üçgen bir alınlık yerleştirilmiştir. Yapının bütününe baktığımızda kare planlı çeşmenin üstü düz dam ile örtülüdür. Damın etrafına demir korkuluk yapılmıştır. Batı cephede kare bir dolap açıklığı bulunmaktadır.

Şekil 4.57. Hükümet Çeşmesi cephe çizimi¹³⁸

¹³⁸ İbrahimgil, 2020, 261

Şekil 4.58. Hükümet Çeşmesi yapının kitabeli cephesi

Şekil 4.59. Yapının kitablesiz cephesi

Şekil 4.60.Yapının yan cepheden görünümü

Şekil 4.61. Su haznesi- Dolap açıklığı

Süsleme Özellikleri: Güney cephede kitabe yer almamaktadır. Ayna taşı sade bir düzendedir. Musluk başı sonradan eklenmiş, sanatsal bir özelliğe sahip değildir.

Doğu cephe, güney cepheye kıyasla daha hareketli tasarlanmıştır. Dışta kalan ayaklar yivlenmiş ve iki başlıklı olarak yapılmıştır. Sade bir ayna taşı vardır. Saçak üzerine yerleştirilmiş olan üçgen alınlık, beyaz mermer üzerine kabartma olarak yapılan ortada yazı, tarih ve iki yanda birer ay yıldız motifinin yer aldığı çeşmenin dikkat çekici bir unsuru olmuştur.

Şekil 4.62. Ay- yıldız motifi

Geçirdiği onarımlar: Güney cephesi oldukça yıpranmış, teknesinden eksilen taşlar yerine farklı malzemeler doldurulmuş, önceden yapılan kireç sıvası görülmektedir.

Bugünkü durumu: Çeşmeler işlevsel olarak kullanılmamaktadır. Yapının bakıma ihtiyacı vardır.

Tarihlendirme: Çeşme kitabesinde belirtildiği üzere Rûmî Sene19 Ağustos 1316/Miladi 1 Eylül 1900 tarihinde inşa edilmiştir. Yapının banisi hakkında bir bilgiye ulaşılamamış olunmasına karşın, heykeltıraş Nikolas Axitis tarafından yapılmış olduğu aktarılmaktadır.¹³⁹

¹³⁹ Aξιώτης, 2015, 152

4.14. Katrula eşmesi

Örnek No : 14

Bulunduğı yer : Midilli sahilinin arka sokağında, Komninaki Caddesi' ndeki bir kafenin yanında bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.52-4.53

Çizim No : 11

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

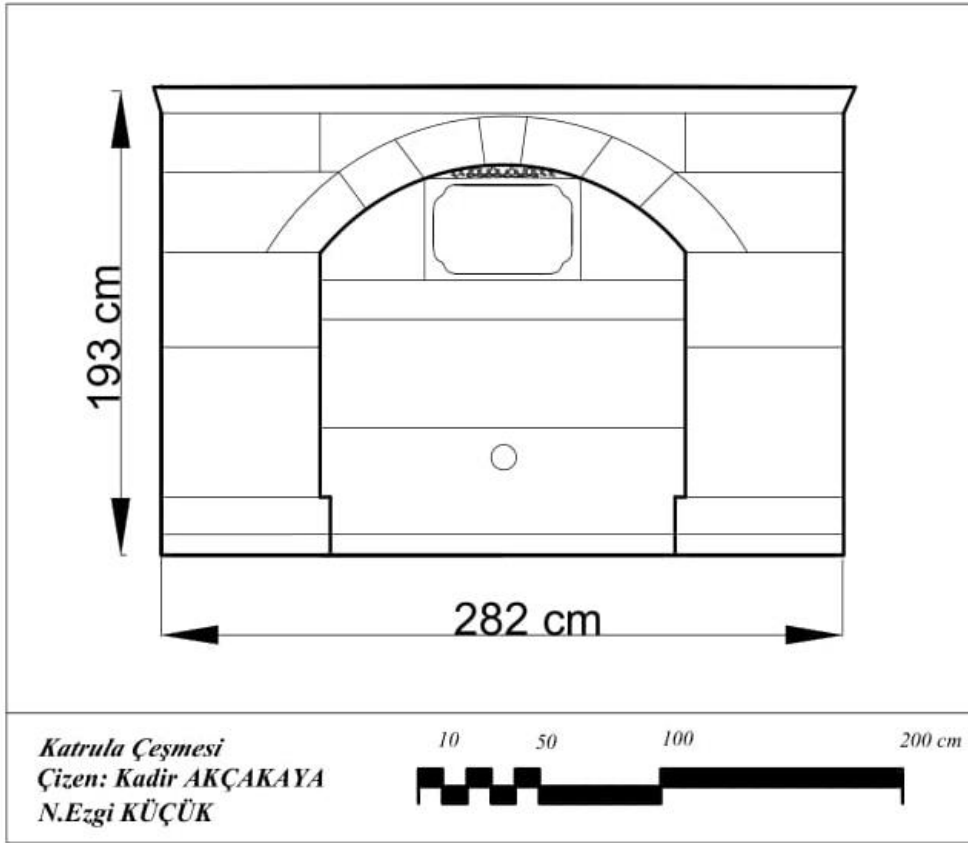
Kitabesi : Yapının kitabesi bulunmamaktadır.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme dikdörtgen bir plan teşkil etmektedir. Mevcut konumu itibariyle yapı ile bitişik bulunduğundan dolayı üst örtüsü hakkında bir tespit yapılamamaktadır.

Malzeme: Yapı gri düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Ancak saçak kısmında kahverengi taş malzeme kullanılmıştır. Yıkılan saçağın yerine yapılmış olması muhtemeldir. Ayrıca cephede farklı renkte taşlar da mevcuttur.

Mimari Özellikleri: Çeşme duvara bitişik biçimde bulunmaktadır. Enine dikdörtgen bir cephe ile tasarlanmış yapının ölçüleri boyuna 193.5 cm ve enine 282 cm' dir. Cephede basık kemerli bir niş oluşturulmuştur. Zemin yükseltildiğı için testi seti ve dikdörtgen tekne taşı yol hizasına gelmiştir. Tekne derinliğı oldukça azdır. Diğer Midilli çeşmelerinden daha masif bir gövdeye sahiptir. Tek lülelidir ancak şu an üzerinde lüle bulunmamaktadır. Kitabelik kısmı boştur.

Şekil 4.63. Katrula Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.64. Katrula Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.65. Yapının eski görünümü¹⁴⁰

Süsleme Özellikleri: Kitabelik kısmındaki dikdörtgen alanın içine yanları dilimli bir pano yerleştirilmiştir. Hemen üzerinde kalan küçük alan tahribattan dolayı tam olarak görülmemekle birlikte bitkisel motiflerden oluşan bir süsleme ile hareketlendirilmiştir. Süslemenin arasına yerleştirilmiş Osmanlıca harfler de mevcuttur. Fakat okunamayacak kadar siliktir.

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlara dair bir belgeye rastlanılmamıştır. Fakat 1991’ deki kaynaklarda bulunan fotoğrafından, tam tarihini bilmemekle birlikte, çeşmenin onarım gördüğü tespit edilmiştir.

Bugünkü durumu: Çeşme eski durumuna göre daha iyi görünüyor olsa da oldukça bakımsız ve beşeri tahribata maruz kalmıştır. Günümüzde çeşme işlevini yitirmiş durumdadır.

Tarihlendirme: Çeşme hakkında arşiv kaydı veya kitabe yazısına rastlanılmamıştır. Sinan Balkır çalışmasında banisi hakkında bir bilginin bulunmadığını fakat 1850 yılında inşa edildiğine ve 1927’ de kitabesinin çıkarıldığına dair var olan söylemlerden bahsetmektedir. Ancak belge niteliği taşımadığı için yapının kesin tarihi bilinmemektedir. Çeşmenin genel yapılanmasına bakılarak 19. yüzyılda yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

¹⁴⁰ Balkır, 1991,23

4.15. Komi Köyü Çeşme 1

Örnek No : 15

Bulunduğu yer : Komi Köyü' nde Nık. Plastıra Sokak' ın yakınında bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.54-4.55-4.56

Çizim No : 12

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : 20. yüzyıl

Yaptıran (Banisi) : -

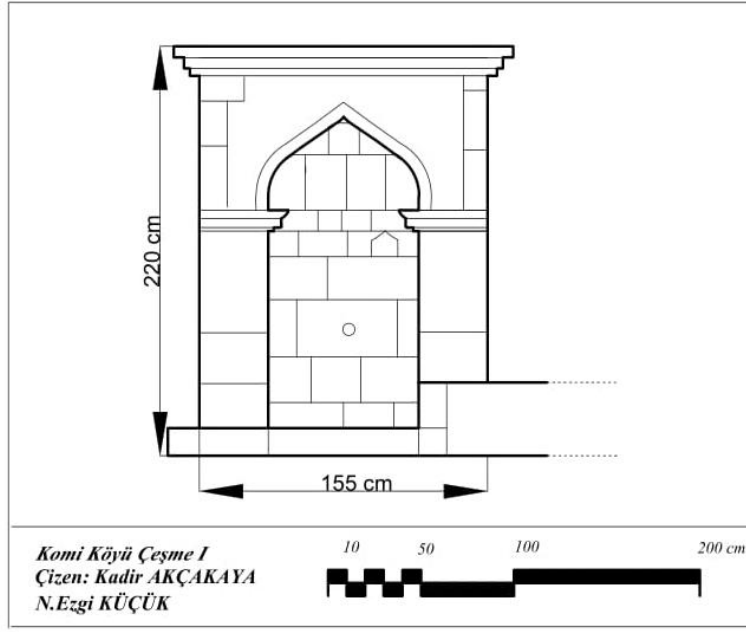
Kitabesi : Yapıda kitabe mevcut değildir.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen planlıdır. Bir konut ile bitişik olarak bulunmaktadır.

Malzeme: Yapı kahverengi kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Çeşme konut yapısına bitişik olarak bulunmaktadır. Cepheye basık sivri kemerli bir niş hakimdir. Kemer iki kare ayak üzerine oturtulmuştur ve ayak başlıkları niş içerisine doğru taşırılmıştır. Niş içerisinde orta akstan kaydırılmış sivri kemerli bir tas nişi mevcuttur ve çeşmenin ejder başlı bir lülesi bulunmaktadır. Bir yanda dinlenme sekisi mevcuttur, diğer yandakini ise başka bir taş kapatmaktadır. Dikdörtgen bir teknesi bulunmaktadır. Saçak hafif öne doğru meyillidir. Su haznesi bulunmamaktadır.

Şekil 4.66. Komi Köyü Çeşme 1 cephe çizimi

Şekil 4.67. Komi Köyü Çeşme 1 ön cephe

Şekil 4.68. Kap nişi detay

Süsleme Özellikleri: Sade düzende yapılan çeşmenin metal lülesinin ejder başı olması tek dikkat çekici süsleme unsurudur.

Şekil 4.69. Kurna detay

Geçirdiği onarımlar: Çeşmenin geçirdiği onarımlar hakkında herhangi bir belgeye tarafımızca rastlanmamıştır. Fakat çeşmenin oldukça yeni bir inşaya sahip olduğu söylenebilir. Bu kadar yeni bir yapıyı Osmanlı’ ya addetmemizin sebebi yapısal öğeleri bakımından Türk tipini teşkil ediyor olmasıdır. Dolayısıyla bu da bize burada Osmanlı’ ya ait bir çeşmenin bulunduğu fakat sonradan yıkılıp yerine şimdiki çeşmenin yapıldığını düşündürmektedir.

Bugünkü durumu: Yapı sağlam, bakımlı ve çalışır vaziyettedir.

Tarihlendirme: Komi köyünde tespit ettiğimiz ikinci çeşme, konumu itibarıyla tarihlendirme bakımından bize bir fikir sunmaktadır. Çeşme köyde H. 1340 (M.1921/1922) yılında inşa edilen bir Osmanlı yapısının yakınında bulunmaktadır. Dolayısıyla bu tarihlerde çeşmenin yapılmış olabileceğini akla getirmektedir. Mevcut yapının yakın bir tarihte yapılmış olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple çeşmenin 20. yüzyılda yapılmış olduğu düşünülmektedir.

4.16. Komi Köyü Çeşme 2

Örnek No : 16

Bulunduğu yer : Çeşme, Komi Köyü' nde Kilise sokağında bir konutun bahçe duvarına bitişik olarak bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.57-4.58-4.59-4.60

Çizim No : 13

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

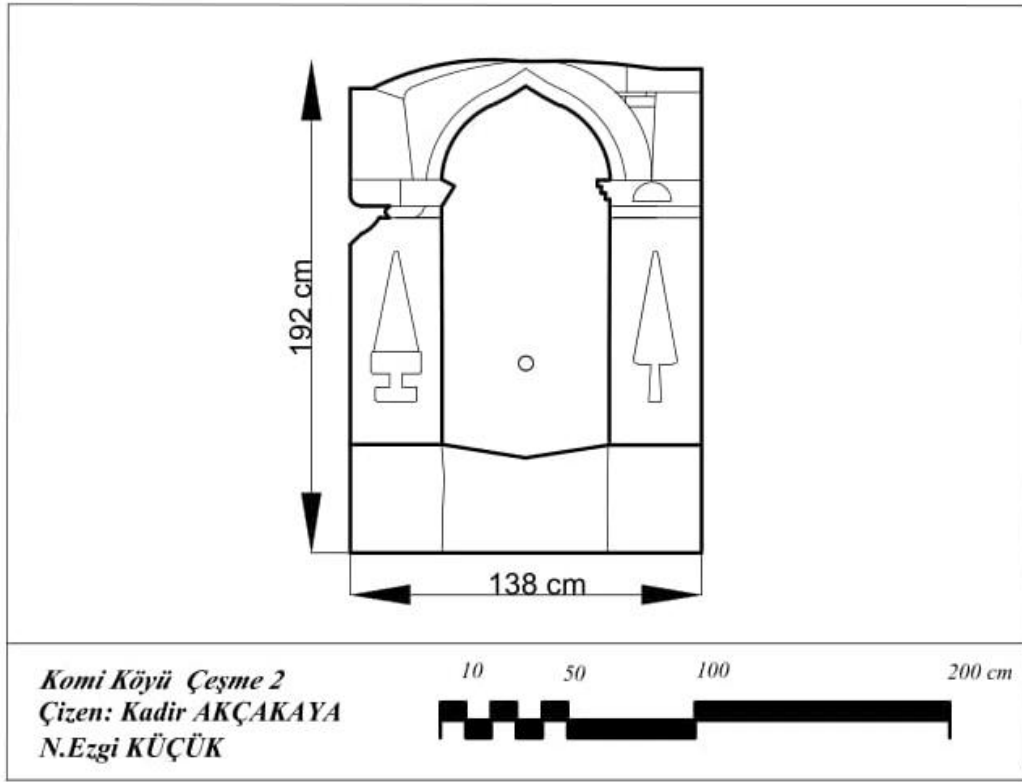
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabe mevcut değil.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemleri: Yapı dikdörtgen plan teşkil etmektedir. Küçük boyutlu olan yapının su haznesi kısmı düz bir şekilde örtülmüştür. Dolap açıklığı mevcut değildir.

Malzeme: Kesme taş ve kabayontu taş ile inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Midilli çeşmeleri içerisinde oldukça minimal boyutta olan Komi Köyü' ndeki bu yapı, bahçe duvarına bitişik olarak yapılmıştır. Cephe yüksekliği 192 cm., genişliği ise 138 cm olarak tespit edilmiştir. Çeşme cephesine sivri kemerli bir niş yerleştirilmiştir. Kemer yekpare iki ayak üzerine oturtulmuştur. Ayakların başlıkları oldukça yıpranmış olmasına rağmen niş içine çıkıntı yaptığı ve kademeli biçimde tasarlandığı görülmektedir. Dikdörtgen bir su teknesi vardır. Dinlenme sekisi ve tekne taşı aynı hizadadır.

Şekil 4.70. Komi Köyü Çeşme 2 cephe çizimi

Şekil 4.71. Komi Köyü Çeşme 2 ön cephe

Şekil 4.72. Yapının yan cepheden görünümü

Şekil 4.73. Yapının arka cephe görünümü

Süsleme Özellikleri: Çeşme oldukça yıpranmış durumda olmasına rağmen kemer ayaklarında bulunan birer adet selvi ağacı süslemesi net bir biçimde görülebilmektedir.

Şekil 4.74. Servi motifi detay

Geçirdiği onarımlar: Belge olarak herhangi bir onarım geçirdiğine tarafımızca rastlamamakla birlikte yapının niş içerisindeki beyaz sıvanın sonradan yapıldığını söylemek mümkündür.

Bugünkü durumu: Çeşme günümüzde kullanılmamaktadır. Yapıda ayak başlıklarını ve kemer köşeliklerini oluşturan taşların bir kısmı kırılmıştır. Bugün niş içine sonradan yapılan sıvanın dahi neredeyse tamamen döküldüğü görülmektedir. Burması bulunmamaktadır. Yapı atıl durumdadır.

Tarihlendirme: 1843 yılına ait bir arşiv belgesinde¹⁴¹ Midilli' nin Komi köyü' nde köy halkı tarafından yaptırılmış bir caminin varlığından bahsedilmektedir. Komi' nin küçük bir yerleşim olduğuna bakarak çeşmenin de cami ile aynı dönemlerde yapılmış olabileceği kanaatindeyiz. Ayrıca çeşmenin yapılanması da göz önüne alındığında 19. yüzyılda inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

¹⁴¹ VGMA' dan ,Df. No: 992, Sh. No: 30 /1 Cami ile ilgili belgenin künyesi verilmiştir. Ek-4' ten belgeye ulaşılabilir.

4.17. Mesagros Köyü Çeşme 1

Örnek No : 17

Bulunduğu yer : Çeşme Mesagros Köyü' nde Mesagros Camisi' nin yanında bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.61-4.62-4.63

Çizim No : 14

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : Çeşme, 12 Haziran 1964' te Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından tescillenen Mesagros Camisi' ne dahildir.¹⁴²

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : 16- 17. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : -

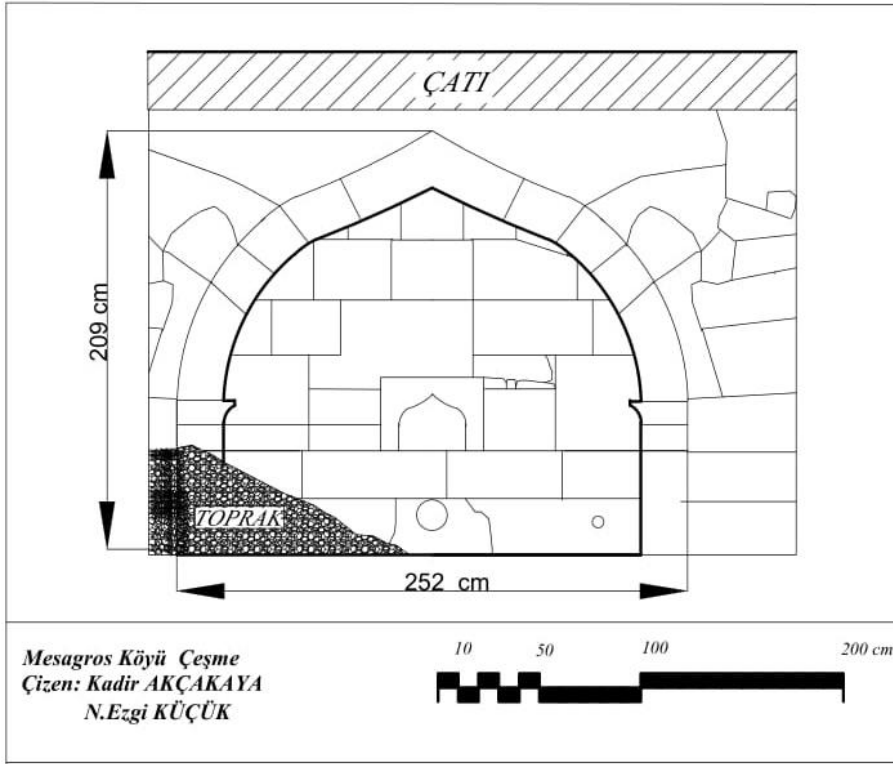
Tanım

Plan ve Örtü Sistemleri: Çeşme dikdörtgen planlıdır. Yapıya bitişik bir konumda bulunur.

Malzeme: Çeşme, kesme taş ve kaba yontu taştan inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Çeşme, cami yanında bir konutun duvarına bitişik olarak yapılmıştır. Cepheden alınan ölçülere göre yükseklik 209 cm genişlik ise 252 cm olarak tespit edilmiştir. Çift merkezli sivri kemerle çerçevelendirilmiş bir cepheye sahiptir. Kemer ince ayaklar üzerine oturtulmuştur. Kitabelik kısmı boş bir dikdörtgen olarak bulunmaktadır. Çeşmenin aynalık kısmının ortasında cephe kemeri biçiminde küçük bir kap nişi mevcuttur. Ayrıca diğer bir sabunluk olduğu düşünülen girinti ise çeşmenin sağ tarafında bulunmaktadır. Aynı hizada olmak üzere çeşmenin sol tarafında su borusunu görebilmekteyiz. Bu da eskiden burada bir lülenin olduğunu bize işaret eder niteliktedir. Ortada tek bir lülesi bulunmaktadır. Lüle sökülüştür. Tekne kısmı toprak altında kalmıştır.

¹⁴² Konuk, 2008, 46

Şekil 4.75. Mesagros Köyü Çeşme 1 cephe çizimi

Şekil 4.76. Mesagros Köyü Çeşme 1 ön cephe

Şekil 4.77. Çeşmenin bulunduğu duvar

Şekil 4.78. Çeşmenin toprak altında kalan duvarı

Süsleme Özellikleri: Çeşmede herhangi bir süsleme unsuruna rastlanılmamıştır.

Geçirdiği onarımlar: Çeşmenin geçirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır. Fakat çeşmenin camiye ait olduğu fikri ile caminin onarım tarihini verdiği kitabeldeki 1824-1825 yılında, çeşmenin de onarılmış olabileceğini söyleyebiliriz. Çeşme de gözlemlenebilen müdehale ise dahil olduğu duvarın bir kısmı ile birlikte tamamen beyaz kireç ile sıvanması denebilir.

Bugünkü durumu: Çeşme kullanılmamaktadır. Yapının bir kısmı toprak altında kalmıştır. Oldukça tahrip olmuştur ve üzeri beyaz kireçle sıvanmıştır. Atıl durumdadır.

Tarihlendirme: Çeşmenin tarihlendirilmesi aşamasında herhangi bir bilgi, arşiv kaydı veya kitabe yazısına rastlanılamaması dolayısıyla yapının banisi ve inşa tarihi tam olarak tespit edilememiştir. Mesagros Camisi' nin hemen yanındaki duvarda bulunan çeşmenin, camiye ait olduğu kabul edildiğinden, söz konusu çeşmenin tarihlendirilmesi, caminin inşası ile ilişkilendirilerek yapılabilir. 2019' da yerinde yaptığımız incelemelerde onarım ya da inşa kitabesinin sökülüş olduğunu görmekteyiz. Fakat kaynaklardan, önceden girişte yer alan kitabelde, 1824-1825 onarım tarihinin ve Mart 1903 yeni yapılan minarenin tarihinin¹⁴³ bulunduğunu öğrenmekteyiz. Çeşmemizi incelediğimizde ve yapıyı malzeme- teknik ve yıpranmışlık seviyesi ile değerlendirdiğimizde, çeşmeyi bu kitabelerdeki dönemlere tarihlendirmenin çok doğru olacağını düşünmemekteyiz. İlk inşa tarihine ait bir kitabesi bulunamamış olmasına karşın, çeşitli kaynaklarda caminin 16. yüzyıldan önce yapılmış olduğu tezlerine rastlanmaktadır.¹⁴⁴ Cami ile ilgili belirtilen ilk inşa dönemi olan 16- 17. yüzyıla çeşmenin tarihlendirilmesi tarafımızca daha uygun bulunmaktadır.

¹⁴³ Konuk, 2008, 46

¹⁴⁴ Εγγλέζου, 2012, 48

4.18. Midilli Kale Çeşmesi 1

Örnek No : 18

Bulunduğu yer : Çeşme Midilli kalesinin orta bölümünde su sarnıcının yakınında bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.64-4.65-4.66-4.67-4.68-4.69

Çizim No : 15

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil Durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 17. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Yapının üzerinde kitabe mevcut değildir.

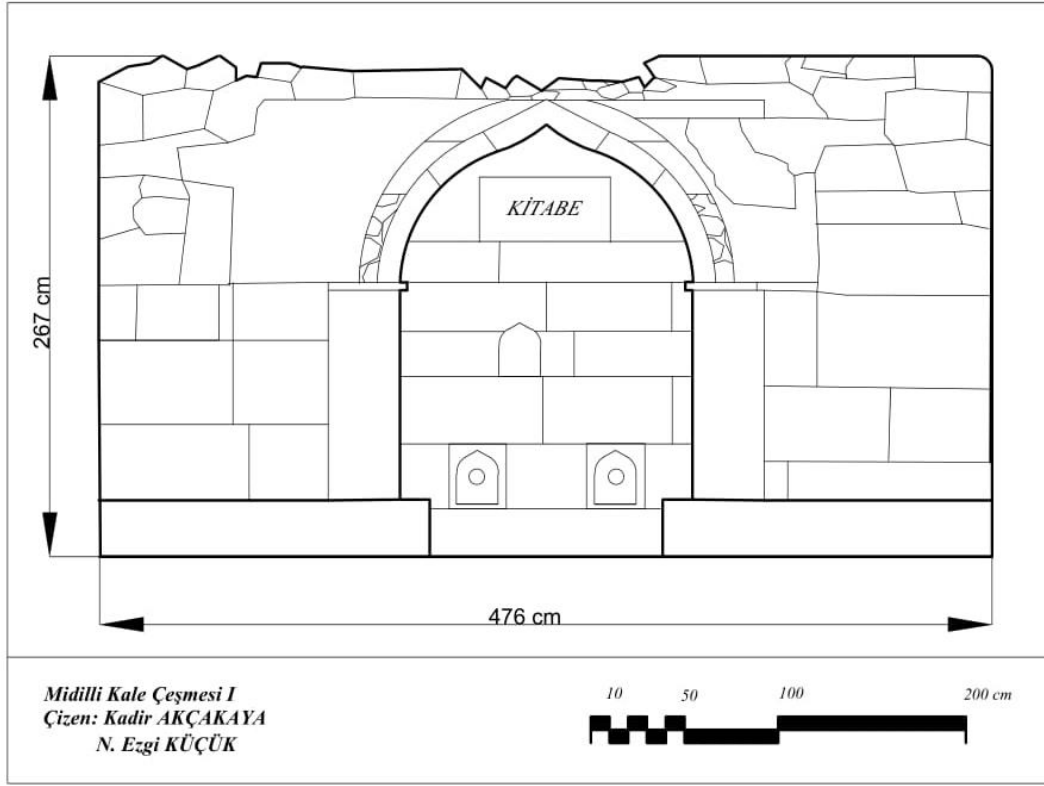
Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme kare planlı olarak inşa edilmiştir. Yapının üzeri dıştan düz dam içten beşik tonoz ile örtülmüştür. Kare bir dolap açıklığı mevcuttur.

Malzeme: Çeşmenin inşasında kırmızı kesme taş ve kaba yontu taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca sonradan eklendiği düşündüğümüz mermer malzemeyi de görebilmekteyiz.

Mimari Özellikleri: Yapının cephe ölçülerine baktığımızda boyu 267 cm., eni 476 cm. olarak tespit edilmiştir. Cepheye sivri kemerli bir niş hakimdir. Kemer iki sıra taş olarak yapılmıştır fakat üst sıra dökülmüş yerine küçük parçalardan oluşan taşlar doldurulmuştur. Kemer yekpare iki kırmızı taş ayak üzerine oturtulmuştur. Ayna taşında, orta akstan biraz kaydırılmış, sivri kemerli bir tas nişi mevcuttur. Ortada sonradan eklenmiş bir kurnası bulunmaktadır. Bu kurnadan daha aşağıda musluk tablasında iki yanda birer tane olmak üzere iki kurna mevcuttur. Su teknesi dikdörtgen biçimde ve zemin hizasındadır. Dinlenme sekisi tekneden yüksekte cephe boyunca devam etmektedir. Ancak bu taşlar pek çok yerden kırıktır. Kuzey cephede suyun temizlenmesini ve miktarını görebilmek için küçük dikdörtgen bir açıklık

yapılmıştır. Su haznesi içten beşik tonoz, dıştan düz dam olarak tasarlanmıştır. Çeşmenin etrafında farklı yapılara ait taş kalıntıları mevcuttur.

Şekil 4.79. Midilli Kale Çeşmesi 1 cephe çizimi

Şekil 4.80. Midilli Kale Çeşmesi 1 ön cephe

Şekil 4.81. Su haznesindeki dolap açıklığı

Şekil 4.82. Kısmen toprak altındaki su haznesi

Şekil 4.83. Su haznesinin içi

Şekil 4.84. Çeşmenin eski fotoğrafı (S. Choutzaïos, 1873-1967)¹⁴⁵

Süsleme Özellikleri: Yapıdaki süsleme unsurları kurnalarının etrafındadır. Bu süslemeler kazıma tekniğiyle boyuna iki dikdörtgen çerçeve içerisine yerleştirilmiş birer sivri kemer sülietinden ibarettir. Sivri kemerlerin ortasında da kurnalar mevcuttur. Genel itibariyle sade bir yapıda düzenlenmiştir.

Şekil 4.85. Lüleleri çevreleyen kemer süslemeleri

¹⁴⁵ http://brises-lesvos.blogspot.com/2012/12/blog-post_5511.html Web sitesinden 20.09.2021 tarihinde ulaşılmıştır.

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlar hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamamıza rağmen yapılan küçük müdahaleler dikkat çekmektedir. Örneğin kemerin üst sırasını doldurulan küçük taşlar, keza cephede dökülen taşların yerine mermer, kiremit parçası gibi farklı malzemelerin yerleştirilmesi yapılan onarımlara işaret eder.

Bugünkü durumu: Çeşmenin suyu sonradan eklenmiş bir kurna vasıtasıyla akmaktadır. Kemer kısmındaki eksik ikinci taş sırasının dökülmesi dışında genel itibariyle iyi durumda ve sağlamdır. Ancak çeşmenin etrafını ve haznenin üst kısmını kaplayan otlar, nem gibi doğal faktörler ve bunun yanı sıra beşeri faktörler yapının yıpranmasına sebebiyet vermektedir.

Tarihlendirme: İlk inşası Bizans dönemine ait olan Midilli kalesi savaş ve depremler sebebiyle, farklı zamanlarda çeşitli onarımlar geçirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu' nun hakimiyeti döneminde gerçekleşen onarımların yanı sıra, kale ve çevresindeki yerleşim alanlarında da genişleme söz konusu olmuştur. İnşa edilen yapılardan bazılarının tarihleri mevcutken bazı yapılar hakkında bir tarihlendirmeye rastlanmamıştır. Orta kaleye ait söz konusu çeşmenin tarihlendirmesi için kalede ve etrafında tarihi belli olan farklı yapıların inşa dönemlerine bakmak en doğrusu olacaktır. Kalede 1501, 1644 ve 1839 tarihlerini gösteren kitabeler mevcuttur.¹⁴⁶ Tarihlendirmede bize yardımcı olabilecek bir diğer unsur, Barbaros Hayreddin Paşa tarafından yaptırılan, çeşmenin biraz üst tarafında yer alan Veli Paşa Medresesi' dir. Medrese 16. yüzyıla tarihlendirilmektedir.¹⁴⁷ Yapının 17. yüzyıla tarihlenmesi tarafımızca doğru bulunmaktadır.

¹⁴⁶ Konuk, 2008, 127

¹⁴⁷ Mimar Sinan Mühendisler Birliği, 2005, 43

4.19. Midilli Kale eşmesi 2

Örnek No : 19

Bulunduğı yer : Midilli kalesinin sahil tarafındaki alt girişinde yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.70-4.71-4.72

Çizim No : 16

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil.

İnşa tarihi/ Dönemi : 17. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

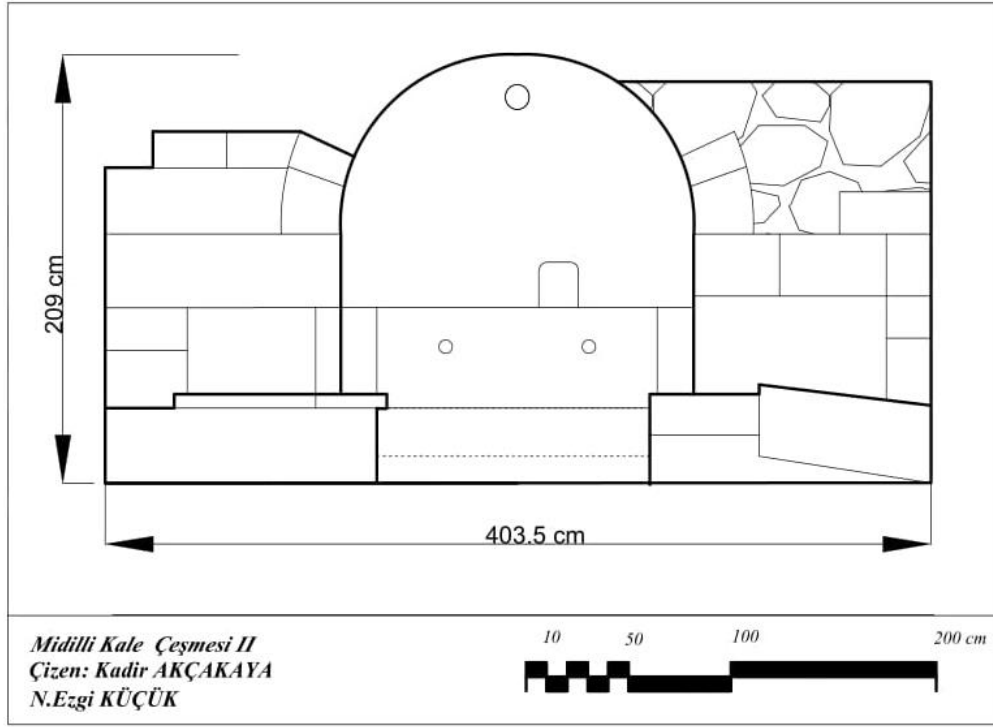
Kitabesi : Çeşmenin üzerinde kitabe bulunmamaktadır.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Su haznesi çeşmenin ön cephesi gibi tahrip olmuş bir biçimde olduğu için üst örtüsü tespit edilememektedir.

Malzeme: Kırmızı- gri kesmetaş ve kaba yontu taş ile inşa edilmiştir. Aynalık kısmında mermer malzeme kullanılmıştır.

Mimari Özellikleri: Yapının cephe ölçüsü 209 cm x 403,5 cm olarak alınmıştır. Enine dikdörtgen cepheye, yuvarlak kemer hakimdir. Kemerini oluşturan taşların büyük bir kısmı yoktur. Ayna taşının orta aksından hafifçe sağa doğru konumlandırılmış kare bir tas nişi mevcuttur. Ayna taşında, sağda ve solda dikdörtgen mermer bir levha üzerine yerleştirilmiş birer lüle bulunmaktadır. Sağ tarafta bulunan testi seti toprağın altında kalmak üzeredir. Sol taraftaki ise daha dışarıda kalmış fakat testi setini oluşturan taşlar neredeyse tamamen yıkılmıştır. Tekne kısmı oldukça tahrip olmuş, taşları yıkılmış ve kısmen toprak altında kalmıştır. Çeşme bir diğer yapı kalıntısına bitişik olarak inşa edilmiş olduğundan su haznesi belirgin biçimde görülememiştir. Midilli’ de inşa edilmiş diğer çeşmeler ile karşılaştırıldığında bu yapı oldukça küçük ve masiftir.

Şekil 4.86. Midilli Kale Çeşmesi 2 cephe çizimi

Şekil 4.87. Midilli Kale Çeşmesi 2 ön cephe

Şekil 4.88. Yapının yandan görünümü

Şekil 4.89. Yapının genel görünümü¹⁴⁸

¹⁴⁸

<https://www.google.com/maps/@39.1127321,26.5597099,3a,75y,268.13h,81.98t/data=!3m6!1e1!3m4>

Süsleme Özellikleri: Herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamıştır.

Geçirdiği onarımlar: Yapının geçirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır. Ancak yapıda farklı türde bulunan malzemeler dikkat çekmektedir. **Bugünkü durumu:** Günümüzde yapı oldukça harap bir haldedir ve suyu akmamaktadır. Kısmen yıkık durumdadır. Açık hava müzesinde bulunmasına rağmen hassas durumundan dolayı yapı önüne çekilen basit engellerle korunmaya çalışılmaktadır.

Tarihlendirme: Çeşme ile ilgili herhangi bir tarih içeren bilgiye ulaşılamamıştır. Kale içerisinde bulunan diğer çeşmeden ve yakınındaki hamamdan¹⁴⁹ yola çıkarak mevcut çeşmenin 17. yüzyılda inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir.

!1s3-zsJ0RBCuA0R6a4p9gnmA!2e0!7i13312!8i6656 Web sitesinden 05.07.2021 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁴⁹ VGMA, Df. No: 987, Sh. No: 198-201, Sıra No: 61 Hicri 1 Rebiulevvel 1032 / Miladi 3 Ocak 1623 tarihli arşiv belgesinde aşağı kalede günümüzde restore edilmiş olan hamamdan bahsedilmektedir.

4.20. Midilli Merkez eşme 1

Örnek No : 20

Bulunduğı yer : Midilli 63 Kornarou Sokak' ta bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.73-4.74

Çizim No : -

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil.

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy.

Yaptıran (Banisi) : Bilinmiyor.

Kitabesi : Yapının üzerinde kitabe bulunmamaktadır.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme dikdörtgen bir plan teşkil etmektedir. Düz dam biçiminde üzeri örtülmüştür.

Malzeme: Çeşme görsel açıdan oldukça renkli bir karakterdedir. Çeşmenin üst tarafı açıkly koyulu kahverengi ve turuncu trakitten kesme taşlar ve kaba yontu taşlarla inşa edilmiştir. Ayaklarda, dinlenme sekisinde, tekne taşında ve niş içerisinde iki küçük bölgede açık gri renkte yekpare taşlar kullanılmıştır.

Mimari Özellikleri: Dikdörtgen planly çeşme hafif meyilli bir yol kenarında, konut bahçesine bitişik olarak bulunmaktadır. Yapının ön cephesine sivri kemerli bir niş hakimdir. Kemer yekpare iki ayak üzerine oturtulmuştur. Ayakların başlıklarını ince silmeler oluşturmaktadır. Ayna taşı sade düzende ve tek lülelidir. Dikdörtgen tekne taşı iki yanda bulunan dinlenme sekilerinden bir taş boyu aşağıdadır. Dikdörtgen bir su haznesi mevcuttur ve bir dolap açıklığı yer almaktadır.

Şekil 4.90. Midilli Merkez Çeşme 1 ön cephe¹⁵⁰

Şekil 4.91. Genel görünüm¹⁵¹

¹⁵⁰ <http://brises-lesvos.blogspot.com/2013/11/blog-post.html?spref=pi> Web sitesinden 20.09.2021 tarihinde ulaşılmıştır.

¹⁵¹ <http://brises-lesvos.blogspot.com/2013/11/blog-post.html?spref=pi> Web sitesinden 20.09.2021 tarihinde ulaşılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Yapı oldukça sade bir düzende oluşturulmuş ve herhangi bir süsleme ögesine yer verilmemiştir.

Geçirdiği onarımlar: Çeşmenin geçirdiği onarımlara dair bir belgeye tarafımızca rastlanmamış olmakla birlikte, yapıda kullanılan malzeme farklılıkları oldukça dikkat çekmekte ve daha önce bazı tamiratlar geçirmiş olduğunu bize göstermektedir.

Bugünkü durumu: Çeşme işlevselliğini kaybetmiş ve atıl vaziyette bulunmaktadır. Oldukça bakımsız olan çeşme doğal ve beşeri tahribata uğramıştır.

Tarihlendirme: Çeşmenin tarihlendirilmesi aşamasında herhangi bir bilgi, arşiv kaydı veya kitabe yazısına rastlanılamaması dolayısıyla yapının banisi ve inşa tarihi tam olarak tespit edilememiştir. Yapının genel tipolojisine bakarak Midilli’ de ve Anadolu’ da verilen örneklerle benzerlik kurmak oldukça mümkündür. Özellikle kemer biçimi ve sadeliği bize 19. yüzyılda yapılan çeşmelerle aynı dönemde inşa edilmiş oabileceğini düşündürmüştür.

4.21. Midilli Merkez eşme 2

Örnek No : 21

Bulunduğı yer : Midilli merkezinde Koulbara bölgesinde Themidos Sokak’
tadır.

Fotoğraf No : 4.75-4.76-4.77

Çizim No : 17

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil.

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yüzyıl

Yaptıran (Banisi) : -

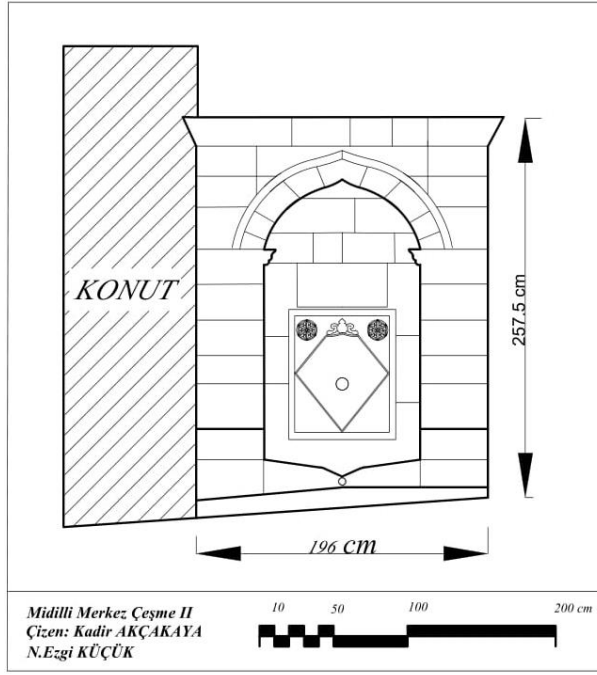
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabesi bulunmamaktadır.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı kareye yakın bir plan sergilemektedir. Su haznesinin üzeri düz dam ile örtülmüştür.

Malzeme: Kesme taş ve mermer malzeme ile inşa edilmiştir. Saçağı oluşturan taşlar iki farklı türdendir. Bunun sebebi yapının yıkılan saçağının farklı bir taş malzeme ile tamamlanmış olmasıdır. İki yanda bulunan testi setlerinin üst katı oluşturan taşları ve tekne taşı da saçaktaki gibi gri taş malzemedir.

Mimari Özellikleri: eşme cephesi 257.5 cm x 196 cm. ölçülerindedir. Dikdörtgen bir cepheye sahip olan yapıya, klasik bir sivri kemer hakimdir. Kemer taşıyan ayakların başlıkları kemerin içine doğru çıkıntı yapmış ve kademelendirilmiştir. Sade kısa bir saçak öne doğru meyletmektedir. Ayna taşı boyuna dikdörtgen bir mermer ile vurgulanmıştır. Ayna taşının hemen üzerinde yatay dikdörtgen bir mermer taşı daha bulunmaktadır. Üzerinde herhangi bir süsleme görülmemektedir. Tekne dikdörtgen ve derin bir biçimde tasarlanmıştır.

Şekil 4.92. Midilli Merkez Çeşme 2 cephe çizimi

Şekil 4.93. Midilli Merkez Çeşme 2 ön cephe

Şekil 4.94. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Dikdörtgen mermer ayna taşı, kazıma tekniğiyle yapılmış bir satıh ile sınırlandırılmıştır. Ortada büyük bir baklava dilimi deseni ince üç kademeli çizgilerle oluşturulmuştur. Baklava dilimi motifinin üstteki sivri köşesine bir palmet yerleştirilmiş ve palmet iki yana doğru uzanan küçük Çin bulutuna benzer bir motifle sonlandırılmıştır. Mermer aynalığın üst köşelerine birer tane çiçek rozeti yerleştirilmiştir. Çeşmenin kurnası içi boş bir palmet görünümündedir.

Şekil 4.95. Süsleme detay

Geçirdiği onarımlar: Yapının onarımına dair bir bilgiye rastlanılmamıştır. Fakat saçak kısmında ve cephesinde kullanılan farklı türden taşlar yapılan onarımları göstermektedir.

Bugünkü durumu: Çeşmenin suyu akmaktadır. Günümüzde kullanılabilir olması ile birlikte cepheye yapılan küçük müdahaleler mevcuttur.

Tarihlendirme: Çeşmenin tarihlendirilmesi aşamasında herhangi bir bilgi, arşiv kaydı veya kitabe yazısına rastlanılamaması dolayısıyla yapının banisi ve inşa tarihi tam olarak tespit edilememiştir. Yapı Midilli Merkez Çeşme 1 ile benzerlik göstermektedir. Yine Midilli’deki diğer örnekler ve Anadolu’deki çeşmeler ile karşılaştırıldığında, çeşmeyi 19. yüzyıla tarihlendirmenin uygun olacağı düşünülmektedir.

4.22. Molivos Kasabası Çeşme 1

Örnek No : 22

Bulunduğu yer : Assou Sokağı' nda yapıya bitişik olarak bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.78-4.79-4.80-4.81-4.82-4.83

Çizim No : 18

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil.

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1172/ M.1758-1759

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Doğrudan çeşme nişi içerisindeki yüzeye sülüs yazı ile yazılmıştır.

Sahibu'l- hayrat ve'l-hasenat/ Ruhîcun Fatiha sene 1172

Şekil 4.96. Osmanlıca kitabe

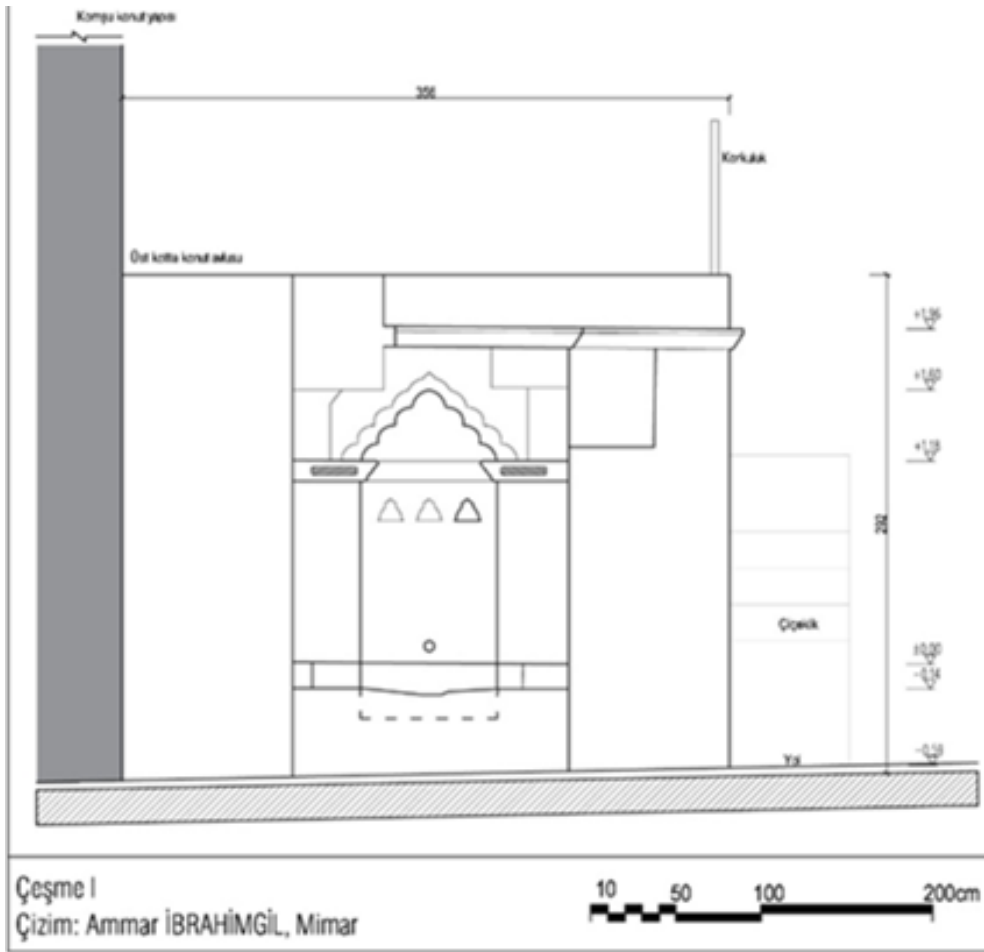
Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Dıştan düz dam ile örtülü olmakla birlikte içeride beşik tonozlu bir düzen oluşturulmuştur. Ön cephede dikdörtgen bir dolap açıklığı mevcuttur.

Malzeme: Yapının cephesinde koyu renk trakit taş malzeme, kare planlı su haznesinde ise kaba yontu taşlar kullanılmıştır. Çeşme yüzeyinin yarısı kadar bir bölümü beyaz kireçle sıvanmıştır.

Mimari Özellikleri: Sokağın köşesinde yer alan çeşme bir konutun avlusunun kotunda kalmaktadır. Cepheden alınan ölçülerde yükseklik 254cm, genişlik 162cm.

olarak tespit edilmiştir. Çeşmeye hakim olan dilimli üçgen kemer çift sıra olarak tasarlanmıştır. Kemer yüzeyden daha içeride yapılmıştır. Kemerin oturduğu yekpare ayakların başlıklarında niş içerisine doğru çıkıntı söz konusudur. Ayna taşında ikisi sağır olmak üzere 3 adet tas nişi mevcuttur. Bunlardan sağ tarafta kalan niş işlevseldir. Dinlenme sekisi dikdörtgen su teknesinden biraz yukarıda kalmaktadır. Cephenin sol üst köşesinde saçağa ve köşeliğe ait taşların birkaçı yerinde bulunmamaktadır. Çeşmenin su haznesine ait dolap açıklığı köşelik hizasında ön cephenin hemen sağ tarafına dikdörtgen şekilde yerleştirilmiştir. Yapı kütlesi bahçe avlusuna göre daha aşağıda ve dışa taşkın biçimde tasarlanmıştır.

Şekil 4.97. Molivos Kasabası Çeşme 1 cephe çizimi¹⁵²

¹⁵² İbrahimgil, 2020, 253

Şekil 4.98. Molivos Kasabası Çeşme 1 ön cephe

Şekil 4.99. Yapının genel görünümü

Şekil 4.100. Su haznesi

Süsleme Özellikleri: Çeşme oldukça hareketli bir süsleme programına sahiptir. Öncelikle göze çarpan ilk özellik olarak kemer tipini ele alabiliriz. Sivri kemerin çift katlı vurgusu oldukça dikkat çekicidir. Kemer taşıyan ayakların başlıklarında nişe bakan çıkıntılı kısımların kademelendirilerek, katların verrev çizgilerle tarandığını görmekteyiz. Ayrıca başlıkların ön yüzünde kazıma olarak yapılmış ince bir çubuğun yine verrev olarak tarandığı da görülebilmektedir. Niş içerisindeki kitabelik kısmı, ayak başlıklarının hizasında kabartma tekniğiyle iki çizginin arasına yazıların yazılmasıyla oluşturulmuştur. Kitabeliğin hemen altında üç tane tas nişinin sıralandığını bunlardan yalnızca sağda kalan nişin açık ve işlevsel, diğer ikisinin ise süsleme olarak yapılmış olduğunu görmekteyiz.

Şekil 4.101. Süsleme detay

Şekil 4.102. Süsleme detay

Geçirdiği onarımlar: Kemer taşıyan ayaklar ve niş içinin musluktan itibaren yukarı kısmı beyaz kireçle sıvanmıştır. Yapıda farklı taşların da kullanıldığının gözlemlenmesi çeşmede yıpranan ya da sökülen taşların yerine bunların yerleştirildiğinin, yani çeşitli onarımlar geçirdiğinin de göstergesidir.

Bugünkü durumu: Çeşme günümüzde kullanılabilir durumdadır. Kemer köşeliklerindeki taşlarda dökülme gözlemlenmiştir. Kısmen beyaz kireçle sıvanmıştır.

Tarihlendirme: Çeşme kitabesine göre H. 1172/ M.1758-1759 yıllarında yapılmıştır, ancak banisi belirtilmemiştir.¹⁵³

¹⁵³ Çeşmenin kitabesi tarafımızca okunmuş olup, H. 1172/ M.1758-1759 tarihi inşa tarihi olarak tespit edilmiştir. Çeşitli kaynaklarda çeşmenin 19. yüzyıla ait olduğu belirtilmiştir. Farklı tarihlendirme için bkz. Diagouma, 2008, 346

4.23. Molivos Kasabası Çeşme 2

Örnek No : 24

Bulunduğu yer : Molivos Kasabası' nda bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.84-4.85-4.86-4.87

Çizim No : 19

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1278/ M. 1861-1862

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Kesme taş üzerine tevki'i yazı ile yazılmıştır.

Kerim içer ise bu âb-ı

Naib ola ona cennet ...

Sahibu'l-hayrat ve'l-hasenat

Sene 1278

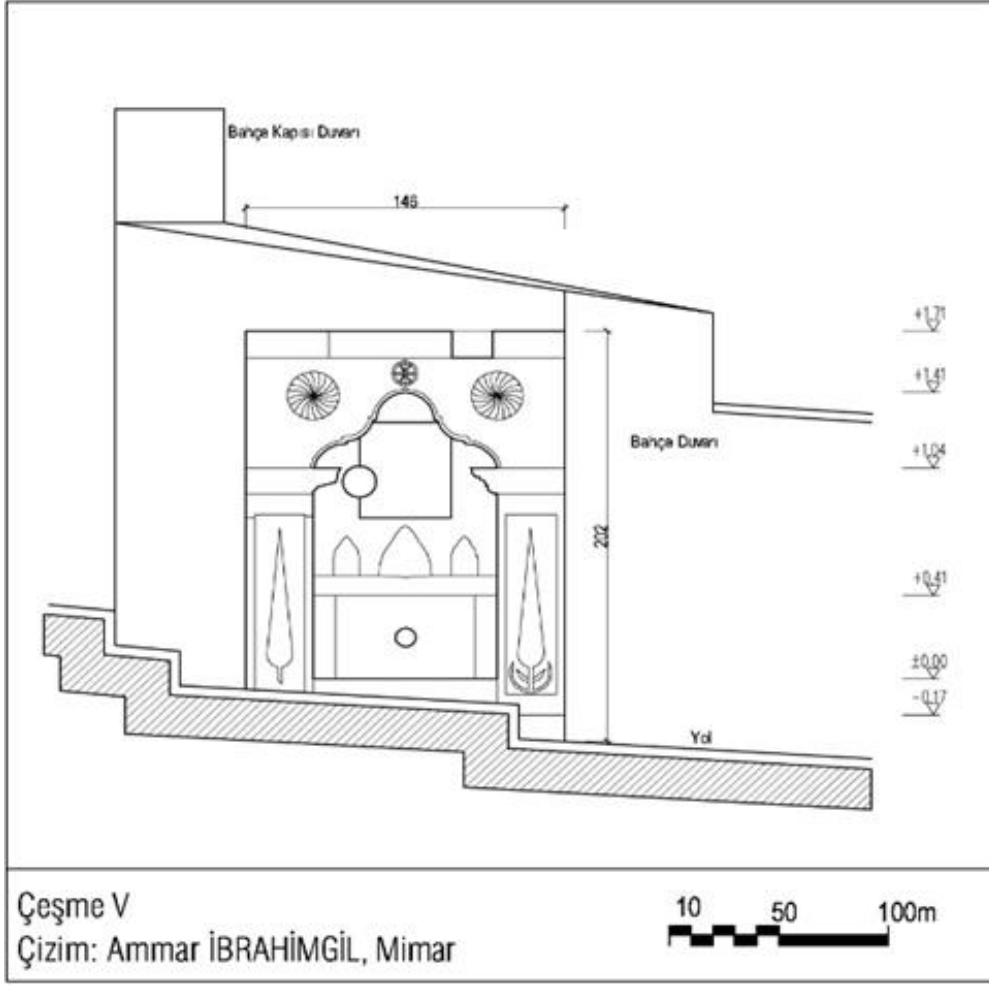
Şekil 4.103. Osmanlıca kitabe (M. Zeki İbrahimgil)

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen bir plana sahiptir. Duvara bitişik bir konumda bulunmaktadır.

Malzeme: Yapı gri kesmetaş malzeme ile inşa edilmiştir. Kitabesinde beyaz mermer taşı kullanılmıştır.

Mimari Özellikleri: Yapı tarafımızdan bulunamamış, tanımlama açısından kaynaklar göz önünde bulundurularak yazılmıştır. Bu sebepten ölçülerine yer verilememiştir. Hamam duvarına inşa edilen yapıda cepheye üç dilimli kemer hakimdir. Yapının tepe kısmındaki taşlardan biri düşmüştür. Kemer yekpare iki taş ayak üzerine oturmaktadır. Ayak başlıkları kademeli biçimde niş içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. Dikdörtgen musluk tablasında bir adet lüle bulunmaktadır ve hemen üzerinde üç adet tas nişi mevcuttur. Bunlardan ortada yer alan işlevsel, diğerleri değildir. Kap nişlerinin üzerinde kitabesi yer almaktadır. Dikdörtgen teknesi zemin ile birleşiktir. Dinlenme sekisi bulunmamaktadır. Su haznesine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

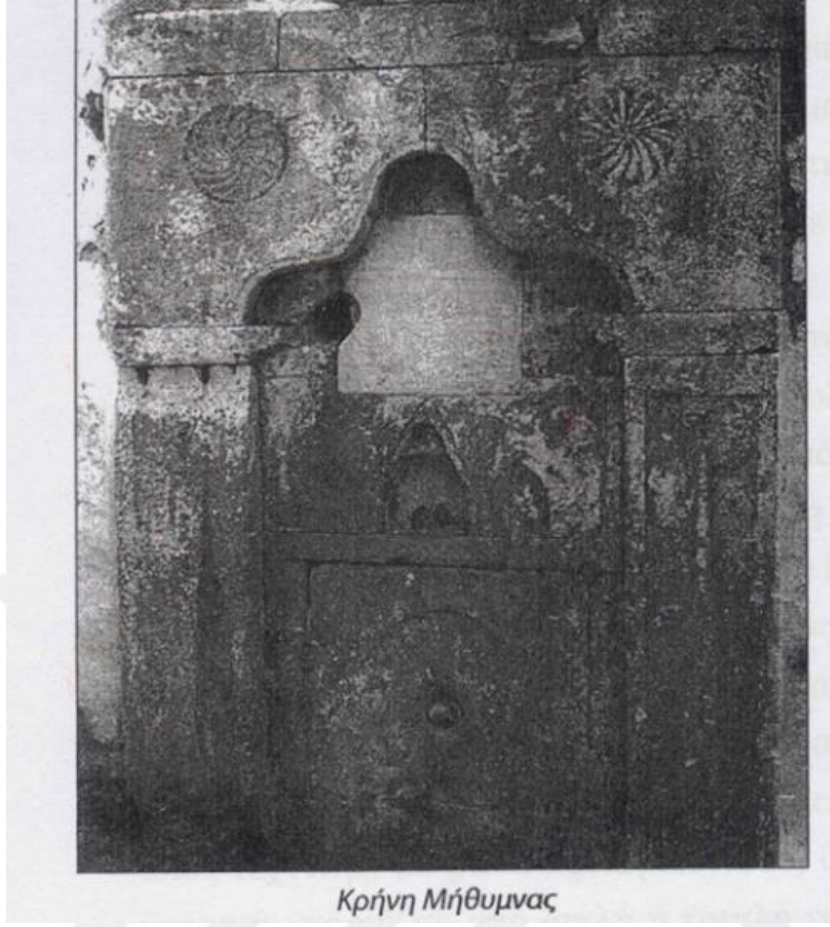

Şekil 4.104. Molivos Kasabası Çeşme 2 cephe çizimi¹⁵⁴

Şekil 4.105. Molivos Kasabası Çeşme 2 genel görünüm¹⁵⁵

¹⁵⁴ İbrahimgil, 2020, 258

Şekil 4.106. Yapının eski fotoğrafı¹⁵⁶

Süsleme Özellikleri: Yapının cephesindeki üç dilimli kemeri hali hazırda çeşmenin en güzel süsleme unsurlarından birini göstermektedir. Kemerin ortasına bir tane küçük, iki yandaki köşeliklerine ise birer tane daha büyük çarkıfelek motifi yerleştirilmiştir. Kemerin oturduğu ayaklar uzun dikdörtgen bir çerçeve içine yerleştirilmiş birer selvi ağacını barındırmaktadır. Çeşmenin konumundan dolayı selvilerden birinde ağacın altında yer alan iki yana açılmış uzun sivri yaprak deseni diğerinde görülememektedir. Musluk tablasında lüleyi içine alan, yuvarlak kemer formunda yapılmış ince bir sülieti de görmek mümkündür. Desenlerin oluşturulmasında kabartma ve kazıma tekniği kullanılmıştır. Ayna taşına bakmaya devam ettiğimizde kitabe altında yer alan üç adet kemer formunda yapılmış ortadaki büyük ve işlevsel yanlarda ise sağır ve daha küçük olan tas nişlerini görmekteyiz. Açık olan taş nişinde içe doğru oluşturulmuş kademelendirmeyi görmek de

¹⁵⁵ İbrahimgil, 2020, 258

¹⁵⁶ Αξιώτης, 2015, 160

mümkündür. Mermer kitabedeki üç satır birer çizgiyle ayrılarak kabartma olarak yazılmıştır.

Şekil 4.107. Çarkıfelek ve kemer süslemeleri (M. Zeki İbrahimgil)

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği tamirler hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Fakat yapıdaki kireç döküntüleri sonradan sıvanmış olabileceğini düşündürmektedir.

Bugünkü durumu: Çeşme kullanılmamaktadır. Süslemelerinde silinmeler mevcuttur. Tepe noktasından bir taşı eksilmiştir. Genel olarak iyi durumda görünmektedir.

Tarihlendirme: Yapının üzerinde yer alan kitabesinden H. 1278 / M. 1861-1862 tarihinde inşa edildiği anlaşılmaktadır.

4.24. Molivos Kasabası Çeşme 3

Örnek No : 24

Bulunduğu yer : Molivos Taxarchis Baş Melek Kilisesi yakınında yer almaktadır.¹⁵⁷

Fotoğraf No : 4.88-4.89-4.90

Çizim No : 20

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil.

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yüzyıl

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Yapının üzerinde kitabe bulunmamaktadır.

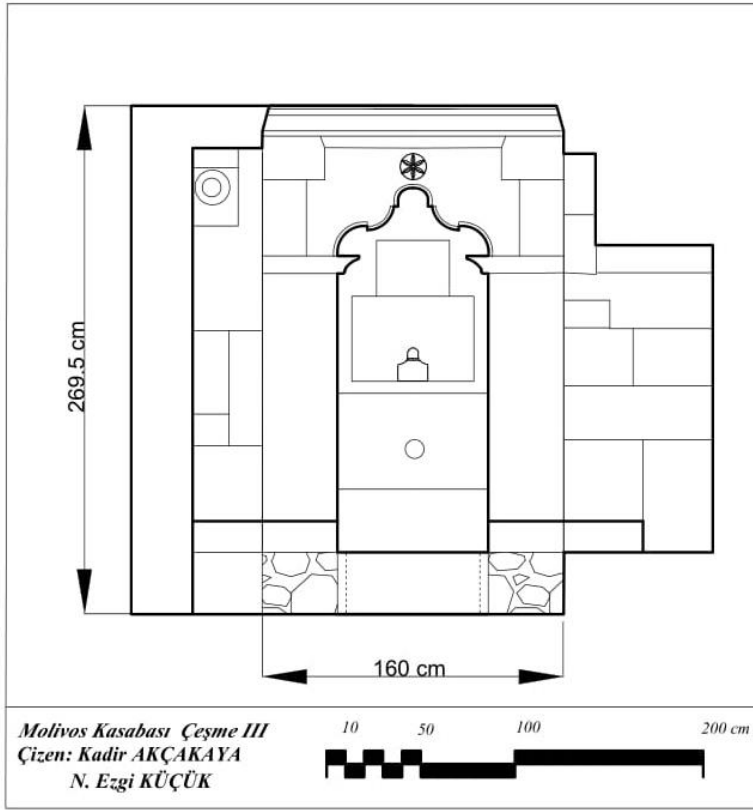
Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı kareye yakın bir plan teşkil etmektedir. Su haznesinin üzeri düz dam ile örtülmüştür.

Malzeme: Yapı kesmetaş malzeme ile inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Çeşmeden alınan ölçülere göre yükseklik 269.5 cm. genişlik ise 160 cm. olarak tespit edilmiştir. Cepheye üç dilimli kemer nişi yapılmıştır. Kemer yekpare ayaklar üzerine oturtulmuştur. Ayak başlıkları niş içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. Ortada tek lülesi bulunan bir ayna taşına sahiptir. Kitabesi çıkarılmıştır. Kitabeliğin altında orta aksa yerleştirilmiş dilimli kemerli küçük bir tas nişi mevcuttur. Dikdörtgen bir teknesi ve duvarla bütünleşip devam eden bir dinlenme sekisi mevcuttur.

¹⁵⁷ http://www.mesogeia.net/trip/lesvos/mithymna_en.html Web sitesinden 06.07.2021 tarihinde erişilmiştir.

Şekil 4.108. Molivos Kasabası Çeşme 3 cephe çizimi

Şekil 4.109. Molivos Kasabası Çeşme 3 ön cephe

Şekil 4.110. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Üç dilimli kemeri ile dikkat çeken yapıda kemer üzerinde ortada kazıma olarak yapılmış yuvarlak bir çiçek rozeti bulunmaktadır. Ayrıca kemeri etrafından çevreleyen kazıma bir çerçeve de mevcuttur.

Şekil 4.111. Rozet süsleme detay

Geçirdiği onarımlar: Yapıya dair bir onarım belgesine rastlamamakla birlikte harç ve sıva izlerinden tamirat geçirdiğini söylemek mümkündür.

Bugünkü durumu: Çeşme kullanılmamaktadır. Oldukça bakımsız vaziyettedir.

Tarihlendirme: Çeşmenin tarihlendirilmesi aşamasında herhangi bir bilgi, arşiv kaydı veya kitabe yazısına rastlanılamaması dolayısıyla yapının banisi ve inşa tarihi tam olarak tespit edilememiştir. Yapı Molivos Kasabası Çeşme 2 ile çok büyük benzerlik teşkil etmektedir. Özellikle bulundukları bölgeden, kemer düzenlemesinden ve süsleme benzerliklerinden dolayı bu yapıyı da 19. yüzyılın sonuna tarihlendirmek tarafımızca uygun görülmüştür.

4.25. Molivos Kasabası Çeşme 4

Örnek No : 25

Bulunduğu yer : Molivos çarşısında kütüphanenin sokağında köşede bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.91-4.92

Çizim No : 21

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yüzyıl

Yaptıran (Banisi) : -

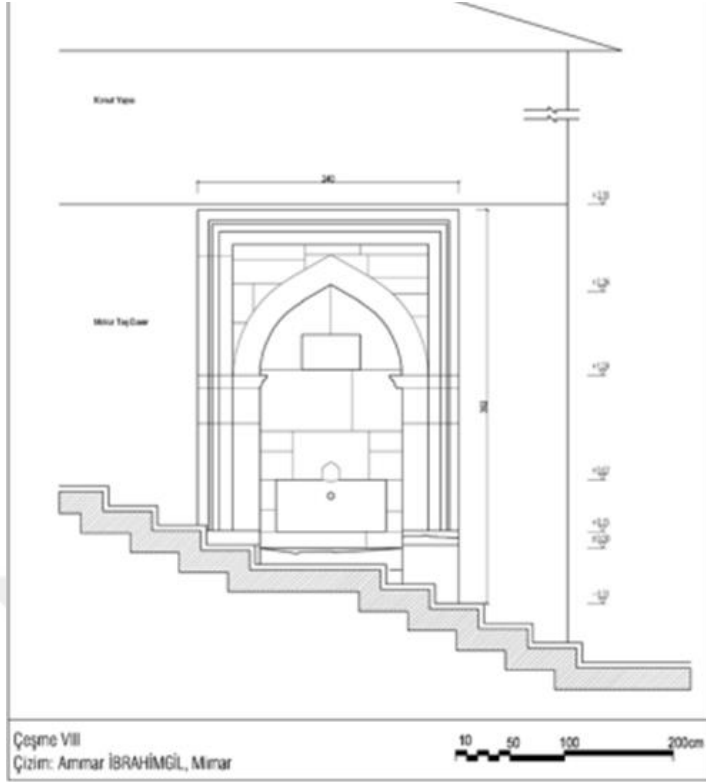
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabe bulunmamaktadır.

Tanım

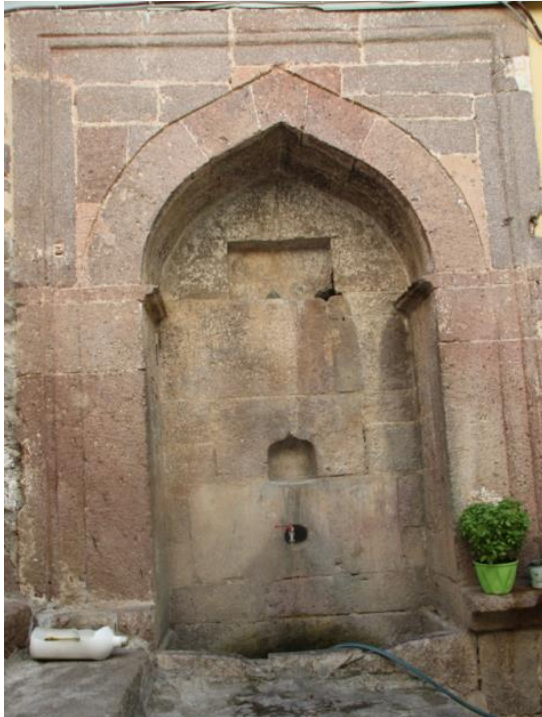
Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen bir plan teşkil etmektedir. Bitişik bir konumda inşa edilmiştir.

Malzeme: Yapı kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Duvara bitişik olarak inşa edilmiş olan çeşmeden alınan ölçülerden cephe yüksekliği 300 cm, genişliği 242 cm olarak tespit edilmiştir. Cephede basık sivri kemerli bir niş oluşturulmuş ve kemer, üst bedenle birlikte iki ayak üzerine oturtulmuştur. Ayak başlıklarını oluşturan ince taşlar niş içerisine doğru çıkıntı yapmıştır. Merdivenli bir rampada bulunan yapının dinlenme sekisinin biri zemin altında kalmış diğeri dikdörtgen tekmeden biraz yüksekte yapılmıştır. Niş içerisindeki kitabesi çıkarılmış kitabelik bölümü dikdörtgen bir boşluk olarak kalmıştır. Ayna taşında orta aksta kaş kemerli küçük bir tas nişi mevcuttur. Onun altında tek lüleli musluğu yer alır.

Şekil 4.112. Molivos Kasabası Çeşme 4 cephe çizimi¹⁵⁸

Şekil 4.113. Molivos Kasabası Çeşme 4 ön cephe

¹⁵⁸ İbrahimgil, 2020, 262

Şekil 4.114. Niş içerisinden detay

Süsleme Özellikleri: Çeşme oldukça sade bir düzende tasarlanmıştır. Cepheyi çevreleyen ince kabartma bir bordür mevcuttur. Onun dışında tas nişinin kaş kemer düzeninde yapılması bir süsleme unsuru olarak düşünülebilir.

Geçirdiği onarımlar: Çeşmenin onarımına ait bir belgemiz olmamasına karşın cephe duvarında kemer üzerindeki taşların farklı renkte olması, yeni harçların bulunması ve lüle yerine musluğun akması için sonradan takılan bir vana kolu ile çalışması yapıya ait bazı tamiratların yapıldığına dair bize fikir vermektedir.

Bugünkü durumu: Çeşme sonradan eklenen bir musluk kolu ile su akıtılmaktadır. Günümüzde hala işlevini koruyan çeşmede kitabe yerinden çıkarılmıştır. Yapı sağlam olarak ayaktaadır.

Tarihlendirme: Çeşmenin kitabesi çıkarılmıştır. Fakat Molivos çarşısındaki bu çeşmenin, yukarıda yer alan Hicri 1227 / Miladi Temmuz 1812 inşa tarihli cami¹⁵⁹ ile bağdaştırılabilirliği çeşme yapısının tarihi hakkında 19. yüzyılın başlarında yapılmış olabileceğini göstermektedir. Bir başka kaynak ise çeşmenin aşağı yukarı 1732 yılında yapılmış olabileceğinden bahsetmektedir.¹⁶⁰ Molivos' ta inşa edilen diğer Osmanlı çeşmeleriyle de benzerliğine baktığımızda, bu çeşmenin 19. yüzyılda yapılmış olabileceği ihtimali tarafımızca daha uygun bulunmuştur.

¹⁵⁹ İbrahimgil, 2020, 261

¹⁶⁰ Diagouma, 2008, 346

4.26. Molivos Kasabası Çeşme 5

Örnek No : 26

Bulunduğu yer : Molyvos' un merkezinde yer alan çeşme, köşebaşında bir eve bitişik olarak bulunur.

Fotoğraf No : 4.93-4.94-4.95

Çizim No : 22

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yüzyıl

Yaptıran (Banisi) : -

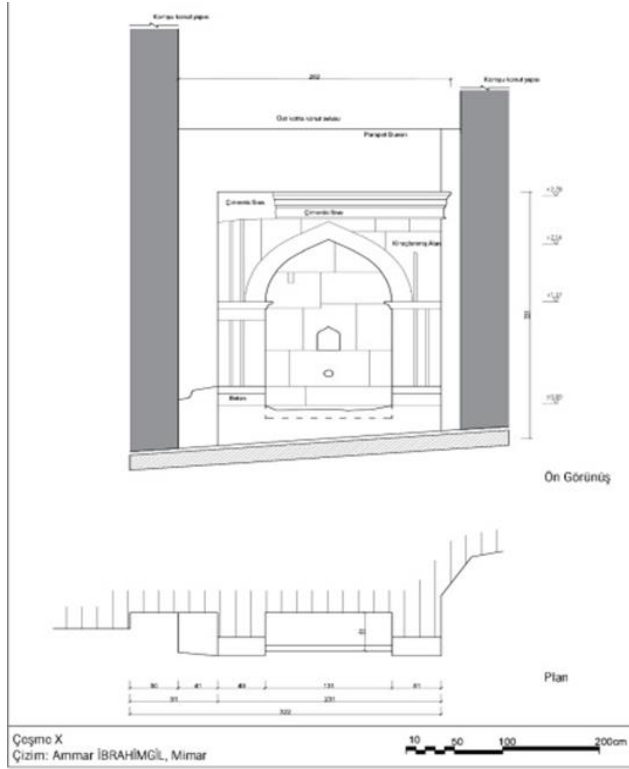
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabesi mevcut değildir.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen plan teşkil etmektedir. Sokağın köşesinde yer alan çeşmenin su haznesi balkon kotunda bırakılmıştır. Bu sebeple üst örtüsü bilinmemektedir.

Malzeme: Kahverengi ve gri kesme taş malzemeyle inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Çeşme konuta bitişik olarak inşa edilmiştir. Cephe büyük ebatlı uzunlamasına dikdörtgen bir tasarımdadır. Cephe ölçüleri yüksekliği 350.5 cm, genişlik 231 cm olarak tespit edilmiştir. Yapıya sivri kemerli bir niş hakimdir. Sade görünümlü bir saçağı bulunmaktadır. Ayak başlıkları niş içerisine doğru hafif çıkıntı yapmıştır. Yanlarda alçak kabartmayla belirtilmiş ikişer sıra sade bordürün boydan boya indiğini görmek mümkündür. Çeşmenin aynalığında orta aksta açılmış olan sivri kemerli küçük bir tas nişi mevcuttur. Kurnası yoktur. Testi seti hafif yüksekte kalacak şekilde tekne taşı ile birleşiktir. Tekne dikdörtgen biçimde yapılmıştır.

Şekil 4.115. Molivos Kasabası Çeşme 5 cephe çizimi¹⁶¹

Şekil 4.116. Molivos Kasabası Çeşme 5 ön cephe

¹⁶¹ İbrahimgil, 2020, 265

Şekil 4.117. Yapının genel görünümü

Şekil 4.118. Yapının bitişik olduğu konut

Süsleme Özellikleri: Alçak kabartmalı bordür hatları ve sivri kemerli tas nişi dışında herhangi bir süsleme unsuruna yer verilmemiştir.

Geçirdiği onarımlar: Yapının onarımı ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılammakla birlikte yapılan incelemelerde saçak kısmında kullanılmış farklı malzemeden oluşan onarımları görmek mümkündür. Aynı zamanda harç izleri de çeşmenin onarım geçirdiğini düşündüren diğer bir unsurdur.

Bugünkü durumu: Çeşme oldukça bakımsız durumdadır ve beşeri tahribata maruz kalmıştır. Günümüzde çeşme işlevini yitirmiş durumdadır.

Tarihlendirme: Çeşmenin üzerindeki kitabe sök÷lm÷ştür. Tarihlendirme bakımından herhangi bir bilgi ya da belgeye de tarafımızca rastlanılmamıştır. Çeşme tipi bakımından bölgede benzerlik gösteren diğer yapılardan yola çıkarak 19. yüzyılda inşa edilmiş olabileceği düşün÷lmektedir.

4.27. Molivos Kasabası Çeşme 6

Örnek No : 27

Bulunduğu yer : Molivos' ta Belediye Başkanı Kosta Douka Sokak' ta bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.96-4.97-4.98

Çizim No : 23

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

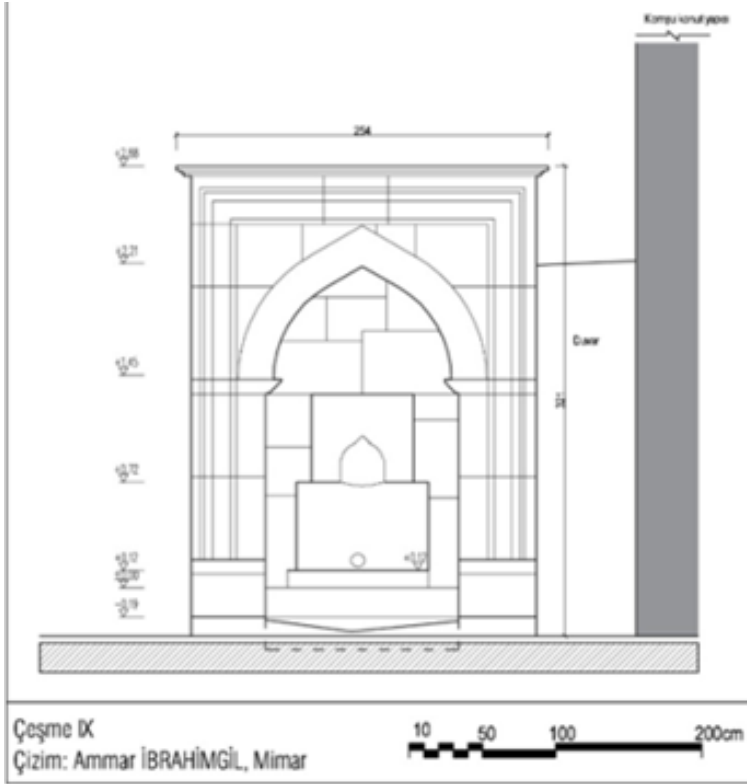
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabesi mevcut değildir.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Plan bakımından dikdörtgene yakın bir plan sergilemektedir. Su haznesinin yarısı dışarıdan görülebilmektedir. Diğer yarısı konut ile birleştirilmiştir. Haznenin örtüsü kubbeli olarak inşa edilmiştir.

Malzeme: Kesme taş ve kaba yontu taş malzeme kullanılmıştır. Taşlar renk bakımından farklılıklar göstermektedir. Lüle piriç malzemedendir.

Mimari Özellikleri: Çeşme bir dükkanın köşesine bitişik olarak bulunmaktadır. Cephe ölçüleri yükseklik 326 cm, genişlik 235 cm olarak alınmıştır. Cephede basık sivri kemerli bir niş oluşturulmuştur. Kemerin oturtulduğu yekpare ayakların başlıkları niş içine doğru çıkıntı yapmaktadır. Dinlenme sekisinden oldukça aşağıda kalan dikdörtgen teknenin taşı aşınarak eğreti bir şekil almıştır. Aynalık kısmında orta aksta kaş kemer biçiminde bir kap nişi açılmıştır. Tek muslukludur. Sade kısa bir saçağı mevcuttur Su haznesi daire biçiminde arkaya doğru meylederek duvar ile birleşmiştir. Üzeri kubbe ile örtülmüştür.

Şekil 4.119. Molivos Kasabası Çeşme 6 cephe çizimi¹⁶²

Şekil 4.120. Molivos Kasabası Çeşme 6 ön cephe

¹⁶² İbrahimgil, 2020, 264

Şekil 4.121. Su haznesi¹⁶³

Süsleme Özellikleri: Yapı oldukça sade bir düzendedir. Dinlenme sekisine kadar iki ince kabartma bordür çizgisi dolanır. Lülesinin burması çiçek, ağız kısmı ise ejder başı biçiminde yapılmıştır.

Şekil 4.122. Lüle detay

¹⁶³ İbrahimgil, 2020, 263

Geçirdiği onarımlar: Yapıya dair bir onarım belgesi tespit edilememiştir. Fakat yapıda farklı türden taşların ve yeni harç izlerinin bulunduğunu, dolayısıyla da bazı onarımlar geçirdiğini söylemek mümkündür.

Bugünkü durumu: Çeşme günümüzde hala kullanılmaktadır. Yapı yıpranmış fakat sağlam şekilde ayaktaadır. Ancak bilinçsizce kullanıdığından, teknesine atılan çöplerden dolayı yanına bir uyarı tabelası dahi eklenmiştir.

Tarihlendirme: Yapının inşa tarihiyle ilgili herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır. Molivos’ da bulunan çeşmeler ile oldukça benzerlik gösteren bu yapının özellikle Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi ile neredeyse aynı denebilecek bir görünümü vardır. Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi’ nin 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edildiği bilinmektedir. Buradan yola çıkarak Molivos Kasabası Çeşme 6’ yı 19. yüzyıla tarihlendirmek tarafımızca uygun görülmüştür.

4.28. Molivos Kasabası Çeşme 7

Örnek No : 28

Bulunduğu yer : Molivos' ta kaleye giden sokağın köşesindedir.

Fotoğraf No : 4.99-4.100

Çizim No : 24

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yüzyıl

Yaptıran (Banisi) : -

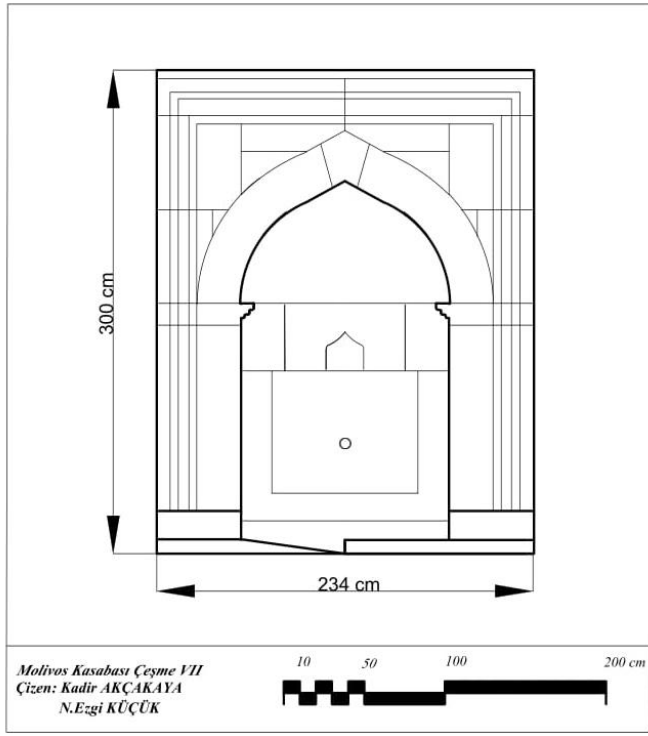
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabe mevcut değildir.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen bir plan teşkil etmektedir. Su haznesi kotta bırakıldığı için üst örtüsü tespit edilememektedir.

Malzeme: Farklı renklerde kesme taş ve mermer malzeme yapıda mevcuttur. Bu malzemelerin bir kısmının sonradan eklendiği düşünülmektedir.

Mimari Özellikleri: Çeşme, iki ara sokağın kesişiminde, köşede konuşlandırılmış ve bir evin balkon kotuna bitişik olarak bulunmaktadır. Dikdörtgen bir cepheye sahiptir ve cephenin sivri kemerle oluşturulmuş genel bir görünümü vardır. Kemerin sivri ucu yerleştirilen tek parça taşla vurgulanmıştır. Dikdörtgen cephenin üzerinde sade ve hafif bir çıkıntı ile saçağı bulunmaktadır. Çeşmede ayna taşı üzerinde, orta aksa yerleştirilmiş sivri kemerli küçük bir niş olarak tasarlanmış tas yuvası görülmektedir. Üstte kitabesinin söküldüğünü anladığımız kitabelik kısmında dikdörtgen bir boşluk bulunmaktadır. Yapının tekne kısmı zemin düzlüğünün biraz altında tasarlanmıştır. Kemerin ve beden duvarının oturduğu ayakların ince bir taş ile ayrıldığını ve ayaklarda süsleme olarak iki ince yuvarlak çubuğun kabartma tekniğiyle dikey biçimde yerleştirildiği görülmektedir.

Şekil 4.123. Molivos Kasabası Çeşme 7 cephe çizimi

Şekil 4.124. Molivos Kasabası Çeşme 7 ön cephe

Şekil 4.125. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Saçağın hemen altında kazıma yöntemiyle yapılmış ince bir çizginin, yalnız üstü oluşturan taşlarda başlayıp bittiğini söyleyebiliriz. Herhangi bir süslemesi bulunmayan çeşme klasik sade bir düzende yapılmıştır.

Geçirdiği onarımlar: Çeşmenin geirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır. Çeşme oldukça eski görünmesinin yanı sıra pek çok işlem geçirdiği de görülebilmektedir. Yapıda mevcut farklı taşların bulunduğunu, harç izlerini ve kısmen kireç ile sıvanmış olduğu söylemek mümkündür.

Bugünkü durumu: Günümüzde kullanılmayan çeşmenin lülesi sökülmüştür. Çeşme doğal ve beşeri sebeplerle oldukça yıpranmıştır. Atıl durumdadır.

Tarihlendirme: Çeşmenin inşa tarihi hakkında herhangi bir bilgi ya da belgeye tarafımızca rastlanmamıştır. Molivos’ da bulunan diğer çeşmeler ile aynı denecek kadar benzeyen bu yapının da 19. yüzyıla ait olabileceği düşünülmektedir.

4.29. Moni Limonos Manastır eşmesi 1

Örnek No : 29

Bulunduğı yer : Dafia ve Filia köylerinin arasında kalan Moni Limonos Manastırı' nın içerisinde yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.101-4.102-4.103-4.104-4.105-4.106

Çizim No : 25

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yüzyıl

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Kesme taş malzeme üzerinde eski Yunanca ve Osmanlıca nesih yazılar mevcuttur. Fakat yazılar okunamamıştır.

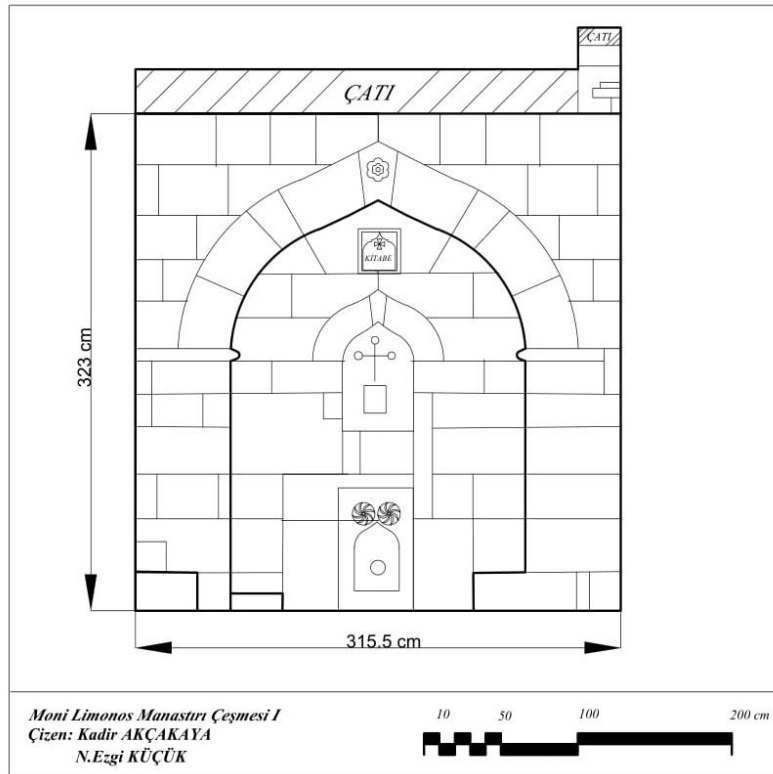
Şekil 4.126. Kitabe detay

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme yapıya bitişik olarak inşa edilmiştir. Dikdörtgen bir planı bulunmaktadır. Üzerine tente biçiminde bir saçak yapılmıştır.

Malzeme: Kesme taş ve kaba yontu taş malzeme ile inşa edilen çeşmenin sundurma çatısında kiremit malzeme kullanılmıştır. Metal musluk borusunun üzerine küçük pirinçten bir kol yerleştirilmiştir.

Mimari Özellikleri: Manastıra ait yapı duvarına bitişik olarak yapılmıştır. Çeşmenin yüksekliği 323 cm genişliği 315.5 cm olarak ölçülmüştür. Çeşmeyi sundurma çatı ile örtmüşlerdir. Çift merkezli teğet kemerli derin bir nişe sahiptir. Kemerin kilit taşı vurgulanmıştır. Kemer ve beden iki ayak üzerine oturtulmuştur. Ayak başları niş içerisine çıkıntı yapmaktadır. Ayakların içe bakan yüzlerinde ayna taşı hizasında birer kemerli tas nişi mevcuttur. Ayna taşında kemerli daha büyük bir niş açılıp pencere gibi bir görüntü verilmiştir. Musluk tablası belirgin şekildedir ve tek lülesi bulunmaktadır. Tekne kısmı dar iki taş arasında kalacak kadar küçük yapılmıştır. Dinleme sekileri genelden farklı biçimde kemer nişi içerisinde birer taş seki olarak verilmiştir.

Şekil 4.127. Moni Limonos Manastırı Çeşmesi 1 cephe çizimi

Şekil 4.128. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1 ön cephe

Şekil 4.129. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Leimonas Manastırı içerisinde bulunan bu büyük boyutlu çeşmenin kemerli oldukça derin bir nişi bulunmaktadır. Kemerin kilit taşı vurgulanmak istenmiş ve kabartma bir çiçek deseni yerleştirilmiştir. Hemen altında niş içerisine kabartma olarak yapılmış Yunanca ve Osmanlıca kitabe göze çarpmaktadır. Üstte Yunanca altta Osmanlıca yazıların bulunduğu kitabe bunların üzerine Yunan haçı yerleştirilmiştir. Kemerin oturduğu ayakların iç bakan yüzlerine birer kemerli kap nişi açılmıştır. Cepheye hakim kemerin nişi içerisinde de yine kemerli kap nişlerinden daha büyükçe bir niş açılmıştır. Buraya Hristiyanlığı sembolize eden resimler yerleştirilmiştir. Musluk tablasına baktığımızda burada üstte düz altta kıvrılan bir çerçeve içerisinde iki yanyana duran çarkıfelek motifinin kabartma şeklinde işlendiğini görebilmekteyiz.

Şekil 4.130. Küçük kemerli niş

Şekil 4.131. Lüle ve süsleme detay

Şekil 4.132. Süsleme detay

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlar dair bir bilgi yada belgeye rastlanılmamıştır.

Bugünkü durumu: Yapı günümüzde manastırın hizmetinde kullanılmaktadır. Sağlam biçimde bugüne geldiğini söylemek mümkündür. Suyu akmaktadır.

Tarihlendirme: Manastırın tarihi Osmanlı hakimiyetinin öncesine dayanmaktadır. Araştırmalarımız sonucunda Osmanlı' nın fetihten sonra, daha 15. yüzyılda bu manastır ile ilgilendiğini öğrenmekteyiz. Fakat bu ilgi ticaret, vergi gibi konularla ilgili olmuştur. Mevcut çeşme ile ilgili bir belgeye rastlanmamıştır. Çeşmenin üzerinde kitabe bulunmaktadır. Ancak okunamadığı için ve bir belgeye rastlanılmadığından dolayı tarihlemeye tipolojik olarak benzer örneklerden yola çıkılmıştır. Yapının sivri kemerli nişi ve kullanılan süsleme çeşitleri 19. yüzyılda karşımıza çıkan örneklerle benzetilmektedir. Bu sebeple yapıyı 19. yüzyıla tarihlemek tarafımızca uygun bulunmuştur.

4.30. Moni Limonos Manastır eşmesi 2

Örnek No : 30

Bulunduğı yer : Dafia ve Filia köylerinin arasında kalan Moni Limonos Manastırı' nın dışında yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.107-4.108-4.109

Çizim No : 26

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil.

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

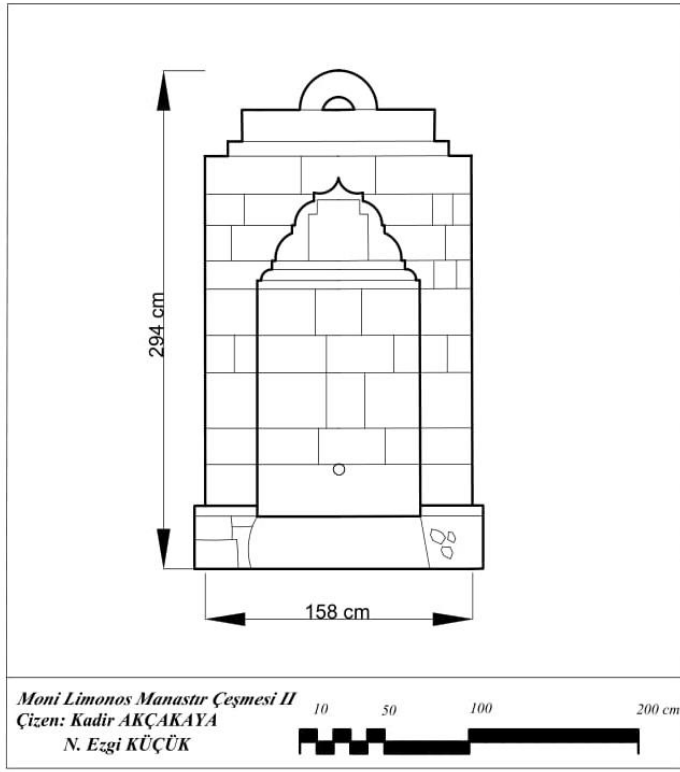
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabesi mevcut değildir.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Arkası sundurma çatı biçiminde tasarlanmıştır.

Malzeme: Yapı kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Arka kısmında kaba yontu taşları da görmek mümkündür. Çeşmenin üzerinde yer alan tepelik kısmı sonradan eklenmiş olmalıdır. Eklenen tepelik kısmının devşirme bir malzeme olduğu düşünülmektedir.

Mimari Özellikleri: Dikdörtgen bir plana sahip olan yapı manastırın bahçe duvarına bitleştirilmiştir. Yapıdan alınan ölçülere göre tepelikle beraber yüksekliğı 294 cm., eni ise 158 cm. olarak tespit edilmiştir. Cepheye dilimli bir kemer hakimdir. Kemer sivri biçimde başlayıp bursa kemeri gibi ilk basamağında düz inen ve daha sonra dilimlenerek devam eden bir biçimde tasarlanmıştır. Kemer iki kare ayak üzerine oturur. Kitabelik kısmının taşları kısmen dökülmüş, kitabesi de çıkarılmıştır. Tek lülelidir. İki yanda bulunan dinlenme sekileri dikdörtgen tekneden yüksekte yapılmıştır. Çeşmenin üzerine altta ince üstte kalın bir katman ve en üstte ortada yarım daire olacak şekilde bir tepelik yerleştirilmiştir.

Şekil 4.133. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2 cephe çizimi

Şekil 4.134. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2 ön cephe

Şekil 4.135. Yapının yandan görünümü

Şekil 4.136. Bahçeye bakan arka cephe

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süsleme ögesine rastlanılmamıştır.

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgi ya da belgeye tarafımızca rastlanılmamıştır. Fakat yapının üzerinde yer alan yarım daire biçimindeki tepelik formu Osmanlı mimari yapılarında görülen bir tip değildir. Bu tepelik sonradan eklenmiş olmalıdır.

Bugünkü durumu: Çeşmenin kitabelik kısmında dökülmüş olan taşlar tespit edilmiştir. Suyu akmamaktadır. İşlevselliğini yitirmiştir.

Tarihlendirme: Yapının kitabesi bulunmamaktadır. Çeşmenin inşa tarihine dair herhangi bir bilgi veya arşiv kaydına rastlanılmamıştır. Çeşme manastırın içerisindeki diğer çeşme yapısından daha geç bir döneme ait gibi görünmektedir. Ancak aynı yüzyıl içerisinde yapıldığı düşünülmektedir. Dolayısıyla söz konusu yapıyı 19. yüzyıla tarihlendirmenin doğru olacağı kanaatine varılmıştır.

4.31. Moria Köyü Çeşme 1

Örnek No : 31

Bulunduğu yer : Moria Köyü' nün merkezinde bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.110-4.111

Çizim No : 27

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy. sonu

Yaptıran (Banisi) : -

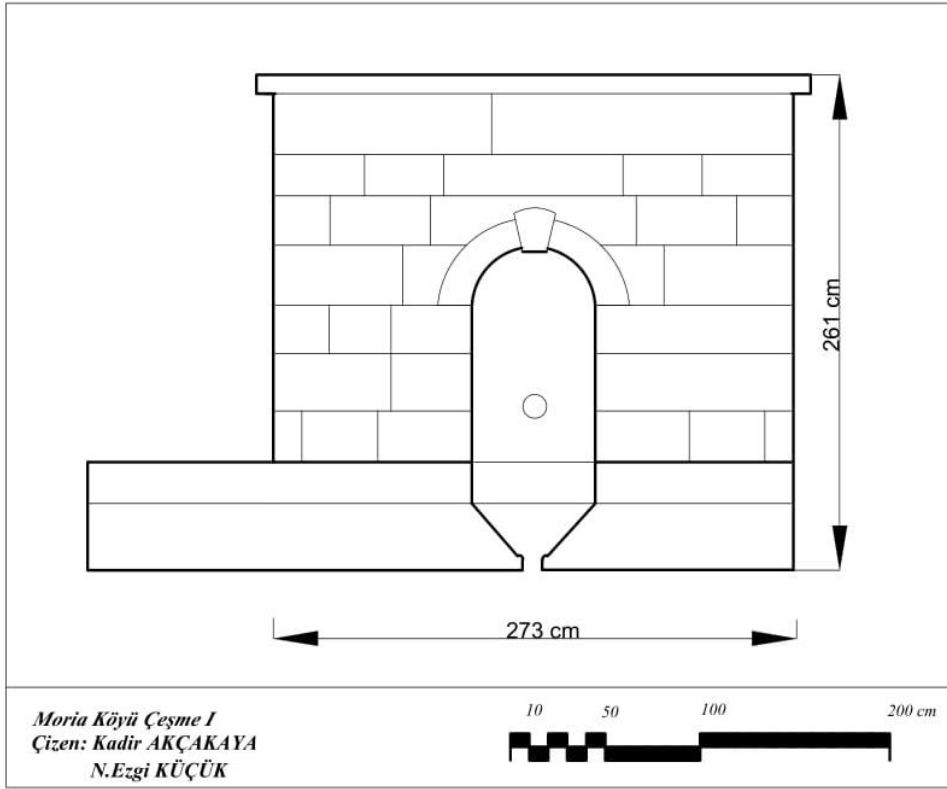
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabe bulunmamaktadır.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen plan teşkil etmektedir. Su haznesinin üzeri düz dam ile örtülmüştür.

Malzeme: Çeşme kesme taş malzeme ile inşa edilmiş yapılardandır.

Mimari Özellikleri: Dikdörtgen cepheden alınan ölçülere göre yükseklik 261 cm, genişlik 273 cm olarak tespit edilmiştir. Yapıda hafif dışa doğru yapılmış bir saçak mevcuttur. Cepheye yarım daire kemerli bir niş hakimdir. Kemerin kilit taşı vurgulanmıştır. Harçla sıvalı sade bir aynalıği bulunmaktadır. Aynalıkta orta aksta tek lüleye sahiptir. İki yanda cephe boyunca devam eden dinlenme sekileri mevcuttur. Dikdörtgen teknenin taşı aşınmış ve oval bir görünüm kazanmıştır.

Şekil 4.137. Moria Köyü Çeşme 1 cephe çizimi

Şekil 4.138. Moria Köyü Çeşme 1 ön cephe

Şekil 4.139. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süsleme unsuru görülmemektedir.

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlara dair tarafımızca bir bilgiye rastlanmamıştır.

Bugünkü durumu: Çeşme kullanılmaktadır. Taş yüzeyinde aşınmalar mevcuttur.

Tarihlendirme: Çeşmenin üzerinde kitabe bulunmamaktadır. Yapının inşası hakkında bir bilgi ya da belgeye tarafımızca rastlanılmamıştır. Araştırmalarımız neticesinde İstanbul, Amasya gibi merkezlerde 19. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen, söz konusu çeşmenin tipolojisine benzer yapılara rastlanılmıştır. Çeşmenin bu yüzyılda yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

4.32. Pamfila Köyü Çeşmesi

Örnek No : 32

Bulunduğu yer : Pamfila Köyü' nün merkezinde bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.112-4.113-4.114

Çizim No : 28

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

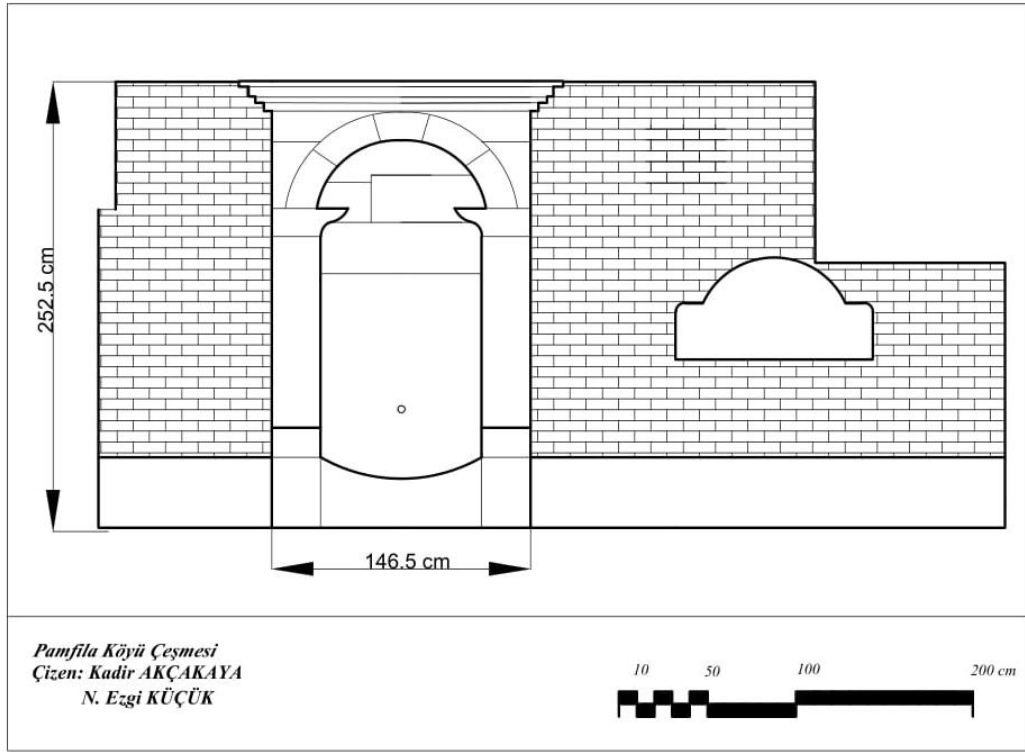
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabe mevcut değildir.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme dikdörtgen bir plana sahiptir. Su haznesi tespit edilememektedir.

Malzeme: Yapı kesmetaş malzeme ve tuğla malzemelidir.

Mimari Özellikleri: Çeşmenin cephesinden alınan ölçülerde yüksekliği 252.5 cm., genişliği 146.5 cm olarak tespit edilmiştir. Yapının yarım daire kemerli bir nişi mevcuttur. Niş içerisinde kitabelik kısmında dikdörtgen bir taş üzerinde 1384 tarihi hafif kabartma olarak görülmektedir. İnce üç kademeli bir saçağı vardır. Kemer yekpare iki kare ayak üzerine oturtulmuştur. Ayak başlıkları niş içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. İki yanda dinlenme sekileri bulunmaktadır ve dikdörtgen su teknesinin taşı neredeyse tamamen yok olmuştur. Çeşmenin tek bir lülesi bulunmaktadır. Çeşmenin bitişik olduğu duvarın eskiliği de dikkat çekmektedir. Bu duvarda 57.5 cm yüksekliğinde 111.5 cm genişliğinde bir seki mevcuttur. Üstü dairesel formda yapılmıştır. Nişin içerisi sonradan harçla doldurulmuştur.

Şekil 4.140. Pamfili Köyü Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.141. Pamfili Köyü Çeşmesi genel görünümü

Şekil 4.142. Yapının ön cephesi

Şekil 4.143. Çeşmenin yanında bulunan seki

Süsleme Özellikleri: Çeşmede herhangi bir süsleme ögesi yer almamaktadır.

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlara dair bir belgeye rastlanılmamıştır. Yapının geçmişte kireçle sıvanmış olduğunu görmek mümkündür. Alçak kabartma olarak yazılmış olan 1384 tarihinin yazım biçiminden, bu tarihin günümüze yakın bir zamanda buraya işlendiğini söylemek mümkündür.

Bugünkü durumu: Çeşme günümüzde kullanılmamaktadır. Oldukça bakımsız vaziyettedir.

Tarihlendirme: Çeşmenin üzerinde kitabe bulunmamaktadır. Yapının inşa tarihi hakkında tarafımızca herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır. Çeşmenin kemer biçimi ve kullanılan malzemeye bakılarak 19. yüzyıla tarihlenmesi mümkündür.

4.33. Pilmar Çeşmesi

Örnek No : 33

Bulunduğu yer : Plomari' nin çarşısında sahil şeridine yakın meydanda yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.115-4.116-4.117-4.118

Çizim No :-

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : H.1233/ M.1817-18

Yaptıran (Banisi) : Hacı Bekir Ağazadelerden merhum Ebubekir Ağa

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine sülüs yazı ile yazılmıştır.

Ve mine'l mai külli şey'in hâyy (Enbiya Suresi 30. Ayet)

Sâhib-ül-hayrât ve-l-hasenât ragıbetû

El-cenne ve'd-derecât merhum el-Hac Bekir Ağa

Zâde merhûm Ebubekir Ağa ruhiçûn el Fâtiha

Sene 1233

Şekil 4.144. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşmenin etrafındaki duvarlar hariç kendisi dikdörtgen bir plan sergilemektedir. Su haznesi bulunmadığından dolayı herhangi bir üst örtü söz konusu değildir.

Malzeme: Duvara yerleştirilen mermer bir kitabeye sahip olan orjinal çeşmenin yerine metal konstrüksiyondan oluşan bir çeşme konulmuştur. Çeşmenin önünde yer aldığı duvar ise kaba yontu taşlardan örülmüştür.

Mimari Özellikleri: Kitabenin sahibi olan yapı günümüzde yerinde bulunmamaktadır. Çarşı meydanında içe doğru kavisli olarak örülmüş duvarın ortasına bir çıkıntı yerleştirilmiştir. Çeşme kavisli duvarın ortasına yerleştirilmiş etrafına yarım daire biçiminde alçak bir set çekilmiştir. Çeşme metal bir konstrüksiyonla oluşturulmuş üst kısmı yarım daire biçiminde yapılmış bir dış gövdeyle kaplıdır. İçerisinden lüleye su taşıyan boruyu da görmek mümkündür. Oval duval dışta da devam ettirilmiş ve iki yana duvar boyunca devam eden dinlenme sekileri yapılmıştır.

Şekil 4.145. Pilmar Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.146. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Oldukça farklı bir düzende tasarlanmış olan çeşmede süsleme unsuru olarak bahsedebileceğimiz tek öğe çeşmenin lülesidir. Lülenin ağız kısmı ejder başı biçiminde yapılmıştır. Burmasına giden gövdede bitkisel süslemeler

mevcuttur. Burma başı çiçek biçimindedir. Lülenin çıkış noktası da yine çiçek biçiminde boruyu çevrelemektedir.

Şekil 4.147. Lüle detay

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır.

Bugünkü durumu: Bugün Plomari çarşısında bulunan çeşme kitabesine ait yapının orijinal halini göremesekte kitabenin yerleştirildiği duvara bitişik olarak yapılan metal konstrüksiyona sahip modern bir çeşmeyi burada görebiliriz. Bu çeşme oldukça farklı bir düzende yapılmış olup, günümüzde Plomari sakinleri tarafından kullanılmaktadır.

Tarihlendirme: Çeşme kitabesine göre H.1233/ M.1817-18’ de Hacı Bekir Ağazadelerden merhum Ebubekir Ağa tarafından yaptırılmıştır. Bazı kaynaklar kitabenin mevcut çeşmeye ait olmadığından ve kitabenin sonradan bu duvara yerleştirildiğinden bahsetmektedir.¹⁶⁴ Bu bilgiler her ne kadar belge niteliği taşımasa da mevcut çeşmenin Osmanlı mimari yapısıyla hiçbir benzerlik göstermediği aşikârdır. Dolayısıyla çeşmenin akıbeti ile ilgili iki fikir akla gelmektedir. Birincisi kitabeye ait çeşme başka bir yerde bulunmakta idi ve yalnızca kitabe taşındı. İkincisi ise mevcut çeşme yıkıldı, günümüzdeki çeşme inşa edildi ve kitabe uygun bir şekilde burada bırakıldı.

¹⁶⁴ <http://brises-lesvos.blogspot.com/search/label/Ottoman> Web sitesinden 20.09.2021 tarihinde ulaşılmıştır.

4.34. Safvet Hanım Çeşmesi

Örnek No : 34

Bulunduğu yer : Sigri' de kaleye giden yol üzerinde bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.119-4.120-4.121

Çizim No : 29

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1317/ M. 1899-1900

Yaptıran (Banisi) : Mehmed Fehmi Efendi' nin kızı Safvet Hanım

Kitabesi : Beyaz mermer üzerine ta'lik yazı ile yazılmıştır.

Hüve-l-bâkî

Sâhibet-ül-hayrât ve-l-hasenât Sigri nâibi sâbıkı

Mehmed Fehmi Efendinin kerîme-i merhûmesi Safvet

Hanımın ruhiçûn lillâhil-Fatiha 1317 Sene Bahriye

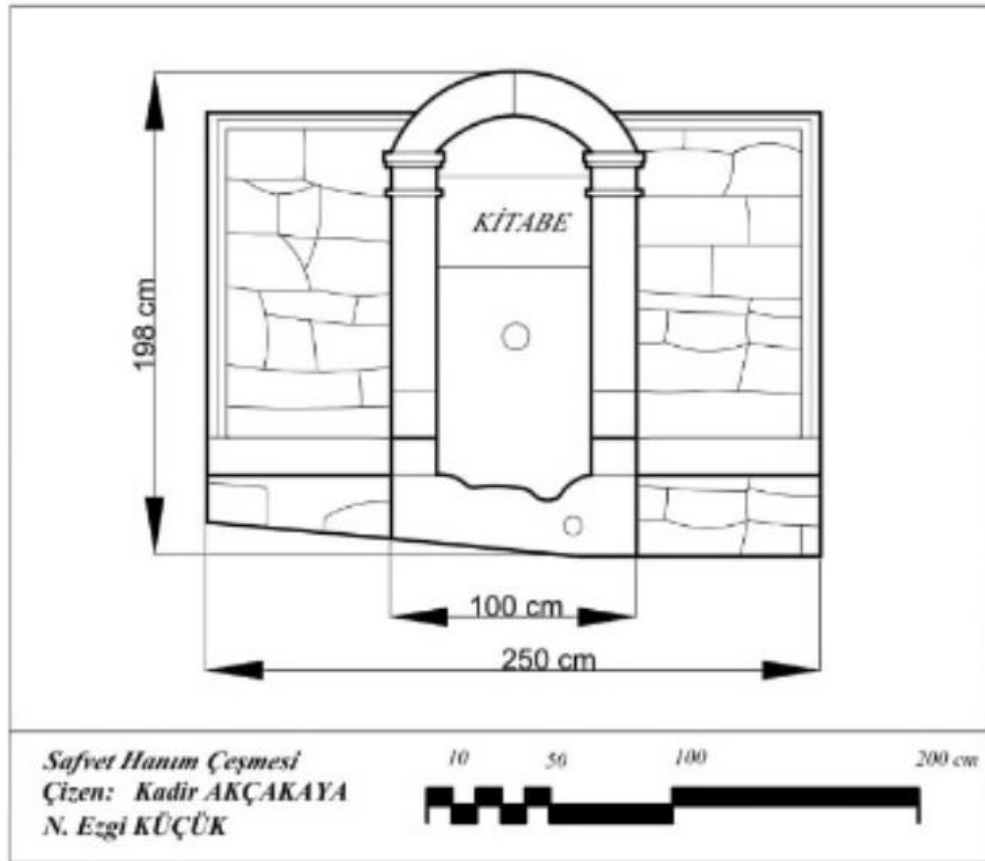
Şekil 4.148. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı kareye yakın bir plan teşkil etmektedir. Su haznesinin üzeri düz dam ile örtülmüştür. Dolap açıklığı mevcut değildir.

Malzeme: Yapıda kesme taş, kaba yontu taş ve mermer malzeme kullanılmıştır.

Mimari Özellikleri: Çeşme bir konutun bahçe kotuna yerleştirilmiştir. Yapıdan aldığımız cephe ölçülerinden yükseklik 198 cm., tüm duvar genişliği 250 cm, kemer ile sınırlanan genişlik ise 100 cm olarak tespit edilmiştir. Basık kemerli bir nişi bulunmaktadır. Kemer yekpare iki kare ayak üzerine oturtulmuştur. Niş içerisine mermer enine uzun bir kitabe yerleştirilmiştir. Dinlenme sekileri tekenden yüksekte kalmaktadır ve beden duvarı boyunca biraz aşağıdan devam etmektedir. Dikdörtgen teknenin taşının bir kısmı aşınmıştır. Su haznesi konutun kotunda kalmıştır.

Şekil 4.149. Safvet Hanım Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.150. Safvet Hanım Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.151. Yapının yan cepheden görünümü

Süsleme Özellikleri: Yapıda farklı renklerde malzeme kullanımı dikkat çekerken süsleme olarak bahsedilebilecek tek unsur mermer kitabedeki kabartma yazıları satırlara ayıran çizgiler ve üstte yazıyı içine alan oval çerçevedir.

Geçirdiği onarımlar: Yapının geçirdiği onarımlara ait bir belgeye rastlanılmamıştır. Fakat yapıda farklı malzeme kullanımları ve yeni harç izlerinin varlığı onarım geçirdiğinin göstermektedir.

Bugünkü durumu: Çeşmenin taşları oldukça yıpranmış olmasına karşın yapı günümüzde ayakta bulunmaktadır. Fakat çeşme işlevsel olarak kullanılmamaktadır.

Tarihlendirme: Çeşme kitabesine göre Mehmed Fehmi Efendi' nin kızı Safvet Hanım tarafından H. 1317/ M. 1899-1900' de yaptırılmıştır.

4.35. Sarı Ilıca Çeşmesi

Örnek No : 35

Bulunduğu yer : Çeşme Thermi’ de bulunan Sarı Ilıca Otelı’ nin arka tarafına bakan yol üzerinde bulunmaktadır. Su sarnıcına çok yakın mesafededir.

Fotoğraf No : 4.122-4.123-4.124-4.125-4.126

Çizim No : 30

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından tescillenmiştir.

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19- 20. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Sonradan eklenmiş kare, plastikten bir kitabesi mevcuttur. Üzerinde Yunanca yazılar mevcuttur.

Yunanca

19. ve 20. Yüzyıl Osmanlı dönemine ait çeşme ve su haznesi mevcut. Kültür Bakanlığı’ nın koruma altındaki tarihi bir eseridir. Restorasyonu 2015 yılında L. Thermis Kadınları Kültür Derneği’ nin bütçesi ile yapılmıştır.

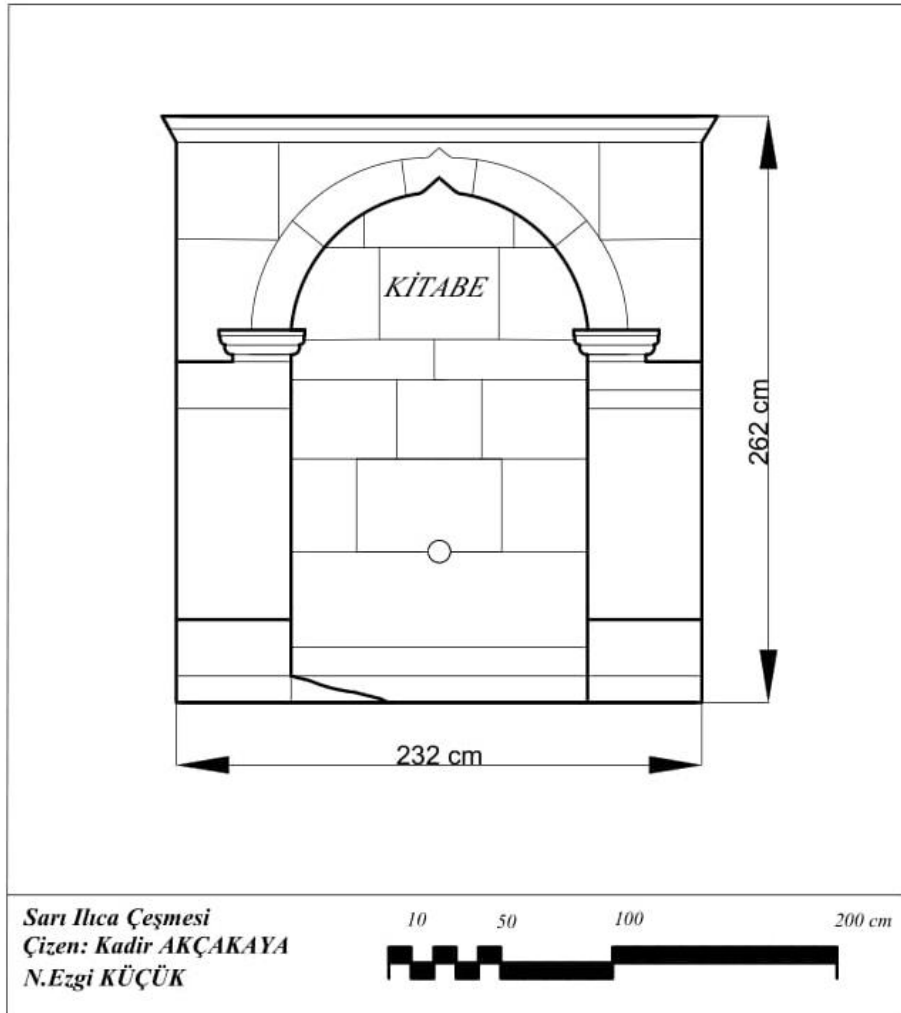
Şekil 4.152. Yunanca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Su haznesinin üzeri beşik tonoz ile örtülüdür. Dolap açıklığı mevcut değildir.

Malzeme: Kırmızı kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Çeşme dikdörtgen bir cepheye sahiptir. Sade, ince bir saçak düzeni vardır. Sivri kemerli bir niş kurgusuyla şekillendirilmiş olan çeşmenin ayna taşında tek musluk bulunmaktadır. Tahrip olmuş, dikdörtgen bir yalağa sahiptir. Cephenin arkasında kaba yontu taşla yapılmış dikdörtgen su haznesi, çeşme boyutunun altında ve arka cephesi bahçe duvarına birleşik olarak tasarlanmıştır.

Şekil 4.153. Sarı Ilıca Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.154. Sarı Ilıca Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.155. Çeşmenin yan cephe görünümü

Şekil 4.156. Su haznesi

Şekil 4.157. Çeşmenin restorasyon geçirmeden önceki durumu (M. Zeki İbrahimgil)

Süsleme Özellikleri: Yapıda süsleme ögesi kullanılmamıştır.

Geçirdiği onarımlar: Yapılan yayınlardan çeşmenin restorasyondan önce kırmızı ve beyaz boya ile sıvalı, oldukça harap bir durumda ve kullanılmayacak vaziyette olduğu görülmektedir. Günümüzde üzerinde yer alan kitabesinden 2015 yılında L. Thermis Kadınları Kültür Derneği tarafından çeşmenin restorasyonunun yapıldığını öğrenmekteyiz.

Bugünkü durumu: Çeşme günümüzde bakımlı ve çalışır durumdadır.

Tarihlendirme: Sarı Ilıca Çeşmesi olarak bilinen çeşmenin orijinal kitabesi üzerinde bulunmamaktadır. Ancak kitabelik kısmına şeffaf bir plastik yerleştirilmiş ve üzerine Yunanca yazıyla restorasyonu ve tarihi ile ilgili bilgiler yazılmıştır. Buradan 19. ve 20. yüzyıllar arasında bir inşa tarihine sahip olduğunu anlamaktayız.

4.36. Sigri Kasabası Çeşme 1

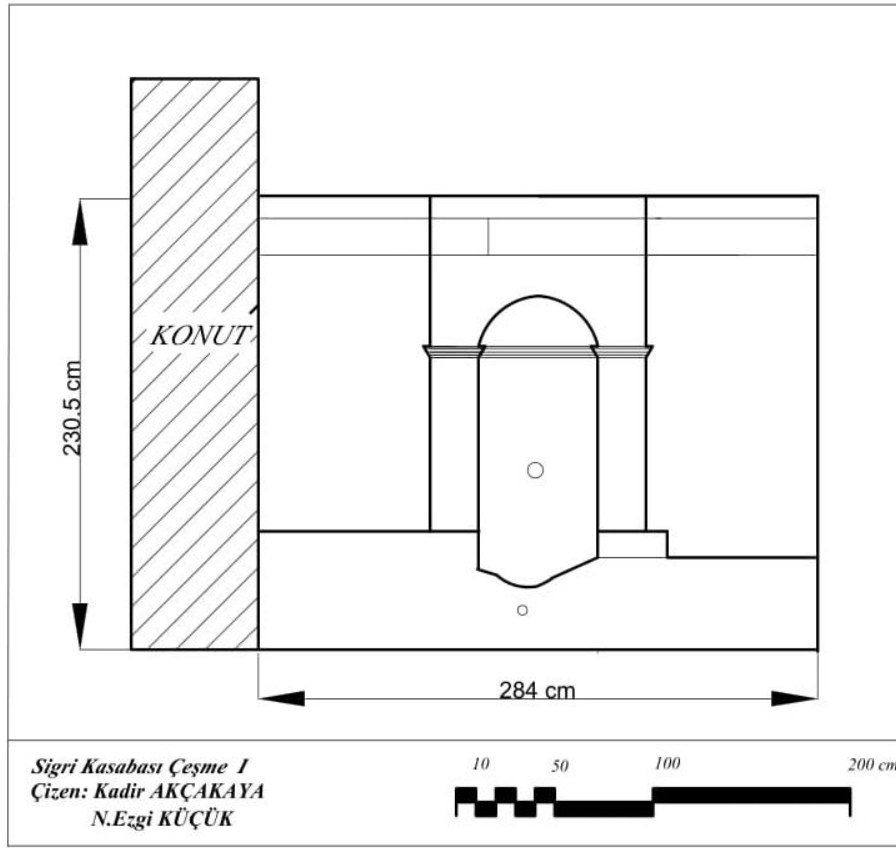
Örnek No	: 36
Bulunduğu yer	: Sigri Kasabası' nda bulunmaktadır.
Fotoğraf No	: 4.127-4.128
Çizim No	: 31
İnceleme tarihi	: Eylül 2019
Tescil durumu	: -
Konumu	: Müstakil
İnşa tarihi/ Dönemi	: 19. yy.
Yaptıran (Banisi)	: -
Kitabesi	: Yapının üzerinde kitabe bulunmamaktadır.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme kare planlı olarak inşa edilmiştir. Çeşmenin üzeri düz dam ile örtülmüştür. Bir dolap açıklığı mevcuttur, fakat içi doldurulup kapatılmıştır.

Malzeme: Kesmetaş malzeme ile inşa edilmiştir. Yapı tamamen kireçle sıvanmıştır.

Mimari Özellikleri: Konut duvarı ile birleştirilen yapıdan alınan cephe ölçüleri yükseklik 230.5 cm, tüm duvar genişliği 284 cm, kemerin sınırladığı genişlik ise 109.5 cm. olarak tespit edilmiştir. Çeşmenin cephesine yarım daire kemerli bir niş açılmıştır. Kemer iki ayak üzerine oturtulmuş, ayak başlıkları dışa taşkın olarak yapılmıştır. Başlıkların taşkın çizgileri niş içerisinden de bordür gibi geçirilmiştir. Ayna taşında ortada tek bir su borusu mevcuttur. Kemerin üzerinde saçak kısmında kalınca hafif kabartma bir şerit duvar boyunca devam etmektedir. Tekneden yüksekte kalan dinlenme sekisi ön cephe boyunca uzanmaktadır. Kare su haznesinde önceden açılmış bir dolap açıklığının varlığı görülebilmektedir. Fakat bu açıklık günümüzde kapatılmış olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.158. Sıgri Kasabası Çeşme 1 cephe çizimi

Şekil 4.159. Sıgri Kasabası Çeşme 1 ön cephe

Şekil 4.160. Su haznesi

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süslemeye rastlanılmamıştır.

Geçirdiği onarımlar: Yapının onarımına dair bir belgeye rastlanılmamış olmasına karşın yapının sonradan kireçle sıvandığını görmek mümkündür.

Bugünkü durumu: Çeşme günümüzde atıl vaziyette bulunmaktadır. Tamamen işlevini yitirmiştir.

Tarihlendirme: Yapıda kitabe bulunmamaktadır. Çeşmenin inşa tarihi hakkında herhangi bir bilgi ya da belgeye tarafımızca rastlanmamıştır. Çeşmenin genel tipolojisine bakıldığında İzmir, Balıkesir gibi adaya yakın illerde de benzer örneklerle rastlamak mümkün olmuştur. Bu bölgelerde yapılan benzer örneklerin tarihleri çoğunlukla 19. yüzyıla tekabül etmektedir. Bu sebeple çeşmenin 19. yüzyılda inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

4.37. Skalochori Köyü Çeşme 1

Örnek No : 37

Bulunduğu yer : Kalloni' de Pithari Holiday Home yakınında bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.129-4.130-4.131

Çizim No : 32

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy. başı

Yaptıran (Banisi) : -

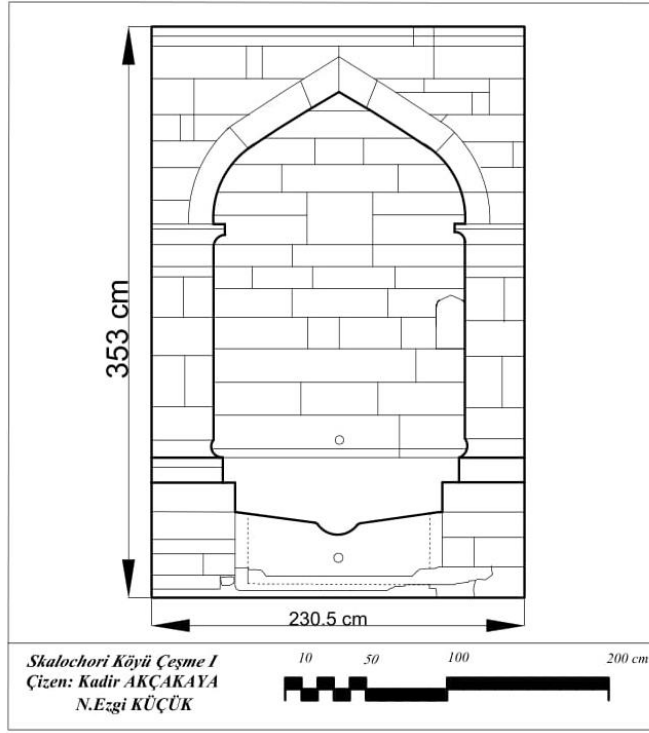
Kitabesi : Yapının üzerinde kitabesi mevcut değildir.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen planda inşa edilmiştir. Çeşmenin arka kısmı kotta kaldığı için su haznesi tespit edilememiştir.

Malzeme: Açık renkli kesme taş malzeme ile yapılandırılmıştır.

Mimari Özellikleri: Skalochori Köyü' nün ara sokağında duvara bitişik olarak bulunan çeşmenin boyuna dikdörtgen cephesi 3.53x 2.30 cm ölçülerindedir. Cepheye sivri kemer düzenlemesi hakimdir. Kemer iki kare ayak üzerine oturtulmuştur. Ayakların kademeli başlıkları niş içerisine doğru çıkıntı yapmaktadır. Niş içerisinde kitabelik kısmı boş bir dikdörtgen oluşturmaktadır. Yapıda ayak başlığına yakın, yukarıda sol tarafa küçük sivri kemer biçiminde bir tas nişi yapılmıştır. Oldukça yıpranmış olan dikdörtgen teknenin duvarı testi setinin biraz altından başlayarak yol düzlüğüne kadar inmektedir.

Şekil 4.161. Skalochoori Köyü Çeşme 1 cephe çizimi

Şekil 4.162. Skalochoori Köyü 1 ön cephe

Şekil 4.163. Yapının genel görünümü

Şekil 4.164. Yapının yan cephesi

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süslemeye yer verilmemiştir.

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanmamıştır.

Bugünkü durumu: Çeşme kullanılmamaktadır. Lüle sökülüp değiştirilmiştir. Kaynaklardan yakın zamana kadar çeşmenin kitabesinin yerinde olduğu bilinmektedir ancak bugün kitabe çıkarılmıştır.

Tarihlendirme: Çeşmenin üzerinde kitabe bulunmamaktadır. Yapının inşa tarihini bildiren bir bilgi veya belgeye tarafımızca rastlanmamıştır. Skalochori Köyü' ndeki bu çeşme köydeki bir diğer çeşme olan Fatıma Hatun Çeşmesi ile bire bir benzerlik göstermektedir. Fatıma Hatun Çeşmesi' nin inşa tarihi H. 1216/ M. 1801-1802 olarak kitabede yazmaktadır. İncelediğimiz bu çeşmeyi de aynı döneme yani 19. yüzyılın başlarına tarihlendirmek tarafımızca uygun görülmüştür.

4.38. Skalochori Köyü Çeşme 2

Örnek No : 38

Bulunduğu yer : Skalochori Köyü'nün eski yerleşiminin içerisinde bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.132-4.133-4.134

Çizim No : 33

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy. sonu

Yaptıran (Banisi) : -

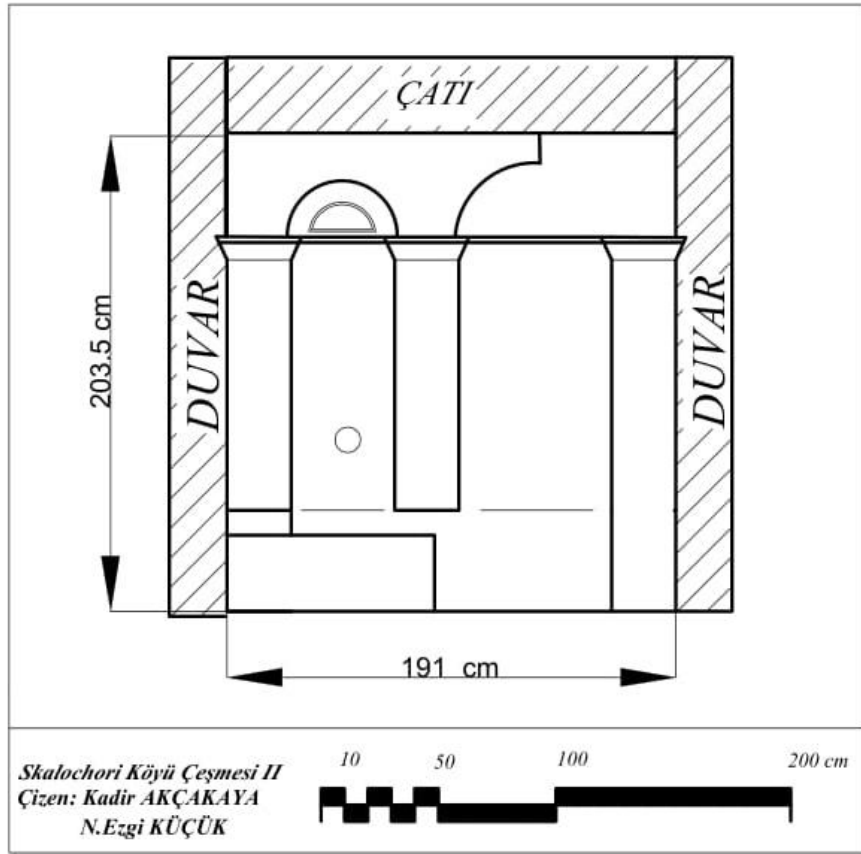
Kitabesi : Çeşmenin üzerinde kitabe mevcut değildir.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen bir plan teşkil etmektedir. Yapıya bitişik bir konumdadır ve su haznesi bulunmamaktadır.

Malzeme: Yekpare taş malzeme ile inşa edilmiştir. Sonradan beyaz boya ile sıvanmıştır.

Mimari Özellikleri: Skalochori Köyü'nde konut duvarına bitişik olarak inşa edilen çeşme, yan yana çift kemerli olarak tasarlanmıştır. Yarım daire kemerlerden sağ taraftaki soldakine oranla daha büyük yapılmıştır. Kemer alınlıkları ayrı bir bölüm olarak düz ince bir taşla sınırlandırılmıştır. Kemerler kare ayaklar üzerine oturtulmuş ve başlıkları niş içlerine çıkıntı yapmıştır. Sağdaki kemerin sağ köşeliği kırılmıştır. Teknesi ise yol hattıyla birleştirilmiştir ve lülesi bulunmamaktadır. Diğerine göre daha dar olan kemerde sonradan eklenmiş bir çeşme kumandası yer almaktadır. Kemer alınlığı yarım daire biçiminde bir çizgi ile belirginleştirilmiştir. Dikdörtgen bir teknesi ve sol tarafta tekne taşıyla aynı hizada bir dinlenme sekisi mevcuttur.

Şekil 4.165. Skalochoori Köyü Çeşme 2 cephe çizimi

Şekil 4.166. Skalochoori Köyü Çeşme 2 ön cephe

Şekil 4.167. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Beyaz boyayla sıvanmış olan çeşmedeki tek süsleme unsuru dar kemerin yuvarlak kısmının kabartma bir yarım daire ile vurgulanmasıdır.

Şekil 4.168. Kemer nişinin vurgulandığı bölüm

Geçirdiği onarımlar: Geçirdiği onarımlara dair bilgiye rastlanmamıştır. Ancak sonradan beyaz boya ile sıvanmış ve lülesi yerine başka bir kol eklenmiştir.

Bugünkü durumu: Çeşme sonradan eklenmiş bir lüle ile kullanılmaktadır. Geniş olan kemerin ortasından ayak başlığına kadar olan köşesini oluşturan taş kırılmıştır. Atıl vaziyettedir.

Tarihlendirme: Yapının üzerinde kitabe bulunmamaktadır. İnşa tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi ya da belgeye tarafımızca rastlanmamıştır. Çeşme Sigri Kasabası Çeşme 1 ile malzeme, kemer ve aynalık düzeni bakımından oldukça benzerdir. Bu tip örnekler İzmir ve Balıkesir illerinde rastlamak da mümkündür. Bu bölgelerdeki çeşmeler çoğunlukla 19. yüzyılın sonuna tarihlenmektedir. Dolayısıyla mevcut yapıyı 19. yüzyılın sonuna tarihlendirmenin doğru olacağı düşünülmektedir.

4.39. Skalochoi Köyü Çeşme 3

Örnek No : 39

Bulunduğu yer : Skalochoi Köyü'nün eski yerleşiminin içerisinde bulunmaktadır.

Fotoğraf No : 4.135-4.136-4.137

Çizim No : -

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : 19. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Yapının üzerinde kitabe mevcut değil.

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen bir plan teşkil etmektedir. Su haznesi tespit edilememiştir.

Malzeme: Yapıda açık renk kesme taş malzeme kullanılmıştır. Taş gözenekli bir yapıda olduğu için daha kabarık bir görüntü oluşturmaktadır.

Mimari Özellikleri: Yapı bir konutun önünde bulunmaktadır. Dikdörtgen bir cepheye sahiptir. Cepheye sivri kemerli bir niş açılarak içerisine tek bir lüle yerleştirilmiştir. Kemer taşıyan ayaklardan birine boyuna dikdörtgen bir tas nişi açılmıştır. Aynalıkta ayak başlığına yaslanmış sivri kemerli bir kap nişi gibi delik açılmıştır. Üstteki kitabelik bölümü düzgün olmayan bir kare olarak boş durmaktadır. Dikdörtgen bir su teknesi bulunmaktadır. İçeride ovalleşen bir yapıdadır. İki yanda birer dinlenme sekisi bulunur.

Şekil 4.169. Skalochoori Köyü Çeşme 3 ön cephe (M. Zeki İbrahimgil)

Şekil 4.170. Kitabelik kısmı detay (M. Zeki İbrahimgil)

Şekil 4.171. Yapının genel görünümü (M. Zeki İbrahimgil)

Süsleme Özellikleri: Çeşmede herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır.

Geçirdiği onarımlar: Yapını geçirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır.

Bugünkü durumu: Yapının günümüzde kullanılma durumu bilinmemektedir. Ancak yapının üzerinde çıkan bitkilerin taşlarına zarar verdiğini, bakımsız bir durumda bulunduğunu söylemek mümkündür.

Tarihlendirme: Çeşmenin üzerinde kitabe mevcut değildir. İnşa tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi veya belgeye tarafımızca rastlanılmamıştır. Çeşmenin Midilli merkezindeki çeşmeler ile teknik ve malzeme bakımından benzerliği söz konusudur. Aynı zamanda Skalochori Köyü’ ndeki diğer örneklerin de tarihlenmesine bakıldığında mevcut çeşmeyi 19. yüzyıla tarihlendirmenin doğru olacağı düşünülmektedir.

4.40. Skopelos Kasabası eşmesi

Örnek No : 40

Bulunduğı yer : Skopelos' ta aşağı çarşıda yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.138-4.139-4.140-4.141-4.142-4.143-4.144-4.145

Çizim No : 34

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1154/ M. 1741-1742 (İlk inşa), H. 1327/ 1909-1910
(Günümüzdeki yapı inşa)

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Beyaz mermer yüzeye ta'lik yazı ile yazılmıştır.

Bin yüz elli dörtteki ihvân-ı dîn

Himmetinden çıktı bu âb-ı revân

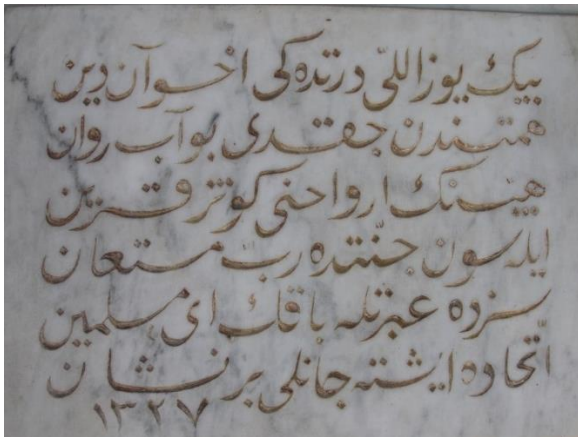
Hepsinin ervâhını kevser-î karîn

Eylesun cennetde Rab-î müste'ân

Siz de ibretle bakın ey müslimin

İttihâda işte canlı bir nişân

1327

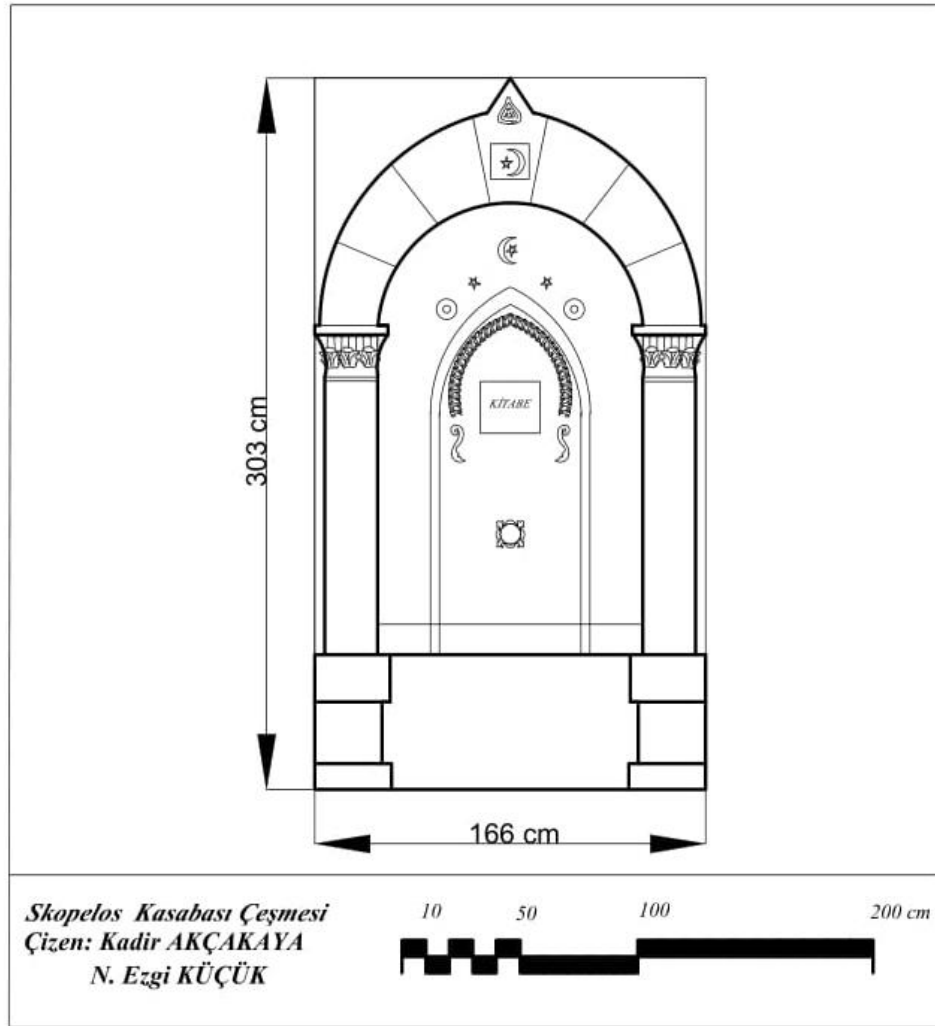
Şekil 4.172. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Çeşme dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Su haznesi mevcut değildir.

Malzeme: Yapıda gri ve beyaz mermer malzeme kullanılmıştır.

Mimari Özellikleri: Çeşmeye dairesel derin bir kemer hakimdir. Kemerin ortası üst kısımda sivriltilmiştir. Kemer duvardan ayrı iki sütun taşımaktadır. Sütun başlıkları korint düzende yapılmıştır. Sütunlar tekne taşı hizasında yapılmış iki kaideye oturtulmuştur. Niş içerisinde süsleme unsuru olan bir başka kemer alçak kabartma olarak karşımıza çıkar ve kitabe bu kemer içerisine yerleştirilmiştir. Dikdörtgen bir teknesi mevcuttur.

Şekil 4.173. Skopelos Kasabası Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.174. Skopelos Kasabası Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.175. Yapının genel görünümü

Şekil 4.176. Yapının bulunduğu konum

Süsleme Özellikleri: Yuvarlak kemerle bir niş oluşturulmuş ve kemerin orta kısmına damla biçiminde bir çerçeve ile sarılmış Allah yazısı yerleştirilmiştir. Bu damla çerçeve yuvarlak kemere sivri bir form katmıştır. Allah yazısının hemen altında kalıp çıkarma tekniğiyle yapılmış ay yıldız motifi görülmektedir. Sütun başlıklarında akantus motifi yer almaktadır. Niş içerisindeki kabartma kemer formu içten lale motifleri ile kitabe altına kadar çevrelenmiştir. Lale motiflerinin bittiği yerde iki yanda birer tane ‘s’ biçiminde kıvrılan yaprak motifi mevcuttur. Bu kemerin orta kısmında dikdörtgen kitabe bulunmaktadır. Kemer formunun üzerinde ise ay yıldız, yıldız ve daire motifleri kabartma olarak işlenmiştir. Lülenin etrafı palmet motifleriyle bezenmiştir.

Şekil 4.177. Ay-yıldız ve Allah yazısı

Şekil 4.178. Aynalık süsleme detay

Şekil 4.179. Lüledeki süsleme detay

Şekil 4.180. Lüledeki süsleme detay

Geçirdiği onarımlar: Çeşme ikinci yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut kitabeden günümüzdeki çeşmenin yerinde 1741’ de inşa edilmiş olan bir çeşmenin bulunduğu ve 1909-1910 yıllarında şimdiki çeşmenin inşa edildiğini öğrenmekteyiz.

Bugünkü durumu: Çeşmede bazı yıpranmaların söz konusu olmasının yanı sıra bu yıpranmalar bütünü etkilememiştir. Günümüzde çeşme çalışır vaziyette ve sağlam olarak ayaktaadır.

Tarihlendirme: Çeşmenin kitabesinde burada 1741’ de inşa edilmiş bir çeşme yapısından bahsedilmektedir. Mevcut yapının ise 1909- 1910 yıllarında inşa edildiği yazmaktadır.

4.41. Thermi eşmesi

Örnek No : 41

Bulunduğı yer : Skala Thermi' de sahilde yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.146-4.147-4.148-4.149-4.150

Çizim No : -

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil.

İnşa tarihi/ Dönemi : 19.-20. yy.

Yaptıran (Banisi) : -

Kitabesi : Renkli plastik plaka üzerine Yunanca yazılmıştır.

Yunanca

Kadınlar Siyasi Derneğı

2004

Şekil 4.181. Yunanca onarım kitabesi

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı dikdörtgen bir plan teşkil etmektedir. Su haznesi mevcut değildir.

Malzeme: Yapı kesmetaş malzeme ve kaba yonu taş malzemenin birlikte kullanıldığı örneklerdendir. Kırmızı, turuncu, gri ve beyaz renkte taşlardan inşa edilmiştir.

Mimari Özellikleri: Müstakil olarak yapılmış olan çeşmenin ön cephesine yarım daire kemer yerleştirilmiştir. Kemerin üst noktası niş içerisinden yukarı doğru küçük bir üçgen olarak sivriltilmiştir. Çift sıra kemer kullanılmıştır ve kemer iki yanda birer kare ayak üzerine oturmaktadır. Ayaklarla aynı ebatta iki yanda da dinlenme sekisi mevcuttur. Tekne kısmı dikdörtgen ve zeminle aynı hizada yer almaktadır. İnce saçağı hafif öne doğru meyillidir. Niş içerisine bakacak olursak dikdörtgen kitabelik bölümüne sonradan yapılmış plastik bir kitabe yerleştirilmiştir. Orta akstan biraz kaymış kademeli bir kemer görünümünde tas nişini görmek mümkündür. Musluk tablası dikdörtgen bir taşla vurgulanmış ve üzerinde ortada tek lüle bulunmaktadır.

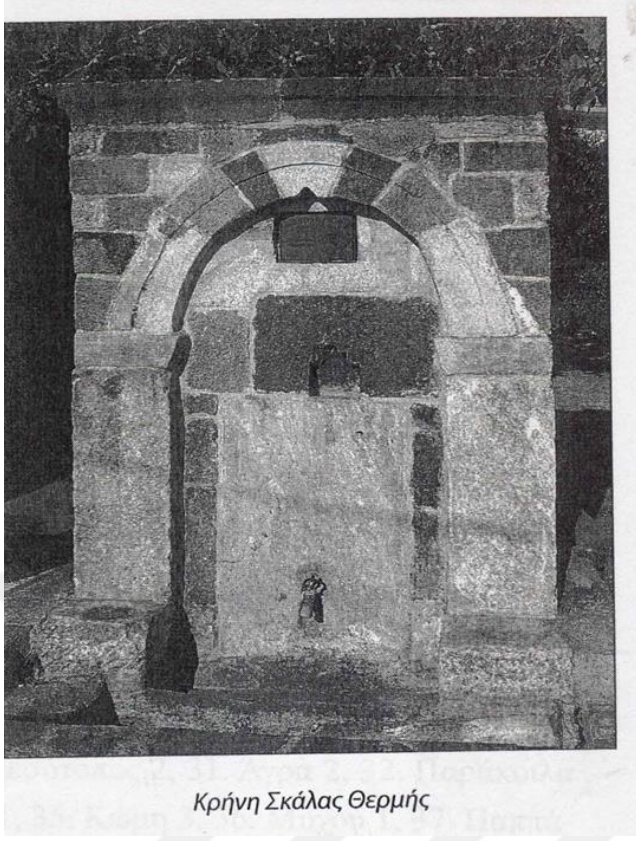
Şekil 4.182. Thermi Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.183. Yapının genel görünümü

Şekil 4.184. Yapının arka cephe görünümü

Şekil 4.185. Yapının eski fotoğrafı¹⁶⁵

Süsleme Özellikleri: Yapıda herhangi bir süsleme ögesi yer almamaktadır.

Geçirdiği onarımlar: Yapının üzerinde yer alan kitabe onarım kitabesidir. Kitabeye göre yapı 2004 yılında onarım geçirmiştir.

Bugünkü durumu: Çeşme bakımlı durumda ve çalışır vaziyette bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Yapının orijinal kitabesi üzerinde bulunmadığı için tam olarak tarihi bilinmemektedir. Fakat Thermi’ de yer alan Sarı Ilıca yakınındaki çeşme ile tipolojik benzerliğinden ve bulundukları konumun birbirine yakın olmasından dolayı iki çeşmenin aynı tarihlerde yapılmış olabileceğini düşünmekteyiz. Sarı Ilıca’ da bulunan çeşmenin üzerindeki 2015 yılında yapılan restorasyon kitabesinde çeşme, 19.-20. yüzyıllara tarihlendirilmiştir. Thermi’ de yer alan bu çeşmenin de 19.-20. yüzyıllarda yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

¹⁶⁵ Αξιώτης, 2015, 163

4.42. Yakup Ağa Çeşmesi

Örnek No : 42

Bulunduğu yer : Sigri' de kaleye yakın bir konumda yer almaktadır.

Fotoğraf No : 4.151-4.152-4.153-4.154

Çizim No : 35

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Müstakil

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1 Şevval 1297/ M. 6 Eylül 1880

Yaptıran (Banisi) : Emekli Yüzbaşı El-Hac Yusuf

Kitabesi : Gri mermer üzerine tevki'i yazı ile yazılmıştır.

Ve minel mâi kulle şey'in hayy (Enbiya suresi 30. Ayet)

Çünteka'üd yüzbaşı el-Hac Yusuf Ağa kim bedeli mâl edip efendi işte bu ab-ı hayat

*Sükkân-ı su sebil etmek gülizarı faslı amel katrınca hak bu ab-ı ihsan ide yavmu'n
necât*

1Şevval sene 1297

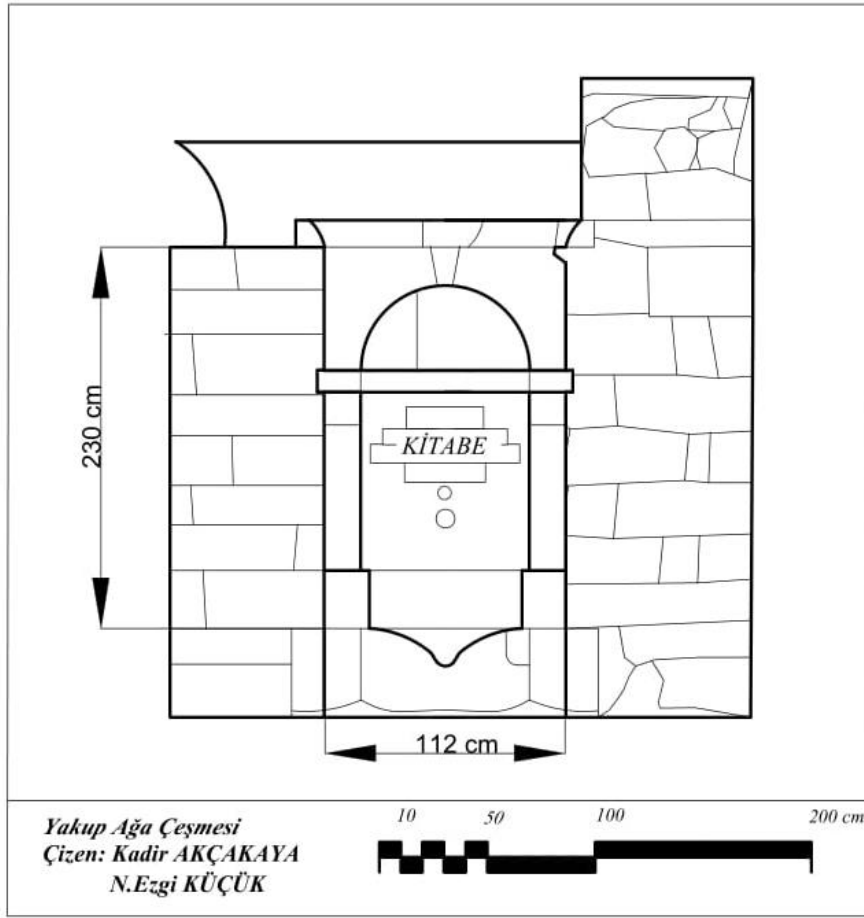
Şekil 4.186. Osmanlıca kitabe

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapı kare planlı olarak inşa edilmiştir. Su haznesinin üzeri çeşitli malzemelerle kapatılmış olduğu için tespit edebildiğimiz kadarıyla düz dam ile örtülü olduğunu söylemek mümkündür.

Malzeme: Yapı kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Niş içerisinde aynalık bölümü mermer malzemeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mimari Özellikleri: Çeşme cephesinden alınan ölçülere göre yükseklik 230 cm, tüm duvar genişliği 204 cm, kemerin sınırlandığı genişlik ise 112 cm olarak tespit edilmiştir. Yarım daire kemerin hakim olduğu bir ön cepheye sahiptir. Kemerin kilit taşı vurgulanmıştır ve kemer iki ayak üzerine oturtulmuştur. Ayak başlıkları hafif dışa taşkın olarak tasarlanmış ve niş içerisinden de bir bordür gibi devam ettirilmiştir. Ayna taşı mermer malzemeli olarak yapılmış üst kısmına kitabesi yazılmıştır. Altta ortada tek lüleli bir musluğu mevcuttur. Aşınmış dikdörtgen tekne taşı oturma sekilerinden alçakta yapılmıştır. Neredeyse yarısı kırılmış, öne doğru meyilli ince bir saçağı bulunmaktadır.

Şekil 4.187. Yakup Ağa Çeşmesi cephe çizimi

Şekil 4.188. Yakup Ağa Çeşmesi ön cephe

Şekil 4.189. Yapının genel görünümü

Süsleme Özellikleri: Yapının lülesinde çıkış noktasında bir çiçek borunun etrafını çevrelemektedir.

Şekil 4.190. Lüle detay

Geçirdiği onarımlar: Yapının geçirdiği onarımlar hakkında herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır.

Bugünkü durumu: Çeşmenin günümüzde kullanılmadığı gözlemlenmiştir. Gerek lülesindeki bozukluk gerekse yapının üzerinde biten otlar ile bakıma ihtiyacı olduğu söylenebilir.

Tarihlendirme: Yapı kitabesine göre emekli yüzbaşı el-Hac Yusuf tarafından H. 1 Şevval 1297/ M. 6 Eylül 1880 tarihinde inşa edilmiştir.

4.43. Zante Ahmet eşmesi

Örnek No : 43

Bulunduğı yer : Molivos' ta 17 Noemvriou Sokak' ta bulunmaktadır.¹⁶⁶

Fotoğraf No : 4.155-4.156

Çizim No : -

İnceleme tarihi : Eylül 2019

Tescil durumu : -

Konumu : Bitişik

İnşa tarihi/ Dönemi : H. 1296/ M. 1878-79

Yaptıran (Banisi) : Zante Ahmet Rensima

Kitabesi : Kitabenin beyaz mermer malzemedен olduğunu görülebilmektedir. Fakat yakından bir görüntüsü mevcut olmadığı için yazı türünün ne olduğu tespit edilememiştir.

Tanrı onları kutsanmış su ile suladı.

Zante Ahmet Rensima tarafından sunulan

(Karısının adı)

1296¹⁶⁷

Tanım

Plan ve Örtü Sistemi: Yapının dikdörtgen bir plan teşkil ettiği düşünülmektedir. Su haznesi tespit edilememiştir.

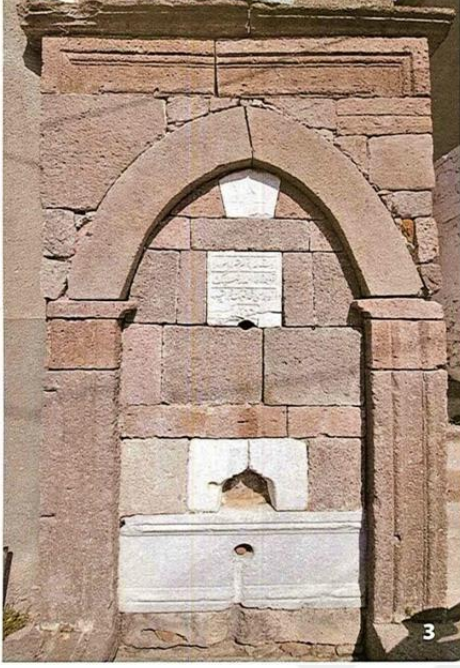
Malzeme: Yapı kahverengi kesmetaş malzeme ile inşa edilmiştir. Beyaz mermerden yapılmış bir kitabesi mevcuttur.

Mimari Özellikleri: Bitişik çeşmeler grubunda ele aldığımız çeşmenin cephesine yarım daire kemerli bir niş hakimdir. Kemer dikdörtgen birer ayak üzerine

¹⁶⁶ Diagouma, 2008, 345

¹⁶⁷ Çeşmenin kitabesinde kaynak tarafından verilen kitabedeki dil biçimi Osmanlı Türkçesi ile uyuşmamaktadır. Fakat bize tarih ve isim olarak fikir sunmaktadır. Bu sebeple kitabe kısmında kaynağın kullanılması tarafımızca uygun görülmüştür. Diagouma, 2008, 346

oturtulmuştur. Kemer başlıkları niş içinde çıkıntı yapacak şekilde tasarlanmıştır. Bu çıkıntı kademelendirilmiştir.

Şekil 4.191. Zante Ahmet Çeşmesi ön cephe¹⁶⁸

Şekil 4.192. Yapının yandan görünümü¹⁶⁹

¹⁶⁸ Diagouma, 2008, 345

Süsleme Özellikleri: Çeşmede herhangi bir süsleme unsuru tespit edilememiştir.

Geçirdiği onarımlar: Çeşmenin geçirdiği onarımlara dair herhangi bir bilgi ya da belgeye rastlanılmamıştır.

Bugünkü durumu: Çeşme cephesinde birçok taşın değiştirilmiş olduğunu görmek mümkündür. Bakıma ihtiyacı olduğu gözlemlenmiştir.

Tarihlendirme: Kaynaktan elde ettiğimiz bilgiler ışığında çeşmenin üzerinde yer alan kitabede yapının Zante Ahmet tarafından H. 1296/ M. 1878-1879 tarihinde inşa edildiğini öğrenmekteyiz.

¹⁶⁹ Αξιώτης, 2015, 161

5. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

‘Midilli Adası Osmanlı Çeşmeleri’ adlı tezimiz, Türk yerleşiminin yaygın olduğu Midilli, Gera, Plomari, Loutropoleos Thermis, Molivos, Kalloni, Sigri merkez ve merkezlerine bağlı civar köylerinde bulunan, Osmanlı hakimiyeti döneminde (1462- 1923) Midilli’ deki Türkler tarafından inşa edilmiş 43 çeşmeyi konu edinmektedir. Söz konusu 43 çeşme, konum, mimari düzen, malzeme ve teknik, süsleme programı ve kitabe unsurları ele alınarak incelemeye tabi tutulmuştur. Katalog kısmında her biri detaylı olarak tanımlanmış olan yapılar, bu bölümde öncelikle tablo yöntemine uygun olanlar tablo ile verilmiş, tabloya ihtiyaç duyulmayanlar açıklama ile anlatılarak kendi aralarında kategorize edilmiştir ve daha sonra Anadolu’ daki yakın dönemlerde inşa edilmiş, Osmanlı dönemine ait benzer örnekler ile karşılaştırılmıştır.

Karşılaştırma için kullanılacak şehirlerin başında, Osmanlı’ ya 1453’ ten itibaren başkentlik yapmış olan İstanbul gelmektedir. Ayrıca İstanbul’ dan başka Kocaeli, Uşak, Balıkesir, İzmir, Aydın gibi pek çok şehir de benzer örnekler bakımından oldukça zengin olduğundan karşılaştırmada kullanılmıştır.

5.1. Yapılış Şekline Göre Çeşmeler

Midilli’ de tespit ettiğimiz 43 adet çeşmeyi konumları itibariyle ele aldığımızda çoğunu, yapı, konut, bahçe veya yol kenarlarını oluşturan duvarlara bitişik olarak görmekteyiz. Yapılar bitişik nizamda inşa edilmiş olmaktan ziyade, müstakil olarak yapılmasının ardından zamanla değişen kentsel dokuya ayak uydurması için farklı biçimlerde birleşik bir konuma dönüştürülmüştür. Çeşmeler çoğunlukla müstakil olarak yerleştirilebileceği büyük meydan gibi alanlarda değil, dar sokaklarda konumlandırılmıştır. Dolayısıyla en sık rastlanan birleştirme işlemi su haznesinin konut avlusuna kottan destek olarak kullanılması biçiminde olmuştur. Aşağıda Midilli’ de incelediğimiz çeşmelerin konumları, müstakil ve bitişik olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Akabinde yapıların dönem bakımında yakınlık gösteren bazı Anadolu örnekleri verilmiştir.

5.1.1. Bitişik Çeşmeler

Midilli’ de toplamda 10 adet çeşmenin bitişik konumda bulunduğu tespit edilmiştir. İncelediğimiz çeşmelerden Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi, Komi Köyü Çeşme 1, Mesagros Köyü Çeşmesi, Molivos Kasabası Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 4, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1, Pilmar Çeşmesi, Skalochori Köyü Çeşme 2, Skopelos Kasabası Çeşmesi ve Zante Ahmet Çeşmesi yapı ya da duvara bitişik olarak tasarlanmış çeşmelerdir.

Çizelge 5.1. Midilli bitişik çeşme örnekleri

Anadolu bulunan benzer örneklerden bazıları Kocaeli Zeliha Hanım Çeşmesi (18.yy.)¹⁷⁰, İstanbul Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Çeşmesi (H.1329/M.1823)¹⁷¹, İstanbul Derviş Paşa Çeşmesi’dir (H.1235/M.1819).¹⁷²

Çizelge 5.2. Anadolu bitişik çeşme örnekleri

¹⁷⁰ <https://kulturenvanteri.com/yer/zeliha-kadin-cesmesi/#16/40.765022/29.920313>

¹⁷¹ <https://www.zdergisi.istanbul/makale/zeytinburnunun-tarihi-cesmeleri-167> Çeşme için yazılan tarih onarım tarihini belirtmektedir.

¹⁷² <https://www.zdergisi.istanbul/makale/zeytinburnunun-tarihi-cesmeleri-167>

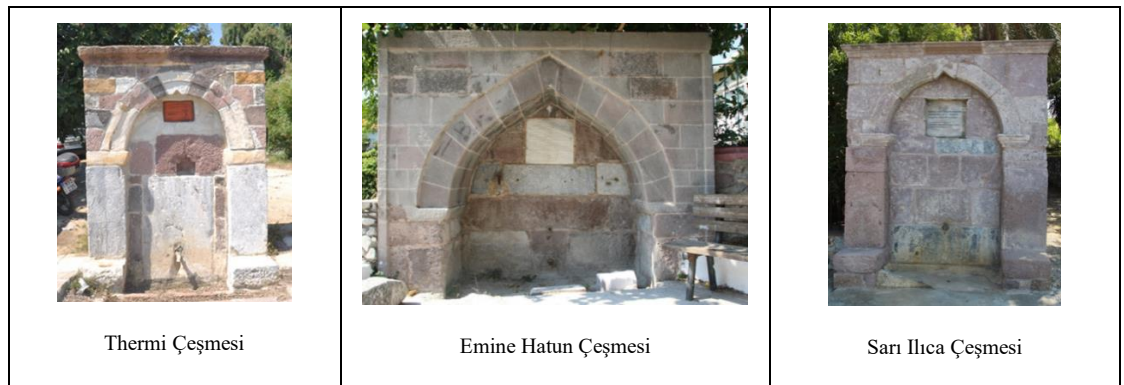
5.1.2. Müstakil Çeşmeler

Tespit ettiğimiz çeşmelerin çoğunun müstakil olarak yapıldığını söylemek mümkündür. Müstakil olarak ele alınmış olan 33 adet çeşme içerisinde, Fatıma Hatun Çeşmesi, Hükümet Çeşmesi, Midilli Kale Çeşmesi 1 ve Thermi Çeşmesi etrafında sonradan herhangi bir duvarla birleştirilmeden kalabilmiştir.

Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi' nin su haznesinin yarısı kotta kalmış, Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi' nin su haznesi kısmen kotta kalmış ve tek yanı konuta yaslanmış, Komi Köyü Çeşme 2 kısmen bahçe kontunda kalmış, Molivos Kasabası Çeşme 5' in su haznesi yapı ile bitiştirilmiş ve avlu kotunda kalmış ve Skalochori Köyü Çeşme 1' in haznesi kotta kalmış ve duvar ile birleştirilmiş çeşmelerdir.

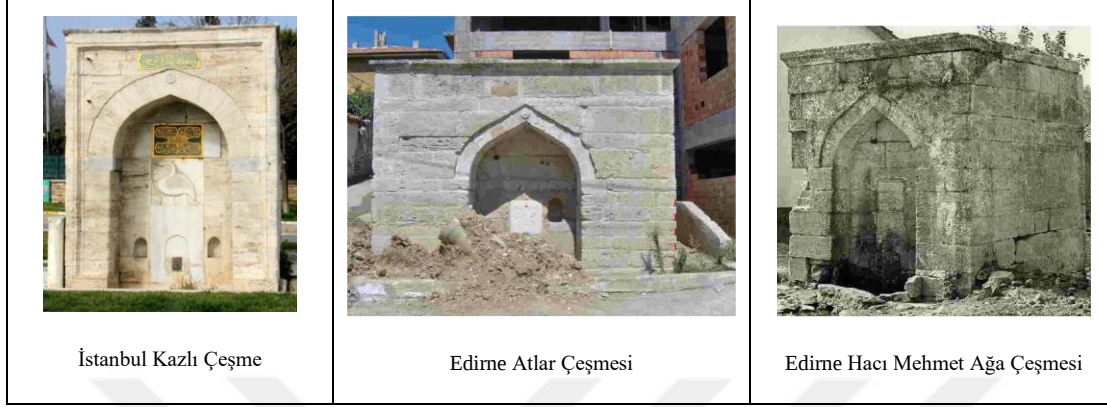
Alime Kadın Çeşmesi, Emine Hatun Çeşmesi, Fahri Paşa Çeşmesi, Fatma Hatun Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Hacı Osman Çeşmesi, Midilli Merkez Çeşme 1, Molivos Kasabası Çeşme 3, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2, Safvet Hanım Çeşmesi, Sarı Ilıca Çeşmesi ve Yakup Ağa Çeşmesi bahçe, avlu ya da herhangi bir duvar ile birleştirilmiş yapıları teşkil etmektedir.

Ayşe Hatun Çeşmesi, Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi, Katrula Çeşmesi, Midilli Kale Çeşmesi 2, Midilli Merkez Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 1, Molivos Kasabası Çeşme 6, Molivos Kasabası Çeşme 7, Moria Köyü Çeşmesi, Pamfila Köyü Çeşmesi, Sigri Kasabası Çeşmesi ve Skalochori Köyü Çeşme 3, konut ile bir ya da daha fazla cephesinin birleştirildiğini söyleyebileceğimiz çeşmelerdir.

Çizelge 5.3. Midilli müstakil çeşme örnekleri

Müstakil çeşmelerin Anadolu’ da olan bazı örnekleri İstanbul Kazlı Çeşme (1537)¹⁷³, Edirne Atlar Çeşmesi (18. yy.)¹⁷⁴, Edirne Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi (H. 1062/ M. 1652)’ dir.¹⁷⁵

Çizelge 5.4. Anadolu müstakil çeşme örnekleri

5.2. Ön Cephe Sayısına Göre Çeşmeler

Bu bölümde çeşme yapısının işlevsel olarak kullanıldığı, yani yapıda kurnanın bulunduğu cephelerinin veya yapının süsleme unsuru teşkil eden, görsel kaygı ile yapılmış cephelerinin tek ya da çok yüzde var olması incelenmiştir. Dönemsel olarak incelediğimizde tek yüzlü ve çok yüzlü çeşmelerin Anadolu’ da pek çok örneğiyle karşılaşmak mümkündür.

5.2.1. Tek Cepheli Çeşmeler

Midilli’ deki 43 çeşmeden Hükümet Çeşmesi dışında geri kalan tüm çeşmeler tek yüzlü olarak düzenlenmiştir.

¹⁷³ <https://turkiyenintarihieserleri.com/?oku=557>

¹⁷⁴ Karademir, M. (2007). *Edirne Çeşmeleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

¹⁷⁵ Karademir, 2007

Çizelge 5.5. Midilli tek cepheli çeşme örnekleri

Anadolu’ da bulunan tek cepheli pek çok çeşmeden bazıları Kırklareli Kara Umur Bey Çeşmesi (H. 1260/ M.1844) ¹⁷⁶, İstanbul Daltaban Mustafa Paşa Çeşmesi’ dir (17.yy).¹⁷⁷

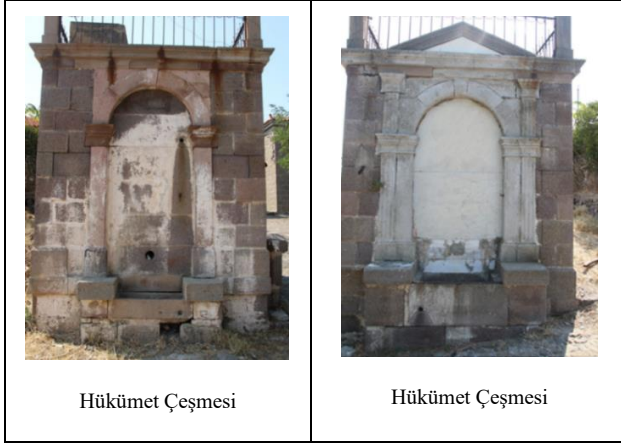
Çizelge 5.6. Anadolu tek cepheli çeşme örnekleri

5.2.2. Çok Cepheli Çeşmeler

Midilli’ de incelediğimiz çeşmelerden yalnızca Mytilene’ de bulunan Hükümet Çeşmesi (1900) çok yüzlü olarak inşa edilmiştir. Müstakil konumdaki yapıda iki yüz kullanılmış olup ikisinde de birer kurna mevcuttur. Tek yüze kitabe yerleştirilmiştir. Cephe tasarımı birbirinden çok farklı olmamakla birlikte tek yüzdeki kitabenin yerleştirildiği üçgen tepelik ve çift sıra ayak düzenlemesi ikisi arasındaki farkı göstermektedir.

¹⁷⁶ <https://kirkklareli.ktb.gov.tr/TR-93785/cesmeler.html>

¹⁷⁷ <https://kulturenvanteri.com/yer/daltaban-mustafa-pasa-cesmesi/#16/41.007622/28.961126>

Çizelge 5.7. Midilli çok cepheli Hükümet Çeşmesi' nin iki yüzü

Çok yüzlü çeşmelerin Anadolu örneklerine Edirne Afife Hatun Çeşmesi (H. 1187/ M. 1773)¹⁷⁸, Aydın Orta Mahalle Çeşmesi (19.yy.)¹⁷⁹ ve daha pek çok çeşmenin ismi verilebilir.

Çizelge 5.8. Anadolu çok cepheli çeşme örnekleri

5.3. Planına Göre Çeşmeler

Plan bakımından kategorize etme yöntemimiz ikiye ayırarak gerçekleştirilmiştir. Bunlar kare plan ve dikdörtgen planlı çeşmelerdir. Midilli' de çeşmelerde hâkim olan plan tipinin dikdörtgen plan olduğu tespit edilmiştir.

5.3.1. Kare Planlı Çeşmeler

İncelediğimiz çeşmelerden 13 tanesinin kare plana sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çeşmeler: Alime Kadın Çeşmesi, Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi,

¹⁷⁸ Karademir, 2007, 113

¹⁷⁹ Özbalkan, 2019, 267-269

Emine Hatun Çeşmesi, Fatma Hatun Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi, Hükümet Çeşmesi, Midilli Kale Çeşmesi 1, Midilli Merkez Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 3, Safvet Hanım Çeşmesi, Sigri Kasabası Çeşmesi ve Yakup Ağa Çeşmesi' dir.

Anadolu' da kare planlı çeşmelere İzmir Maraş Çeşmesi (1824) ve Edirne Yahya Bey Çeşmesi (H.988/ M.1580)¹⁸⁰ örnek verilebilir.

5.3.2. Dikdörtgen Planlı Çeşmeler

Midilli' de incelediğimiz çeşmelerden 30 tanesi dikdörtgen planlı olarak inşa edilmiştir. Bu plan tipindeki çeşmeler şunlardır; Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi, Ayşe Hatun Fahri Paşa Fatıma Hatun Hacı Ahmet Ağa Hacı Osman Katrula Komi Köyü Çeşme 1 Komi Köyü Çeşme 2 Mesagros Köyü Çeşme 1 Midilli Kale Çeşmesi 2 Midilli Merkez Çeşme 1 Molivos Kasabası Çeşme 1, Molivos Kasabası Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 4, Molivos Kasabası Çeşme 5, Molivos Kasabası Çeşme 6, Molivos Kasabası Çeşme 7, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1, Moni İmonos Manastır Çeşmesi 2, Moria Köyü Çeşme 1, Pamfila Köyü Çeşmesi, Pilmar Çeşmesi, Sarı Ilıca Çeşmesi, Skalochori Köyü Çeşmesi 1, Skalochori Köyü Çeşmesi 2, Skalochori Köyü Çeşmesi 3, Skopelos Kasabası Çeşmesi, Thermi Çeşmesi ve Zante Ahmet Çeşmesi' dir.

Anadolu' daki örneklerle baktığımızda dikdörtgen planlı pek çok çeşme ile karşılaşabiliriz. Edirne Amcazade Hüseyin Paşa Çeşmesi (H. 1113/ M. 1702)¹⁸¹ ve Balıkesir Havran Yukarı Mahalle Çeşmesi (H.1220 / M. 1805)¹⁸² dikdörtgen planlı örneklerden ikisidir.

5.4. Malzemesine Göre Çeşmeler

Midilli' de inşa sektörü için çeşitli kaynaklar kullanılmıştır. Bunlardan ilki elbetteki adanın topografik yapısına bağlı olarak bölgede bolca bulunan volkanik tüflerin başkalaşımıyla oluşan trakit taşı olmuştur. Kırmızı, kahverengi ve griye yakın renklerde bulunan bu taşlar çeşmelerde de sıkça kullanılmıştır. Diğer bir

¹⁸⁰ Karademir, 2007,53

¹⁸¹ Karademir, 2007, 97

¹⁸² Işıkkdoğan, 2013, 36

kaynak ise Anadolu’ dan özellikle Balıkesir gibi yakın kıyılardan getirilen taşlardır. Bunlar ise kahverengi ve kırmızı renkte olabilmektedir. Bu taş tipleri dışında kullanılan taşlar da elbette mevcuttur. Taşlar çeşmelerde kesme taş olarak düzgün biçimlerde veya kırılarak farklı şekillerde moloz taş olarak kullanılmıştır. Ön cephelerde genellikle düzgün kesme taş görülürken, su haznelerinde moloz taş tercih edilmiştir.

Çeşmelerde görülen bir başka taş türü ise mermer taşıdır. Kitabelerde sıkça karşılaştığımız beyaz renkte mermer malzeme birkaç çeşmenin bütününde veya bazı bölümlerinde yine beyaz ve gri tonlarında karşımıza çıkmaktadır.

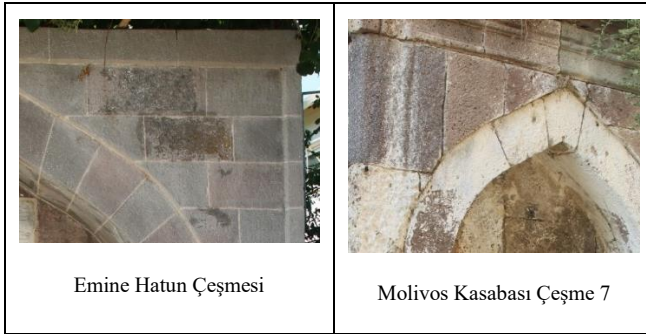
5.4.1. Düzgün Kesme Taş Malzeme

Kesme taş malzeme yapıların inşasında oldukça sık tercih edilen, insanın daha kolay ve simetrik biçimde gerçekleştirilmesini sağlayan kullanışlı bir yapıya sahiptir. Midilli’ de incelediğimiz çeşme yapılarının çoğu bu tipteki malzeme ile inşa edilmiş olup genellikle ön cephede kullanılmıştır.

Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi, Alime Kadın Çeşmesi, Ayşe Hatun Çeşmesi, Emine Hatun, Fahri Paşa Çeşmesi, Fatıma Hatun Çeşmesi, Fatma Hatun Çeşmesi, Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi, Hacı Osman Çeşmesi, Hükümet Çeşmesi, Katrula Çeşmesi, Komi Köyü Çeşme 1, Komi Köyü Çeşme 2, Mesagros Köyü Çeşme 1, Midilli Kale Çeşmesi 1, Miidilli Kale Çeşmesi 2, Miidilli Merkez Çeşme 1, Midilli Merkez Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 1, Molivos Kasabası Çeşme2, Molivos Kasabası Çeşme 3, Molivos Kasabası Çeşme 4, Molivos Kasabası Çeşme 5, Molivos Kasabası Çeşme 6, Molivos Kasabası Çeşme 7, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1, Moni Limonos Manastır Çeşmesi, Moria Köyü Çeşme 1, Pamfila Köyü Çeşmesi, , Sarı Ilıca Çeşmesi, Sıgri Kasabası Çeşme 1, Skalochori Köyü Çeşme 1, Skalochori Köyü Çeşme 2, . Skalochori Köyü Çeşme 3, Thermi Çeşmesi, Yakup Ağa Çeşmesi ve Zante Ahmet Çeşmesi olmak üzere 39 adet çeşmenin yani neredeyse ele alınan çeşmelerin hepsinin kesme taş malzeme ile inşa edildiğini söyleyebiliriz.

Bu çeşmelerin dışında yalnızca saçak ve su haznesinde kesme taş malzemenin kullanıldığı bir çeşme olarak mermerle inşa edilmiş olan Cezayirli Hasan Paşa örneği mevcuttur. Bir diğer kesme taşın az kullanıldığı örnek Safvet Hanım Çeşmesi’ dir.

Safvet Hanım Çeşmesi’ nin yalnızca kemer ve ayak kısmında kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Çizelge 5.9. Midilli düzgün kesme taş örnekleri

Anadolu’ dan vereceğimiz örnekler İstanbul Ahmed Ağa Çeşmesi (H. 1145-M. 1732/1733)¹⁸³ ve Kocaeli Ali Ağa Çeşmesi’ dir (H. 1302-M.1884/85).¹⁸⁴

Çizelge 5.10. Anadolu düzgün kesme taş örnekleri

5.4.2. Moloz Taş Malzeme

Çeşmelerde bir diğer tercih edilen malzeme moloz taştır. Moloz taş harçla birbirine sıkıştırılarak tutturulduğu için görsel açıdan düzgün bir görünüm vermemektedir. Dolayısıyla genellikle ya sökülüş ve dar alanları tamamlamak için ya duvar oluşturmak için ya da su haznelerinde kullanılmıştır.

Midilli’ deki çeşmelerde su haznesi moloz taş ile inşa edilmiş yapılar; Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi, Alime Kadın Çeşmesi, Emine Hatun Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi, Komi Köyü Çeşme 2, Midilli Kale Çeşmesi 1, Midilli Kale Çeşmesi 2, Miidilli Merkez Çeşme 1, Molivos Kasabası Çeşme 1,

¹⁸³ Ertuğ, 2006b, çeşme 123

¹⁸⁴ Ölmez, F. (2012). *Kocaeli Çeşmeleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 26

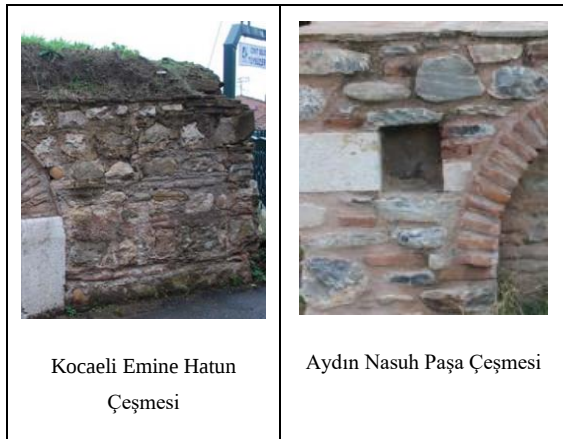
Molivos Kasabası Çeşme 3, Molivos Kasabası Çeşme 5, Molivos Kasabası Çeşme 6, Molivos Kasabası Çeşme 7, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2, Safvet Hanım Çeşmesi, Sarı Ilıca Çeşmesi ve Yakup Ağa Çeşmesi' dir.

Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi, Hacı Osman Çeşmesi, Miidilli Merkez Çeşme 1, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2, Thermi Çeşmesi ön cephede yer yer moloz taşın kullanıldığı çeşmelerdir. Safvet Hanım Çeşmesi' nde ise cephede kemer, ayaklar ve kitabe dışında kalan bölgelerin hepsinde moloz taşı kullanılmıştır. Bağlı oldukları duvar ile birlikte değerlendirdiğimizde Mesagros Köyü Çeşme 1, Pamfila Köyü Çeşmesi ve Pilmar Çeşmesi de moloz taşın kullanıldığı çeşmeler arasında sayılabilir.

Çizelge 5.11. Midilli moloz taş örnekleri

Moloz taşın kullanıldığı Anadolu örneklerinden bazıları Kocaeli Emine Hatun Çeşmesi (H. 1163 M.1749/1750)¹⁸⁵ ve Aydın Nasuh Paşa Çeşmesi' dir (18. yy.).¹⁸⁶

Çizelge 5.12. Anadolu moloz taş örnekleri

¹⁸⁵ Ölmez, 2012, 51

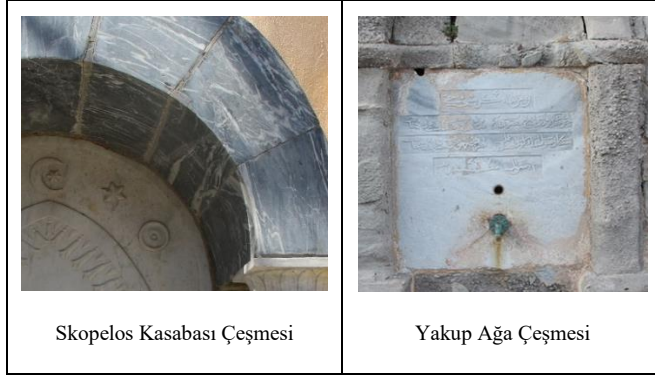
¹⁸⁶ Özbalkan, 2019, 266

5.4.3. Mermer Malzeme

Yapılarda kullanılan malzemelerden biri de mermer taşı olmuştur. Mermer taşı genellikle daha küçük boyutlu olarak karşımıza çıkmaktadır. İncelediklerimiz arasında tamamen mermer ile inşa edilen yalnız iki çeşme mevcuttur. Bunlardan biri Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi, diğeri Skopelos Kasabası Çeşmesi' dir. Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi beyaz mermerin kullanıldığı bir yapıdır. Skopelos Çeşmesi ise yapının çoğunun antrasit renkte mermer ile oluşturulduğu bir çeşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapıda yalnızca sütun başlıkları ve bilezikleri ile niş içerisindeki aynalık kısmı beyaz mermerden yapılmıştır.

Tamamı mermer olan çeşmelerin dışında mermer malzemenin en sık görüldüğü yerler kitabelik kısımları olmuştur. İncelediğimiz tüm kitabelerde beyaz mermer kullanılmıştır. Çoğu dikdörtgen biçimde bulunmakla birlikte aynalığı kaplayan zeminin üzerine yazılan kitabe yazıları da vardır. Kitabeleri mermer malzemeli olan yapılara baktığımızda Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi, Alime Kadın Çeşmesi, Ayşe Hatun Çeşmesi, Emine Hatun, Fahri Paşa Çeşmesi, Fatıma Hatun Çeşmesi, Fatma Hatun Çeşmesi, Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi, Hacı Osman Çeşmesi, Hükümet Çeşmesi, Molivos Kasabası Çeşme 2, Safvet Hanım Çeşmesi ve Zante Ahmet Çeşmesi' nin bu sıralamada olduğunu görebilmekteyiz.

Tüm bu kullanımlar haricinde yapının herhangi bir bölümünde de mermeri görmek mümkündür. Örneğin; Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Midilli Kale Çeşmesi 2 ve Zante Ahmet Çeşmesi' nin musluk tablalarında mermer malzeme kullanılmıştır. Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi, Alime Kadın Çeşmesi, Emine Hatun Çeşmesi, Hükümet Çeşmesi, Midilli Kale Çeşmesi 1, Midilli Merkez Çeşme 2, Yakup Ağa Çeşmesi, Zante Ahmet Çeşmesi yapının ön cephesinde çeşitli bölgelerde mermer malzemenin kullanıldığı örneklerdir.

Çizelge 5.13. Midilli mermer malzeme örnekleri

İstanbul Abdülmecid Han Çeşmesi (H. 1258/ M. 1842-1843)¹⁸⁷ İstanbul Hibetullah Valide Sultan Çeşmesi (H.1206/ M.1791 – 1792)¹⁸⁸ mermer malzemeli Anadolu örneklerinden bazılarıdır.

Çizelge 5.14. Anadolu mermer malzeme örnekleri

5.5. Haznesine Göre Çeşmeler

Su haznesi Osmanlı çeşmelerinde erken dönemlerden itibaren görülmeye başlayan bir yapı ögesi olmuştur. Adada da karşımıza çıkan çeşmelerin çoğunun hazneli olduğunu görmek mümkündür. Fakat haznenin kullanılmadığı çeşmeler de oldukça fazladır. Su haznesinin kolayca tespit edilebildiği örneklerin yanı sıra çeşmenin kotta bırakıldığı, arkası görülemediği ya da yıkılmış olduğu için varlığı tespit edilemeyen örnekler de mevcuttur.

¹⁸⁷ Ertuğ, 2006b, 117. çeşme

¹⁸⁸ Sevinçtav Kanlıçay, S. (2010). *Barok-Rokoko Yorumlu 18. Yüzyıl İstanbul Çeşmelerinde Kompozisyon, Motif ve Terimler (1740-1792)*. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 112

Midilli’ deki yapılardan Hacı Osman Çeşmesi arkası görülemediği için haznesi tespit edilememişken, Katrula Çeşmesi, Molivos Kasabası Çeşme 7, Skalochori Köyü Çeşme 1 ve Zante Ahmet Çeşmesi su haznesi kısmı kotta kaldığı için tespit edilememiştir. Fahri Paşa Çeşmesi’ nin arkası ise yıkıntı içerisinde bulunduğu için su haznesinin varlığı tespit edilememiştir.

5.5.1. Su Haznesi Bulunan Çeşmeler

Midilli’ de toplamda 21 adet çeşmenin su haznesine sahip olduğu tespit edilmiş olup bu çeşmeler; Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi, Alime Kadın (Çınarcık) Çeşmesi, Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi, Emine Hatun Çeşmesi, Fatma Hatun Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi, Hükümet Çeşmesi, Komi Köyü Çeşme 2, Midilli Kale Çeşmesi 1, Midilli Kale Çeşmesi 2, Midilli Merkez Çeşme 1, Molivos Kasabası Çeşme 1, Molivos Kasabası Çeşme 3, Molivos Kasabası Çeşme 5, Molivos Kasabası Çeşme 6, Moria Köyü Çeşmesi, Safvet Hanım Çeşmesi, Sarı Ilıca Çeşmesi, Sigri Kasabası Çeşmesi ve Yakup Ağa Çeşmesi’ dir.

Çizelge 5.15. Midilli su hazneli çeşme örnekleri

Anadolu’ da da su hazneli örnekler oldukça fazladır. Hazneli örneklerden bazıları Edirne Has Odalı Muhammed Ağa Çeşmesi (M. 1680)¹⁸⁹, Edirne Halise Hatun Çeşmesi (M. 1705)¹⁹⁰,

¹⁸⁹ Çerkez, M.(2018).Uzunköprü Çeşmeleri.*Turkish Studies*, 13(26): 405- 442, 432

¹⁹⁰ Çerkez, 2018, 433

Çizelge 5.16. Anadolu su hazneli çeşme örnekleri

5.5.2. Su Haznesi Bulunmayan Çeşmeler

Midilli’ de incelediğimiz çeşmelerden toplamda 16 adetinde su haznesinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

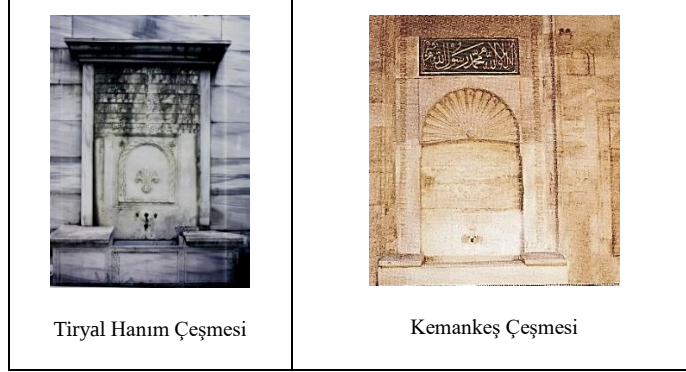
Ayşe Hatun Çeşmesi, Fatıma Hatun Çeşmesi, Midilli Merkez Çeşme 2, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2, Pilmar Çeşmesi, Skalochoi Köyü Çeşme 2, Skalochoi Köyü Çeşme 3, Skopelos Kasabası Çeşmesi ve Thermi Çeşmesi müstakil bir yapıda bulunup su haznesine sahip olmayan çeşmelerdir. Bu grup toplamda 9 adet çeşmeden oluşmuştur.

Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi, Komi Köyü Çeşme 1, Mesagros Köyü Çeşmesi, Molivos Kasabası Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 4, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1 ve Pamfila Köyü Çeşmesi ise bitişik yapıda olup su haznesi bulunmayan 7 adet çeşmeyi teşkil etmektedir.

Çizelge 5.17. Midilli su haznesiz çeşme örnekleri

Su haznesi olmayan Anadolu çeşmelerine İstanbul Tiryal Hanım Çeşmesi (H.1288/ M. 1871- 1872)¹⁹¹ ve İstanbul Kemankuş Çeşmesi (H. 1145/ M. 1732)¹⁹² örnek olarak verilebilir.

Çizelge 5.18. Anadolu su haznesiz çeşme örnekleri

5.6. Örtü Sistemine Göre Çeşmeler

Midilli’ deki çeşmeler düz dam, kubbe ve tonoz ile örtülü olarak karşımıza çıkmış olmasına karşın, yapıların çoğunun üst örtüsü ya bulunmamaktadır ya da tespit edilememektedir. Çeşmelerin genellikle su haznelerinin toprak altında kaldığını, kotta bırakıldığını, yapılarla birleştirildiğini veya yıkılmış olduğunu görmekteyiz. Çeşmelerin çoğunun yapısal bozukluğa uğradığını tespit ettiğimiz için tonoz tiplerini kendi içerisinde kategorize etmek mümkün olamamıştır. Ayrıca su haznesinin içeriden görülemediği yapılarda çeşmenin üst örtüsü dışarıdan görünen kısmı ele alınarak değerlendirme yapılmıştır.

5.6.1. Tonoz Örtülü Çeşmeler

Midilli’ de incelediğimiz çeşmelerden 3 tanesinin örtü sisteminin tonozlu olduğu tespit edilmiştir. Midilli Kale Çeşmesi 1, Molivos Kasabası Çeşme 1 ve Sarı Ilıca Çeşmesi tonoz örtülü olduğunu tespit ettiğimiz çeşmelerdir.

Midilli Kale Çeşmesi 1 ve Molivos Kasabası Çeşme 1 içten tonoz ile örtülü iken Sarı Ilıca Çeşmesi dışarıdan da içeriden de tonoz ile örtülmüştür.

¹⁹¹ Ertuğ(a), 2006

¹⁹² Kılınçer, 2007, 170

Çizelge 5.19. Midilli tonoz örtülü çeşmeler

Tonoz örtülü Anadolu çeşmelerinden Burdur Kınalızâde Burhan Bey Çeşmesi (H.1174/ M.1761)¹⁹³ ve Muğla Türkkuyusu Çeşmesi (H. 1197/ M. 1782-1783)¹⁹⁴ benzer örneklerdir.

Çizelge 5.20. Anadolu tonoz örtülü çeşmeler

5.6.2. Kubbe Örtülü Çeşmeler

İncelediğimiz çeşmelerden Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi, Fatma Hatun Çeşmesi ve Molivos Kasabası Çeşme 6 su hazneleri kubbe ile örtülü olan yapılardır. Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi' nin kubbesi dairesel bir kaideye oturtulmuş ve kubbeye dikdörtgen bir dolap açıklığı yerleştirilmiştir. Kubbenin yarısı neredeyse toprak altında bırakılmıştır. Molivos Kasabası Çeşme 6' da ise kubbe yine dairesel bir kaideye oturtulmuş ve haznenin yarısı konut ile birleştirilmiştir. Burada dolap açıklığı kubbeye değil gövdeye yerleştirilmiştir.

¹⁹³ Ekmekci, M.(Mart 2015). Burdur Şehir Merkezindeki Depolu Çeşmeler. *I. Teke Yöresi Sempozyumu*, Burdur, 1066

¹⁹⁴ <http://turkiyenintarihieserleri.com/?oku=2224>

Çizelge 5.21. Midilli kubbe örtülü çeşmeler

Anadolu’ da Sinop Şehitler Çeşmesi (H. 1275/ 1858-1859)¹⁹⁵ ve Sakarya Uzunköy Çeşmesi (19. yy.)¹⁹⁶ kubbe örtülü örneklerdendir.

Çizelge 5.22. Anadolu kubbe örtülü çeşmeler

5.6.3. Düz Dam Örtülü Çeşmeler

Midilli’ de üzeri düz dam ile örtülü 11 adet çeşmeye rastlanmıştır. Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi, Emine Hatun Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi, Hükümet Çeşmesi, Komi Köyü Çeşme 2, Midilli Merkez Çeşme 1, Moria Köyü Çeşmesi, Safvet Hanım Çeşmesi, Sigri Kasabası Çeşme1 ve Yakup Ağa Çeşmesi diğer düz dam ile örtülü çeşmelerdir.

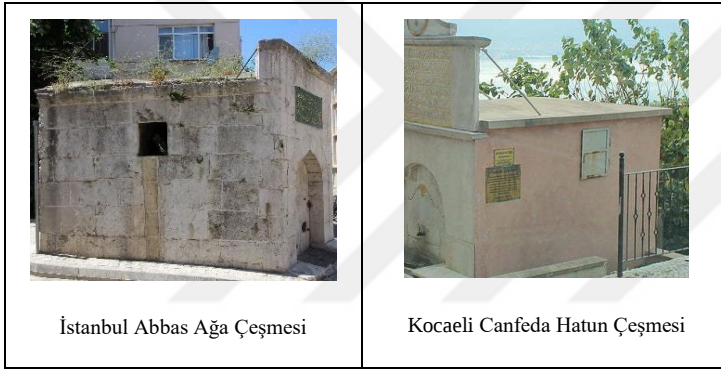
¹⁹⁵ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/sinop/kulturenvanteri/sehitler-cesmesi>

¹⁹⁶ <https://www.sehirhafizasi.sakarya.edu.tr/cesmeler-hamamlar-ve-kopruler/#1624987230888-aa70fae1-c8a7>

Çizelge 5.23. Midilli düz dam örtülü çeşmeler

Anadolu’ da düz dam ile örtülü çeşmelerden bazıları Kocaeli Canfeda Hatun Çeşmesi (19.yy)¹⁹⁷ ve İstanbul Abbas Ağa Çeşmesi’ dir (17. yy.).¹⁹⁸

Çizelge 5.24. Anadolu düz dam örtülü çeşmeler

5.6.4. Örtüsü Bulunmayan Çeşmeler

Adada müstakil olup üst örtüsü bulunmayan çeşmeler 8 adettir. Bu çeşmeler Ayşe Hatun Çeşmesi, Fatıma Hatun Çeşmesi, Midilli Merkez Çeşme 2, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2, Pamfila Köyü Çeşmesi, Skalochori Köyü Çeşme 1, Skalochori Köyü Çeşme 3 ve Thermi Çeşmesi’ dir. Çeşmelerden akan su depolanmadan doğrudan borular yoluyla çeşmeye iletilmektedir.

Bitişik olduğu için üst örtüye sahip olmayan çeşmeler ise 10 adet olup, bunlar; Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi, Komi Köyü Çeşme 1, Mesagros Köyü Çeşme 1, Molivos Kasabası Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 4, Moni Limonos Manastır

¹⁹⁷ <https://kulturenvanteri.com/yer/canfeda-hatun-cesmesi/#16/40.768704/29.919409>

¹⁹⁸ <https://kulturenvanteri.com/yer/abbas-aga-cesmesi-zeynep-kamil/#16/41.01585/29.021706>

Çeşmesi 1, Pilmar Çeşmesi, Skalochoi Köyü Çeşme 2, Skopelos Kasabası Çeşmesi ve Zante Ahmet Çeşmesi' dir.

Bir diğer grup çeşme ise kotta ya da bahçe içerisinde kaldığı için örtülerinin tespit edilemediği 5 adet çeşmedir. Adada bu grupta bulunan çeşmeler Alime Kadın Çeşmesi, Hacı Osman Çeşmesi, Katrula Çeşmesi, Molivos Kasabası Çeşme 5 ve Molivos Kasabası Çeşme 7' dir.

Son olarak haznesinin ya da sadece örtünün yıkılmış veya yıpranmış olduğu 3 adet çeşmenin varlığı da söz konusudur. Bunlar; Fahri Paşa Çeşmesi, Midilli Kale Çeşmesi 2 ve Molivos Kasabası Çeşme 3' dür.

Çizelge 5.25. Midilli örtüsü bulunmayan çeşme örnekleri

Anadoludaki benzerleri Ankara Kahramankazan Katibzâde Çeşmesi (H. 1259/ M.1843)¹⁹⁹ ve İstanbul Hünkâr Çeşmesi (H. 1069-1070/ M. 1659)²⁰⁰ olarak örnek verilebilir.

Çizelge 5.26. Anadolu örtüsü bulunmayan çeşme örnekleri

¹⁹⁹ Canyurt, F. (2019). Kahramankazan Çeşmeleri. *Turkish Studies*, 14(1): 55- 92, 71

²⁰⁰ Ertuğ(a), 2006

5.7. Cephe Düzenine Göre Çeşmeler

Çeşme yapıları cephe düzenlemesi bakımından ele alındığında, zaman ilerledikçe dönemsel olarak değişimlere uğradığı ve farklı unsurlar kullanılarak daha gösterişli bir görünüş elde edilmeye çalışıldığı söylenebilir. Bu tabi ki çeşitli sanat akımlarından mimari yapıların etkilenmesi ile bağlantılı bir durumdur. Midilli’ de incelediğimiz yapıların cephe düzenlemeleri Anadolu’ daki yapılar ile paralellik göstermekle birlikte, kendi içerisinde de birbirine çok yakın örnekleri teşkil etmektedir. Cephe düzenlemesi başlığı altında kullanılan kemer çeşitleri incelenmiştir. İncelediğimiz çeşmelerde kullanılan kemerler; sivri kemer, yarım daire kemer, basık kemer ve dilimli kemer çeşme örnekleridir.

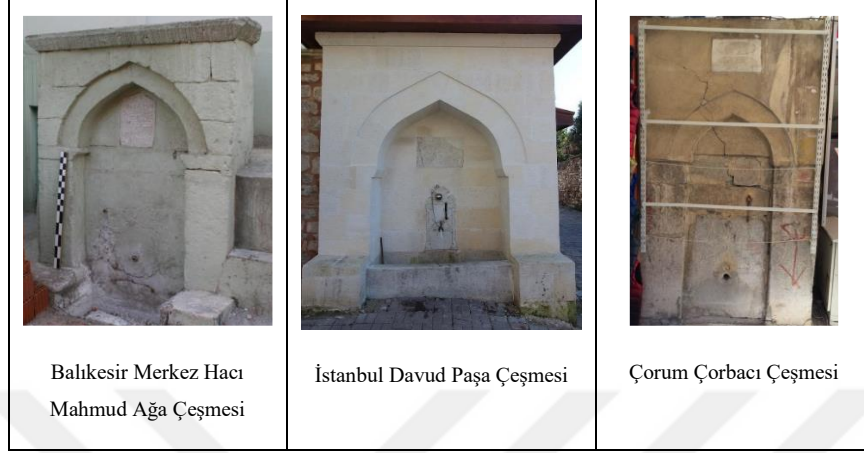
5.7.1. Sivri Kemerli Çeşmeler

Sivri kemer Osmanlı mimarisinde sıkça kullanılan bir biçim olmasından kaynaklı adadaki çeşmelerde de oldukça fazla karşımıza çıkmıştır. Toplamda 19 çeşmede sivri kemerli niş tespit edilmiştir. Bu çeşmelerin isimleri Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi, Alime Kadın Çeşmesi, Emine Hatun Çeşmesi, Fatıma Hatun Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Hacı Osman Çeşmesi, Komi Köyü Çeşme 1, Komi Köyü Çeşme 2, Mesagros Köyü Çeşmesi, Midilli Kale Çeşmesi 1, Midilli Merkez Çeşme 1, Midilli Merkez Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 4, Molivos Kasabası Çeşme 5, Molivos Kasabası Çeşme 6, Molivos Kasabası Çeşme 7, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1 Skalochori Köyü Çeşme 1 ve Skalochori Köyü Çeşme 3’ dür.

Çizelge 5.27. Midilli sivri kemerli çeşmeler

Sivri kemerli Anadolu örneklerinden bazıları Çorum Çorbacı Çeşmesi (H.1283 /M.1866-67)²⁰¹, Balıkesir Merkez Hacı Mahmud Ağa Çeşmesi (1171 / 1758)²⁰² ve İstanbul Davud Paşa Çeşmesi' dir (H. 890/ M 1485-86).²⁰³

Çizelge 5.28. Anadolu sivri kemerli çeşmeler

5.7.2. Yarım Daire Kemerli Çeşmeler

Sivri kemerden sonra en fazla görülen kemer çeşiti yarım daire kemerdir. Midilli' de incelediğimiz çeşmelerin içerisinde toplamda 16 çeşmede bu türden kemer kullanılmıştır.

Ayşe Hatun Çeşmesi, Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi, Fahri Paşa Çeşmesi, Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi, Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi, Hükümet Çeşmesi, Midilli Kale Çeşmesi 2, Moria Köyü Çeşmesi, Pamfila Köyü Çeşmesi, Sarı Ilıca Çeşmesi, Sigrî Kasabası Çeşmesi, Skalochori Köyü Çeşme 2, Skopelos Kasabası Çeşmesi, Thermi Çeşmesi, Yakup Ağa Çeşmesi ve Zante Ahmet Çeşmesi yarım daire kemerin kullanıldığı Midilli yapı örneklerini teşkil etmektedir.

Ayşe Hatun Çeşmesi ve Skalochoori Köyü Çeşme 2' nin kemerleri, aynı zamanda yanyana ortada tek ayak üzerine oturtulmuş çift kemerli örneklerdir.

²⁰¹ Okumuş, E. (2017). *Çorum Çeşmeleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 152

²⁰² Işıkkdoğan, 2013, 28

²⁰³ <https://kulturenvanteri.com/yer/davut-pasa-cesmesi/#16/41.006923/28.937393>

Çizelge 5.29. Midilli yarım daire kemerli çeşmeler

Yarım daire kemerli Anadolu örneklerinden bazıları Balıkesir Merkez Sadeddin Efendi Çeşmesi (R.1327/ M.1911)²⁰⁴ , İstanbul Sineperver Valide Sultan Çeşmesi (H.1194- M.1780) ²⁰⁵ ve Afyon Ak Mescit Orta Çeşme' dir (H. 1221/M. 1806).²⁰⁶ Ayrıca yarım daire ile çift kemer kullanımına Anadolu' da da rastlamak mümkündür. Örneğin Uşak' ta bulunan Ali Ağa Çeşmesi²⁰⁷ (H.1202/ M.1787-1788 tamir) ve Aydın' daki Donduran Köyü Çeşmesi²⁰⁸ (H. 1177-1178 / M. 1763-1764-1765) çift sıra düzenlenmiş yarım daire kemerleriyle Midilli çeşmeleri ile kemer bakımından benzerlik göstermektedir

Çizelge 5.30. Anadolu yarım daire kemerli çeşmeler

²⁰⁴ Işıkkakdoğan, 2013, 211

²⁰⁵ https://osmanlicesmeleri1453.wordpress.com/restorasyon/sam_0802/

²⁰⁶ Karasu, G. (2006). Afyon Çeşmeleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 85

²⁰⁷ Acar, 2018, 63

²⁰⁸ Özbalkan, 2019, 360

5.7.3. Basık Kemerli Çeşmeler

İncelenen örnekler içerisinde basık kemerli 2 adet çeşme bulunmaktadır. Katrula Çeşmesi daha geniş boyutlu bir kemer iken, Safvet Hanım Çeşmesi dar bir basık kemere sahiptir. Safvet Hanım Çeşmesi'nden 19. yüzyılın sonunda bu tipin kullanıldığını görmekteyiz.

Çizelge 5.31. Midilli basık kemerli çeşmeler

İstanbul Hasan Rıza Paşa Çeşmesi (H. 1261- M.1845)²⁰⁹ ve Edirne Çamaşırcılar Sokağı Çeşmesi²¹⁰ basık kemerin görüldüğü Anadolu çeşmelerindendir.

Çizelge 5.32. Anadolu basık kemerli çeşmeler

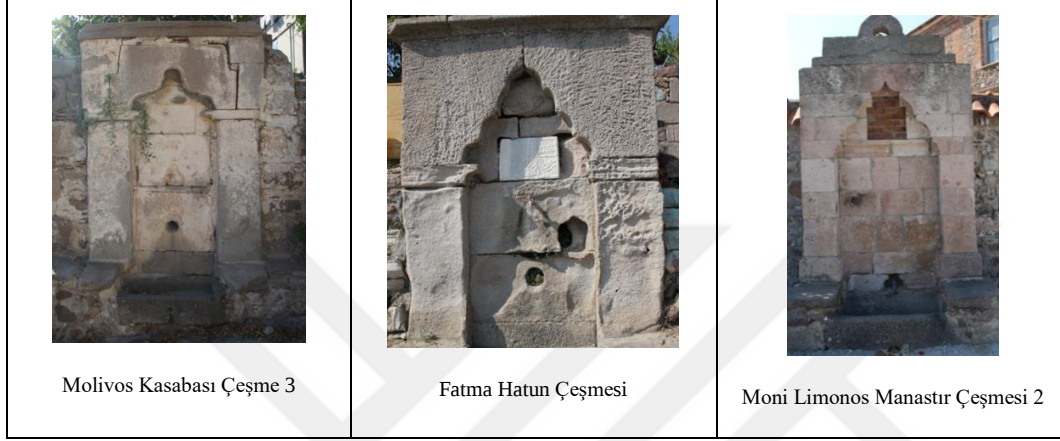
5.7.4. Dilimli Kemerli Çeşmeler

Dilimli ya da yonca dediğimiz kemer çeşiti 3 dilimli olarak Midilli' de karşımıza çıkmaktadır. Molivos Kasabası Çeşme 2 ve Molivos Kasabası Çeşme 3 olmak üzere 2 tane örnek bulunmaktadır.

²⁰⁹ <https://kulturenvanteri.com/yer/hasan-riza-pasa-cesmesi-kadikoy/#16/40.989491/29.027789>

²¹⁰ Karademir, 2007

Sivri kemere benzeyen bazı örneklerin kemerlerinin dilimlendiğini görmekteyiz. Fatma Hatun Çeşmesi ve Molivos Kasabası Çeşme 1 bu kemer biçimini gördüğümüz çeşmeleri teşkil etmektedir. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 2 ise yine dilimli sivri kemerler içerisinde yer almaktadır. Fakat kemerin sivri noktasından indikten sonra bursa kemeri gibi bir kat aşağı düz çizgi ile inilmiş ve devamında yarım daire biçiminde küçük dilimlerle devam edilmiştir.

Çizelge 5.33. Midilli dilimli kemerli çeşmeler

Aydın Osman Ağa Çeşmesi (H. 1211 / M. 1796-1797)²¹¹, Balıkesir Havran Süleyman Ağa Çeşmesi (H. 1251 / M. 1835)²¹² ve Tekirdağ Hüsrev Kethüda Çeşmesi (H. 971/ M. 1563-1564)²¹³ dilimli kemer biçimine sahip Anadolu çeşme örnekleridir.

Çizelge 5.34. Anadolu dilimli kemerli çeşmeler

²¹¹ Özbalkan, 2019, 83

²¹² Işıkkakdoğan, 2013, 183

²¹³ <https://www.trakyanet.com/trakya/tekirdag/malkara/64-cesmeler-ve-hamamlar.html>

5.8. Kitabesine Göre Çeşmeler

İncelediğimiz 43 çeşme yapısının 23 tanesinde kitabe mevcut, 20 tanesinde ise mevcut değildir. Kitabelerde yazı olarak sülüs ve ta'lik tarzda Osmanlıca, eski Yunanca ve Yunanca dilleri kullanılmıştır. Kitabelerden 4 tanesi onarım kitabesi olup, bunlardan Skopelos Çeşmesi' nin kitabesi üzerinde eski çeşmenin inşasının tam tarihi ve onarım tarihi, Sarı Ilıca Çeşmesi' nin kitabesi üzerinde eski çeşmenin dönem tarihi ve onarım tarihi, Thermi Çeşme 1' in kitabeliğinde yalnızca onarım tarihi, Ayşe Hatun Çeşmesi' nde ise onarım tarihi bulunmakta ve ayrıca bu çeşmenin inşa kitabesi de bulunmaktadır. Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi ve Moni Limonas Manastırı' nın içerisinde bulunan çeşmenin kitabeleri mevcut olmasına rağmen yıpranmalardan dolayı okunamamıştır. Molivos Çeşme 1 ve Molivos Çeşme 2 kitabelerinin bazı satırlarında oluşan tahribat yazıların okunamamasına sebep olmuştur. Çeşmelerin inşa tarihini belirten alanların bu deformeye uğramamış olması sayesinde tarihleri okunabilmiş ancak banileri yazıda mevcutsa bile belirtilememiştir. Hükümet Çeşmesi kitabesinde de yalnızca inşa tarihi mevcuttur. Pilmar, Emine Hatun, Hacı Mustafa Ağa ve Yakup Ağa çeşmelerinin kitabelerinde en üste Kur' an-ı Kerim' den ayetler yazılmış, daha sonra banileri ve inşa tarihleri kitabeye eklenmiştir. Ayşe Hatun Çeşmesi, Skopelos Çeşmesi, Fahri Paşa Çeşmesi, Alime Kadın (Çınarcık) Çeşmesi, Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Molivos Fatma Hatun Çeşmesi, Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi, Zante Ahmet Çeşmesi, Hacı Osman Ağa Çeşmesi, Skalochori Fatıma Hatun Çeşmesi ve Safvet Hanım Çeşmesi kitabelerinin üzerinde hem banilerini hem de inşa tarihlerini barındıran satırlar mevcuttur.

Geriye kalan 20 kadar çeşmenin de çeşitli sebeplerle kitabeleri ya sökülmüştür ya kazınmıştır ya da kitabe olduğunu belirten herhangi bir bölümü bulunmamaktadır.

YAPI ADI	KİTABE MEVCUT	KİTABE MEVCUT DEĞİL	YAZI TİPİ	İNŞA YILI
AHMET SITKI DEDE ÇEŞMESİ	X		Ta'lik	H.Muharrem 1277/M. Temmuz-Ağustos 1860
ALİME KADIN ÇEŞMESİ	X		Nesih	H.1149/M.1736-1737
AYŞE HATUN ÇEŞMESİ	X		Sülüs	H.Receb 1189/M.Ağustos-Eylül 1775
CEZAYİRLİ HASAN PAŞA ÇEŞMESİ	X		Kazınmış	18.yy ikinci yarısı
EMİNE HATUN ÇEŞMESİ	X		Nesih	H.Muharrem 1223/M.Şubat-Mart 1808
FAHRİ PAŞA ÇEŞMESİ	X		Nesih	H.1304/M.1886-1887
FATİMA HATUN ÇEŞMESİ	X		Sülüs	H.1216/M.1801-1802
FATMA HATUN ÇEŞMESİ	X		Sülüs	H.1240/M.1824-1825
HACI AHMET AĞA ÇEŞMESİ	X		Nesih	H.1181/M.1767-1768
HACİ İSMAİL AĞA ÇEŞMESİ	X		Muhakkak	H.Cemâziyelevvel 1189/M.Haziran-Temmuz 1775
HACI MUSTAFA AĞA ÇEŞMESİ	X		Tevki'i-Yunanca	R.Fi Gurre Mart 1300-M.Mart-Nisan 1884
HACI OSMAN ÇEŞMESİ	X		Sülüs	H.1156/M.1743-1744
HÜKÜMET ÇEŞMESİ	X		Ta'lik	R.19 Ağustos 1316/M.1 Eylül 1900
KATRULA ÇEŞMESİ		X		19.yy
KOMİ KÖYÜ ÇEŞME 1		X		20.yy
KOMİ KÖYÜ ÇEŞME 2		X		19.yy
MESAGROS KÖYÜ ÇEŞMESİ		X		16-17.yy
MİDİLLİ KALE ÇEŞMESİ 1		X		17.yy
MİDİLLİ KALE ÇEŞMESİ 2		X		17.yy
MİDİLLİ MERKEZ ÇEŞME 1		X		19.yy
MİDİLLİ MERKEZ ÇEŞME 2		X		19.yy
MOLİVOS KASABASI ÇEŞME 1	X		Sülüs	H.1172/M.1758-1759
MOLİVOS KASABASI ÇEŞME 2	X		Tevki'i	H.1278/M.1861-1862
MOLİVOS KASABASI ÇEŞME 3		X		19. yy. sonu
MOLİVOS KASABASI ÇEŞME 4		X		19. yy
MOLİVOS KASABASI ÇEŞME 5		X		19. yy
MOLİVOS KASABASI ÇEŞME 6		X		19. yy
MOLİVOS KASABASI ÇEŞME 7		X		19.yy
MONİ LİMONOS ÇEŞMESİ 1	X		Nesih -Eski Yunanca	19.yy
MONİ LİMONOS ÇEŞMESİ 2		X		19.yy
MORİA KÖYÜ ÇEŞMESİ		X		19. yy. sonu
PAMFİLA KÖYÜ ÇEŞMESİ		X		19. yy
PİLMAR ÇEŞMESİ	X		Sülüs	H.1233/M.1817-1818
SAFVET HANIM ÇEŞMESİ	X		Ta'lik	H.1317/M.1899-1900
SARI ILICA ÇEŞMESİ	X		Yunanca	19-20.yy.
SİGRİ KASABASI ÇEŞMESİ		X		19. yy. sonu
SKALOCHORİ KÖYÜ ÇEŞME 1		X		19. yy. başı
SKALOCHORİ KÖYÜ ÇEŞME 2		X		19. yy. sonu
SKALOCHORİ KÖYÜ ÇEŞME 3		X		19. yy
SKOPELOS KASABASI ÇEŞMESİ	X		Ta'lik	H.1327/M.1909-1910 (H.1154/M.1741-1742)
THERMİ ÇEŞMESİ	X		Yunanca	19-20.yy.
YAKUP AĞA ÇEŞMESİ	X		Tevki'i	H.1 Şevval 1297/M.6 Eylül 1880
ZANTE AHMET ÇEŞMESİ	X		Tespit Edilemedi	H.1296/1878-1879

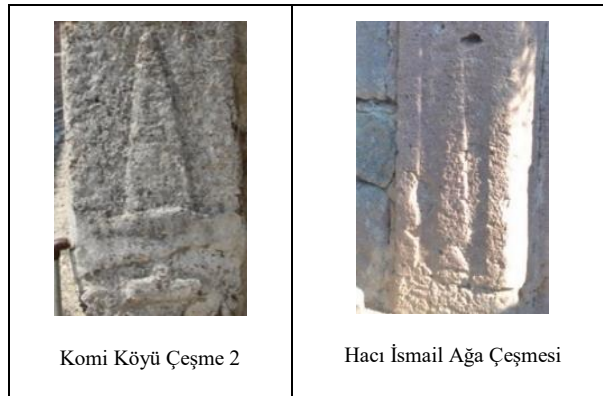
Çizelge 5.35. Midilli çeşmelerinin kitabelerine göre sınıflandırılması

5.9. Süsleme Programlarına Göre eşmeler

eşmelerde süsleme, dönemsel teknik ve biçimlerle bağlantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılarda klasik, sade bir düzenlemenin yanı sıra bol süslemeli barok, ampir, eklektik üslupların da etkili olduğunu söylemek mümkündür. İncelediğimiz eşmelerde çoğunlukla karşımıza bitkisel süsleme unsurları çıkmaktadır. Bunun yanı sıra geometrik süslemeler de mevcuttur. En az karşımıza çıkan biçim ise nesneli ve figüratif süslemeler olmuştur.

5.9.1. Bitkisel Süslemeler

Bitkisel süslemede kullanılan pek çok süsleme ögesi ve kompozisyonları bulunmaktadır. En sık kullanılan unsurlardan birinin servi ağacı motifi olduğunu söylemek mümkündür. Servi ağacı motifinin, genellikle kemeri taşıyan ayaklara yapılması tercih edilmiştir. Midilli’ de ayaklara servi süslemesinin yapıldığı çeşmelerden üç adet örnek tespit edilmiştir. Hacı İsmail Ağa eşmesi, Komi Köyü eşme 2 ve Molivos Kasabası eşme 2 servi süslemesini barındıran eşmelerdir. Komi Köyü’ ndeki çeşmede bir ayakta ağacın altına dikdörtgen yerleştirilmiş ve Molivos Kasabası eşme 2’ nin bir ayağında ağacın altında yaprak motifi işlenmiştir. Bundan başka Fahri Paşa eşmesi’ nde ayna taşına yapılan stilize bir bitki ağaç niteliğinde değerlendirilebilir.

Çizelge 5.36. Midilli eşmelerinde servi motifleri

Afyon Büyük Olucak Çeşmesi (H. 1204/ M.1789-1790)²¹⁴, Aydın Emine Kadın Çeşmesi (H. 1222 / M. 1807-1808)²¹⁵, İstanbul Topçubaşı İsmail Ağa Çeşmesi (H.1144/ M.1731)²¹⁶ servi ağacı süslemesini barındıran çeşmelerdir.

Çizelge 5.37. Anadolu çeşmelerinde servi motifleri

Çiçek motifleri bitkisel süslemede bulunan bir diğer kategoriye oluşturmaktadır. Örneğin; Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi' nin kemer köşeliklerinde bulunan büyük boyutta katkat taç yapraklar ile kabartma olarak yapılmış gülbezekler çiçek motiflerinden birini teşkil etmektedir. Yaptığımız incelemelerde gülbezeklerin bulunduğu tek örnek Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi olmuştur. Ayna taşında iki yanda vazodan çıkan çiçekler çeşmenin bir diğer bitkisel süslemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1' in kemerinin kilit taşında içiçe iki çiçek süslemesi ve lülesinde çiçek motifi mevcuttur. Fatıma Hatun Çeşmesi' ndeki tek süsleme ögesi ise lülesindeki metal çiçek burmasıdır. Yakup Ağa Çeşmesi' nde lülenin borusunu çevreleyen bir çiçek motifi bulunurken, Pilmar Çeşmesi' nde de lülenin burmasına ve duvar tarafına yerleştirilmiştir. Bir diğer süsleme ögesi olan palmet motifi Ayşe Hatun Çeşmesi' nde üçgen tepeliklerden birinin başında taş oyma olarak karşımıza çıkmaktadır. Skopelos Kasabası Çeşmesi' nde ise lüleyi çevreleyen dört adet palmet bulunmaktadır. Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi' nde kurnanın burması palmetten bir metal olarak tasarlanmıştır. Bir başka çiçek motifi ise laledir.

²¹⁴ Karasu, 2006, 98

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/afyonkarahisar/kulturenvanteri/buyuk-olucak-cesmes>

²¹⁵ Özbalkan, 2019, 190

²¹⁶ Barışta, H.Ö. (1991). *İstanbul Çeşmeleri: Beyoğlu Cihetindeki Meyve Tabağı Motifleriyle Bezenmiş Tek Cepheli Anıt Çeşmeleri: Kaptan Hüseyin Paşa Çeşmesi, Topçubaşı İsmail Ağa Çeşmesi, Kemankuş Çeşmesi*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Skopelos Kasabası Çeşmesi aynalığında, sivri kemer biçiminde oluşturulan lale dizileri bu motiftteki tek örnek çeşmemiz olmuştur. Çeşme süslemelerinde çiçek rozetleri de sıklıkla kullanılan motiflerdendir. Fahri Paşa Çeşmesi’ nin ayna taşında, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi’ nin kemer kilit taşında, Molivos Kasabası Çeşme 2 ve Molivos Kasabası Çeşme 3’ ün kemerlerinin üzerinde bir adet çiçek rozeti mevcuttur.

Çizelge 5.38. Midilli çeşitli bitkisel motiflerden örnekler

Manisa Pür Nefes Çelebi Çeşmesi (H. 995/M.1586)²¹⁷ Bursa Yıldırım Bayezid Cami Çeşmesi(1390-1395)²¹⁸ ve İstanbul Yakub Ağa Çeşmesi (H. 1089-M.1678)²¹⁹ çiçek süslemeleri ile dikkat çeken ve Midilli’ deki süslemeler ile benzerlik gösteren çeşmelerdir.

Çizelge 5.39. Anadolu çeşitli bitkisel motiflerden örnekler

²¹⁷ Uçar, H.(2009). Manisa Çeşmeleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir, 47-50
<http://turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1357>

²¹⁸ Tunaboylu, B. (2019). Bursa Merkezdeki Osmanlı Dönemine Ait Şadırvan ve Çeşmelerdeki Süsleme Unsurları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak, 39

²¹⁹ <http://turkiyenintarihieserleri.com/?oku=3340>

Kıvrım dal ve yapraklar genellikle bir kompozisyonun içerisinde yer verilen süsleme unsurları olmuştur. Örneğin; Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi' nin özellikle ayna taşı süsleme bakımından karmaşık bir düzen sergilemektedir. Yapraklar ve kıvrım dallar kitabelik köşeleri dahil neredeyse boş kalan alanların tümüne yerleştirilmiştir. Katrula Çeşmesi çok yıpranmış olmasına rağmen kitabeliğin üzerindeki küçük alana yapılmış kıvrım dallı bitkisel süslemeleri görmek mümkündür. Akant yaprakları tek tek kıvrılarak veya demet halinde görülebilmektedir. Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi süsleme programı bakımından iki örneği de içermektedir. Akant yapraklarını ayna taşında tek tek kıvrılarak, S ve C kıvrımları yaparak vazoun ayağını oluşturken ya da stilize kabuksu akantus demeti biçiminde de görebilmekteyiz. Skopelos Kasabası Çeşmesi akant yapraklarının bulunduğu ikinci örneğimizdir. Ayna taşında, lale dizileriyle oluşturulan kemerin bitiminde, iki yanda birer 'S' çizen akantus yaprağı bulunmaktadır. Bunun dışında çeşmede sütun başlıklarında korint düzeninde diyebileceğimiz akant yapraklarının dışa doğru eğim yaptığı kabartma bir süsleme unsuru da mevcuttur.

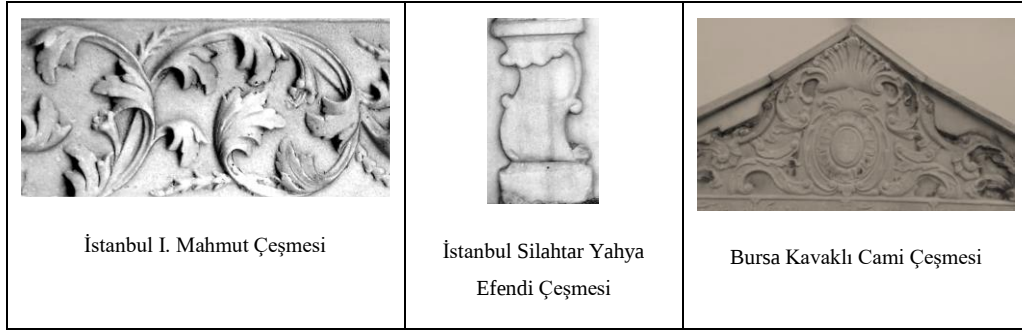
Çizelge 5.40. Midilli Batı etkili süsleme unsurları

İstanbul Silahtar Yahya Efendi Çeşmesi (H. 1203- M. 1788)²²⁰, İstanbul I. Mahmut Çeşmesi (1732)²²¹ ve Bursa Kavaklı Cami Çeşmesi (19. yy.)²²² batı etkili süsleme unsurlarını barındıran Anadolu örneklerinden bazılarıdır.

²²⁰ Sevinçtav Kanlıçay, 2010, 18

²²¹ Sevinçtav Kanlıçay, 2010, 34

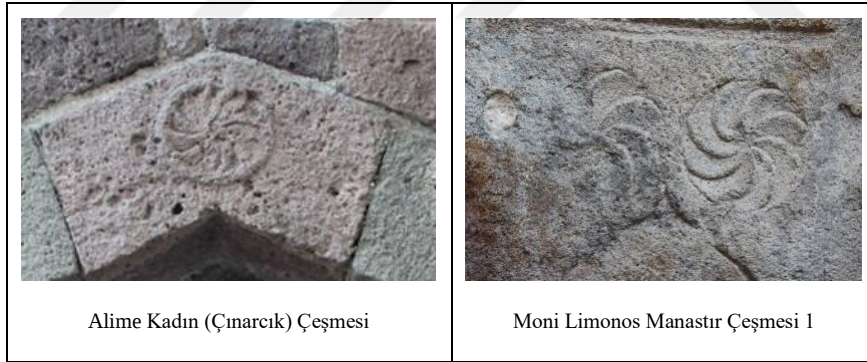
²²² Tunaboğlu, 2019, 127

Çizelge 5.41. Anadolu Batı etkili süsleme unsurları

5.9.2. Geometrik Süslemeler

Çarkıfelek motifi, Osmanlı çeşmelerinde sıkça gördüğümüz ve adadaki çeşmelerde de karşımıza çıkan bir süsleme ögesidir. İncelemelerimizde Alime Kadın Çeşmesi' nin kemer kilit taşında bir tane, Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi' nin kitabelik bölümünde bir tane, Molivos Kasabası Çeşme 2' nin kemer köşeliklerinde birer adet olmak üzere 2 tane ve Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1' in boyuna dikdörtgen musluk tablasında sivri kemerli çerçevenin içerisine yerleştirilmiş iki tane yanyana çarkıfelek motifi tespit edilmiştir.

Çizelge 5.42. Midilli çarkıfelek motifleri

Aydın Atike Hanım Çeşmesi (H. 1187 / M. 1773-1774)²²³ ve Manisa Pür Nefes Çelebi Çeşmesi (H. 995/M.1586)²²⁴ Anadolu' da sıkça karşımıza çıkan çarkıfelek motifini barındıran iki örneği teşkil etmektedir.

²²³ Özbalkan, 2019, 245

²²⁴ <http://turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1357>

Çizelge 5.43. Anadolu çarkıfelek motifleri

Kemerler, Osmanlı’ da mimari uygulamanın yanı sıra süsleme programlarının içerisinde de oldukça fazla tercih edilen biçimleri oluşturmaktadır. Kemer biçimlerinin, kap nişlerinde, sağır niş olarak, lüleyi çevreleyen ya da çeşme cephesinin herhangi bir yerinde kullanıldığını görmek çok mümkündür. Midilli Kale Çeşmesi 1’ de bulunan iki lülenin de sivri kemerli bir çerçeve içerisine alındığı görülmektedir. Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1 kitabesinde kaş kemerle başlayıp bursa kemerine dönüşen bir kemer çerçevesi bulunmaktadır. Yine aynı çeşmenin boyuna dikdörtgen musluk tablasında da sivri kemerin yanlarda dışa doğru meylettiği bir çerçeve bulunmaktadır. Skopelos Kasabası Çeşmesi ise kemer biçiminin lale dizileri ile oluşturulduğu bir örnektir. Lale dizisinin oluşturduğu kemeri çevreleyen sivri bir kemer şeridi daha mevcuttur. Molivos Kasabası Çeşme 1’ in ayna taşındaki ikisi sağır olmak üzere 3 kap nişi de kaş kemer biçiminde tasarlanmıştır. Yine benzer bir örnek de Molivos Kasabası Çeşme 2’ de görülmektedir. Ayna taşında ortadaki işlevsel kap nişinin iki yanında birer tane sivri kemerli sağır kap nişi mevcuttur.

Çizelge 5.44. Midilli kemer ve çerçeve düzenlemeleri

İstanbul Yakup Ağa Çeşmesi (H.1089 / M.1678 – 1679)²²⁵, Aydın Hacı Hüseyin Çeşmesi (H. 1177 / M. 1763-1764)²²⁶, Manisa Pür Nefes Çelebi Çeşmesi (H. 995/M.1586)²²⁷, İstanbul Üsküdar III. Ahmet Çeşmesi (H. 1141/ M.1728)²²⁸ ve Edirne Halise Hatun Çeşmesi (M. 1705)²²⁹ çerçeve ve kemerli süslemeleri barındıran Anadolu örnekleridir.

Çizelge 5.45. Anadolu kemer ve çerçeve düzenlemeleri

Kemerlerin oluşturduğu çerçevelerden başka farklı şekil ve desenlerdeki çerçeve, kartuş ve bu çerçevelerin içlerinin dolduran geometrik çizgiler de bulunmaktadır. Örneğin; Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi' nin aynalığında içi boş kartuş ve çerçeve örneklerini görmek mümkündür. Hacı İsmail Ağa Çeşmesi ve Molivos Kasabası Çeşme 1' in ayak başlıklarında ise ince dikdörtgen bir çerçeve içerisinde verev çizgiler kullanılmıştır. Komi Köyü Çeşme 2' de kemerin oturduğu başlık kısmının birinde yarım daire şeklinde bir süsleme mevcuttur. Midilli Kale Çeşmesi 1' de lüleler dikdörtgen çerçeve içerisinde verilmiştir. Skalochori Köyü Çeşme 2' nin küçük boyutlu yarım daire kemeri, kabartma olarak boş bir kartuş ile vurgulanmıştır. Kemerin vurgulandığı bir diğer çeşme Molivos Kasabası Çeşme 3' tür. Dilimli kemer üzerinde, kemeri çevreleyen kıvrımlı çerçeve çizgileri bulunmaktadır.

²²⁵ https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=37996

²²⁶ Özbalkan, 2019, 110

²²⁷ Uçar, 2009 <http://turkiyenintarihieserleri.com/?oku=1357>

²²⁸ Barışta, H.Ö. (1993). *İstanbul Çeşmeleri Kabataş Hekimoğlu Ali Paşa Meydan Çeşmesi*. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

²²⁹ Çerkez, 2018, 433

Ay- yıldız motifi, bayrak anlamına gelmesi sebebiyle anlamsal olarak değerli bulunan ve kullanılan bir süsleme ögesi olmuştur. Hükümet Çeşmesi' nin üçgen alınlığına yerleştirilmiş mermer kitabesinde ve Skopelos Kasabası Çeşmesi' nin damla motifinin altı ile niş içerisinde lale dizilerinin üzerine yerleştirilmiş ortada bir ay- yıldız ve iki yanda birer yıldızın varlığı söz konusudur. Yıldız desenlerinin yanında birer tane orta noktaları vurgulanmış dairesel rozet süslemesi göze çarpmaktadır. Bu çeşmede ayrıca çeşmenin kemerini ortadan yukarı doğru sivrilten Allah yazısını çevreleyen bir damla motifi bulunmaktadır. Yine simgesel anlam taşıyan bir diğer motif ise Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1' in kitabesinde kemer çerçevesi içerisine yerleştirilmiş Yunan haçı olmuştur.

Çizelge 5.46. Midilli ay- yıldız ve damla motifleri

İstanbul Yusuf Ziya Paşa Çeşmesi (H.1279- M.1863)²³⁰ ve Balıkesir Haydar Çavuş Çeşmesi (19 yy. sonu)²³¹ ay-yıldız, Uşak Susuzören- Şükranîye yolunda Ağa Çeşmesi (H.1247/M.1831-32)²³² ise damla motifinin kullanıldığı örneklerdendir.

Çizelge 5.47. Anadolu ay- yıldız ve damla motifleri

²³⁰

https://www.mustafacambaz.com/details.php?image_id=27371&sessionid=i8tdsgck04vofgkepiet23h3

²³¹ Işıkkakdoğan, 2013,

²³² Acar, 2018, 640

5.9.3. Nesneli ve Figürlü Süslemeler

İncelediğimiz çeşmelerde en az kullanılan süsleme unsurları nesneli ve figüratif süslemeler olmuştur. Öyle ki nesneli süsleme programı içerisinde ele alacağımız iki yapıdan biri sonradan yerleştirildiğini düşündüğümüz metal buhurdanlık benzeri kapaklı bir kabın, çeşmenin saçak kısmının üzerine yerleştirilmesi olmuştur. Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi orijinal görünümü üzerinde bu metal kabı taşımaktadır. Diğer örnek ise Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi'dir. Çeşmenin ayna taşında musluğun iki tarafında ayakları akant yaprağıyla oluşturulmuş birer vazo mevcuttur. Yine ayna taşına kabartma olarak yapılan kemerleri ve sütunlu düzenlemenin yanı sıra bunların üzerine yerleştirilmiş kapaklı kadehler zengin bir kompozisyon oluşturmaktadır. Kemerin hemen üzerinde kıvrımlarla oluşturulmuş ve ieklerle süslenmiş bir şamdan göze çarpmaktadır. Yapının ayaklarında da iç içe yapılmış ayak düzenlemeleri görülmektedir.

Figüratif süslemede bir tek ejder başı figürü kullanılmıştır. Fatıma Hatun Çeşmesi, Molivos Kasabası Çeşme 6, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1 ve Pilmar Çeşmesi lüle başlarında ejder figürünü gördüğümüz çeşme örnekleridir.

Çizelge 5.48. Midilli nesneli ve figürlü süsleme örnekleri

Tüm bu süsleme çeşitlerine Anadolu' nun farklı yerlerinde rastlamak mümkündür. Bunlardan bazıları İstanbul Ayşe Hatun Çeşmesi (H.1170/ M. 1756)²³³, Bursa Gümüştepe' deki Çeşme²³⁴ Osmanlı Ejder Figürlü Lüle (18. yy.)²³⁵ örnekleridir.

²³³ Sevinçtav Kanlıçay, 2010, 74

²³⁴ Tunaboylu, 2019, 165

 İstanbul Ayşe Hatun Çeşmesi	 Bursa Gümüştepe' deki Çeşmenin Ayna Taşı	 Osmanlı Ejder Figürlü Lüle (Adell Armatür Koleksiyonu)
--	---	--

Çizelge 5.49. Anadolu nesneli ve figürlü süsleme örnekleri

²³⁵ Gönüllü, A. B. (2017) Türk Kültüründe Ejderha Figürü ve Bir Fakülte Amblemi Olarak Uygulanması. I.Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu, Hakan Yalap (Ed.), Nevşehir, 4

ÇEŞME NO	BITİŞİK	MÜSTAKİL	TEK CEPHE	ÇOK CEPHE	KARE PLAN	DİKDÖRTGEN PLAN	DÜZGÜN KESME TAŞ	MOLOZ TAŞ	MERMER	SU HAZNESİ BULUNAN	SU HAZNESİ BULUNMAYAN	TONOZ ÖRTÜ	KUBBE ÖRTÜ	DÜZ DAM	ÖRTÜSÜ BULUNMAYAN	SIVRI KEMER	YARIM DAİRE KEMER	BASIK KEMER	DÜLMİLİ KEMER	KİTABELİ	KİTABESİZ	BİTKİSEL SÜSLEME	GEOMETRİK SÜSLEME	NESNELİ VE FİĞÜRLÜ
1		X	X			X	X	X		X			X			X				X				
2		X	X		X		X	X		X						X				X			X	
3		X	X			X	X				X				X		X			X		X		
4		X	X		X		X		X	X				X			X			X		X	X	X
5		X	X		X		X	X		X				X		X				X				
6		X	X			X	X	X									X			X		X		
7		X	X			X	X				X		X		X	X				X		X		X
8		X	X		X		X	X		X								X	X					
9	X	X	X			X	X				X				X		X			X				X
10		X	X		X		X	X		X				X		X				X		X	X	
11		X	X		X		X	X		X				X			X			X				
12		X	X			X	X	X								X				X				
13		X		X	X	X	X		X	X				X			X			X			X	
14		X	X				X											X			X	X		
15	X		X			X	X				X				X	X					X			
16		X	X			X	X	X		X				X		X					X	X	X	
17	X		X			X	X	X			X				X	X					X			
18		X	X		X		X	X		X		X				X					X		X	
19		X	X			X	X	X		X							X				X			
20		X	X			X	X	X		X				X		X					X			
21		X	X		X		X		X	X					X	X					X	X	X	
22		X	X			X	X	X		X		X							X	X			X	
23		X	X			X	X				X				X				X	X		X	X	
24		X	X		X		X	X		X									X		X	X	X	
25	X		X			X	X				X				X	X					X			
26		X	X			X	X	X		X						X					X			
27		X	X			X	X	X		X			X			X					X	X		X
28		X	X			X	X	X								X					X			
29	X		X			X	X				X				X	X				X		X	X	X
30		X	X			X	X	X			X				X				X		X			
31		X	X			X	X			X				X			X				X			
32		X	X			X	X	X			X				X	X					X			
33	X		X			X	X	X			X				X	X				X		X		X
34		X	X		X		X	X		X				X				X		X				
35		X	X			X	X	X		X		X					X			X				
36		X	X		X		X	X		X				X			X				X			
37		X	X			X	X								X	X					X			
38	X		X			X	X				X				X		X				X		X	
39		X	X			X	X				X				X	X					X			
40	X		X			X			X		X				X		X			X		X	X	
41		X	X			X	X	X			X				X		X			X				
42		X	X		X		X	X	X	X				X			X			X		X		
43	X		X			X	X	X	X						X		X			X				

Çizelge 5.50. Sırasına göre Midilli çeşmelerinin özelliklerini gösteren Çizelge.

6. SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu' nun himayesi altına girmesi ile Midilli Adası' nda pek çok mimari eser inşa edilmiştir. Bunların içinde en fazla yapıldığına şahit olduklarımız ise çeşmeler olmuştur. Türk Sanat Tarihi içerisindeki yeri ve önemini konu aldığımız Midilli Adası' nda bulunan Osmanlı çeşmelerinden gerek yerinde incelemeler gerekse literatür çalışmaları ile tespit ettiğimiz 43 adet çeşmeye tarafımızca ulaşılmıştır.

Çeşmeler mimari, malzeme- teknik, süsleme ve kitabeleri bakımından ayrıntılı biçimde incelenmiş; bunun sonucunda bazı belli başlı özellikleri belirlenmiştir.

Çalışmamızda yer alan çeşmelerden 10 tanesi bitişik, 33 tanesi müstakil olarak inşa edilmiştir. Bitişik çeşmelerin isimleri şunlardır: Hacı Ahmet Ağa Çeşmesi, Komi Köyü Çeşme 1, Mesagros Köyü Çeşmesi, Molivos Kasabası Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 4, Moni Limonos Manastır Çeşmesi 1, Pilmar Çeşmesi, Skalochori Köyü Çeşme 2, Skopelos Kasabası Çeşmesi ve Zante Ahmet Çeşmesi.

Ön cephe sayısına baktığımızda Midilli' de çok cepheli tek bir örneğe rastlanılmıştır. Bu çeşme 20. yüzyılın başında yapılan Hükümet Çeşmesi' dir. Diğer yapılar ise tek cepheli olarak tasarlanmıştır.

Çeşmeler plan bakımından incelendiğinde kare ve dikdörtgen planın kullanıldığı görülmektedir. 43 çeşmeden 13 tanesinin kare ve kareye yakın, 20 tanesinin dikdörtgen bir plan teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Kare planlı çeşmelerin adları şunlardır: Alime Kadın Çeşmesi, Cezayirli Hasan Paşa Çeşmesi, Emine Hatun Çeşmesi, Fatma Hatun Çeşmesi, Hacı İsmail Ağa Çeşmesi, Hacı Mustafa Ağa Çeşmesi, Hükümet Çeşmesi, Midilli Kale Çeşmesi 1, Midilli Merkez Çeşme 2, Molivos Kasabası Çeşme 3, Safvet Hanım Çeşmesi, Sigri Kasabası Çeşmesi ve Yakup Ağa Çeşmesi. Bunların dışında kalan dikdörtgen planlı çeşmelerin içerisinde şekil itibarıyla farklı olan 2 çeşmeden söz edilebilir. Bu çeşmeler dikdörtgene yakın bir plan teşkil ettikleri için bu başlık altında ele alınan Ahmet Sıtkı Dede Çeşmesi ve Molivos Kasabası Çeşme 6' dır.

Midilli çeşmelerinde kullanılan malzemeler ise düzgün kesme taş, kaba yontu taş ve mermer olmuştur. Çeşmelerden 15 tanesinde yalnızca düzgün kesme taş

malzeme görülürken, 27 tanesinde hem düzgün kesme taş hem moloz taş malzeme kullanılmıştır. Bunların yanı sıra 6 tane çeşmenin gerek tüm cephesinde gerekse yapının farklı yerlerinde olmak üzere mermer malzeme kullanılarak yapıldığını söyleyebiliriz.

Midilli’ de bulunan yapılardan bazıları su hazneli olarak inşa edilmişken, bazıları ise haznesiz biçimde tasarlanmıştır. Tespit edilen çeşmelerden haznesi bulunan 21 yapı mevcuttur. Haznesiz çeşmelerin ise 16 adet bulunduğu söylenebilir. Mesagros Köyü Çeşmesi gibi bitişik olmasından kaynaklı su haznesiz olan çeşmeler 7 adet iken müstakil yapılmasına rağmen haznesiz inşa edilen 9 adet çeşme bulunmaktadır. Bunların dışında su haznesinin varlığının tespit edilemediği 5 adet çeşme söz konusudur.

Çeşmelerin örtü sistemleri tonoz, kubbe ve düz dam olarak üç başlık altında incelenmiştir. Adadaki çeşmelerden 3 tanesi tonoz, 3 tanesi kubbe ve 11 tanesi düz dam ile örtülüdür. Örtüsü bulunmayan çeşmelerden ise 18 tane adet tespit edilmiştir. Bu örtüsüz çeşmelerin 8 adedi müstakil konumda bulunmakta iken 10 adedi bitişik konumundan dolayı örtü sistemine sahip değildir. Geriye kalan çeşmelerden 5 tanesinin üst örtüsü tespit edilememişken, 3 tanesi yıkılmış ya da sonradan üzeri görünmeyecek şekilde kapatılmış olan çeşmelerden oluşmaktadır.

Midilli’ de incelenen yapılardan 19 tanesi sivri kemerli, 17 tanesi yarım daire kemerli, 2 tanesi basık kemerli ve 5 tanesi dilimli kemerlidir. Sivri kemer ve yarım daire kemerler Anadolu’ da olduğu gibi adada da sıkça karşımıza çıkan örnekler olmuştur. Basık kemer uygulamaları sınırlı sayıda iken, dilimli kemerli örnekler kendi içerisinde farklı dilimleme biçimleriyle dikkat çeken bir diğer grubu oluşturmaktadır. Yine Anadolu’ da sıkça karşılaştığımız bir uygulama olan çift kemer adada 2 adet yarım daire kemerli çeşme örneğinde de karşımıza çıkmıştır.

Midilli’ de bulunan çeşmelerden 23 tanesinde kitabe mevcuttur. En erken tarihli olarak tespit edilen yapı 18. yüzyılın başlarında inşa edilmişken, en geç dönem yapısı ise 20. yüzyılın başlarına tekabül etmektedir. Ulaşılan bu tarih aralığı kitabesi bulunan çeşmelerden elde edilmiş olmakla birlikte tarafımızca tarihlendirmesi yapılan çeşmelerin inşa tarihlerinin 16. yüzyıla kadar indiğini de söylemek gerekmektedir. Çeşmelerin kitabeleri çoğunlukla beyaz mermer levha üzerine alçak kabartma olarak yazılırken, özellikle de onarım kitabesini bulunduran örneklerde

farklı materyaller üzerine yazıların yazıldığı görülmüştür. Yazı biçimleri incelendiğinde 6 tanesinin ‘Sülüs’, 5 tanesinin ‘Nesih’, 4 tanesinin ‘Ta’lik’, 3 tanesinin ‘Tevki’i’, 1 tanesinin ‘Muhakkak’, 3 tanesinin Yunanca ve 1 tanesinin Eski Yunanca ile yazıldığı tespit edilmiştir.

Süsleme bakımından bitkisel, geometrik ve nesnel-figüratif olmak üzere 3 ayrı başlık altında incelenen çeşmelerden 22 tanesinde süsleme mevcut değildir. Süslemenin bulunduğu çeşmelerde ise pek çok farklı ögeye rastlanılmıştır. Klasik dönem bezeme unsurlarının yanı sıra barok ve ampir üslubun da kullanıldığı görülmektedir. Süslemeler, aynalık, kemer köşelikleri, ayaklar ya da saçak kısımlarında karşımıza çıkmaktadır.

Midilli’ de inşa edilen çeşme yapılarına baktığımızda neredeyse tümünün klasik dönem Osmanlı mimarisini yansıttığını söylemek mümkündür. Gerek kemer biçimleri gerek kullanılan süsleme unsurları, Anadolu’ nun çeşitli yerlerinde bulunan çeşmeler ile birebir benzerlikler sergilemektedir. Klasik dönemin çizgileriyle örtüşen Midilli çeşmelerinin yanı sıra geç dönem eserleri de adada mevcuttur. Özellikle çeşme inşasında kullanılan malzemenin mermer olması ve ampir üslup sergileyen bezeme biçimleri geç döneme atıfta bulunan ayrıntılar olmuştur.

Midilli’ nin çeşitli bölgelerinde karşımıza çıkan, Osmanlı tarihini canlı tutan ve kolayca yitebilen bir yapı tipine sahip olan bu çeşmelerin, korunması ve bakımının düzenli olarak yapılması gerekmektedir. Ayrıca gözlemlerimiz sonrasında çeşmelerin üzerinde yapılan yanlış müdahaleler sonucunda pek çok yapının orijinininden uzaklaştırıldığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla gerçekleştirilen restorasyon işlemlerinin yapının aslına sadık kalınarak yapılması, orijinalliğinin bozulmamasına dikkat edilmesi büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, T. (2018). Uşak Çeşmeleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(1), Türkiye, 607-640.
- Ak, G. (Güz 2014). Ege'deki Hayalet: Türk-Yunan Deniz Sınırı, Durum ve Etkiler, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 10 (20), Ankara, 255- 288.
- Ak, G. (Güz 2014). Tarih, Deniz ve Egemenlik: Ege'nin Isporadları "Menteşe Adaları"nın Dünü ve Bugünü, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 14 (29), 283-313.
- Arıkan, Z. (2006). Midilli- İstanbul Arasında Zeytinyağı Ticareti, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25 (40), 1-28.
- Arıncı, K. (1997). Türk-Yunan Anlaşmazlığına Jeopolitik ve Jeostratejik Bir Yaklaşım, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (7), Erzurum.
- Balkır, S. (Eylül 1991). *Midilli, Sakız ve Limni' de Eski Türk Eserleri*.
- Barışta, H.Ö. (1991). *İstanbul Çeşmeleri: Beyoğlu Cihetindeki Meyve Tabağı Motifleriyle Bezenmiş Tek Cepheli Anıt Çeşmeleri: Kaptan Hüseyin Paşa Çeşmesi, Topçubaşı İsmail Ağa Çeşmesi, Kemankuş Çeşmesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Barışta, H.Ö. (1993). *İstanbul Çeşmeleri: Kabataş Hekimoğlu Ali Paşa Meydan Çeşmesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Baş, R. (2008). *Namık Kemal' in Midilli, Rodos ve Sakız Mutasarrıflıkları (1879-1888)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, İzmir.
- Berbercan, M.T. (2014). Yunan Adalarındaki Eski Türk Varlığının Edebî İzleri I: Midilli, *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, 4(1), Çankırı, 13- 32.
- Bostan, İ. ve Özbaran, S. (Editör). (Temmuz 2009). *Başlangıçtan XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi*, (C. 1) Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul.
- Canyurt, F. (2019). Kahramankazan Çeşmeleri, *Turkish Studies*, 14(1): 55- 92.
- Çam, N. (2000). *Yunanistan' daki Türk Eserleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Çeçen, K., Kolay, C. (2000). *İstanbul' un Osmanlı Dönemi Suyolları*, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) Yayınları, İstanbul.
- Çerkez, M. (2018). Uzunköprü Çeşmeleri, *Turkish Studies*, 13(26): 405- 442.
- Çetintaş, S. (1944). Türklerde Su, Çeşme, Sebil, *Güzel Sanatlar Dergisi*,(5), İstanbul.

Diaguma, A. (2008). Mytilini in The Ottoman Period, *Ottoman Architecture in Greece*, (E. Brouskari Ed.), Greece, 336- 348.

Doğan, F. (2011). Ondokuzuncu Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Taşrasında Bir Kadının Hukuk Mücadelesi: Midilli Nazırı Kulaksızzade Mustafa Ağa'nın Mirası Davası, *History Studies*, 3 (2), 163- 190.

Ekmekci, M. (Mart 2015). Burdur Şehir Merkezindeki Depolu Çeşmeler, *I. Teke Yöresi Sempozyumu*, Burdur, 1063- 1091.

Ertuğ, N. (Ed.) (2006) (a). *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyesi*, C. 1, İSKİ, İstanbul.
Ertuğ, N. (Ed.) (2006) (b). *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyesi*, C. 2, İSKİ, İstanbul.
Ertuğ, N. (Ed.) (2006) (c). *İstanbul Tarihi Çeşmeler Külliyesi*, C. 3, İSKİ, İstanbul.

Gönüllü, A. B. (2017) Türk Kültüründe Ejderha Figürü ve Bir Fakülte Amblemi Olarak Uygulanması, *I. Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu*, Hakan Yalap (Ed.), Nevşehir, 1- 11.

Hammer, J. V. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I*, (2. Baskı), Kum Saati Yayınları, İstanbul.

Hasol, D. (1979). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yapı -Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Higgins, M.D. ve Higgins, R. (1996). *A Geological Companion To Greece and The Aegean*, Londra.

Işıkkadoğan, A. (2013). *Balıkesir Çeşmeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van

İbrahimgil, A. (2020). Midilli Adası Molova'da (Molivos / Mithymna) Osmanlı Dönemi Çeşmeleri, *GRID -Architecture Planning and Design Journal*, 3 (2), 246- 271.

İbrahimgil, M. Z. ve Keleş, H. (2019). Balkan Ülkelerinde Osmanlı Eserleri Üzerine İstatistikî Değerlendirme, *Akdeniz Sanat Dergisi*, Cilt 13, 511- 530.

İnternet: Akbaş, M. Ege Denizi Adalarının Egemenlik Süreci ve Karasuları Sorunu https://www.academia.edu/38868392/EGE_DEN%C4%B0Z%C4%B0_ADALARIN_IN_EGEMENEL%C4%B0K_S%C3%9CREC%C4%B0_VE_KARASULARI_SOR UNU Erişim Tarihi: 15.09.2021

İnternet: Aydın, M. (1993). “Cezayirli Gazi Hasan Paşa”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 501-503 <https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayirli-gazi-hasan-pasa> Erişim Tarihi: 15.09.2021

İnternet: Eyice, S. (1993). “Çeşme”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.8, 277-287 <https://islamansiklopedisi.org.tr/cesme> Erişim Tarihi: 15.09.2021

İnternet: Kırel, M. (2005). "Midilli", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 11-14 <https://islamansiklopedisi.org.tr/midilli> Erişim Tarihi: 15.09.2021

İnternet: Turan, Ş. (1992). “Barbaros Hayreddin Paşa”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 65-67 <https://islamansiklopedisi.org.tr/barbaros-hayreddin-pasa> Erişim Tarihi: 15.09.2021

İşbilir, Ö. (2-3 Temmuz 2004). Foundation (Vakıf) Establishment Process İn Mytilene Island Under The Rule Of The Ottoman Empire, *II. National Symposium On The Aegean Islands*, Gökçeada-Çanakkale, 106- 110.

Kaprol, T. (2014). Ayvalık Yerleşiminde XIX. Yüzyıl Sokak Çeşmeleri, *Trakya University Journal of Engineering Sciences*, 15(1), Edirne, 1-6.

Karademir, M. (2007). *Edirne Çeşmeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Karagül, M. F. (Bahar 2013). Çanakkale ve Midilli Adası Arası Seramik Öyküsü, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, (14), Çanakkale, 85-105.

Karasu, G. (2006). *Afyon Çeşmeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Kayın, E. (1988). *Çeşme Tarihi Doku Araştırması Koruma ve Restorasyon Önerileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Bölümü Restorasyon Ana Bilim Dalı, İzmir.

Kılıç, O. (2016). Rumili Eyaleti’ ne Bağlı Sancakların 18. Yüzyıldaki İdari Statüleri, *Balkan Tarihi*, (Z. Gölen, A. Temizer Ed.) Cilt 1, Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları 1, 111- 124.

Kılınçer, G. (Aralık 2007). *Kaybolan Çeşmeler*, Kuveyt Türk Yayınları Tarih ve Kültür Serisi- 2, İstanbul.

Konuk, N. (2008). *Midilli, Rodos, Sakız ve İstanköy’ de Osmanlı Mimarisi*, SAM Stratejik Araştırmalar Merkezi Kültür Yayını, Ankara.

Koumarianou, M. (1999). Mosques within a Process of Ottomanization in the City of Mytilene- Greece, *Proceedings of Symposium on Mosque Architecture*, King Saud University, Saudi Arabia, 113- 129.

Kurat, A. N. (1966). *Çaka Bey: İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi, M.S. 1081-1096*, Seri:9 (B2), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Kuyulu Ersoy, İ. (Nisan 2019). Batı Anadolu’ dan Adalara Duvar Resmi Bağlamında Midilli’ de Resimli İki Konut, *Sanat Tarihi Dergisi*, 28 (1), 165-191.

Mansel, A. M. (1999). *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu BasımEvi, Ankara.

Mimar Sinan Mühendisler Birliği, (Kasım 2005). *Midilli Adası’ ndaki İslami Eserlerin Tespiti ve Farkındalık Kazandırılması Projesi*, Ulvi Asan (Proje Sorumlusu).

Mirmiroğlu, V. (1946). *Fatih' in Donanması ve Deniz Savaşları*, İstanbul Belediye Matbaası, İstanbul.

Nalezen, O. (Temmuz 2020). Osmanlı Ege'sinde Kalelerin Yönetim Pratiği Üzerine Bir Değerlendirme: Midilli Kalesi'nin Onarım Projesi, *Near East Historical Review*, 10 (3), 285 – 294.

Oğuz, İ. (2014). *Midilli' de Osmanlı Vakıfları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Mersin.

Okumuş, E. (2017). *Çorum Çeşmeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Olgun, İ. vd. (Eylül 2018). *2 Yaka 1 Coğrafya: Ayvalık ve Lesbos Kırsalı*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ölmez, F. (2012). *Kocaeli Çeşmeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.

Ölmez Karademir, F. (2016). “Osmanlı Dönemi'nde İzmit'te Yaşamış Gayrimüslimlere Ait Çeşme Yapıları”, *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II Kocaeli Büyükşehir Belediyesi*, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, Kocaeli, 1845- 1861.

Önge, Y. (1997). *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Özbalkan, S. (2019). *Aydın Çeşmeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Çanakkale.

Payzın, L. (2008). *XVIII. Yüzyılda Midilli Adası*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Aydın.

Pilehvarian, N. K. (2002). Osmanlı Çeşme Mimarisi, *Türkler Ansiklopedisi*, (H. C. Güzel ve K. Çiçek ve S. Koca Ed.) Cilt 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 396-401.

Pilehvarian, N. K., Urfalıoğlu, N. ve Yazıcıoğlu, L. (2000). *Osmanlı Başkenti İstanbul'da Çeşmeler*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Sağlamer, M. (2016). *Midilli' nin Fethi ve Osmanlı Hakimiyetinin Kurulması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Programı, İzmir.

Sevinçtav Kanlıçay, S. (2010). *Barok-Rokoko Yorumlu 18. Yüzyıl İstanbul Çeşmelerinde Kompozisyon, Motif ve Terimler (1740-1792)*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tansel, S. (1953). *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed' in Siyasi ve Askeri Faaliyeti*, Seri 11 (4), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Tunaboğlu, B. (2019). *Bursa Merkezdeki Osmanlı Dönemine Ait Şadırvan ve Çeşmelerdeki Süsleme Unsurları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Uçar, H. (2009). *Manisa Çeşmeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir.

Uludağ, K. (1994). *Seramik Sanatında Çeşme ve Suoyunları*, (Sanatta Yeterlilik Tezi) Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Uysal, Z. (Güz 2016). Cezayirli Gâzi Hasan Paşa'nın Çanakkale Civarındaki Eserleri, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı*, 14 (21), Çanakkale, 47-78.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988) (a). *Büyük Osmanlı Tarihi*, (C. 1) Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988) (b). *Büyük Osmanlı Tarihi*, (C. 2) Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Ünver, M. (2012). *Midilli Adası' nın İdari ve Sosyo- Ekonomik Yapısı (1876-1914)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.

Ünver, M. (2019). Midilli Adasının Nüfusu, *Güney- Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (33), İstanbul, 43-77.

Verim, Y. (2019). *Kütahya Çeşmeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Yeneroğlu Kutbay, E. (2005) *Doğu Ege Adaları' nın Osmanlı Hakimiyetinden Çıkışı ve Bunun Aydın Vilayeti' ne Etkileri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.

Yunanca Kaynaklar

Αξιότης Μ., Σ. (2015). Οθωμανικές Κρήνες στη Λέσβο, *Λεσβιακό Ημερολόγιο* 2015, 150-165.

Δήμος Λέσβου, *Στρατηγικό και Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λέσβου 2015 – 2019*, Α' Φάση: Στρατηγικός Σχεδιασμός.

Εγγλέξου, Μ (2012). *Σχεδιαμός και υλοποίηση δίγλωσσης διαδικτυακής εφαρμογής για την ανάδειξη των οθωμανικών μνημείων της Λέσβου*, Μυτιλήνη.

Λέσβου: Με Την Τέχνη Οδηγο Ερευνητική Εργασία Β' Λυκείου, Αλίκη Γιατρά (Υπεύθυνη Καθηγήτρια).

Web Kaynakları

https://tasam.org/tr-TR/Icerik/4256/barbarosun_vasiyetnamesi

<https://www.gezecegiz.com/midilli-adasi-lesvos/midilli-map/>

<https://www.google.com/maps/@39.1052683,26.5526318,3a,75y,113.94h,85.69t/data=!3m6!1e1!3m4!1spZZ4ZqIojBxZ44ikF7Tjog!2e0!7i13312!8i6656?hl=tr>

http://pamfila.blogspot.com/2018/05/blog-post_22.html

<https://www.google.com/maps/@39.2612599,26.07524,3a,19.4y,181.05h,86.2t/data=!3m6!1e1!3m4!1svWGb2QoqMQLdf9xiOAtN1Q!2e0!7i16384!8i8192>

http://brises-lesvos.blogspot.com/2012/12/blog-post_5511.html

<https://www.google.com/maps/@39.1127321,26.5597099,3a,75y,268.13h,81.98t/data=!3m6!1e1!3m4!1s3-zsJ0RBCuA0R6a4p9gnmA!2e0!7i13312!8i6656>

<http://brises-lesvos.blogspot.com/2013/11/blog-post.html?sref=pi>

http://www.mesogeia.net/trip/lesvos/mithymna_en.html

<http://brises-lesvos.blogspot.com/search/label/Ottoman>

https://www.academia.edu/38868392/EGE_DEN%C4%B0Z%C4%B0_ADALARIN_IN_EGEMENEL%C4%B0K_S%C3%9CREC%C4%B0_VE_KARASULARI_SOR_UNU

https://www.4lykeioalimou.gr/files/ee/2015-2016/B/TELIKES%20ERGASIES/Lesvos_Me_thn_Texnh_Odhgo_EE.pdf

<https://islamansiklopedisi.org.tr/cezayirli-gazi-hasan-pasa>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/cesme>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/midilli>

<http://www.kocaelitarihsempozyumu.com/bildiriler2/126.pdf>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/barbaros-hayreddin-pasa>

EKLER

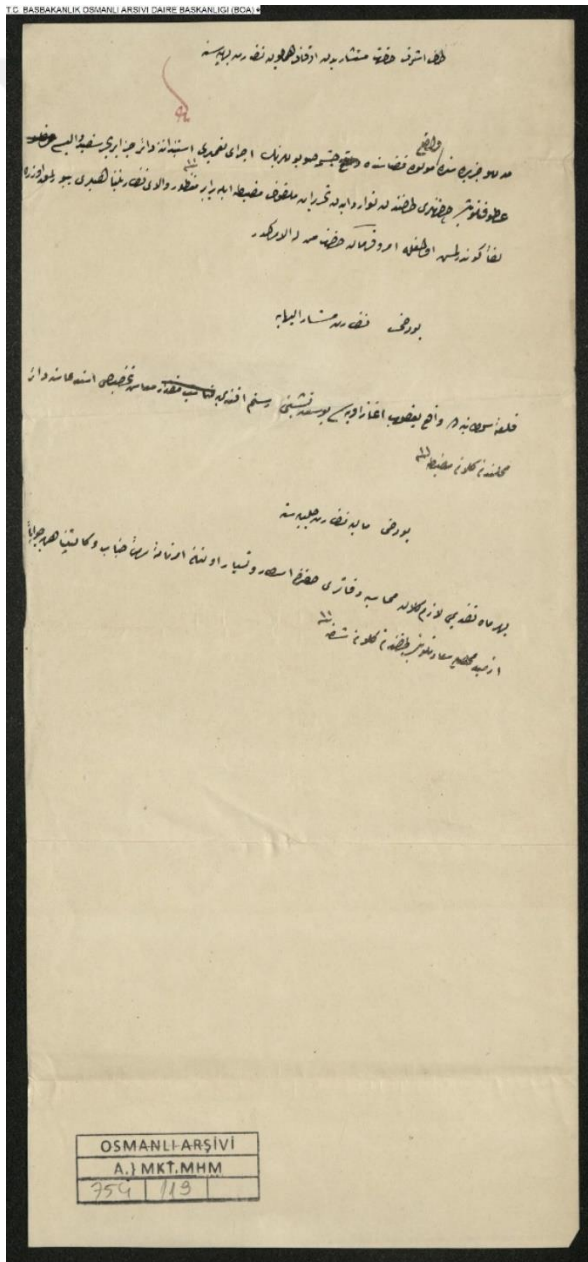
Ek 1- Molova (Molivos) Kazasında Çeşme Tamirâtı İçin Yapılan Muhasebe Kaydı

Kurum: A. MKT. MHM

Yer: 754-119

Belge Tarihi: H. 06-05-1267

Elde Edilen Yer: <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>

A. MKT. MHM.00754.00119.001

Ek 2- Midilli Kazasında Bulunan Çeşmelerin Tamirat Masraflarına İlişkin Belge

Kurum: DH. MKT.

Yer: 1846-40

Belge Tarihi: H. 24-11-1308

Elde Edilen Yer: <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr>

Osmanlı Arşivi	Sıra No	Belge No	Belge Tarihi	Belge Yeri	Belge İçeriği
Osmanlı Arşivi	1846-40	1846-40	1846-40	1846-40	1846-40

Osmanlı Arşivi
DH. MKT
1846-40

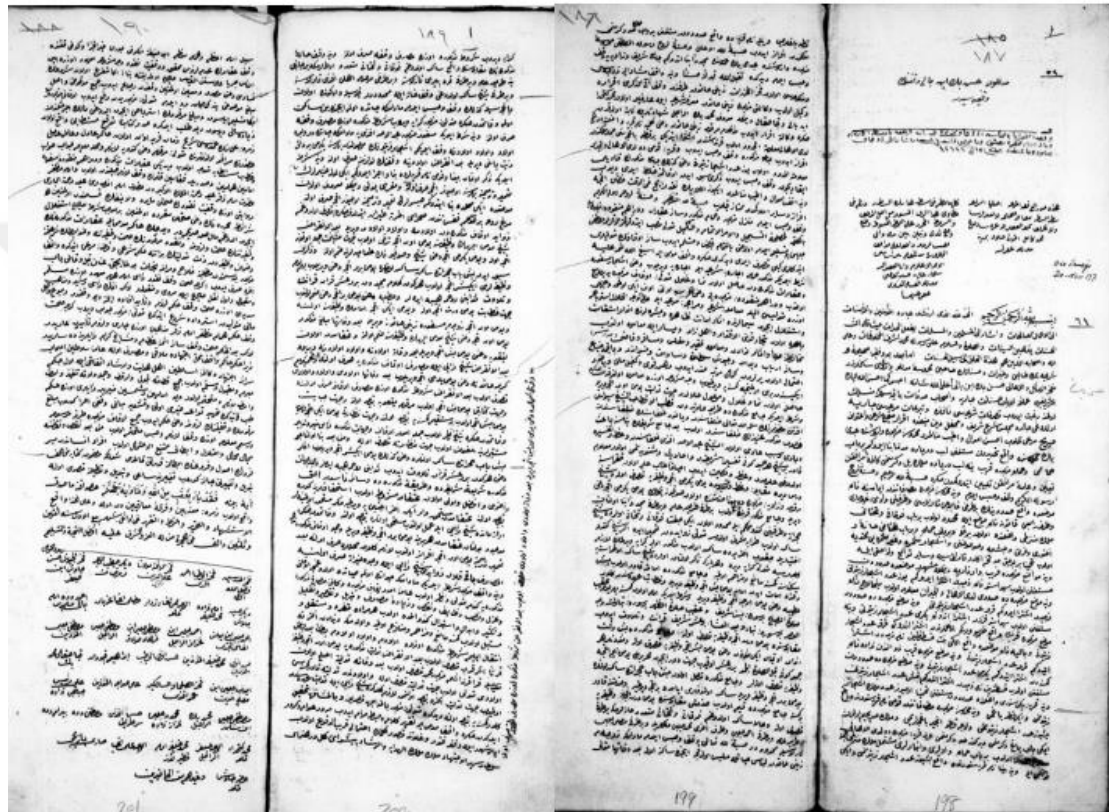
DH.MKT.01846.00040.001

Ek 3- Midilli Kalesi' nde Aşağı Kale Bölümünde Bulunan Hamama Dair Arşiv Belgesi

Kurum: VGMA Df. No: 987

Sh. No: 198-201 Sıra No: 61

Hicri 1 Rebiulevvel 1032 / Miladi 3 Ocak 1623

Ek 4- Komi Köyü' nde 19. Yüzyılda Yapılan Caminin Arşiv Belgesi

Kurum: VGMA Df. No: 992

Sh. No: 30/1

Hicri 25 Cemaziyelahir 1259 / Miladi 22 Temmuz 1843

Ek 5- Fahri Paşa Çeşmesi İçin Restorasyon Talebi Dilekçesi

ΑΡΧΕΙΟ

7-10-16

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ &
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ &
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΛΕΙΒΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ
ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ
ΧΩΡΩΝ, ΜΝΗΜΕΙΩΝ, ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΤΙΚΗΣ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

Μυτιλήνη, 03-10-2016
Αριθμ. Πρωτ.: 4070

ΠΡΟΣ: Πολιτιστικό Περιβαλλοντικό
Σύλλογο Παμφίλων
811 00 ΠΑΜΦΙΛΑ ΛΕΙΒΟΥ

Ταχ. Δνση : Ισπρούς 22
811 31 Μυτιλήνη
Πληροφορίες : Μαρία Παπαγεωργίου
Τηλέφωνα : 2251 0 22087, 42589,
40135-6
FAX : 2251 0 37414
e-mail : efales@culture.gr

ΟΕΜΑ: Αποκατάσταση – ανάδειξη οθωμανικής κρήνης στα Πάμφιλα Λεβού.

ΣΧΕΤ: α) Το με αριθμ. εισαχόμενου στην Ε.Φ.Α. Λεβού 4070/28-06-2016 έγγραφο του Πολιτιστικού Περιβαλλοντικού Συλλόγου Παμφίλων, διά του προέδρου του κ. Β. Παυλή.
β) Η με αριθμ. εισαχόμενου στην Ε.Φ.Α. Λεβού 5839/24-08-2016 αναφορά.

Απαντώντας στο παραπάνω α' σχετικό που αφορά στο θέμα και μετά από την αυτοψία που πραγματοποιήθηκε από κοινού από κλιμάκιο εντεταλμένων υπαλλήλων της Ε.Φ.Α. Λεβού (β' σχετική), και εκπροσώπων του Συλλόγου σας, σας γνωστοποιούμε τα ακόλουθα:

Η εν λόγω κρήνη που χρονολογείται, βάσει της εντύπωσης ιδρυτικής της πλάκας, το 1789 και κατασκευάστηκε με φροντίδα του Μωχάμετ Φαχρή Πασά, δεν είναι χαρακτηρισμένη ως μνημείο, αλλά λόγω της σωζόμενης χρονολογικής μαρτυρίας, λόγω του ανάγλυφου διακόσμου της ως δείγμα λαϊκής τέχνης και λόγω της σκαμμένης της, από αρχαιολογικής και ιστορικής άποψης, ως μαρτυρία υδροδότησης του οικισμού των Παμφίλων, θεωρείται και εκ του Αρχαιολογικού Νόμου αυτοδικαίως μνημείο, ως χρονολογούμενη προ του 1830.

Η κρήνη, ωστόσο, έχει υποστεί μεγαλύτερες επιβλαβείς, όπως ασβεστοποιήματα, αρμολογήματα με γκρίζο τοιμάκτο, οι οποίες έχουν αλλοιώσει σημαντικά τη μορφή της.

Κατά την προφορική επίτοπη συνέντευξη επιβεβαιώθηκε η αναγκαιότητα συντήρησης της κρήνης αφού, όπως προηγουμένως απομακρυνθούν οι σύγχρονες επεχωσεις με τις οποίες είναι καλυμμένη η δεξαμενή της κρήνης.

Η Υπηρεσία μας αντιμετωπίζει θετικά το ενδιαφέρον του Περιβαλλοντικού Συλλόγου Παμφίλων για τη συντήρηση και την αποκατάσταση της κρήνης και ενδεχομένως του περιβάλλοντος αυτής χώρας, όπως προφορικά αναφέρεται.

Η συντήρηση της οθωμανικής κρήνης, ωστόσο, προϋποθέτει εργασίες που απαιτείται να συμπεριλαμβάνονται σε εμπειροπαισμένη τεχνική έκθεση ή μελέτη συντήρησης. Ο Σύλλογος, ως φορέας που ενδιαφέρεται για την αποκατάσταση του μνημείου, θα χρειαστεί να μεριμνήσει για την εκπόνηση της εν λόγω μελέτης, την οποία θα συντάξει συντηρητής αρχαιοτήτων και έργων τέχνης, εγγεγραμμένος στα μητρώα των συντηρητών του ΥΠΠΟΑ.

Η μελέτη, στην οποία θα συμπεριλαμβάνονται και οι εργασίες καθαρισμού του χώρου της δεξαμενής, παροσία υπαλλήλου της Ε.Φ.Α. Λεβού, θα υποβληθεί στην Εφορεία, προκειμένου να διαβιβαστεί αρμοδίως στο Συμβούλιο για την κατά Νόμο γνωμοδότηση.

Ευχές έργον θα ήταν να συνδράμει η Εφορεία μας στο έργο της σύνταξης της μελέτης ή της αποκατάστασης της κρήνης αλλά με δεδομένη την έναρξη των εργασιών, στο Β' Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς, έργων της, το έργο της συντήρησης δεν μπορεί να επιτευχθεί από υπαλλήλους της Εφορείας.

Είμαστε, ωστόσο, στη διάθεσή σας για οποδήποτε συνεργασία και οδηγία στο πλαίσιο σύνταξης της απαιτούμενης μελέτης.

Εσωτερική Διανομή: Τμήμα Συντήρησης

Ο Προϊστάμενος της Εφορείας
Αρχαιοτήτων Λεβού

Γαβριήλ Τρίανταφυλλίδης
ΠΕ Αρχαιολόγος

http://pamfila.blogspot.com/2018/05/blog-post_22.html

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı- Soyadı : Nazmiye Ezgi Küçük

Uyruk : T.C.

Eğitim Bilgileri

Derece	Okul Adı	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Hacı Bayram Veli Üniversitesi	2022
Lisans	Gazi Üniversitesi	2016

Yabancı Dil

İngilizce - Orta Seviye

Osmanlıca - Orta Seviye

